

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**ANARŞİST DERGİLERDE DEĞİŞEN SÖYLEM: ERKEN 20. YÜZYIL
VE 21. YÜZYIL ANARŞİST DERGİLERİ ARASINDA
KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ**

Doktora Tezi

GÖKHAN UĞUR

İstanbul, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**ANARŞİST DERGİLERDE DEĞİŞEN SÖYLEM: ERKEN 20. YÜZYIL
VE 21. YÜZYIL ANARŞİST DERGİLERİ ARASINDA
KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ**

Doktora Tezi

GÖKHAN UĞUR

Danışman: DOÇ. DR. MEHMET CEM PEKMAN

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı Doktora öğrencisi GÖKHAN UĞUR'ın ANARŞİST DERGİLERDE DEĞİŞEN SÖYLEM : ERKEN 20. YÜZYIL VE 21. YÜZYIL ANARŞİST DERGİLERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 28.05.2009 tarih ve 2009-9/34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 12.6.2009

- 1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. MEHMET CEM PEKMAN
2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. VİLDAN İYİGÜNGÖR
3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SERDAR KAYPAKOĞLU
4) Jüri Üyesi : DOÇ.DR. GONCA BAYRAKTAR DURGUN
5) Jüri Üyesi : DOÇ.DR. SERPİL ÇAKIR

ÖZET

Anarşizm Birinci Dünya Savaşı'na kadar devrimci solun merkezinde yer almıştır; Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla düşüş evresine girmiş ancak Sovyet rejiminin yıkılmasından sonra oluşan konjonktürde kendisi için uygun şartları yeniden yakalamıştır. Çalışmamız kapsamında anarşizmin geçmişten günümüze kaydettiği değişiklikler “Eleştirel Söylem Analizi”ne başvurularak incelenmiştir. “Eleştirel Söylem Analizi” sosyokültürel olaylar ile metinlerin söylemleri arasında karşılıklı bir bağ kurmaktadır. Bu durumda çalışmamız Birinci Dünya Savaşı'ndan önce çıkan Blast ve Mother Earth dergileri ile 2005 yılından itibaren çıkmakta olan Rolling Thunder dergisinin söylemlerini karşılaştırarak günümüz anarşizminin sahip olduğu yeni eğilimleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Gerçekleştirilen karşılaştırmalı “Eleştirel Söylem Analizi” sonucunda anarşizmin aradan geçen süre içinde sosyokültürel olaylardan etkilendiği ve bu olayların metinlerin söylemlerini şekillendirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Anarşi, anarşizm, otorite, hiyerarşi, Eleştirel Söylem Analizi.

Abstract

Although anarchism is in the center of revolutionary left until the First World War, Soviet Union causes anarchism to decrease and during that regime anarchism is in stagnation period. Anarchism reaches again, however, the suitable conditions after collapse of Soviet Union. Throughout our study, changes in anarchism from past to present is studied through applying Critical Discourse Analysis to anarchist texts. Critical Discourse Analysis sees a reciprocal connection between sociocultural practice and textual discourse. Therefore our study aims to determine new tendencies in present anarchism through analyzing discourse of Blast and Mother Earth magazines, which were published before the First World War, and Rolling Thunder magazine, which has been published since 2005. As a result of conducted Critical Discourse Analysis, effects of sociocultural practices on anarchism and their influence on anarchist discourse is determined.

Key Words: Anarchy, anarchism, authority, hierarchy, Critical Discourse Analysis.

ÖNSÖZ

Çalışma boyunca değerli fikirleriyle bana yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Cem Pekman'a, Doç. Dr. Serdar Kaypakoğlu'na, Yrd. Doç. Dr. Vildan İyigüngör'e, Doç. Dr. Serpil Çakır'a, Doç. Dr. Gonca Bayraktar Durgun'a, Prof. Dr. Matthias Kaufmann'a teşekkür ederim. Son olarak, her daim yanımda bulunarak tezi bitirmemde maddi-manevî desteğini benden esirgemeyen, en zor anlarımda bana yardım eden Neslihan Güler'e teşekkür ederim. O olmasaydı minnet kelimesini tam olarak kavrayamazdım.

İstanbul, 2009

Gökhan Uğur

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	Sayfa No VI
ŞEKİL LİSTESİ	VII
GİRİŞ	1
2.İNSAN DOĞASI, DOĞA DURUMU VE TOPLUMSAL YAŞAMA İLİŞKİN GÖRÜŞLER	
2.1 Thomas Hobbes’a Göre İnsan Doğası, Doğa Durumu ve Toplumsal Yaşam.....	2
2.2 John Locke’a Göre İnsan Doğası, Doğa Durumu ve Toplumsal Yaşam.....	7
2.3 Jean-Jacques Rousseau’ya Göre İnsan Doğası, Doğa Durumu Ve Toplumsal Yaşam.....	12
2.4 İnsan Doğası ve Özgürlükler.....	15
3. ANARŞİZM, ÇEŞİTLERİ VE KURUCULARI	
3.1 Anarşizm Kavramı ve Çeşitleri.....	31
3.2 William Godwin.....	33
3.3 Max Stirner.....	38
3.4 Pierre-Joseph Proudhon.....	47
3.5 Mihail Aleksandroviç Bakunin.....	61
3.6 Peter Kropotkin.....	67
3.7 Anarko Feminizm, Emma Goldman, Amerikan Anarşizmi ve İspanyol İç Savaşı.....	77
4. YENİ ANARŞİZM VEYA 21. YÜZYIL ANARŞİZMİ’NDE YENİ EĞİLİMLER	
4.1 Soğuk Savaşın Ertesinde Oluşan Yeni Siyasal Ortam ve Bu Ortamda Beliren Yeni Anarşizm.....	91
4.2 Post-Yapısalcılık, Anarşizm ve Todd May.....	97
4.3 Anarko Feminizm ve Wendy McElroy.....	111
4.4 Aydınlanmış Anarşi ve Matthias Kaufmann.....	119
4.5 Toplumsal Ekoloji ve Murray Bookchin.....	126

5. ERKEN 20. YÜZYIL VE 21. YÜZYIL ANARŞİST DERGİLERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ

5.1 Teorik Yaklaşım.....	134
5.2 Tarihsel Çerçeve.....	135
5.3 Metodoloji.....	136
5.3.1 İletişim Olaylarının Analizi.....	137
5.3.2 Söylem Düzeninin Analizi.....	139
5.4 Analiz Çerçevesi.....	140
5.5 Blast, Mother Earth ve Rolling Thunder Dergilerinin Söylemine Genel Bakış veSöylemdeki Genel Farklılıklar.....	142
5.5.1 Biz-Ben Karşıtlığı.....	143
5.5.2 Aciliyet-Kademeli Dönüşüm Karşıtlığı.....	155
5.5.3 Söylemdeki Ciddiyet ve Derinlik Farklılığı.....	171
5.5.3.1 Kuramsal Söylem-Günlük Söylem Karşıtlığı.....	171
5.5.3.2 Konuların Çeşitliliğindeki Farklılık.....	189
5.6 Kavramların Karşılaştırmalı Söylem Analizi.....	191
5.6.1 Şiddet Kavramının Karşılaştırmalı Söylem Analizi.....	191
5.6.2 Din Kavramının Karşılaştırmalı Söylem Analizi.....	211
5.6.3 Özgürlük Mücadelesi ve Devrim Kavramlarının Karşılaştırmalı Söylem Analizi.....	225
5.6.4 Feminizm Kavramının Karşılaştırmalı Söylem Analizi.....	234
6. SONUÇ.....	242
KAYNAKÇA.....	248

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: İletişim Olaylarının Eleştirel Söylem Analizi İçin Taslağı.....	138
Tablo 2: Anahtar Kavramların İşlevleri.....	147
Tablo 3: Vulgarize Kelimelerin Kullanım Sıklığı.....	189

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1: 2000–2008 Tarihleri Arasında Amerikan Toplumu’nda

Değerler ve İnançla..... 222

1. GİRİŞ

Anarşizm 19. yüzyıldan günümüze kadar uzanan, çalkantılarla dolu bir tarihe sahiptir. William Godwin'in görüşleriyle belirmeye başlayan ve Proudhon ile ilk defa gün yüzüne çıkan anarşizm, temel olarak Avrupa düşüncesi içinde şekillenmiştir. 19. yüzyıl Avrupa'sının çalkantılı siyasi ortamında Aydınlanma Hareketi'nin sonucu olarak dinsel otoritenin sorgulandığı bir dönemde, anarşizm bütün Otorite'lerin sorgulamasına girişmiştir. Anarşist bakış açısı içinde toplumdaki sorunların kaynağı hiyerarşide görülmektedir; hiyerarşinin var olduğu bir yaşam özgürlüklerin kısıtlandığı, insan gelişiminin engellendiği toplumları doğurmaktadır. İnsan doğasının iyiliğine güvenmek, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı toplumların hiyerarşiyi ortadan kaldıracığına inanmak anarşizmin temel varsayımlarındandır.

Anarşizm günümüzde hâlâ pek çok insanın ilgisini çekmektedir. Son zamanlarda anarşizm üzerine Batı ülkelerinde yapılan akademik çalışmaların sayısında bir artış gözlemlenmektedir. Batı düşünce dünyasını uzun bir süre meşgul etmiş, günümüzde beliren siyasi ortamda dikkatleri yeniden üzerine çekmeye başlamış bir felsefe ve hareketin analizi ülkemizde yeteri kadar yapılmamıştır. Bu durum, Türkiye'de anarşizm üzerine yapılan çalışmalara duyulan ihtiyacı göstermektedir. Doktora çalışmamızın temelinde söz konusu açığı giderme amacı yer almaktadır.

Çalışmamızın kapsamında geçmişten günümüze anarşizmin geçirdiği değişikliği incelemek istemekteyiz. Temel görüşümüz 1920'li yıllara kadar devrimci solun merkezinde yer alan anarşizmin Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla bir düşüş evresine girdiği, ancak Sovyetlerin yıkılmasından sonra oluşan siyasi ortamda yeniden canlanmaya başladığı varsayımı üzerine kurulmaktadır. Bu durumda aradan geçen yetmiş iki yıllık süre boyunca anarşizmin söyleminin nasıl değiştiğini, Sovyetler'in kurulmasından önce Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkan Blast ve Mother Earth ile Sovyetlerin yıkılmasından sonra çıkmaya başlayan bir diğer anarşist dergi Rolling Thunder'ın metinlerini "Eleştirel Söylem Analizi" yöntemini kullanarak tespit etmek istemekteyiz. İncelememiz kapsamında adı geçen süreli yayınların seçilme nedeni, yayınlandıkları dönemde anarşist hareketin en etkin ve önemli dergilerinden olmalarıdır.

Norman Fairclough tarafından geliştirilen “Eleştirel Söylem Analizi” metinlerin söylemi ile toplum arasında karşılıklı bir ilişki kurarak, kültürel değişikliklerin söylemleri de etkilediği savına dayanır; Fairclough’ya göre değişen kültür kendini söylemde belli eder. Böylelikle Sovyetler Birliği’nin kurulmasından önce ve yıkılmasından sonra yayınlanan dergilerin söylemlerini incelemek, Sovyet rejimi boyunca suskunluk evresine girmiş anarşizmin kaydettiği değişiklikleri saptamamıza yardımcı olacaktır.

Çalışmamız insan doğası ve doğa durumuna ilişkin görüşleri açıklayarak başlayacaktır. Siyaset biliminin en temel tartışması insan doğasının iyi mi, kötü mü olduğu sorusu etrafından şekillenmektedir. İnsan doğasının nasıl olduğuna dair verilen cevap toplumsal yapıyı, insana en uygun şekilde biçimlendirecektir. Bundan dolayı öncelikle Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau’nun insan doğasına ilişkin görüşlerine yer verilecektir. Her üç düşünür insan doğası ve doğa durumu hakkında farklı görüşler dile getirirler de insanların devlete ihtiyaçları olduğunu savunmaktadırlar. İster anarşizm isterse onun düşman kardeşi Marksizm olsun her iki düşünce de özünde özgürlükler sorununu barındırmaktadır. Bu sebepten dolayı anarşizmle ilgili bir araştırmada özgürlük konusuna, araştırmanın sınırlarını dağıtmadan değinmek kaçınılmazdır. Belirttiğimiz üç düşünürün görüşlerini açıkladıktan sonra insan doğası ve özgürlükler konusu hakkında farklı görüşlere değineceğiz. Bu kısmında özellikle Rousseau, Hume ve Marks’ın insan doğası ve özgürlükler hakkındaki görüşlerine yer vereceğiz ve sonraki bölümde anarşizm konusuna geçeceğiz.

Anarşizm kavramını açıkladığımız bölüm Sovyetler Birliği rejimini milat aldığımız için iki şekilde biçimlenmiştir. Öncelikle anarşizm kavramını ve çeşitlerini kısaca belirttikten sonra, bu felsefenin kurucularını tarihsel sıralamaya göre inceleyeceğiz. Anarşizm, kendisini anarşist olarak tanımlamasa da ilk olarak William Godwin’in eserlerinde belirlemiştir. Godwin’in *An Enquiry Political Justice* adlı eserinde öne sürdüğü görüşler, kimi zaman anarşi kavramını olumsuz anlamda kullansa da, anarşizmle tam bir uyum içindedir. Bu sebepten dolayı Godwin Batı düşünce dünyasındaki ilk anarşist olarak anılmaktadır. Godwin’in görüşlerine yer verdikten sonra Max Stirner’in görüşleri açıklanmaya başlanacaktır. Stirner çalkantılarla dolu 19. yüzyıl Almanya’sında Marks ile aynı dönemde yaşamıştır. Ses getiren *Der Einzige und Sein*

Eigentum eseriyle anarşist literatürde kendine aykırı bir yer edinen Stirner, görüşleri kadar yaşamıyla da anarşist tarihin ilginç ve önemli bir ismidir. Stirner'den sonra 19. yüzyıl Fransa'sının en etkin düşünürlerinden olan Pierre-Joseph Proudhon'un görüşleri açıklanacaktır. Proudhon mücadelelerle dolu yaşamı ve üretkenliği ile anarşizmin kuruluş yıllarındaki en önemli düşünürdür; yaşadığı dönemde Marks da dâhil olmak üzere pek çok ismi etkilemiştir. Kendi kendini yetiştirmiş bir entelektüel olan Proudhon, Godwin ve Stirner ile kıyaslanamayacak bir üne kavuşmuş ve fikirleriyle iz bırakmayı başarmıştır. Çalışmamız Proudhon'dan sonra Mihail Bakunin'in fikirlerini açıklayarak devam edecektir. Bakunin düşünce insanından ziyade bir eylem insanı olarak görülmelidir. Başladığı hiçbir kitabın sonunu getirememiş, hayatını dünyanın dört bir köşesinde eylemler yaparak geçirmiş olan Bakunin hiç şüphesiz anarşizmin en ilginç isimlerinden biridir. Sonrasında ise Peter Kropotkin'in görüşleri açıklanacaktır. Kropotkin entelektüel birikimi ile yaşadığı dönemde ün yapmış, "Karşılıklı Yardımlaşma" görüşü ile anarşist felsefeye yeni boyutlar eklemeyi başarmış bir düşünürdür. Kropotkin'in görüşlerinden sonra hem onun öğrencisi olan hem de Amerikan anarşizminde çok önemli bir yere sahip olan Emma Goldman'ı inceleyeceğiz. Goldman da Bakunin gibi fikirlerinden çok eylemleriyle dikkatleri üzerine çeken bir isimdir. Bu sebepten dolayı Goldman'ı incelediğimiz bölüm daha çok onun hayat hikâyesi üzerine yoğunlaşacaktır. Goldman'ı çalışmamız açısından önemli kılan bir diğer unsur ise incelediğimiz Mother Earth dergisinin editörü olmasıdır. Böylece Goldman'ı inceleyerek anarşizmin kuruluş döneminden başlayarak bu felsefenin duraklama dönemine kadar geçen sürede öne çıkmış anarşistleri incelemiş olacağız.

Çalışmanın dördüncü bölümünde anarşistler için suskunluk evresi olarak nitelenen Sovyetler Birliği dönemini atlayarak doğrudan 21. yüzyıl anarşizmini inceleyeceğiz. Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden çekilmesi değişik bir siyasal ortam doğurmuştur ve anarşistler beliren bu yeni konjonktürde kendilerine farklı bir alan açmaya çabalamıştır. 21. yüzyıl anarşizmi incelenirken amacımız anarşizmde oluşan farklı eğilimlerle bu eğilimlerle özdeşleşmiş, her biri kendi alanında adını duyurmuş kişiler üzerinden açıklamaktır. Bu anlamda sırasıyla anarşizmi post-yapısalcılıkla kaynaştıran ve her iki düşüncenin ortak noktalarından hareketle post-yapısalcı anarşizmi kuran Todd May; Stirner'den aldığı ilham ile bireysel anarşizmi feminist düşünceyle birleştiren

Wendy McElroy; eşitlikçi liberalizm anlayışını anarşist sezgilerle birleştirerek “Aydınlanmış Anarşi” anlayışını geliştiren ve Almanya’da son dönemde anarşizm üzerine yapılan farklı bir çalışmaya imza atan Matthias Kaufmann; son olarak da eko-anarşizmin dünyadaki en tanınmış isimlerinden olan Murray Bookchin’in görüşlerini ele alacağız.

Bunlara ek olarak bu çalışma, bünyesinde sosyal bilimlerin farklı alanlarını barındırsa da bir iletişim araştırması olarak görülmelidir. Bu durumun başlıca sebebi birer kitle iletişim aracı olan seçili anarşist dergilerdeki metinlerin söylemlerinin incelenmesi ve anarşizmin günümüzde nasıl şekillendiğinin saptanmaya çalışılmasıdır. Beşinci bölümde Blast, Mother Earth ve Rolling Thunder’dan seçilmiş metinlerin analizleri yer alacaktır. Analiz sonuçlarının genel değerlendirmesi ise “Sonuç” bölümünde yapılacaktır.

2. İNSAN DOĞASI, DOĞA DURUMU VE TOPLUMSAL YAŞAMA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

2.1 Thomas Hobbes’a Göre İnsan Doğası, Doğa Durumu ve Toplumsal Yaşam

İnsanın ve insan doğasının niteliklerinin ne olduğuna ilişkin sorular eski Yunan’dan bu yana kafaları kurcalamaktadır ve verilen cevaplara göre de toplumsal yaşamın alması gereken şekiller tartışılmıştır. Kendimizi kendi düşüncemizin nesnesi haline getirmek yoluyla elde edeceğimiz cevaplar, bizlere en uygun hayatın hangisi olacağına dair ipuçları sağlar. En ilkel dönemlerden bu yana irili ufaklı gruplar halinde yaşayan, sosyal bir canlı olan insanın yaşantısının nasıl düzenleneceği; bu yaşantı içinde kuralları belirleyen, uygulayan ve denetleyen bir örgütlenmeye gereksinim olup olmadığı konusu siyaset felsefesinde birçok kez ele alınmıştır.

Devletin meşruiyeti ve etkinliği konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında gözümüze çarpan en etkin eser Thomas Hobbes’un 17. yüzyılda yazmış olduğu *Leviathan* adlı kitabıdır. Siyasi düşünce tarihinin bu en temel eserinde Hobbes, Toplumsal Sözleşme kavramını bireylerin kendisine karşı gelinemeyecek kadar güçlü bir iradeye teslim olması şeklinde açıklamış ve bu açıklamasını yaparken de İncil’de adı geçen Leviathan’ı kullanmıştır. Watkins, Leviathan kavramını şöyle açıklar:

“Kitab-ı Mukaddes’te, Leviathan, diğer bütün hayvanlar üzerinde hâkimiyet kurmuş olan bir timsahtır. Onun hâkimiyeti altında yaşamayı gururlarına yediremeyen bazı hayvanlar, timsahın elindeki otoriteyi almak istediler, fakat hayvanın derisindeki pullar öyle keskindi ki, hiç biri timsaha yaklaşamaz”¹.

İncil Leviathan’dan “gururun bütün çocuklarının kralı” diye bahsetmektedir. Bu benzetmeyi kendi eserinde kullanan Hobbes ise Watkins’e göre doğa durumu -status naturalis- içinde sürekli bir savaş halinde olunmasındansa, insanların baş kaldırılması

¹ John Watkins, “Thomas Hobbes (1588-1679)”, Maurice Cranston Maurice (Ed.), *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, Çev.: Nejat Muallimoğlu., Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1993.,s.54 Aktaran: Durmuş Hocaoglu, “Leviathan: Sözleşmeli Canavar”, *Muhallif*, Cilt: 1., Sayı: 32., 25.08.2000-31.08.200., s: 11.

hiç de akıllıca olmayacak ve otoritesi tartışılmaz bir güce yani egemene uymasının daha iyi olacağını belirtmek istiyordu.

Hobbes'un yaşadığı dönemin İngiltere'si göz önüne alındığında, böyle bir görüşü neden benimsediği daha da iyi anlaşılabilir. Hobbes yaşadığı dönemin karışıklığının verdiği korku ve umutsuzluk ile yönetimin olmadığı bir yerde insan doğasının bizleri çok katı bir çatışmanın içine sürükleyeceğini belirtir. Bu nedenle politik felsefenin bu en temel tartışmasında görüş sahibi olabilmek için, Hobbes'a göre, önce insan doğası incelenmelidir. Savunduğu bu yöntemle Hobbes, Aydınlanma Dönemi'nde yaygın olan düşünce şekline sadık kalmaktadır. Gross'a göre modernist dönemin politik ekonomistleri, sosyal ilişkilerin ve her türlü insan davranışlarının insan doğasının kendisinden kaynaklandığını savunmaktadır ve bu sebepten dolayı Hobbes toplumları haklar, mülkiyet ve insan doğasına ait sabit yargılar bağlamında kişilerarası ilişkiler aracılığıyla açıklamaktadır². Ancak insan doğasına ilişkin bilgilerimiz günümüzde gelişen teknik imkânlarla rağmen deneye başvurmaksızın, apriori, yapılmak durumdadır. Bu sebeptendir ki Hobbes insanın sosyal ilişkilerinin kökeninin açıklanması konusunda ilk kez spekülasyon yöntemlerine başvuran kişi olarak da görülebilir. Bu yöntem deneysel bilginin kapsamı dışında yer aldığı için spekülasyon olmak zorundadır. Böylelikle Hobbes hem insanın toplumsal davranışlarının kökenlerini insan doğasının özünü keşfederek bulmayı ve hem de modern toplum yapısı olmaksızın insan yaşamının nasıl bir hale geleceğini tespit etmeyi ummaktadır³.

Bu anlamda insan doğasının anlaşılması için Hobbes iki yöntem sunmaktadır⁴. Bunlardan ilki kişinin kendisi hakkında samimi bir görüş sahibi olacağı içe bakış yöntemidir. Böylesine bir içe bakış bizlere insanın düşüncelerinin, umutlarının ve korkularının doğasını gösterir. Diğer yöntem ise fiziğin genel kurallarının bilgisidir. Hobbes burada materyalist bir çizgi benimseyerek insan doğasını anlayabilmek için öncelikle insan bedeninin anlaşılması gerektiğini belirtir⁵. Hobbes'a göre insan sürekli olarak bir şey aramaktadır ve bu arayışını hiç sonlandırmaz. İnsanın aradığı bu şey

² Richard Gross, "Speculation and History: Political Economy From Hobbes to Hegel", *Philosophy Social Criticism*, 1976, Cilt: 4, Sayı: 25, Sage Publications veri tabanı, (17.11.2007), s: 25.

³ Gross, s. 25.

⁴ Jonathan Wolff, **An Introduction To Political Philosophy**, 1. Basım, Oxford, Oxford Üniversitesi Yayınevi, 1996, s. 9.

⁵ Wolff, s. 9.

Hobbes “saadet” (felicity) adını verir. Saadeti arayış hiç durmaz ve özü itibariyle bu arayış arzu nesnelerinin elde edilmesini içerir. En genel ifadesiyle, bu arayış doğa durumundaki insanı savaşıma sürükler. Bu anlamda Hobbes’a göre mutluluğu arama ve ölüm korkusu insanları bir devlet yaratmaya zorlar; böyle bir devletin bulunmadığı ortamlarda ise “herkesin herkese karşı olan savaşı” söz konusudur⁶. Hobbes öne sürdüğü delilleri geliştirmek için kitabında ayrıca güç kavramına başvurur. Bir kimsenin varlığı, kendisi gibi saadet arayan diğer insanları rahatsız eder ki bu rahatsızlığı yok etmenin en kesin yolu güçlü olmaktır. Bu gücün temelini ise zenginlik ve şan teşkil eder. Hobbes’a göre insan sonu gelmez bir iktidar arzusuna sahiptir ve bu arzu sadece ölüm anında son bulur⁷. Bununla birlikte bir kişi kendini güvence altına almak için gücünü pekiştirme gayreti içindeyken diğer kişiler de aynı gayretle güçlerini çoğaltacaklar ve bu durum ise rekabetçi bir ortam doğuracaktır.

Ancak bu yarışmaya dayalı ortam yine de bir savaş değildir. Hobbes görüşlerini sunarken konuya çok değişik bir noktadan yaklaşarak savaşı doğuran asıl sebebi insanın doğuştan eşit olmasında görür. Hobbes için insan doğuştan aynı seviyede güç ve yetenekle donatılmıştır; böylelikle herkes herkesi öldürebilir. En güçsüz birey bile doğuştan gelen bu eşitlikten dolayı en güçlü olanı öldürme yeteneğine sahiptir⁸. Genel olarak diyebiliriz ki, kendi mutluluğu ve güvenliği için aynı nesneye sahip olmak isteyen iki birey, bu nesneyi edinebilmek için birbirleriyle mücadeleye girecektir ve böylelikle doğa durumu içerisinde hiç kimse yüzde yüz güvende olmayacaktır⁹. Bu varsayımdan hareketle Hobbes doğa durumunun bir savaş hali olduğu sonucuna varır.

Hobbes’un fikirleri şu şekilde formüle edilebilir: Her insan eşit doğar, eşitlikten güvensizlik doğar, güvensizlikten savaş doğar¹⁰. Hobbes’a göre doğa, insanları bedensel ve zihinsel olarak eşit yarattığı için sahip olduğumuz yeteneklerin eşitliğinden amaçlarımıza ulaşma umudunun eşitliği doğar¹¹. Böylelikle iki kişi aynı anda sadece birisine ait olabilecek bir nesneyi arzu ederse birbirlerini yok etmek

⁶ Thomas Hobbes, **Leviathan**, 6. Basım, Semih Lim (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.94 .

⁷ Wolff, s. 10.

⁸ Hobbes, s. 92.

⁹ Hobbes, s. 92.

¹⁰ Hobbes, s. 92–93.

¹¹ Hobbes, s. 93.

isteyeceklerdir. Bu ise güvensizliği doğurur. Güvensizlikten kurtulmak isteyen kişi kendisini tehdit edecek bir kuvvet kalmadığından emin olana kadar “olabildiği kadar çok insanı hâkimiyeti” altına almak isteyecektir¹².

Hobbes insan doğasında kavga etmek için üç temel sebep öne sürmektedir: Rekabet, güvensizlik, şan-şeref¹³. Bunlardan ilkinde kişi başka insanların “kişiliklerine, karılarına, çocuklarına ve hayvanlarına” sahip olmak için şiddet kullanır; ikincisinde kendisini korumaya yönelik; üçüncüsünde ise kendi kişiliğine ve değer verdiği diğer şeylerin küçümsenmesine karşı şiddet kullanır¹⁴. İnsan kendi güvenliğini temin edip mutluluğunu sağlamak için gücünü sürekli olarak pekiştirmek isteyecek, sahip olduğu doğuştan gelen fiziksel güç ve öldürme becerisindeki eşitlik sebebiyle rasyonel insan için doğa durumu bir savaş meydanına dönecektir. Hobbes’a göre savaşın kaynağı diğer insanların sahip olduklarımızı elimizden alacağını zannetmemizi sağlayan korkudur¹⁵. Bu korku bizleri saldırıya sürükler ve bu saldırı her zaman elde etmek için olmak zorunda da değildir; kimi zaman güvenlik kimi zaman şöhret için yapılır ki bu durum bizleri herkesin herkesle savaştığı doğa durumuna getirir. Doğa durumu içinde her şeyi yapmaya hatta kendi güvenliğimiz için başkalarının hayatını bile almaya hakkımız vardır. Böyle bir ortamda aslında hiçbir şey adaletsiz gibi gözükmemektedir¹⁶. Doğal durumda Doğru/Yanlış, Adil/Adil olmayan gibi kavramlara yer yoktur. Hobbes’a göre kanundan bahsetmek için bir kanun koyucu ve herkese kanunları tatbik edebilecek bir gücün varlığı gerekir ama doğa durumu içinde böyle bir kanun koyucu ve güç yoktur. Öyleyse bir kanun koyucu yoksa kanun da yoktur ve ne adalet ne de adaletsizlikten bahsedilebilir¹⁷. Bu anlamda denilebilir ki, doğa durumu içerisinde kanun veya kanunsuzluk, doğru veya yanlış olmadığı için moral değerlere de yer yoktur. Hobbes’un tümevarımsal bir yöntemle insan doğasının kötü olduğu görüşüne varması insanların bu durumdan memnun olduğu anlamına gelmemektedir. İnsan doğasının kötülüğünden dolayı kişiler günlük yaşamlarında barış ve huzur edinebilmek için bir takım anlaşmalar

¹² Hobbes, s. 93

¹³ Hobbes, s. 94.

¹⁴ Hobbes, s. 94.

¹⁵ Wolff, s. 12.

¹⁶ Hobbes, s. 96.

¹⁷ Hobbes, s. 96.

yapmak istemektedirler¹⁸. Böylelikle yaşamları kaostan uzaklaşır ve bir düzene girer. Hobbes’a göre “ölüm korkusu, rahat bir hayat için gerekli şeyleri elde etmek arzusu ve çalışarak onları elde etme umudu” insanları barışa yönelten duygulardır ve insanlar akıl aracılığı ile üzerinde anlaşacakları uygun barış şartlarını bulabilirler¹⁹.

Bu noktadan sonra Hobbes kendi fikirleri içinde en önemli aşamaya, yani devleti onayladığı aşamaya gelir. Yukarıda da belirtildiği gibi eğer bizler doğa durumu içerisinde güvenliksiz bir ortamda bulunuyorsak, ahlâki değerlere sadık kalarak hareket etmek bireyleri çok yıkıcı bir sona sürükler. Bu nedenle insanlar savaşmanın bütün avantajlarını kullanmak isteyeceklerdir²⁰. Doğa durumunda karşılıklı şüphe ve korku o kadar yüksektir ki ahlâki kurallara uymamak için çok geçerli bir sebebimiz vardır. Ahlâki kurallar belki sadece diğer insanların da onlara tam olarak uyduğundan emin olduğumuz anda uygulanabilir. Ancak bu doğa durumu içerisinde çok nadir görülür²¹.

İçinden çıkılmaz gibi görünen durumdan kurtulmak için Hobbes tartışmasının bu noktasında siyasi iktidara sahip bir egemenin yaratılması ve ona bağlı olunması gerektiğini düşünür. Hobbes’a göre devlet olmadıkça herkes herkesle savaş halindedir ve “insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler”²². Eğer siyasi erke sahip olan egemen, insanların birbirlerini öldürmesinden alıkonulması adına kanunları eksiksiz uygulayabiliyorsa sadece o zaman kişiler başkalarının kendisine saldırmayacağından emin olur. Bu aşamada artık saldırı için hiçbir neden yoktur. Hobbes için devletin bizlere sağladığı en büyük kazanım insanların karşılıklı haklarının gözetildiği ve birbirlerini güvende olmak için öldürmek zorunda olmadıkları uygun şartların yaratılmasıdır. Sivil toplumun düzeninin devam ettirilmesi için hukuki düzen esastır ve resmi düzenin kurumları, hukukun üstünlüğüyle meşru kılınmış yönetimle yapılandırılmıştır²³. Düzeni sağlayan herhangi bir kurumun yokluğu ortamında açığa çıkacak kaos ne olursa olsun arzu edilir bir şey olamaz ve bu ilkedan dolayı nasıl

¹⁸ Gross, s. 26.

¹⁹ Hobbes, s. 96.

²⁰ Wolff, s. 17.

²¹ Wolff, s. 17.

²² Hobbes, s. 94.

²³ David Dyzenhaue, “Hobbes and Legitimacy of Law”, *Law and Philosophy*, 2001, Sayı: 20, Kluwer veri tabanı, (11.06.2008), s: 462.

kurulursa kurulsun herhangi bir düzen meşru sayılmalıdır. Böylelikle de hukuk bir sınırlamaya bağlı olmaksızın kanun koyucunun emirlerini uygulayabilmesi için bir araç olmaktadır²⁴.

2.2 John Locke’a Göre İnsan Doğası, Doğa Durumu ve Toplumsal Yaşam

1632–1704 yılları arasında yaşayan İngiliz filozof John Locke en etkili Aydınlanma düşünürlerinden ve liberal teorisyenlerden biri olarak görülmektedir. Voltaire’den İskoç Aydınlanma düşünürlerine kadar çok büyük bir kesim üzerinde etki sahibi olan Locke’un fikirlerinin izleri aynı zamanda Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’nde de görülmektedir.

John Locke’a göre bir politik felsefeyi inşa etmek tarihe bakmakla mümkündür. Böylelikle insan topluluklarının ve onların örgütlenmelerindeki farklılıkların anlaşılması için yine, Hobbes’ta da görüldüğü gibi, geçmişe apriorik bir bakış atmak gerekir. Tarih bu anlamda insanın sahip olacağı basiret bilgisinin ana kaynağı olmaktadır, ancak Locke’a göre bu bilgi gerçek ahlâk ilkelerini anlamak için ikincil bir öneme sahiptir²⁵. Tarihi anlamak böylelikle sadece ahlâki ilkelerin ne olduğu konusunda kesin yargılara varmış ve insan eylemleri hakkında nasıl karar vermesi gerektiğini bilen kişiler için faydalıdır. Politik bir felsefe kurmaya çalışan Locke, sivil toplumun kökenlerini araştırmaya ve insan doğasının nasıl olduğunu düşünmeye çalışır. İnsan doğasının iyi olduğunu düşünmek Locke’u Hobbes’tan farklı kılmaktadır.

Locke’a göre siyasal iktidarı anlamak için doğa durumunu iyi kavramak gereklidir. Locke için doğa durumu herhangi bir üst otoriteye bağlı olmaksızın insanların kendileri için neyin doğru olduğuna kendilerinin karar vererek yaşadıkları “etkin bir özgürlük durumudur”²⁶. Locke doğada herkesin eşit olduğunu düşündüğü için doğa durumunu da bir eşitlik durumu olarak görmektedir. Doğa durumu içinde bütün güç ve yetki herkese eşit bir şekilde olmak üzere karşılıklıdır. Bununla birlikte doğa durumunun bir özgürlük durumu olması demek herkesin istediğini yapabilmesi demek

²⁴ Dyzenhause, s.463.

²⁵ Richard Ashcraft, “John Locke Belimed: The Case For Political Philosophy”, **Political Studies**, Cilt: 20, Sayı: 3, 1969, s: 193.

²⁶ John Locke, **Hükümet Üzerine İkinci İnceleme**, 1. Basım, Ankara: Babil Yayınları, 2004, s. 5.

değildir²⁷. Akılla anlaşılabilen ve herkesi bağlayan doğa yasası insanlara “herkes eşit ve bağımsız olduğundan, hiç kimse diğerinin yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ya da mal varlığına zarar vermemelidir” demektedir²⁸. Böylelikle Locke’a göre doğa durumu ile savaş durumu birbirinden ayrılmaktadır. İnsanların yargıçlık yapacak bir otoriteye sahip olmaksızın birlikte yaşadıkları durum doğa durumuyken, “bir insanın kişiliği üzerinde meşru olmayan” bir gücün kullanılması ise savaş durumudur²⁹. Bu güç kullanımı sırasında insanlar arasında yargıçlık yapacak bir otorite olsa bile savaş durumu söz konusudur. Bu durumda doğa durumu en net ifadesi ile bir üst erkten bağımsız olarak “kendi yönetimi için sadece doğa yasasına tabi olmaktır”³⁰. Bununla birlikte belirli bir yönetim altındaki insanın özgürlüğü ise toplumda yaşayan herkes için geçerli olan “yasama iktidarı tarafından çıkarılan kurala sahip olmak demektir”³¹. Locke yeryüzündeki her şeyin insanların rahatlığı için verildiğini düşünmektedir ve bu sebepten dolayı doğa durumdaki hiç kimse bunlar üzerinde diğer insanları dışlayacak bir şekilde tam bir egemenliğe sahip değildir³². Bununla birlikte insan “doğanın kendisine verdiği şeyleri” bu şeylere kendi emeğini katarak kendi mülkiyeti haline getirir³³. Örneğin denizlerde doğa durumunda bulunan ve herkese ait olan balıklar, bir balıkçının harcadığı emekle onun mülkiyeti olur. Locke için “emek, emekçinin sorgulanamaz mülkiyetidir”³⁴. Bu sebeple emekçi dışında hiç kimse avcının kendi mülkiyeti yaptığı şeyler üzerinde bir hak talep edemez. Doğadaki her şey insanlara fazlasıyla verilmiş olmaktadır. Yeryüzünün bütün nimetleri insanların sayısından o kadar fazladır ki insanlar emekleri sonucunda bu nimetlerin pek azına ulaşabilirler ve bu nedenle de bütün bu nimetler için kavga ve rekabete yer yoktur³⁵. Locke insanların sadece ihtiyaçları kadarına talip olma eğiliminde olduğunu belirtmektedir: “İnsan, üzerine emeğini uygulayabildiği her şey üzerinde hak sahibi olduğundan,

²⁷ Locke, s. 7.

²⁸ Locke, s. 7.

²⁹ Locke, s. 17.

³⁰ Locke, s. 21.

³¹ Locke, s. 21.

³² Locke, s. 26.

³³ Locke, s. 26–27.

³⁴ Locke, s. 27.

³⁵ Locke, s. 29.

kullanabileceğinden fazlası için çalışmaya eğilimli olmamıştır. Bu nedenle, hak konusunda zıtlaşmaya ya da diğerlerinin hakkına tecavüze yer kalmamıştır”³⁶.

Bununla birlikte, doğa durumunda herhangi bir üst otorite olmaksızın kendi iradesiyle hareket eden insan için her şeyin sorunsuz olduğunu söylemek mümkün değildir. Locke’a göre doğa durumu her ne kadar bir özgürlük durumu olsa da söz konusu özgürlük “belirsiz ve sürekli olarak başkalarının müdahalesine” maruz kalmaktadır³⁷. Doğa durumunda herkes kendisinin kralı ve yargıcıdır ve bu sebepten dolayı mülkiyetin kullanımı korumasızdır. Doğa durumundaki bu güvenliksiz ortam insanları bu durumu terk etmeye zorlar. Locke için yaşam, özgürlük ve servet kişinin mülkiyetidir; insanlar mülkiyetini güvence altına alıp belirsizlikten kurtulmak için birleşirler³⁸. Doğa durumunda mülkiyetin korunmasında eksikliği duyulan üç şey vardır. Bunlardan ilki, doğa durumunda ortak bir onayla kabul edilmiş kurulu bir yasa eksikliği söz konusudur. Doğa yasasını insanlar kendi özel durumlarına göre yorumlamaktadırlar ve bu durum belirsizliği doğurur. İkincisi ise yerleşik yasalar olmadığı için bunları uygulayacak yargıçlar mevcut değildir. Doğa durumunda her insan hem yargıç hem de doğa yasasının uygulayıcısıdır ve bu sebeple ortaya çıkan kararlar sürekli olarak kişinin kendi lehine olmaktadır. Son olarak ise doğa durumunda “yaptırımı destekleme, arkasında durma ve yaptırımı doğru biçimde uygulama iktidarının eksikliği söz konusudur”³⁹. Doğa durumunda bu eksiklikler içinde yaşamak zorunda olan insanlar tam bir özgürlük durumunda bulunsalar da topluluk kurmaya yönelmektedirler. İnsanlar doğa durumundaki belirsizliğin doğurduğu kaygılardan dolayı yönetimlerin yasalarına uygun hareket etmeyi ve mülkiyetlerini bu şekilde korumayı kendi çıkarlarına daha uygun görmektedirler. Locke’a göre “hem hükümetlerin ve toplumların kökenlerine ilişkin hakkı ve doğuş nedenini, hem de yasama ve yürütme iktidarlarının her ikisinin de kökenlerine ilişkin hakkı ve doğuş nedenini bunun içinde buluruz”⁴⁰.

Böylelikle Locke doğa durumunun olumsuzluklarından kurtularak belirsizlikleri gidermek ve mülkiyetimizi güvence altına almak için yönetimler altında

³⁶ Locke, s. 43.

³⁷ Locke, s. 103.

³⁸ Locke, s. 104.

³⁹ Locke, s. 104.

⁴⁰ Locke, s. 105.

birleştigimizi savunmaktadır. Bu durumda özgürlük yasanın çizdiği sınırlar içinde dilediğimizi yapmak ve kendi irademizin hedeflerini özgürce takip etmektir. Bu sebepten dolayı yasanın amacı özgürlükleri kaldırmak değil onu korumaktır çünkü özgürlük de mülkiyetin kapsamı içinde yer almaktadır ve mülkiyetin korunması aynı zamanda özgürlüğün korunması demektir. Locke’a göre özgürlük “başkalarından kaynaklanan engellemeler ile şiddetten hür olmaktır ve yasanın olmadığı yerde hürriyet söz konusu olamaz”⁴¹. Kendi iradesinin hedeflerini özgürce takip eden insanın özgürlüğü aynı zamanda akıl sahibi oluşuna dayanır. İnsanlar herkes için faydalı olduklarını düşündükleri yasaları akıl yoluyla bulurlar ve akıl durumu –Locke’un ifadesiyle “olgunluk durumu”⁴² - insanı özgür kılar. Doğa Yasası Locke’a göre ancak rasyonel bir düşünce eyleminden sonra anlaşılabilir ve bunun için de zihnimizde yer alan, rasyonel olarak işleyen kısımlara ihtiyaç duyarız⁴³. Bu kısımların işlemesi ve yardımıyla doğa yasasını anlayabilmekteyiz ve dolayısıyla da geleneklerin bizlere verdiklerinden yola çıkarak doğa yasasının bilgisine ulaşmak mümkün değildir. Yaratıcı güç aynı zamanda doğa yasasının da yaratıcısıdır ve akılcı düşünme yeteneğine sahip olan bizler bu yasanın ilkelerince nasıl yaşamamız gerektiğini anlarız. Doğa yasası insanın doğasıyla da uyum içerisinde bulunmaktadır. İnsan doğanın bir parçası olduğu için evrensel olan doğa yasasının ilkeleri insanlar için de geçerli olmaktadır. Bizim dışımızda başkaları tarafından kurulmuş geleneklere değil de rasyonel çabalara güvenerek doğa yasasını anlama çabası ile birlikte Locke bireye büyük bir rol yüklemektedir.

Sivil toplumlar, doğa durumundaki belli sayıda insanın bir yönetim oluşturmak için bir topluma girmeleriyle kurulmuş olur. Bu sebepten dolayı bir insan topluluğu “her nasıl birleşmiş olursa olsunlar, başvuracak bu tür belirli bir iktidar yoksa, burada insanlar halen doğa durumundadırlar”⁴⁴. Locke’a göre sivil toplumların hedefi, her insanın kendisinin yargıcı olmasından kaynaklanan olumsuzlukların başvurulabilen bir otoriteye bağlılıkla çözülmesidir. Bu türden bir otoritenin olmadığı bir yerde ise halen doğa durumu geçerlidir. Sivil toplumların oluşmasını sağlayan bir diğer unsur ise

⁴¹ Locke, s. 48.

⁴² Locke, s. 49.

⁴³ James O. Hancey, “John Locke and the Law of Nature”, *Political Theory*, 1976, Cilt: 4, Sayı: 4, Sage Publications veri tabanı, (30.11.2008), s: 442.

⁴⁴ Locke, s. 73.

toplum kurma yeteneğine sahip belli sayıdaki insanın onayıdır⁴⁵. Locke’a göre insanlar doğa durumunda başkalarından daha çok korkmaktadırlar. Bu endişelerden dolayı kendilerini yabancı güçlere karşı güvence altına alacak, savaşlarda kendilerine öncülük edecek bir yönetime ve yöneticiye bağlı kalmak en akılcı yoldur⁴⁶.

Bununla birlikte Locke’un otoritenin gerekliliğine inandığı için bunların kayıtsız bir egemenliğini kabul ettiği düşünülmemelidir. Locke bireysel özgürlüğe kapitalizmin kendisini göstermeye başladığı bir dönemde en fazla önem veren düşünürler arasında yer alır. Locke kişinin vicdanının dışsal zordan arındırılması gerektiğini belirtir. İnsanların vicdanları üzerinde kullanılan dışsal güç sadece farklı düşünceleri bastırarak gerçeği tehdit etmekle kalmaz ayrıca kilisenin ve devletin uyguladığı baskı, bireylerin kendi ruhlarını koruma haklarına tecavüz ederek bireysel özgürlüğü engeller⁴⁷. Yönetimlerin amacı insanların özgürlüklerini de kapsayan mülkiyeti güvence altına almak olduğu için birinci olarak yönetimler kesinlikle özgürlükleri kısıtlayıcı eylemlerde bulunamaz. Yönetimler insanların yaşamları ve kaderleri üzerinde bir keyfiliğe sahip değildir⁴⁸. İkinci olarak, otorite adalet dağıtmakla yükümlü olduğu için kendisini “gündelik keyfi kararlarla yöneten bir iktidar olarak göremez”⁴⁹. Üçüncü olarak, otorite bir insanın onayı olmaksızın bu kişinin mülkiyetinin herhangi bir bölümünü alamaz⁵⁰. Dördüncü ve son olarak ise “yasama, yasalar yapma iktidarını başka ellere devredemez”⁵¹. Bu durumda Locke’un devletin varlığını gerekli görmesini bu kuruma sınırsız yetki vermesi ve bireysel özgürlükleri çiğnemesi için fırsat sağlanması şeklinde yorumlamak hatalıdır. Kişiler doğa durumunun doğurduğu belirsizlikten kurtulmak için devlete ihtiyaç duyarlar, özgürlüklerine sahip olmak için ise dış baskıdan kurtulmalıdırlar.

⁴⁵ Locke, s. 84.

⁴⁶ Locke, s. 90.

⁴⁷ David C. Durst, “The Limits of Toleration in John Lock’s Liberal Thought”, *Res Publica*, 2001, Cilt: 7, Kluwer Academic Publishers veri tabanı, (21.05.2008), s: 40.

⁴⁸ Locke, s. 113.

⁴⁹ Locke, s. 114.

⁵⁰ Locke, s. 116.

⁵¹ Locke, s. 119.

2.3 Jean-Jacques Rousseau'ya Göre İnsan Doğası, Doğa Durumu ve Toplumsal Yaşam

Politik felsefesiyle Fransız Devrimi'nin öncüsü sayılan Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) 18. yüzyıl Aydınlanma döneminin en büyük filozoflarından. Rousseau'nun görüşleri kendini sadece politik alanda değil müzik, edebiyat ve eğitim alanlarında da göstermiştir. Bir tiyatro oyunu ve iki opera bestesi bulunan Rousseau aynı zamanda roman yazarıdır.

Hobbes'tan farklı olarak Rousseau insan doğasının iyi olduğunu düşünmektedir. Rousseau'ya göre yaratıcının elinden çıkan her şey iyidir fakat insanların her şeyi dönüştürmek istemesinden dolayı zamanla farklılaşır⁵². Bu dönüştürme eylemi sadece kendisi dışındaki nesnelerle ilgili değildir. İnsan kendisini de zamanla dönüştürmek istemektedir. Bununla birlikte insan doğasının gelişimi yavaştır⁵³. Rousseau'ya göre insanın mutluluğu insan doğasının iyi anlaşılmasıyla gerçekleşebilir çünkü insan doğası en iyi kılavuzdur⁵⁴. Bu durumda insan doğasını incelemeye “insandan hiç ayrılmayan, hal ve durumları inceleyerek” başlamak gerekmektedir⁵⁵.

Rousseau 18. yüzyıl Fransa'sında insanları mutsuzluğa sürükleyen en önemli etmenin bireylerin devamlı olarak daha fazlasını istemesi olduğunu düşünmektedir. İnsanlar sahip olduklarının kıymetini bilip bunlarla mutlu olmaktansa daha fazlasını talep edip kendilerini güçsüz hissetmektedir. Bu durum ise insanın mutsuz olmasına ve devamlı kaygılanmasına sebep olmaktadır. Rousseau'nun tasvir ettiği doğa durumundaki birey ise sadece sahip olduklarını arzu etmektedir ve bu sebeple yaşadığı ortam bir tür Cennet Bahçesi'ne benzemektedir⁵⁶. İnsanlar daha iyi bir gelecek için bugünlerini feda ederler. İnsanların lüks bir yaşamı arzulamaları, sahip olduklarının kıymetini bilmemelerine sebep olur. Bir insan küçük yaştan itibaren her türlü maddi ihtiyaçları karşılanırsa zamanla hiçbir şeyden tatmin olmamaya başlar. Bu durum insan doğasının bir parçasıdır. Rousseau'ya göre “eğer maddi boyut daima çok

⁵² Jean Jacques Rousseau, **Emile: Bir Çocuk Büyüyor**, 6. Basım, İstanbul: Selis Kitapları, 2007, s. 11.

⁵³ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 177.

⁵⁴ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 218

⁵⁵ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 179.

⁵⁶ Mark S. Cladis, “What Can We Hope For? Rousseau And Durkheim On Human Nature”, **Jornal of the History of the Behavioral Sciences**, Cilt: 32, Sayı: 4, (Ekim, 1996), s: 457.

iyi giderse, maneviyat bozulur”⁵⁷. Bundan dolayı insanlar için mutluluk, arzu edilen her şeyin elde edilmesiyle değil sadece yaşam için ihtiyacımız olanlara sahip olduktan sonra bunlardan zevk almayla doğar. İnsanların doğurduğu sahte ihtiyaçlar mutsuzluğun nedenlerinden biridir. Bu sebepten dolayı lüks içinde sürdürülen bir yaşam mutluluğun değil mutsuzluğun göstergesi olabilir. İnsanın her şeyi elde etmeye alışması kalbindeki duyarlılığı öldürür. Rousseau’ya göre böyle bir insan “topluma hayırlı olmadığı gibi benzerleri arasında da bir canavar olur”⁵⁸.

Sahip olduğumuz ihtiraslar insan doğasından kaynaklanır. Her insan ihtiras sahibidir ve bu yüzden ihtirasları yok etmeye veya değiştirmeye kalkışmak “beyhude ve gülünç” bir harekettir⁵⁹. İnsanların doğasında ihtirasların bulunması var olan bütün ihtirasların doğal olduğu anlamına gelmez. Yaşadığımız toplumlar pek çok yabancı ve sahte ihtiraslar üretmiştir. Bununla birlikte Rousseau insanların kendini sevmeye duyusunun insanla beraber doğan ve insanı asla terk etmeyen bir his olduğunu düşünür⁶⁰. Bu hissin yabancı etkilerle değişime uğraması, kendi doğasının dışına çıkmış olduğu için yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarır. Rousseau’ya göre Hobbes ve Locke doğa durumundaki insanı, sanki bu insan toplum içinde yaşıyormuş da sonradan doğa durumuna terk edilmiş gibi tasvir etmektedirler ve bu yüzden hata yapmaktadırlar⁶¹. Yalnızca yabancı etkilerle bozulmamış kendini sevmeye hissi hem iyi hem de doğaya uygundur⁶². Bu his ile birlikte kendimizi korumakla kalmaz aynı zamanda bizi koruyanları da severiz. Rousseau bir çocuğun ilk hissinin kendini sevmeye hissi olduğunu ikinci hissin ise kendisine yaklaşanları sevmek olduğunu belirtir⁶³. Bir çocuğun kendisine yaklaşan herkesin iyi olduğunu düşünmesi ise insanın doğasının iyi olduğunu gösteren bir diğer kanıttır. Acı içindeki insanların çektiği ıstıraplar karşısında her insan kendisini onların yerine koyma eğilimine sahiptir. İnsanlar sahip olduğu hayal gücü ile kendini mutlu insanların değil üzüntülü insanların yerine koyar. Böylelikle bizler acı içindeki insanlara karşı merhamet duyarak bir yandan kendimizi onlarla özdeşleştirir öte

⁵⁷ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 52.

⁵⁸ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 52.

⁵⁹ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 169.

⁶⁰ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 169.

⁶¹ Wolff, s. 227.

⁶² Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 169.

⁶³ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 170.

yandan da onların yerinde olmadığımız için gizli bir haz duyarız. Acı çeken bir insanın duygularını paylaşmakla onun sıkıntılarından uzaklaştığımızı düşünürüz⁶⁴. Böylece merhamet aracılığı ile insanlar bir araya gelerek topluluk halinde yaşarlar ve buradan da büyük toplumsal örgütlenmelere uzanan yolculuk başlar. Bu bakış açısıyla Rousseau felsefe tarihinde alışılmadık bir yere sahiptir⁶⁵. Bununla birlikte ancak gerçekten sıkıntı çekmiş bir insan ıstırabın ne olduğunu bilir ve merhamet duygusuna sahiptir. Rousseau'ya göre merhamet duygusu saf, bireysel ve doğal olan bir halden sosyal düzene doğru geçişimizi sağlayan bir köprü görevi üstlenmektedir. Bu sebeple merhamet duygusu iyi bir eğitimle işlenmeli ve kişi için doğru bir sosyalleşme sağlanmalıdır. Böylelikle kişiye güçlü bir adalet duygusu kazandırılacak ve kendi bağımsızlığı güvence altına alınacaktır⁶⁶. Bu nedenden dolayı lüks içinde geçirilen bir yaşam kişilerden merhamet duygularını alır. Temel eğitimini almış genç bir insanı, zengin ve başarılı insanların dünyasına yerleştirecek olursak, kendi sahip olduğu şartları görerek huzursuzluk duyacak ve kolayca yaşadığı hayattan bıkacak hale gelecektir. Bu sebepten dolayı bu genç öncelikle acı çeken ve yaşamın zorluklarıyla mücadele eden ve hiç de öyle başarılı olmayan insanlarla tanıştırılmalıdır⁶⁷. İlk başlarda kendisini üzgün hissedecektir ancak sonradan onların çektiği acıları çekmediği için mutlu olmaya başlayacaktır. Rousseau bir çocuğun merhametli olması için şu iki unsuru taşımasının şart olduğunu düşünür: “1) kendisi gibi acı çeken ve kendisine benzeyen diğer varlıkların mevcut olduğunu bilmeli 2) hissettiği acıları hisseden, kendisi gibi duygu taşıyan varlıkların bulunduğunu bilmeli”⁶⁸. Bu nedenle haset, kıskançlık ve kin gibi kötü sonuçlar doğuracak duyguları daha doğmadan engellemeliyiz. Rousseau insan doğasında bulunan merhamet duygusu ile ilgili unsurları üç kurala indirgeyerek açıklar. Bu kurallardan ilki insanların ancak acınacak durumda olanların hallerine bakarak üzüntü duyduklarıdır. İkinci olarak insanlar diğer insanların acılarına bir gün kendilerinin de aynı durumda olacaklarını düşündükleri için ortak olurlar. Üçüncü

⁶⁴ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 179.

⁶⁵ Richard White, “Rousseau and Education of Compassion”, *Journal, Philosophy of Education*, Cilt: 42, Sayı: 1, 2008, s:39.

⁶⁶ White, s. 36.

⁶⁷ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 185.

⁶⁸ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 180.

olarak ise başkalarının ıstırapları bu ıstıraplara karşı duyduğumuz üzüntüyle doğru orantılıdır⁶⁹.

Rousseau'nun düşüncesi içinde önemli bir yere sahip olan merhamet duygusuna ilişkin zamanla farklı itirazlar yükselmeye başlamıştır. White'a göre Batı dünyasının büyük bir kısmı merhamet duygusuna bir duygu olması ama bir iradenin ürünü olmaması sebebiyle şüphe ile yaklaşmaktadır⁷⁰. Merhametin insani bir duygu olması zihnimizin kontrolü dışında bulunması demektir ve bu sebeple irademizin bir ürünü değildir. Buna ek olarak merhamet fikrine yönelik karşı gelinen bir diğer nokta ise başkalarının çektiği acıya ortak olmakla birlikte sıkıntıların yayıldığı yönündeki görüştür. Kant bu konuda merhamet aracılığı ile “birisi acı çektiği zaman ve ona yardım edemeyişime rağmen, (hayal gücüm vasıtasıyla) onun acısının bana geçmesine izin veririm, o halde kötülük gerçekte (doğada) yalnızca birimizi etkilemesine karşın ikimiz de acı çekeriz” diyerek merhamet konusundaki karşı duruşunu belirtmiştir⁷¹.

2.4 İnsan Doğası ve Özgürlükler

İnsan doğasının ne olduğu konusunda belli bir fikir sahibi olmaksızın insan eylemlerini anlamak mümkün değildir. İnsan doğası insanın yaptığı her türlü eylemin temelinde yatmaktadır. Bu sebepten dolayı, örneğin, tarihin gelişim sürecini anlamak için insan doğasının ne olduğunu bilmek gerekmektedir. İnsan doğası insanların ilişkilerini, bu ilişkilerin algılanış ve sunum biçimini şekillendirmektedir⁷². Farkında olalım veya olmayalım insanın doğası eylemlerimizde pay sahibidir ve genel olarak eğilimlerimizin temelinde yer alan unsurlardandır. Brown'a göre İngiltere'de kolonyalizmi neyin etkilediği veya Brezilyalı erkeklerin melez kadınları neden çok daha çekici buldukları gibi soruların cevaplarını verirken insan doğasının ne olduğunun da belli ölçülerde açıklanması gerekir⁷³. Bu anlamda insan doğası, geçmişini anlamak için gereken temel kavramlardan biri olmaktadır. Buna ek olarak insan doğasının ne olduğu

⁶⁹ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 1181-182.

⁷⁰ White, s. 39.

⁷¹ Emmanuel Kant, *The Metaphysics of Morals*, Gregor, M. (çev.), Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1991, s. 251, Aktaran: Richard White, “Rousseau and Education of Compassion”, *Journal, Philosophy of Education*, Cilt: 42, Sayı: 1, 2008, s:35-48.

⁷² Donald E. Brown, “Human Nature and History”, *History and Theory*, 1999, Cilt: 38, Sayı: 4, Jstor veri tabanı, (27.12.2008). s: 138.

⁷³ Brown, s. 138.

bilimsel çalışmaların da araştırma konusu olmaktadır. 20. yüzyıl boyunca kimi sosyal bilimciler kesin bir insan doğasının olmadığını belirtmişlerdir. Bu görüşe göre insan doğası denilen şey boş bir levhaya (tabula rasa) benzemektedir, bundan dolayı da sosyal ve kültürel olarak düzenlenmiştir⁷⁴. Bunun dışında bu görüşe katılmayan taraf ise insan doğası denilen şeyin çok karmaşık olduğunu belirtmektedir. Bu görüş ise aynı zamanda insan doğasının ne olduğunun tam olarak anlaşılamadığının da göstergesidir. İnsan doğasının sahip olduğu karmaşıklık zorlu problemlerin de doğmasına sebep olmaktadır⁷⁵. İnsanın doğası hakkında sahip olduğumuz sınırlı bilgilere rağmen, yine de, bu kavramın tam olarak ne olduğunu anlayabilmek geçmişteki ya da günümüzdeki insan eylemlerinin ne olduğunu anlayabilmek için kilit bir öneme sahiptir. İnsan doğasının kişiler arası ilişkilerimizi anlamamızda sahip olduğu bu önem bu ilişkilerin daha sağlıklı olabilmesi için de bizlere önemli ipuçları sağlayacaktır. Dolayısıyla mutlu bir yaşamın nasıl olması gerektiği, toplumsal hayatımızın nasıl düzenlenmesi gerektiği gibi soruların cevaplarına ulaşabilmek için insan doğasını bilmek gerekmektedir.

Toplumsal olarak yaşamaya başladığımız andan itibaren değişim olgusu bu yaşantının ayrılmaz bir unsuru olmuştur. İnsanlar oluşturdukları toplumsal hayatın düzenlerini kimi zaman iklim, savaşlar, güç mücadeleleri gibi sebepler yüzünden değiştirmek zorunda kalmıştır. Toplumsal değişimler ise beraberinde sürekli farklı sorunları getirmiştir. Değişimler sırasında yaşanan sıkıntılar sebebiyle kitleler değişik kollara ayrılabilirler. McShea'ye göre politik felsefe tarih sahnesine bu aşamada çıkmaktadır⁷⁶. Sıkıntıların yaşandığı dönemlerde sıkıntıları çözüme kavuşturmak için ortaya çıkan politik felsefeciler bir doktor gibi çalışmaktadırlar. Sıkıntıların temelini anlayabilmek için aynen doktorlar gibi inceledikleri kişinin ne olduğunu çok iyi bilmek zorundadırlar, ancak doktorlardan farklı olarak onlar insanlara sosyal ve politik bir hayvan gözüyle bakmaktadırlar. İnsanın nasıl yaşaması gerektiği şeklindeki bir sorunun cevabını alabilmek onun ne olduğu sorusunun cevaplanmasına bağlıdır. Böylelikle kendimizi hayvan türlerinin bir üyesi olarak en temel özelliklerimizle bilmek zorunda

⁷⁴ Brown, s. 139.

⁷⁵ Brown, s. 139.

⁷⁶ Robert J. McShea, "Human Nature Theory And Political Philosophy", *American Journal Of Political Science*, 1978, Cilt: 22, Sayı: 3, Jstor veri tabanı, (27.12.2008). s. 658.

kalmaktayız⁷⁷. Doktorlar ve psikiyatristler insanı fiziksel ve psikolojik olarak incelerken, politik felsefeciler ise insan doğası ile ilgili sahip oldukları bilgilerden yola çıkarak insanın genel politik sorunlarıyla ilgili hipotezler üretirler ve bu problemlerin çözümü için tavsiyelerde bulunurlar⁷⁸.

Politik felsefenin temeli ve işlevleri hakkındaki geleneksel anlayış 18. yüzyılda radikal indirgemeci ve bütüncül yaklaşımların egemenliği sebebiyle belirsizleşmeye başlamıştır. McShea'ye göre ne indirgemeci yaklaşım ne de bütüncül yaklaşım uygun bir inceleme alanı oluşturamamıştır⁷⁹. Ancak David Hume'un insan doğası felsefesinin yorumu etnoloji ve sosyo-biyoloji bilimlerinin de eklemelenmesiyle politik felsefeye tekrardan bir işlerlik kazandırmıştır. Politik felsefe esas olarak "insan nasıl yaşmalıdır?" sorusunu sormaktadır ve bu sorunun cevabı da insanın ne olduğuna ilişkin olan bilgilerimize dayanmaktadır. Hume'dan itibaren de politik felsefe tutarlı bir meta-eğiğe sahip olmadığından dolayı politik felsefe uygun siyasi savlara ulaşamamıştır⁸⁰. McShea'ya göre Hume'un insan doğası teorisi insan türü ile politik ve ahlâki yaşantımız arasında uygun bir bağ kurmuştur. Hume'un görüşlerinden yola çıkarak geleneksel politik felsefeyi tekrardan ciddiye alabilir ve kendimizinkini üretmeye devam edebiliriz⁸¹. Bunlara ek olarak son zamanlarda biyoloji alanında yaşanan gelişimler Hume'un görüşlerini destekleyici olmuştur.

McShea'ye göre indirgemeci yaklaşım başlangıç noktası olarak insan doğasını seçmekle doğru bir karar almıştır. Ancak insan doğasını belirli elementlere indirgeyerek açıklamak aynı zamanda bu elementlerin üstüne kurulacak bir teorinin üstyapısının da indirgenmesi anlamına gelmektedir⁸². Böylelikle indirgemeci yaklaşım ile birlikte bir takım yanlış yollara sapılmıştır. McShea bu süreci şöyle açıklamaktadır:

"Karmaşık olayları (güneş sistemi, kurumlar, kişiler) çözümlerken, bizler onları en temel ilkelerine indirgeriz. Eğer verileri başarılı bir şekilde indirgeyemezsek, sistemik ilgisizliği aklımızda tutmamız ilginç genellemelerin üretimini engeller. Eğer

⁷⁷ McShea, s. 658.

⁷⁸ McShea, s. 660.

⁷⁹ McShea, s. 656.

⁸⁰ McShea, s. 658.

⁸¹ McShea, s. 675.

⁸² McShea, s. 661.

onları gereğinden fazla indirgersek esas karmaşık durumu yeniden düzenleyemeyiz. Bu ikincisi, indirgemeci insan doğası okulunun düştüğü çukurdur”⁸³.

İndirgemeci yaklaşımdan farklı olarak insan doğasının ne olduğu ve bu doğanın politik teoriyi nasıl destekleyeceğine ilişkin birbirini tamamlayan iki önemli görüşten birincisi Hume’un felsefi iddiaları, bir diğeri de biyolojinin bizlere sağladığı bilgilerdir. McShea’ye göre Hume’un yazılarının birinci sayfasından son sayfasına kadar merkezde yer alan fikir insan türünün özelliklerinin bizimle ilgili en önemli faktör olduğu ve doğamızın bizler için neyin önemli olabileceği ve olması gerektiğini belirlediğidir⁸⁴. Hume’a göre bütün bilimlerin az ya da çok insan doğası ile bir bağlantısı bulunmaktadır⁸⁵. Hume için matematik, doğa felsefesi gibi bilimsel alanlar insanın anlayışına bağlı oldukları için insan doğasının ne olduğunun açıklanmasına dayanmaktadırlar. Hume insan algısının boyutlarının tam olarak bilinmesiyle söz konusu olan bilimlerde çok büyük gelişmelerin olacağını düşünmektedir⁸⁶. Hume insan doğası üzerine sahip olacağımız kapsamlı bir bilgi sayesinde, fikirlerimizin ve düşünce sürecimizin doğasını anlayabileceğimize inanır ve onun için insanlar yalnızca düşünen varlıklar değil, aynı zamanda düşünme üzerine de düşünebilen varlıklardır. Bu yüzden insan doğasına dair çok yönlü bir kavrayış bizlere düşüncelerimiz hakkında da detaylı fikir verecektir. Matematik ve doğa felsefesi gibi bilim dalları insanın bilgisine bu kadar çok dayandıkları için diğer bilim dallarının da insan doğası fikrinden uzak kalmaları mümkün değildir⁸⁷. Örneğin mantık biliminin amacı düşünme işlemini, ilkelerini ve fikirlerimizin doğasını açıklamaktır; ahlâk ve eleştiri zevklerimiz ve duygularımız ile ilgilidir; politika ise toplumda birlik oluşturmuş ve birbirine karşılıklı olarak bağımlı insanları ele alır. Mantık, ahlâk, eleştiri ve politika bilimleri de bizimle ilgili olan pek çok şeyi kapsamaktadır. O halde, Hume’a göre, felsefe çalışmalarında başarı kazanmak istiyorsak bize düşen görev şu ana kadar izlenmiş yöntemleri bir kenara bırakarak “doğrudan bu bilimlerin başkentine ya da merkezine doğru, insan doğasına doğru yürümektir”⁸⁸. Böylelikle pek çok alanda başarı kazanmamız mümkün olacaktır. İnsan

⁸³ McShea, s. 662.

⁸⁴ McShea, s. 665.

⁸⁵ David Hume, *A Treatise of Human Nature*, 1. Basım, Londra: Penguin Yayınevi, 1985, s.42.

⁸⁶ Hume, s. 42.

⁸⁷ Hume, s. 43.

⁸⁸ Hume, s. 43.

doğasından hareketle “fetihlerimizi” insan yaşamı ile ilgili olan bütün bu bilimlere doğru yöneltebiliriz⁸⁹. İnsan doğasının ilkelerini belirleyebildiğimiz takdirde tamamen yeni bir temel üzerine kurulmuş bilimsel bir sistem oluşturabiliriz. Bu durumda Hume’a göre insan doğasını anlayabilmek politikadan felsefeye, biyolojiden ahlâk bilimine kadar uzanan çok yönlü bir çalışmayı gerektirir. İnsan birkaç kavrama indirgenerek açıklanacak bir canlı değildir ve onu bütün yönleriyle anlayabilmek için bilimin bütün alanlarında uğraş verilmelidir.

İnsan doğası teorisi politik felsefeyi mümkün kılmaktadır ama bu felsefenin içeriğini belirlememektedir. Anarşizm de dâhil olmak üzere pek çok felsefi program insan doğası kavramının etrafında tartışmasını yürütmektedir. İnsan doğası hakkında bilinmeyen pek çok şey mevcuttur ancak bu kavram hakkında ileri sürülen farklı fikirler düşünce dünyasında farklı disiplinlerin oluşmasına imkân verir.

Belirtildiği gibi insan doğasının nasıl olduğuna dair fikirler insanın nasıl yaşaması gerektiğine ilişkin soruyu cevaplamak açısından çok önemlidir. Rousseau’ya göre insan doğası tarihsel süreç içinde değişmiştir. Doğa durumunda yaşamakta olan insan sınırlı ihtiyaçlarını kendi başına giderir ve hiçbir bağımlılığı yoktur. Toplumsal yaşama geçmeyle birlikte insanların doğaları da değişmeye başlar. Bu anlamda Rousseau ilimlerin ve sanatların gelişmesiyle birlikte insan ruhunun bozulduğunu söyler⁹⁰. Bu görüşünü güçlendirmek için tarihten örnek vererek eski Mısır’da felsefe ve güzel sanatların gelişmesiyle birlikte bu ülkenin gücün azaldığını ve peş peşe farklı medeniyetlerin egemenliğine girdiğini belirtir. Aynı durum antik çağdaki Yunanistan için de geçerlidir. Bu dönemlerde edebiyat “henüz ahlâk düşkünlüğünü bütün halkının kalbine” yaymamıştır ancak sanatların gelişmesiyle birlikte ahlâk bozulmuş ve Makedonya’nın egemenliği başlamıştır. Bilgiye her zaman çok önem veren ve zevklerine düşkün olan Yunanlılar, ona göre, “efendi değiştirmekten başka bir şey” yapamamıştır⁹¹. Doğa durumundan toplumsal duruma geçilmesiyle birlikte kendini beğenmişlik ve kıskançlık baş göstermeye başlar. İnsanlar artık gerçek ihtiyaçları ile sahte ihtiyaçlarının ne olduğunu ayırt edemez hale gelir. Bunun sonucunda ise

⁸⁹ Hume, s. 43.

⁹⁰ Jean Jacques Rousseau, **İlimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk**, Sabahattin Eyüboğlu (çev.), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 19.

⁹¹ Rousseau, *İlimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk*, s. 18.

ihtiyaçlarından fazlası için çabalamaya başlar. Bu durum ise mutsuzluğu doğurur. Rousseau için arzular ve yetenekler arasında bir denge kurulmalıdır. İnsanların arzuları ne kadar çoksa, kendi imkânlarının ötesinde şeyler isteyen insan kendini güçsüz ve değersiz hissedeceği için çaresizliği de o kadar çok olur⁹². Toplumsal yaşamdan tekrar doğa durumuna geçmek mümkün değildir ancak ideal bir toplum kurularak toplumsal yaşamın yozlaştırıcı etkisini ortadan kaldırmak mümkündür. Rousseau’da bulunan insan doğasının bu tarihsel değişimini Silier maddenin üç haline benzetir⁹³. Doğa durumundaki insan ihtiyaçlarını kendi başına giderebildiği için maddenin katı hali gibidir, ancak “toplumsallaşan insan, ekonomik işbirliği ve toplumsal statü arzusu nedeniyle” eriyerek sıvı hale dönüşmüş gibidir⁹⁴. Toplumsal yaşamda insan şan, şöhret gibi hedeflerin peşinde koştuğu için bireyselliğini kaybeder. Rousseau’nun kurulmasını önerdiği ideal toplumda ise birey kendini toplumun “anonim bir parçası olarak tanımlayabilir” ve böylelikle maddenin gaz haline geçmiştir⁹⁵.

Rousseau’ya göre insan doğasının temeli özgürlüktür. Rousseau için eğer insanlar özgür iradelerine sahiplerse kendi doğalarına uygun yaşıyorlar demektir. Bu anlamda “özgürlüğünden vazgeçmek insan olma niteliğinden vazgeçmektir, insanlık haklarından, hatta ödevlerinden vazgeçmektir. Her şeyden vazgeçen birinin herhangi bir zararını karşılamak mümkün değildir”⁹⁶. Kendi özgürlüğünden vazgeçmek ise insan doğasına uygun değildir. Ayrıca Rousseau’ya göre devlet ile özgürlük arasında bir bağ bulunmaktadır ve devlet özgürlüğün gerçekleşmesidir. Bu durumda Rousseau için devlet olmaksızın özgürlük gerçek değildir. Rousseau’ya göre insan doğasını tanımlayan özgürlük ilk olarak devlette oluşmuştur ve bu sebeple de ona dayanır. Devletin onaylanması onun özgür iradeye sahip olan insanı oluşturmada çok önemli bir paya sahip olmasından gelir. Bu sebeple Rousseau’ya göre devlet kendi üyelerinin özgürlüklerini gerçekleştirir ve özgür irade politik düzenin bir parçası olarak var olabilir⁹⁷. Rousseau’nun bu görüşlerini anlayabilmek için onun genel irade ile neyi

⁹² Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 46.

⁹³ Yıldız Silier, **Özgürlük Yanılsaması: Rousseau ve Marx**, 1. Basım, İstanbul: Yordam Kitapevi, 2007, s. 89.

⁹⁴ Silier, s. 89.

⁹⁵ Silier, s. 89.

⁹⁶ Jean Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, Ali Timuçin (çev.), İstanbul: Bulut Yayınları, 2007, s. 63.

⁹⁷ Frederick Neuhaus, “Freedom, Dependence, and the General Will”, *The Philosophical Review*, 1993, Cilt: 102, Sayı: 3, Jstor veri tabanı, (27.12.2008), s: 366.

⁹⁸ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 187.

kastettiğini bilmek gerekmektedir. Rousseau'ya göre genel irade devletin tüm üyelerinin iradesidir, bu iradedен dolayı bireyler yurttaş ve özgür olurlar⁹⁸. Bu durumda Rousseau için genel iradenin iki türlü işlevi vardır. Bunlardan ilki genel iradenin politik işlevidir. İkincisi ise genel iradenin devletin üyelerinin özgürlük sebebi olmasıdır. Böylelikle bireyler politik bağılılıkları veya genel iradeyle özgür olmaktadır. Rousseau'ya göre etkili bir sosyal dayanışma, ortak yarar ile uyum içinde olan sosyal irade tarafından düzenlenmelidir⁹⁹. Ancak özgürlük insan doğasının en temel unsuru olduğu için kişiler kendi iradelerinden başka iradelere boyun eğmek istemeyeceklerdir. Ancak bu durum toplumsal bütünlüğü bozucu bir durum yaratır. Rousseau bu sorunun çözümünde genel iradeye başvurur. Eğer genel irade ortak yarar ile uyum içinde olan sosyal dayanışmayı düzenlerse ve aynı zamanda bireylerin eylemlerine yön veren irade olursa sorun bir çözüme ulaşmış olur. Bu şartların sağlandığı durumlarda genel iradeye uygun olarak davranan bireyler, genel irade aynı zamanda kendi bireysel iradeleri de olduğu için, kendi iradelerine uygun davranmış olurlar. Böylelikle özgürlüğün sınırlanması sorunu oluşmayacağı gibi herkesin kişisel çıkarlarını gözetmesinden dolayı doğabilecek çok başlılığın da önlenmesi sağlanacaktır. Kısacası genel irade aynı zamanda bireylerin kendi iradeleriyle özgürlük sağlanmış olur ve bu durumda genel iradeye uymak özgürlüğü kısıtlamaz. Bireylerin genel iradeyi kendi iradeleri olarak benimsemesi ise onların ortak yararı en büyük çıkarları olarak tanımlamasıyla mümkündür. Eğer genel irade devleti kurmuş olan bireylerin onayladığı bir ortak yarar anlayışı üzerine temellenirse, bu durumda genel iradeye dayanarak oluşturulan kanunlara uymakla bireyler hâlâ kendi iradelerine uyuyor olacakları için özgür olmaya devam edeceklerdir¹⁰⁰. Bundan dolayı da bireyler genel iradeye boyun eğerek özgür kalmaya devam edeceklerse ortak yararı arzu etmek zorundadırlar. Eğer bireyler yurttaş olarak oluşturulabilirlerse, genel iradeyle yönetilen bir toplumda bireyler özgür kalmaya devam edeceklerdir. Yurttaş olmak ise ortak yararın gözetilmesini ve genel iradenin bireysel iradedен daha baskın olmasını gerektirir. Bu ikinci gerekliliğin sağlanmasıyla

99 Neuhausер, s. 367.

100 Neuhausер, s. 368.

birlikte bireysel irade ile genel irade arasında yaşanacak olan çatışmanın önüne geçilmiş olunur.

Rousseau'ya göre toplum sözleşmesinin çözüm getirdiği ana sorun, üyelerinin mallarını ve canlarını ortak bir güçle savunurken toplaşan insanların “bir yandan herkesle birleşirken öte yandan yalnızca kendine baş eğmesi” ve hâlâ özgür kalmasıdır¹⁰¹. Ancak yine de bireyin özel iradesi genel iradeden ayrı bir şekilde kendisine daha çekici gelebilir¹⁰². Genel irade her zaman doğru olandır ama insanlar bazen kendi iyiliklerinin ne olduğunu bilemezler¹⁰³. Rousseau'ya göre toplum sözleşmesinin amacı sözleşme yapanları korumaktır¹⁰⁴. Toplum sözleşmesinin bu amacını her zaman gerçekleştirebilmesi ve düzenin bozulmaması için gerekli durumlarda bireyler özgür olmaya zorlanabilir¹⁰⁵. Rousseau bu konuda şöyle demektedir:

“Toplum sözleşmesinin boş söz olarak kalmaması için tüm öbür yükümlülüklerle güç veren şu yükümlülüğü örtülü bir biçimde içermesi gerekir: Kim genel isteme baş eğmemeğe yeltenirse tüm topluluk onu baş eğmeye zorlayacaktır: Bu da onun tek başına özgür olmaya zorlanmasıdır; çünkü bu koşul her yurttaşı yurda bağlayarak onu her çeşit kişisel bağımlılıktan korur, bu koşul tüm siyasal düzenin işleyişini sağlar, bu koşul topluma olan bağlılıkları onaylar, bu koşul olmazsa bütün bu yükümlülükler saçma ve zorbaca olur ve büyük kötülükler doğurur”¹⁰⁶.

Yukarıda belirtildiği gibi genel irade tüm bireylerin üzerinde bir anlaşmaya vararak oluşturdıkları ve ortak yararı gözeten irade olduğu için bireyler genel iradeye boyun eğerek özgürlüklerini sınırlamazlar. Genel irade ile birlikte bireyler hem kendileri ve hem de toplum için en büyük çıkarların ne olduğunu belirtmiş olurlar. Belli dönemlerde bireylerin genel iradeye ters düşen bireysel iradelerin peşine düşmesiyle birlikte kişi aslında en çok yapmak istediği şeye karşı gelmiş olacaktır¹⁰⁷. Bu durumda bireysel iradeye uymaya yönelen kişinin genel iradeye uymaya zorlanması bireysel iradelerin genel iradeyle aynı seviyeye çekilmesi demektir. Genel irade ise kişinin en

¹⁰¹ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 68-69.

¹⁰² Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 72.

¹⁰³ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 86.

¹⁰⁴ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 92.

¹⁰⁵ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 73.

¹⁰⁶ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 73.

¹⁰⁷ Neuhaus, s. 372.

çok istediği şey olduğu için kişi böylelikle özgür olmaya zorlanır. Ancak yukarıdaki alıntıda özgür olmaya zorlanmakla birlikte yurttaşların her çeşit bağılıktan korunacağı da belirtilmektedir. Bu durumda eğer özgürlük bağımlılığın olmadığı durumlarda söz konusu ise bağımsızlık ve özgürlük eşanlamlı demektir. Emile’de belirtildiği gibi “gerçekten özgür olan insan, ancak sahip olduklarını ister ve hoşuna gideni yapar”¹⁰⁸. Bu durumda özgürlük, eylemler ve istekler arasındaki anlaşmayı içermektedir. Özgür olmamak ise başkalarının iradelerine uymak demektir. Bu durumda Rousseau için özgür birey sadece kendi iradesine uyar. İnsan özgürlüğünün hangi şartlar altında gelişeceği sorusu sorulduğunda da Rousseau özgürlüğün gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel olduğunu düşündüğü bağımlılık kavramına tekrardan başvurur. Başka insanlara bağımlılık sebebiyle bireyler boyun eğmek zorunda kalmaktadırlar ve bu sebepten dolayı da bu durumu ortadan kaldırmak için bağımlılığı yok etmek gerekir¹⁰⁹. Doğa durumu içinde yaşayan insanlar doğal ortamdaki özgürlüğün tadını çıkarmaktadırlar ve bu süreç içindeyken sadece kendi bireysel becerilerine güvenirler; insanlar kendi iradeleri neyse onu yapmakta serbesttirler ancak bu serbestliğin bedeli çok ağırdır. Kişiler sınırsız özgürlükleri içinde her türlü sosyal bağlardan uzaktırlar. Ancak her türlü sosyal bağdan uzak olan kişiler aynı zamanda insanı insan yapan dil, düşünce, erdem, aşk gibi kavramlara da sahip olamayacağı için tam anlamıyla insan olarak adlandırılmaz. Doğa durumundan toplumsal duruma geçişte insan eylemleri için geçerli olan artık içgüdüler değil adalet ve ahlâk duygusudur¹¹⁰. O halde doğa durumunun sınırsız özgürlüğündense toplumsal durumun belli sorumlulukları bulunan özgürlüğü daha iyidir. Toplumsal durumdaki insan, doğa durumundaki yaşantısıyla karşılaştırılınca daha sınırlı gibi gözüktense de elde ettiği kazanımlar çok daha fazladır. Toplumsal durum içinde insanların “yetileri işler ve gelişir, düşünceleri genişler, duyguları soylulaşır ve ruhu tepeden tırnağa” yükselir¹¹¹. Her tercih bir kaybediş olduğu için toplumsal duruma geçişte bir takım kayıplarımız elbette ki olacaktır. Bu tercihler ve kazanımlarla ilgili Rousseau şöyle der:

¹⁰⁸ Rousseau, *Emile: Bir Çocuk Büyüyor*, s. 46.

¹⁰⁹ Neuhausser, s. 384.

¹¹⁰ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 73.

¹¹¹ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 74.

“Bu dengeyi karşılaştırması kolay bir biçime sokalım. İnsanın toplum sözleşmesiyle yitirdiği şey doğal özgürlüğüdür ve isteyip elde edebileceği şeylerle ilgili sınırsız bir haktır; kazandıysa toplumsal özgürlüktür ve elde ettiği şeylere sahip oluşudur”¹¹².

Toplumsal durum içindeki başka bir farklılık ise ahlâki özgürlüktür. İnsanlar doğa durumunda yalnızca kendi isteklerinin yönlendirmesi altındadır ancak bu durum Rousseau için bir köleliktir, “kendimiz için belirlediğimiz yasalara baş eğmek özgürlüktür”¹¹³.

O halde sınırsız özgürlüğü içinde tam anlamıyla insan olması mümkün olmayan ve kendi itkilerinin esiri olan kişi, toplum sözleşmesi ile kişisel bağımlılıktan kurtulur. Toplum sözleşmesi ise genel iradeye dayanarak kurulduğu için genel irade kişisel bağımlılığa karşı bir garanti oluşturur¹¹⁴. Böylelikle Rousseau özgürlük sorununu bireysel bağımlılığı toplumsal bağımlılığa doğru dönüştürerek çözer, “öyle ki her yurttaş tüm öbür yurttaşlar karşısında tam bağımsız ve site karşısında tam bağımlı olsun; bu da her zaman aynı yollardan gerçekleşir; çünkü yalnız devletin gücü üyelerine özgürlük sağlayabilir”¹¹⁵. Toplumsal durumda kendimiz için belirlediğimiz yasalara baş eğmek özgürlük olduğu için, siteye bağımlı olmak demek genel iradeyi yansıtan kanunlarca yönetilen cumhuriyete bağımlılık demektir. Bu kanunların genel işlevi yurttaşlar arasındaki bağımlılığın yıkıcı etkilerini eşitliği sağlayarak en aza indirmektir. Eşitlik sayesinde toplum durumu içinde karşılıklı olarak birbirine bağımlı olan kişilerin arasındaki denge korunmuş olur: “temel sözleşme doğal eşitliği yıkmaz, tam tersine doğanın insanlar arasına koyduğu maddi eşitsizlik yerine manevi ve yasal bir eşitlik getirir; insanlar güç ve zekâ bakımından eşit olmasalar da sözleşmeyle ve hukuk yoluyla eşit olurlar”¹¹⁶. Toplumsal durumda toplumun her üyesi kendini baştan sona topluma bağlar. Bu durum diğerleri için de geçerlidir, yani karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Bu karşılıklı bağımlılıktan dolayı başkalarının zararına bir eylemde bulunmak kişinin kendisine de zarar verir¹¹⁷. Ayrıca hukuk kuralları bireyleri diğer kişilerin kaprisli

¹¹² Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 74.

¹¹³ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 74.

¹¹⁴ Neuhaus, s. 385.

¹¹⁵ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 115.

¹¹⁶ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 78.

¹¹⁷ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 69.

tavırlarına karşı da korumaktadır¹¹⁸. Kapris keyfi bir eylemdir ve bu yüzden de kaprisli bireylere bağımlı olmak bireysel özgürlüğü engelleyen bir durum doğurur. Kanunlar aracılığı ile karşılıklı bağımlılık seviyesi düşürülmeden bireyler bağımlılığın kötü sonuçlarına karşı korunmuş olur. Evrensel niteliklere sahip olan kanunlar böylelikle bireylerin temel çıkarlarını, karşılıklı bağımlılık içinde oluşabilecek keyfi eylemlere karşı korur. Bu kanunlara uymak özgürlüğe engel olamaz çünkü bizlerin iradeleriyle kurulmuşlardır. Hiç kimse kendisine adaletsizlik yapmayacağı için bu yasaların adaletsiz olması da mümkün değildir¹¹⁹.

Karl Marks'ın fikirlerinde ise insan doğasının olup olmadığına ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki Marks'ın fikirlerinde insan doğasının kabul görmediğini belirtmektedir. Örneğin Kamenka'ya göre erken dönem yazılarından sonra Marks, tüm insanlar için geçerli olan evrensel insan doğası fikrini reddetmektedir¹²⁰. Suchting' e göre ise Marks hiçbir özcü teoriyi kabul etmemektedir¹²¹. Bu durumda ilk kısım görüşlere göre Marks'ta “'insanın özü' diye bir şey yoktur”¹²². Diğer yandan ikinci görüş ise özellikle Marks'ın *Feuerbach Üzerine Tezler*'in altıncısını ve *Alman İdeolojisi* gibi erken dönem çalışmalarının satır aralarını iyice okursak Marks'ta insan doğası kavramının mevcut olduğunu belirtmektedir. Geras'a göre Marks da herkes gibi bazı insan doğası fikirlerini reddetmiştir ancak bazılarını da onaylamıştır. Bu durumda önemli olan Marks'ın hangisini onayladığını ve hangisini reddettiğini bulmaktır¹²³. Geras için, eğer Marks'ta insanların karakterlerindeki değişiklikler üretim ilişkilerindeki tarihsel değişimlere bağlanmaktaysa bu durumda tarihin varlığı da insanların değişmez özelliklerine, yani doğalarına bağlanmaktadır¹²⁴.

¹¹⁸ Neuhausser, s. 388-389.

¹¹⁹ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 97.

¹²⁰ Eugene Kamenka, *The Ethical Foundations of Marxism*, Londra, 1972, s. 146, Aktaran: Norman Geras, **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, 1. Basım, İsmet Akça ve M. Görkem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002, s. 51.

¹²¹ Wal Suchting, “Marx's Theses on Feuerbach: Notes Towards a Commentary”, 1979, s. 19, içinde John Mephram, ve David Hillel Ruben (der.), *Issues in Marxist Philosophy*, Cilt: 2, Brighton, Aktaran: Norman Geras, **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, İsmet Akça ve M. Görkem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002, s. 52.

¹²² Colin Sumner, *Reading Ideologies*, Londra, 1979, s. 48, Aktaran: Norman Geras, **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, İsmet Akça ve M. Görkem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002, s. 52.

¹²³ Norman Geras, **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, 1. Basım, İsmet Akça ve M. Görkem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002, s. 15.

¹²⁴ Geras, s. 72.

Marks'ın 1844 *Elyazmalarında* ele alınanların özünü emeğin ve işçinin yabancılaşması konuları oluşturur. Marks'ın kullandığı biçimiyle yabancılaşma işçinin kapitalistin emrinde zorla çalıştırılması, bu çalışma sonunda elde edilen ürünün kapitaliste ait olması ve üretim araçları işçiye ait olmadığı için bu araçların işçiden ayrılmasıdır. Kapitalizmde işçi ne kadar çok servet üretirse o kadar çok yoksullaşır. Kapitalist ekonomik gelişme süreci kaçınılmaz olarak bir devrime yol açacaktır. İşçilerin kurtuluşu “insanlığın evrensel kurtuluşunu” içerir¹²⁵. Davidov’a göre Marks sorunun kökenini başka bir noktada değil de çalışmada görmektedir ve “çalışma işçi tarafından gerçekleştirildiği için, sorunun çözümünü de *işçinin işiyle olan ilişkisinin* açıklanmasında aramak gerekir” demektedir¹²⁶. Kapitalist sistem içinde işçinin ürettiği ile elde ettiği gelirin arasındaki bu ters orantı Marks tarafından şöyle dile getirilmektedir: “İşçi ne kadar servet üretse, üretiminin gücü ve kapsamı ne kadar artsa, kendisi de o kadar yoksullaşır. Ne kadar meta yaratırsa kendisi de bir meta olarak o kadar ucuzlar”¹²⁷. Kapitalist sistemde üretim yapan işçiler emeklerinin ürününün sahibi değildirler. Bu ürünler kapitaliste ait olmaktadır. Bu durumda emek işçiler tarafından sağlanırken, emeğin sonunda ortaya çıkan ürünün kârı kapitalist tarafından kullanılmaktadır. Böylelikle Marks için emeğin ürünü emeğin karşısına yabancı bir şey olarak çıkar ve emeği üretenden bağımsız bir güç olarak var olur¹²⁸. İşçi, kapitalist için ne kadar çok üretirse o kadar çok kendisine ait olmayan, kendisine yabancı olan şeyler üretmiş olur. Bu türden bir üretim içinde yaşamak için daha çok çalışmak zorunda olan işçi bu çabasıyla daha da yabancılaşır. Daha çok çalışmak daha çok yoksulluk getirir. Emeğin ortaya koyduğu ürün işçinin kendisine ait olmadığı için, “ürün ne kadar büyükse, kendisi o kadar küçüktür”¹²⁹. Ürünün işçiye ait olmaması işçiyi ürününden dışsallaştırır ve bundan dolayı da kendi dışında yer alan bu nesne bağımsız bir güç olur “yani işçinin nesneye aktardığı hayat, yabancı ve düşman bir şey olarak kendi karşısına çıkmaktadır”¹³⁰. Marks’a göre işçinin ürettikleri ile kendisine layık görülen her zaman birbirine ters olmaktadır. Örneğin işçinin emeği saraylar üretir ama kendileri fakirdir.

¹²⁵ Karl Marks, **1844 Elyazmaları**, 3. Basım, Murat Belge (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2007, s. 8.

¹²⁶ Yuri Davidov, **Özgürlük ve Yabancılaşma**, 2. Basım, Sargut Şölçün (çev.), Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1997, s. 61.

¹²⁷ Marks, s. 75.

¹²⁸ Marks, s. 75.

¹²⁹ Marks, s. 76.

¹³⁰ Marks, s. 76.

Ayrıca kapitalist işçinin yerine makineleri kullanır ama bununla birlikte işçileri de makineleştirir¹³¹. İşçinin kendi emeğinin ürününe, bu ürün kendisine ait olmadığı için yabancılaşmasının dışında aslında yabancılaşma daha üretim aşamasında meydana gelir. Ürünün kendisi, kapitalist sistem içinde, bir yabancılaşma olduğuna göre bu ürünün meydana geldiği etkinlik de bir yabancılaşma olmalıdır¹³². Ürünün işçi tarafından üretilmesine rağmen işçiye ait olmaması gibi ürünün meydana geldiği etkinlik de işçiye ait değildir. Bu durumda “çalışma işçinin dışında yer alır” ve bu sebeple de çalışma eylemi içindeki işçi mutsuzdur, kendini gerçekleştiremez, kendi yeteneklerini etkin bir şekilde kullanamaz¹³³. Çalışma etkinliği işçiye yabancı olduğu için işçi ancak çalışmanın dışında kendine gelebilir. Çalışma ancak çalışma dışında işçinin ihtiyaçlarını karşılamak için bir araç olarak görülür. Ürün kapitaliste ait olduğu gibi çalışma sürecindeki işçi de kapitaliste aittir¹³⁴. Bu durumda çalışmak bir zorlama halini alır ve çalışırken mutsuz olan işçi çeşitli zorlamalar ortadan kalkınca işten “vebadan kaçarcasına” kaçır¹³⁵. Böylelikle Marks işçinin ürününe ve üretim eylemine yabancılaşmasına ek olarak bir başka yabancılaşmadan daha söz eder. Marks’a göre “insan bir tür varlığıdır”¹³⁶. İnsan kendi hayatını devam ettirebilmek için doğayla sürekli bir ilişki içinde olmalıdır ve insan doğayı kullanarak yaşar. İnsanın fiziksel ve manevi varlığı doğaya aittir “çünkü insan doğanın bir parçasıdır”¹³⁷. Şimdiye kadar bahsettiğimiz iki tür yabancılaşmadan ilkinde işçi kendi ürününe yabancılaşmaktaydı. Bu yabancılaşma ayrıca işçinin doğa nesneleriyle olan ilişkisinde de yabancılaşmayı doğurmaktadır. İkinci yabancılaşmada ise işçi üretim edimine yabancılaşmaktadır ve böylelikle kendi hayat etkinliğine yabancılaşır. Üçüncü olarak ise Marks yabancılaşmış emeğin türü insana yabancılaştırdığını belirtmektedir. Yabancılaşmış emek “*türün hayatını*, birey hayatının bir aracına çevirir. İlk türün hayatıyla bireyin hayatını yabancılaştırır, sonra da soyut şekliyle bireyin hayatını, gene soyut ve yabancılaşmış şekliyle türün hayatının aracı yapar”¹³⁸. Marks’a göre hayvan hayat etkinliğiyle

¹³¹ Marks, s. 77

¹³² Marks, s. 78

¹³³ Marks, s. 78

¹³⁴ Marks, s. 78

¹³⁵ Marks, s. 78

¹³⁶ Marks, s. 79.

¹³⁷ Marks, s. 80.

¹³⁸ Marks, s. 80.

doğrudan aynıdır ve bunun için “*hayvan, kendi hayat etkinliğidir*”¹³⁹. Ancak insanda durum farklıdır ve insan hayat etkinliğini kendi iradesinin ve bilinçliliğinin nesnesi yapar. İnsanın hayat etkinliği bilinçlidir ve bu onu hayvandan ayırır ve bir tür varlığı yapar “yani kendi hayatı insan için bir nesnedir”¹⁴⁰. Bu sebeple insanın etkinliği özgür bir etkinliktir ama yabancılaşmış emek bu durumu tersine çevirerek insanın hayat etkinliğini “*varoluşu için basit bir araç yapar*”¹⁴¹. İnsan nesnel dünyayı işlemektedir ve bu onun türsel hayatıdır. Bu üretim yoluyla doğa insanın kendi eseridir ve kendini bu eserde görür. Yabancılaşmış emekle birlikte insan kendi türsel hayatından koparılmış olur. Bu durumda yabancılaşmış emek insanın türsel varlığını, insanın dışındaki bir varlığa çevirir ve insanı kendi bedenine de yabancılaştırır¹⁴². Bunlara ek olarak insan (1) kendi ürününe, (2) hayat etkinliğine (3) türsel varlığına yabancılaştığı için bütün bunların sonunda da (4) insanın insana yabancılaşması gerçekleşir.

Yabancılaşan emekle birlikte, emeğin ürünü işçiye ait olmayıp onun karşısında yabancı bir güç olarak yer alıyorsa ve üretim edimi bir zorlama, “bir işkence” oluyorsa, Marks için, bu emek ancak işçiden başka bir kişiye ait olabilir¹⁴³. İşçinin etkinliği özgürce gerçekleşmiyorsa bu durumda başkasının egemenliğinde gerçekleşebilir. Böylelikle işçi yabancılaşmış emek yoluyla, emeğin dışında duran ve emeğe yabancı bir kişiyle ilişki kurmuş olur¹⁴⁴. Marks bu konuda şöyle demektedir: “işçinin emekle ilişkisi, emekle kapitalistin, ya da emeğin efendisine ne denirse onun, ilişkisini yaratmaktadır. Böylece *özel mülkiyet, dışlanmış emeğin*, işçinin doğayla ve kendisiyle dışsal ilişkisinin ürünü, sonucu gerekli vargısıdır”¹⁴⁵. Bu durumda Marks için özel mülkiyet, yabancılaşmış emek ve yabancılaşmış insandan doğar. Bu sebepten dolayı özel mülkiyetin politik bir anlamı vardır. Özel mülkiyet yabancılaşmış emek ve insandan doğuyorsa “toplumun özel mülkiyetten, vb. kölelikten kurtulması, işçilerin kurtulması gibi politik bir biçimde anlatımını bulmaktadır”¹⁴⁶. Marks için işçilerin kurtulması ise evrensel insanlığın kurtulması demektir: “işçilerin kurtuluşu insanlığın

¹³⁹ Marks, s. 81.

¹⁴⁰ Marks, s. 81.

¹⁴¹ Marks, s. 81.

¹⁴² Marks, s. 82.

¹⁴³ Marks, s. 85.

¹⁴⁴ Marks, s. 86.

¹⁴⁵ Marks, s. 86.

¹⁴⁶ Marks, s. 87.

kurtuluşunu içerir, çünkü işçinin üretimle ilişkisinde insanın köleliğinin bütünü vardır ve köleliğin her ilişkisi bu ilişkinin sadece biraz değişik bir şekli ve sonucudur”¹⁴⁷. Özel mülkiyet insanın kendine yabancılaşmasından doğduğu için bu sorunun çözümü komünizmle aşılr. Marks’a göre “komünizm, tarihin çözülmüş bilmecesidir, ve kendisinin bu çözüm olduğunu bilir”¹⁴⁸. Komünizm ile birlikte toplumsal bir varlık olan insan kendi özüne dönecektir. Marks’ın kapitalizm eleştirisi aynı zamanda insan ve insanın özgürlükleri, insanın yetenekleri ile ilgili burjuva toplumunun bakış açısının da eleştirisi olmuştur ve bu eleştiri “kapitalizmin kaçınılmaz olarak kendi karşısına dönüşmesine yol açan eğilimlerin ortaya çıkarılması biçiminde gerçekleşmiştir”¹⁴⁹.

Bu eğilimlerle birlikte gerçekleştirilmek istenen sosyal değişimde devleti ele geçirmek bir çözüm gibi görülebilir¹⁵⁰. Esin kaynağını Marksizm’den alan devrimci hareketler kapitalist karaktere sahip olduğunu düşündükleri devleti, kapitalistin kendi çıkarı için kullandığı bir araç olarak görmüşlerdir. Bu durumda sorunun çözümü devrimden sonra devletin işçi sınıfının çıkarı için kullanılması olmuştur. Ancak Holloway’e göre bu türden bir yaklaşım devleti fetişleştirmekte ve onu iktidar ilişkileri ağından soyutlamaktadır¹⁵¹. Devrimci hükümetler devleti işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda kullanmakta sorunlarla karşılaşmışlardır ve bu sebepten dolayı “devrimci Marksist hareketlerin yanılgısı, devletin kapitalist karakterini yadsımamak değil, kapitalist toplum ilişkileri ağına entegre olma ölçüsünü yanlış yorumlamak olmuştur”¹⁵². Devlet iktidarını ele geçirerek toplumu değiştirmek için mücadele edenler, farklı bir toplumda yaşamak isteyenlerin coşkusundan faydalanmak istemişlerdir. Bu coşku yalnızca iktidarı siyasi veya askeri yöntemlerle değiştirme amacına yönlendirilmiştir. Bu siyasi ve askeri yöntemler zamanla en önemli şey haline gelir¹⁵³. İktidar değişikliği için başvuru yöntemler yavaş yavaş iktidar için kullanılan yöntemlere dönüşür ve zamanla bu yöntemler “bir yaşam biçimi halini alır”¹⁵⁴. Toplumsal dönüşümün devlet

¹⁴⁷ Marks, s. 88.

¹⁴⁸ Marks, s. 111.

¹⁴⁹ Davidov, s. 118

¹⁵⁰ John Holloway, **İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek**, Pelin Sıral (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.28

¹⁵¹ Holloway, s. 29.

¹⁵² Holloway, s. 29.

¹⁵³ Holloway, s. 31

¹⁵⁴ Holloway, s. 31

aracılığı ile gerçekleştirilmesi anlayışı devletin egemen olduğu veya olması gerektiği anlayışına dayanır. Devleti ele geçirmenin sosyal değişimi gerçekleştireceğine inanıldığı için bu değişim için yapılan mücadele devlet egemenliği için mücadeleye dönüşür. Ancak iktidarın kendisi mücadelenin içine bir kez girerse iktidar mantığı devrimci mücadelenin mantığı haline dönüşür ve bu da mücadelenin kaybedilmesi demektir¹⁵⁵. Holloway için

“dünyanın devrimci dönüşüm adına meselesi, iktidarın *kimde* olduğu değildir; mesele iktidarın varlığının tam da kendisidir. Mesele iktidarı *kimin* kullandığı değil insanlık onurunun karşılıklı kabulüne dayanan iktidar ilişkilerinin var olmadığı toplumsal ilişkileri oluşturmaya yönelik bir dünyanın nasıl kurulabileceğidir”¹⁵⁶.

¹⁵⁵ Holloway, s. 33.

¹⁵⁶ Holloway, s. 34.

3. ANARŞİZM, ÇEŞİTLERİ VE ANARŞİZMİN KURUCULARI

3.1 Anarşizm Kavramı ve Çeşitleri

Kelime kökeni itibariyle eski Yunanca’da olumsuzluk bildiren *an* öneki ile kral, yönetici güç anlamına gelen *arche* kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen anarşizm terimi yöneticisi olmayan toplum yapısını tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda anarşizme göre herhangi bir yöneticiye ihtiyaç olmaksızın toplumun düzenlenmesi mümkündür ve anarşizmi benimseyen kişiler ise bu ideale inanan bireyleri kastetmek üzere anarşist olarak anılmaktadırlar¹⁵⁷. Walter’a göre bir yüzyıldan fazla bir süredir anarşistler sadece yönetimin olmamasının kaos olduğuna inanmayan kişiler değil, bununla birlikte yönetimlerden arındırılmış bir toplum yapısının şu anda içinde yaşadığımız toplumlardan çok daha iyi olacağına inanan kişiler olmuşlardır¹⁵⁸.

Genel anlamıyla anarşizm bütün insan gruplarında görünen otoriteye karşı oluşmuş bir reaksiyon niteliğindedir. Tarih boyunca anarşistlerin genel eğilimleri kendilerini yöneten otoritelere karşı isyan şeklinde gelişmiştir. Bu noktada bir ayrıma işaret etmek gerekir: Tarih boyunca bir üst otoriteden bağımsız yaşamış topluluklar olagelmıştır. Antik Çin, Hindistan, Mısır ve Mezopotamya’ya baktığımızda yukarıdaki tarife uygun olarak düzenlenmiş topluluklar görülmektedir¹⁵⁹. Hatta denilebilir ki, günümüzde Afrika’nın bazı kabileleri hâlâ bir üst otoriteden bağımsız olarak yaşamaktadırlar ve bu anlamıyla da bu toplumlar anarşist olarak nitelenebilir. Ancak bu çalışma çerçevesinde söz konusu olan anarşizm 19. yüzyılda Avrupa’nın karışık siyasal ortamında ortaya çıkmış ve genel anlamda dini otoritenin toplumsal alanda nüfuzunu kaybetmesini doğuran Aydınlanma felsefesinin sonucu olarak belirmiş anarşizmdir.

Anarşizm’in eski Yunanca’dan gelen anlamına bakarak ve birinci bölümde açıkladığımız insan doğasının iyi olduğu ve doğa durumu içinde iyiye yöneleceği noktasındaki görüşleri göz önünde bulundurarak denilebilir ki, yüzyılı aşkın bir süre içerisinde çok fazla ve farklı kollara ayrılmış olan anarşizm hareketinde genel anlamıyla

¹⁵⁷ Paradigma Felsefe Sözlüğü, “Anarşizm”, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2005, s. 100.

¹⁵⁸ Nicholas Walter, **About Anarchism**, 2. Basım, Londra: Freedom Yayınları, 2002, s. 27.

¹⁵⁹ Walter, s. 27-28.

ortak dört iddia mevcuttur¹⁶⁰. Bunlardan birincisi insanların devletlerin emirlerine uyma gibi bir ödevleri yoktur. Devlet sahip olduğu otoriteyle edindiği gücü insanları sömürmek ve sürekli bir şekilde baskı altında tutmak için kullanmaktadır. İkinci iddia ise insanların eşit bir şekilde özgürce bir toplulukta yaşamaları için bu otoritenin ortadan kaldırılması gerekir. Walter için özgürlük ve eşitlik kavramlarının anarşizmde kullanılma şekli anarşist felsefeyi liberal ve sosyalist geleneklerden ayırır. Çünkü anarşizm için özgürlük ve eşitlik aynı şeyi ifade ederken liberalizm eşitliğin olmadığı bir özgürlük, sosyalizm ise özgürlüğün olmadığı bir eşitlik öngörmektedir¹⁶¹. Üçüncü iddia devletsiz bir toplumun mümkün olabileceği yönündedir. Yukarıda da belirtildiği gibi tarih boyunca bunun örnekleri görülmüştür ve tarihte bir kere olan bir şeyin bir kez daha olmaması için hiçbir neden yoktur. Dördüncü ve son iddiaya göre ise devletten anarşiye geçiş gerçekçi bir süreç oluşturur¹⁶².

Anarşistler iyi bir yaşamın zora başvurmaksızın düzenlenmiş bir toplumda gerçekleşeceğine inanırlar ve bu inançları sebebiyle yöneticiler ve yönetenleri barındıran siyasal örgütlenmeler olmaksızın bir toplumsal yapı inşa etmeye çalışırlar. Hiçbir otoriteye inanmayan ve insanların eşit ve özgür bireyler olabilmesi için kişileri baskı altında tutan bütün kurumların feshedilmesini savunan anarşizm esasında öne sürdüğü görüşlerin de bir sonucu olarak zamanla pek çok farklı guruplara ayrılmış ve tek bir yapı sergileyememiştir. Bu durum ise anarşizm ile ilgili yapılan çalışmalar için çok büyük bir sorun halini alır. Ancak bununla birlikte genel eğilimlerin doğrultusunda anarşizmde bir takım gruplandırmalara gidilebilir. Bu anlamda anarşizmi *Bireyci Anarşizm*, *Karşılıklı ve Dayanımcı Anarşizm*, *Kolektivist Anarşizm*, *Komünist Anarşizm* ve *Anarko-sendikalizm* gibi bölümlere ayırabiliriz.

Bireyci Anarşizm'in görüşlerine göre toplum bir organizmadan ziyade topluma karşı sorumlulukları olmayan ama diğer bireylere karşı sorumlu olan özerk bireylerden oluşmuş bir bütündür¹⁶³. Özü itibariyle bu görüş, anarşizmden çok önce ortaya çıkmış bireycilik fikridir ve bireyciliğe göre toplumu oluşturan kişiler özgür ve eşit olmalıdırlar; kendi eylemleri için dışarıdan bir baskı olmamalıdır. Bireyci felsefenin

¹⁶⁰ Paradigma Felsefe Sözlüğü, s. 100.

¹⁶¹ Walter, s. 29.

¹⁶² Paradigma Felsefe Sözlüğü, s. 100.

¹⁶³ Walter, s. 52.

bu yapısı anarşistler tarafından da benimsenmiştir. Karşılıklı Anarşizm’e göre ise toplumdaki bireylerin bir devlet içinde yaşamaktansa, eşitlik ve karşılıklılık temeli içerisinde birbirleriyle gönüllü anlaşmalar düzenledikleri toplumlarda yaşanması öngörülmektedir¹⁶⁴. Kolektivist Anarşizm ise diğer iki anarşizm türlerinden devletin yıkılması ve bireysel özgürlüğün sağlanmasının ancak yıkıma dayalı bir devrim ile mümkün olacağını belirtmesiyle ayrılır¹⁶⁵. Kolektivist Anarşizm’de üretim araçlarının ortaklığı söz konusudur. Bu anarşizm türünün en önemli temsilcisi ise yıkımın aynı zamanda bir yaratıcı eylem olduğunu belirten Bakunin’dir. Son olarak, üretim araçlarının ortak olarak elde tutulmasının yeterli olmayıp aynı zamanda üretilen ürünlerin de elde ortak olarak tutulması gerektiğini belirten Komünist Anarşizm’in bakış açısına göre ise herkesten yetenekleri doğrultusunda alınacak ve herkese ihtiyaçları nispetinde verilecektir¹⁶⁶. Bu bakış açısı çerçevesinde insanların sahip oldukları iş gücünü değerlendirebilmek mümkün değildir çünkü farklı türden işler farklı türden değerler içerir. Bu yüzden tüm ekonominin toplumun elinde yer alması çok daha iyidir ve böylelikle ücretlendirme sistemi de ortadan kalkacaktır. Bu anarşizm türünün kurucusu olan Kropotkin üretim araçlarının mülkiyetinde ortaklığın ötesinde paylaşım modelini geliştirmiştir ve evrim teorisinde yer alan rekabet anlayışından ziyade doğanın ve insanların evriminde işbirliğinin çok daha büyük bir rol oynadığını belirtmiştir¹⁶⁷. Kropotkin aynı zamanda devletin yıkılmasından sonra hiçbir şekilde merkezle iş birliği içinde olmayan bir toplumsal model oluşturmuştur. Walter Kolektivist Anarşizm ile Komünist Anarşizm arasındaki farkı şöyle belirtmektedir: “ eğer kolektivizm iş problemi üzerine yoğunlaşan ve işçilerin kolektifliği üzerine inşa edilen bir devrimci anarşizm ise, o halde komünizm hayat problemi üzerinde yoğunlaşan ve halkın komünü üzerine inşa edilen devrimci bir anarşizmdir”¹⁶⁸.

3.2 William Godwin

Eserlerinde “anarşizm” terimini negatif anlamda kullanmasına rağmen klasik dönem anarşistleri içinde yer alan ilk isim İngiliz filozof, gazeteci ve roman

¹⁶⁴ Walter, s. 55.

¹⁶⁵ Paradigma Felsefe Sözlüğü, s. 102.

¹⁶⁶ Walter, s. 59.

¹⁶⁷ Paradigma Felsefe Sözlüğü, s. 102.

¹⁶⁸ Walter, s. 60.

yazarı William Godwin'dir (1756–1836). En ünlü eseri olan *Enquiry Concerning Political Justice* 'te Fransa'da terör rejimi başlamadan önce devleti çok sert eleştirirken insanların devlete gereksinim olmaksızın ihtiyaçlarını karşılayabileceğini savunmuştur. Bu kitabın kazandığı başarı ile Godwin 1790'ların Londra'sındaki radikal çevrede saygın bir konum kazanmıştır. Godwin politik değişikliklerin yavaşça gerçekleşmesi gerektiğini düşünmektedir.

Godwin'e göre bilimin amacı insanların entelektüel ve ahlâkî mutluluğudur fakat politik kurumlar bunu engellemektedir¹⁶⁹. İnsanlar fiziksel ve ahlâkî olarak eşittirler. Fiziksel eşitlik, bedensel ve zihinsel güçte eşit olmak demektir¹⁷⁰. İnsanlar mükemmel değildirler ama mükemmelleşme yeteneğine sahiptirler. Yeryüzündeki hiçbir yönetim hatasız değildir¹⁷¹. Politik kurumların bireylerin iyiliği için çalıştığını düşünsek de yozlaşmış bir yönetimi insanların en büyük düşmanı olarak görsek de her iki durumda da politikanın insanların araştırması gereken en önemli konu olduğu sonucuna varırız¹⁷². Godwin, Rousseau'nun çok önem verdiği kendimizi koruma, kendimizi sevme ve merhamet gibi duyguların doğuştan gelen özellikler olmadığını belirtmektedir. Bizler bu dünyaya iyi veya kötü ahlâkla donatılmış olarak gelmeyiz¹⁷³. Her ilke bir sav içerir ve her sav birbirini onaylayan ya da onaylamayan en az iki farklı görüşle bağlantılıdır. Bu yüzden eğer ilkeler doğuştan geliyorsa fikirler de doğuştan gelmelidir, “ancak dünyaya kendimizle birlikte önceden belirlenmiş görüşleri getirmediğimiz kadar apaçık olan başka hiçbir şey yoktur”¹⁷⁴. Bilgimizin kaynağı algılarımızdır. Godwin için “algılarının sonuçları insanların ahlâkî karakterleridir”¹⁷⁵. Bizler kendi yaşamlarımızda elde ettiğimiz tecrübelerle iyi ve kötünün ne olduğunu öğreniriz. Bundan dolayı daha önceden belirlenmiş bir iyi ve kötü bulunmamaktadır. İyi ve kötü ahlâk, yaşamımızın tarihini oluşturan olaylarda aranmalıdır ve bu olaylar uygun olmayan eğilimlerden arındırılırsa kötü ahlâk da dünyadan silinebilir¹⁷⁶. Godwin için bu

¹⁶⁹ William Godwin, *An Enquiry Concerning Political Justice And Its Influence On General Virtue And Happiness*, 1793, Cilt: 1, elektronik kitap URL'si: http://oll.libertyfund.org/EBooks/Godwin_0164.01.pdf s. 11

¹⁷⁰ Godwin, s. 51.

¹⁷¹ Godwin, s. 62.

¹⁷² Godwin, s. 11.

¹⁷³ Godwin, s. 18.

¹⁷⁴ Godwin, s. 16.

¹⁷⁵ Godwin, s. 19.

¹⁷⁶ Godwin, s. 19.

çaba çok yavaş olabilir ve belirsiz bir umudu taşıyabilir; ancak insan umudunu hiçbir zaman yitirmez ve kendi türünün çıkarlarını düşünen bir kişi bu çabaya mutlaka girişecektir¹⁷⁷. Böylelikle doğrulara akılla ulaşılabilir. İnsanın rasyonel bir varlık olduğuna inanması Godwin'in görüşlerindeki en önemli noktadır¹⁷⁸. Hiçbir kurumun doğrunun ne olduğunu belirtmesine gerek yoktur. Akılla donanmış birey düşünce eyleminin sonunda doğrunun ne olduğunu bulabilir.

İnsan aklına çok güvenen ve etki altında kalmadan işleyebilen bu akıl vasıtasıyla insanın mutlaka iyiyi bulacağına inanan Godwin için aklın bu kadar üstün olması devlete olan ihtiyacımızı ortadan kaldırır. Devletten arındırılarak oluşturulan bir toplum içinde gereksiz mal ve hizmet üretimine ihtiyaç olmayacağından dolayı bireyler günümüzdeki gibi çok fazla çalışmak ihtiyacı hissetmeyecek ve çalışmak zamanla zevk için yapılan bir eylem haline dönüşecektir. Böylesine bir toplumsal dönüşüm için ise şiddete başvurmak gerekmez. Yalnızca aklın gücüne inanan insanların diğer kişilere bu üstünlüğü açıklamaları yeterli olacaktır¹⁷⁹. Karmaşık bir düzende işleyen ve merkezileşmiş devlet yapılarından kurtulduktan sonra yerel idareler görevi alacaklardır. Yerel idareler içinde tüm halk yönetime ortak olacak, bu yönetimde söz sahibi olacaktır. Başkaları adına karar almak ve uygulamak akla ve adalete yapılmış bir hakaret olduğu için parlamenter rejime ve meclise karşı çıkılmalıdır.

İnsanın mutluluğu önündeki en büyük engel yönetimlerdir. Godwin eğer yönetimler desteklemeseydi hatalarımızın bu kadar korkunç ve büyük olmayacağını savunmaktadır. Devletler ya güce dayandırılır ya da tanrısal hukuktan kaynaklanır ama temeli ne olursa olsun devlet akla karşıdır¹⁸⁰. Düşünceye yaptırım uygulamayan yönetimler bireyleri ahlâki değer ve önem üzerinde düşünmeye açık hale getireceklerdir; ancak her yönetim yaptırım uygulamak ister. Bu sebepten dolayı insanlar ekmek yerken insan eti yediğini veya şarap içerken insan kanı içtiğini düşünüyorsa bunlar sivil otoritenin varlığından dolayıdır; veya kardinallerin çevirdiği türlü entrikalarla seçilen yaşlı bir adamın hatasız ve lekesiz olduğu düşünülüyorsa bunun sebebi yapılan bağışlar

¹⁷⁷ Godwin, s. 19.

¹⁷⁸ Henri Arvon, **Anarşizm**, 1. Basım, Ahmet Kotil (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, s. 34.

¹⁷⁹ Arvon, s. 37.

¹⁸⁰ Arvon, s. 35.

ve kraliyet sarayıdır¹⁸¹. Yönetimler hatalarımızı kalıcı yapmakta ve bizlere ileri değil geriye doğru bakmayı öğretmektedir. Yönetimler kamusal mutluluğun yenilik ve ilerlemede değil eski kuşakların kararlarına saygıda yattığını düşünmektedir. Bu durum ise hiç gelişemeyecek bozulmuş bir aklı doğurmaktadır¹⁸². Godwin'in işaret ettiği ilerleme ahlâki bir ilerlemedir. Kapasitelerimizin sınırları içinde erdemli olmaya çabalamak hepimizin ödevidir. Erdemler bizlere dayatılamaz ve sadece kişilerin içlerinde gelişir¹⁸³. Bireylerin dışında yer alan ve onların üzerinde bulunan kesinleşmiş bir erdem yoktur. Bireylerin kazandıkları ahlâki ilerlemelerden dolayı politik kurumlarla bağlarının zayıflayacağı varsayılır.

Toplumlardaki en büyük iki kötülük hırsızlık ve sahtekârlıktır. Eğer bir ülkede başkalarının mallarını elde etme ihtirasına sahip kişiler olmasaydı bu ülkede suç da olmazdı¹⁸⁴. İnsanların ihtiyacından fazlasını arzulamadıkları ve yaşamları için gerekli olan şeyleri kolaylıkla karşılayabildikleri bir toplumda suça teşvik de söz konusu değildir. Bu sebepten dolayı bu toplumda kişisel çıkarlar toplumsal çıkarlarla uyum içinde olmaktadır¹⁸⁵. Toplumlardaki kötülüklerin kaynağı sefalette, zenginlerin gösteriş merakında ve tiranlıkta aranmalıdır. Toplumlardaki sefalet insanları umutsuzluğa hapsedmektedir. Bu umutsuzluk o boyutlara varır ki, insanlar kendilerinde mücadele edecek güç dahi bulamazlar. Fakir bir insan için toplum durumu, insanların haklarının korunmadığı ve birkaç imtiyazlı kişinin çıkarlarının gözetildiği savaş durumu ile aynı anlama gelir. Bunlara ek olarak, insanlar karşılaştıkları zorlukları toplumdaki diğer insanlarla paylaşarak aşabilirler; ancak gösterişli bir yaşam ve lüks düşkünlüğü toplumdaki dayanışmayı yıkmaktadır¹⁸⁶. Gösterişli bir yaşamdan dolayı insanların büyük bir kısmı sefalete sürüklenmekte, çok küçük bir kısmı ise ihtiyaçlarından çok daha fazlasına sahip olmaktadır. Zenginler her ülkede doğrudan ya da dolaylı olarak yasa koyucu konumundadırlar. Yasalar ise daima zenginlerin çıkarlarını fakirlerin hakları gözetilmeksizin korumaktadır¹⁸⁷. Yürütmeye bakıldığı zaman da farklı bir

¹⁸¹ Godwin, s. 24.

¹⁸² Godwin, s. 25.

¹⁸³ George Woodcock, **Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi**, 4. Baskı, Alev Türker (çev.), İstanbul: Kaos Yayınları, 2001, s. 83.

¹⁸⁴ Godwin, s. 26.

¹⁸⁵ Godwin, s. 26.

¹⁸⁶ Godwin, s. 26–27.

¹⁸⁷ Godwin, s. 28.

uygulama görülmemektedir. Fransa’da hâkimlik makamı, kısmen krallığa sunulan ücretle veya bakanlığa verilen rüşvetle bir satın alma meselesidir¹⁸⁸. Ancak bu görüşlere bakılıp da Godwin’in bir adalet duygusundan yoksun olduğunu düşünmek hata olur. Aksine Godwin, toplumsal yaşam içerisinde adalete çok büyük bir önem verir. Toplum denilen yapı bireylerin karşılıklı yardımlaşma ihtiyaçlarından doğar ve bu karşılıklı yardımlaşma ilişkileri içerisinde bireyler birbirlerine yardım etmek zorundadırlar. İnsanlar ahlâken eşit oldukları için insanlar arasındaki ilişkileri göz önünde tutarak işleyen adalet de bu ahlâki eşitlik sebebiyle tam olarak yürürlükte olmalı ve toplum içindeki fırsatlar herkese eşit olarak sunulmalıdır¹⁸⁹. Bunun için elimizden gelen her şey yapılmalıdır. Sahip olduğumuz bütün nitelikleri başkalarına yardım etmek için kullanmamız gerekmektedir. Birey topluluğun iyiliği için çabalamalıdır¹⁹⁰. Bununla birlikte toplumun esas amacı da bireyin mutluluğu için çabalamaktır. Bu durumda Godwin için birey ve toplum arasında karşılıklı bir dayanışma ve yardımlaşmadan bahsedilebilir. Eğer bireyler belirli alanlarda uzmanlaşabilirlerse uzmanlaşarak ihtiyaçlarından fazlasını ürettiği malları ihtiyacı olanlara vererek toplumsal yardımlaşmaya katkıda bulunacaklardır. Bu yardımlaşma kesinlikle parasal düzeyde olmayacak ve malların ücretsiz dağıtımını içerecektir.

Godwin’in insanların doğruyu sadece kendi akılları ile bulabilecekleri görüşü onun din kurumuna bakışını da etkilemektedir. Godwin’in başlatmak istediği mücadele sadece akli kontrol etmek isteyen dış güçlere karşı değildir. O aynı zamanda akli kontrol etmek isteyen iç güçlere yani dine karşı da tavır alır¹⁹¹. Godwin’e göre din adamları daima kendi görüşlerinin saygıyla dinlenmesine alışmışlardır. Bu yüzden de buyurgan ve herhangi bir zıt görüşe karşı sabırsızlardır¹⁹². Din adamlarının insanlar üzerindeki başarısı masum olduklarına inanılmalarından gelir ve bundan dolayı dış görünüme çok önem verirler. Sahip oldukları önem diğer insanlara karşı olan sözde zihinsel üstünlüğe dayanır. Din adamları sorgulama özgürlüğünün düşmanlarıdır¹⁹³. Genel karakterleri ve davranışları ise bütün iklimlerde ve dönemlerde benzerlikler

¹⁸⁸ Godwin, s. 29.

¹⁸⁹ Woodcock, s. 83.

¹⁹⁰ Woodcock, s. 82.

¹⁹¹ Arvon, s. 35.

¹⁹² Godwin, s. 37.

¹⁹³ Godwin, s. 38.

gösterir. Bir ülkede özgürlüğün düşmanları insanlar değil hiyerarşiye dayalı bir sistemden kâr sağlayanlardır. İnsanlara özgür bir eğitim verilip ihtiyaç duyduğu rehberler temin edildiği zaman yapılması gerekenlerin büyük bir kısmı halledilmiş olur. Değişimin başarısız olacağını düşünmek en büyük hatadır¹⁹⁴. Dolayısıyla insanların özgürleşmelerini sağlamak yapılması gereken ilk iştir. Özgür bir insan “güçlü, dinç ve hayat doludur; köleler ise cahil, gurursuz ve ahlâksızdır”¹⁹⁵. Toplum ve yönetimlerin kökeni ise farklıdır. Toplumlar isteklerimizden doğar, yönetimler ise güçsüzlüklerimizin eseridir. Toplum kutsaldır fakat devlet en iyi halinde bile kötüdür¹⁹⁶. Godwin’e göre politik kurumların yapabileceği tek şey insanların çıkarlarını önlemekten sakınmaktır. Bütün kaprisli kurallar ve keyfi farklılıklar söz konusu çıkarların aleyhine işlemektedir¹⁹⁷. Toplumun işleyiş şekli insanların gelişimine hizmet ettiği süreç evrensel olarak benimsenmelidir.

3.3 Max Stirner

Asıl adı Johann Kapsar Schmidt olan Alman filozof Max Stirner 1806-1856 yılları arasında yaşamıştır. Düşünceleriyle anarşizmin olduğu kadar nihilizmin, varoluşçuluğun ve post-modernizmin de kurucularından biri olarak görülen Stirner’in öne sürüldüğü görüşler Godwin ile karşılaştırıldığında çok daha keskindir. Stirner yayınlandığı dönem içerisinde çok fazla ses getirmiş olan eseri *Der Einzige und Sein Eigentum* (Ego ve Biricik) adlı eserinde her bireyin sahip olduğu eşsizliği belirtmek üzere ahlâk, adalet, zorunluluk ve görev gibi soyutlamalara dayalı kavramları reddederek genel olarak kendini bilinen bireyselci kalıplardan uzaklaştırmıştır¹⁹⁸. Avrupa’nın en çalkantılı ve Johann Gottlieb Fichte ile Hegel gibi filozofların fikirleriyle desteklenmiş güçlü seküler ulus devletlerinin düşünürler üzerinde çok büyük etkileri olduğu bir dönemde yazılmış olan bu eserde¹⁹⁹, Stirner diğer tüm anarşistlerde olduğu gibi devlete karşıdır ama bununla birlikte topluma karşı da cephe alır ve büyük oranda nihilizme ve solipsizme kayar. Stirner ileri sürdüğü fikirlerde egoistlerden meydana

¹⁹⁴ Godwin, s. 41.

¹⁹⁵ Godwin, s. 38.

¹⁹⁶ Godwin, s. 44.

¹⁹⁷ Godwin, s. 50.

¹⁹⁸ Walter, s. 54.

¹⁹⁹ James J. Martin (Ed.), “Editor’s Introduction”, içinde: Max Stirner, **The Ego And His Own**, 1. Baskı, Steven T. Byington (çev.), New York: Dover Yayıncılık, 2005, s. VIII-IX.

gelen birlik haricindeki bütün birlik ve organizasyonları zamanla birer baskı aracı haline geleceği için reddeder²⁰⁰. Böylece *Ego ve Biricik* eseri Thomas'ın deyiimiyle "egonun özgür faaliyetlerinin önünü tıkayan ve temelinde bilincin bulunduğu engellerin bir dökümü haline gelir"²⁰¹.

Stirner temel olarak Hegel'in çok fazla etkisi altındadır ve mutlak olan her şeyi reddederek sadece bireye dayanır²⁰². Stirner tüm doğa yasalarını da yadsır ve (Hobbes'cu tarif içinde) herkesin herkesle olan savaşında eşsiz olan bireyi, kendi emellerine ulaşmak için hiçbir aracı kullanmaktan çekinmeyeceği ve her şeyi kendi biricik yargılarına dayandırdığı bir birey olarak görür. Ona göre var olan her şey kendini düşünmektedir ve bu sebepten dolayı da kendi çıkarlarını düşünen diğer bireylerle çatışmadan kaçınması olanaksızdır²⁰³. Stirner'e göre kutsal denilen şey bana ait olmayandır ve eğer başkalarının mülkiyeti bana göre kutsal değilse onlara kendiminmiş gibi bakmalıyım²⁰⁴. Bireye sınırsız bir yetki veren Stirner bu yetkilerle donatmış olduğu bireyin ancak yaşadığı toplumdan ve diğer otoriter yapılardan bağımsızlığını kazanırsa özgür olacağını savunur. *Ego ve Biricik* adlı eserinde Stirner herkesin istediğini yaptığı bir toplumda işlerin yanlış gideceğini kabul etmeyerek eğer birey kendini savunursa hiç kimsenin ona bir şey yapamayacağını belirtir²⁰⁵. Stirner'e göre benim rızamın aleyhine hareket eden herkes düşmanımdır ve düşmanıma da düşmanım gibi davranmam gerekmektedir²⁰⁶. Stirner yaşadığı toplumu otoriter ve birey karşıtı yapısı nedeniyle aynen diğer anarşistler gibi eleştirir ve kendi vizyonuna göre oluşturmaya çalıştığı ortam ancak ve ancak yönetim ve diğer otoriter kurumların ortadan kalkması ile mümkün olur²⁰⁷. Bu kitabında Stirner'in talep ettiği yegâne şey herkesin özgür olmasıdır ancak o bununla da yetinmediğini ifade eder ve "özgürlüğe hiçbir itirazım yok fakat senin için özgürlükten daha fazlasını diliyorum: sadece istemediğin şeyden kurtulmamalısın; yalnızca 'özgür bir adam' olmamalısın, aynı zamanda kendi kendinin

²⁰⁰ Walter, s. 54.

²⁰¹ Paul Thomas, **Marx Ve Anarşistler**, 1. Basım, Devrim Evcı (çev.), Ankara: Ütopya Yayınları, 2000, s. 152.

²⁰² Woodcock, s. 100.

²⁰³ Max Stirner, **The Ego And His Own**, 1. Baskı, Steven T. Byington (çev.), New York: Dover Yayıncılık, 2005, s. 9.

²⁰⁴ Stirner, s. 37.

²⁰⁵ Stirner, s. 197.

²⁰⁶ Stirner, s. 197.

²⁰⁷ Woodcock, s. 101.

de sahibi olmalısın” diyerek çalışmasının kapsamını daha da genişletir²⁰⁸. Stirner için açıkça anlaşıldığı gibi özgür olmak yetmez; kendinin olmak önemlidir ve birey ne yaparsa kendi sınırları dâhilinde kendisi için, kendi hesabına yapar²⁰⁹. Martin’e göre Stirner’in özgürlüğü başkasının bana verdiği özgürlük değildir ve bütün özgürlükler temel olarak kişisel özgürleşmeye dayalıdır ve asla kitlesel devrimleri içermemektedir çünkü devrimciler efendileri genellikle daha da kötülerine dönüştürmektedir²¹⁰. Stirner çok fazla üne kavuşacak bu kitabını yazmadan önce ilk olarak *Rheinische Zeitung* adlı gazetede eğitim yöntemleri üzerine bir makale yayınlamıştır. Bu makalesinde de Stirner bireyin dışında ortaya çıkan tüm kurumlara, politik ve felsefi doktrinlere karşı savaş açmıştır ve bunları yıkmaya çalışmıştır. Stirner, Godwin’dan farklı olarak akla değil de içgüdülere önem verir²¹¹. Stirner egoizmi o kadar ileri götürür ki insanlık gibi genellemeleri bile onaylamaz çünkü ona göre hakkında tam anlamıyla bilgi sahibi olabileceğimiz tek şey bireydir ve her birey ise başkalarından farklı olduğu için eşsiz ve biriciktir. Bireyin sahip olduğu egosu uyulması gereken tek kanundur ve bu kanunun dışında yer alan başkaları tarafından tayin edilmiş başka bir kanun yoktur, olmamalıdır. Stirner’e göre birey boşluk anlamındaki hiçlikten ziyade yaratıcı bir hiçtir ve bu öyle bir hiçliktir ki buradan birey her şeyi yaratmaktadır²¹². Tek bir hakikat yoktur ama yalnızca bireyden bireye değişen gerçekler vardır. Bu gerçekler ise ne tanrısaldir ne de tüm insanlığa aittir, ne iyidir ne de kötüdür, ancak sadece benim olandır, genele ait değildir ancak eşsizdir; “çünkü Ben eşsizim” ve “Hiçbir şey bana kendimden daha fazlasını ifade etmez”²¹³. Denilebilir ki aslında bu ifadeler *Ego ve Biricik*’in ana fikrini de oluşturur, zira Stirner kitabını bu görüşlerini bir kez daha yineleyerek bitirir:

“Kendi gücümün sahibi benim ve ben o zaman kendimi bildiğim zaman eşsizim. *Eşsiz bir*’de kendi kendine sahip olan doğmuş olduğu yaratıcı hiçine geri döner. Benim üstümde yer alan her yüksek varlık, Tanrı olsun, insan olsun, benim eşsizlik duygumu zayıflatır ve sadece bu bilincin güneşinin karşısında solar. Eğer kendimi kendim için, eşsiz olan için düşünürsem o halde benim düşüncem onun faniliğine,

²⁰⁸ Stirner, s. 156.

²⁰⁹ Stirner, s. 162.

²¹⁰ Martin, s. XIII

²¹¹ Woodcock, s. 106.

²¹² Stirner, s. 5

²¹³ Stirner, s. 5

kendisini tüketen ölümcül yaratıcıya dayanır ve diyebilirim ki: Her şey bana hiçbir şeydir”²¹⁴.

Bu noktadan değerlendirdiğimizde başkaları tarafından oluşturulmuş bir hukuk sistemine, bireyleri zor vasıtasıyla hareket ettirmeye çalışan ve baskıcı bir yaşam oluşturan devlet kurumuna karşı olan, ancak bununla birlikte bireyler için genel ve değişmez bir ahlâk kuralının olduğunu belirterek toplumda yardımlaşmayı öngören Godwin’den farklı olarak Stirner ödev ve değişmeyen ahlâki kurallar gibi değerleri kökten reddeder çünkü Stirner için önemli olan tek şey bireyin arzularıdır. Devletlerin varlığı bireysel iradenin yadsınması olduğu ve kolektif insanları ön safhaya çıkarıp bireyi yok etmek istediği için birey adına çok kötüdür²¹⁵. Birey ve devlet arasında var olan bu mücadeleyi Stirner, Kant’ın “ebedi barış” olarak nitelediği kavrama atıf yaparak belirtir ve söz konusu mücadele için böyle bir barışın olamayacağını öne sürer²¹⁶. Stirner *Ego ve Biricik* adlı eserinde bu konuyu dile getirirken devlet karşısındaki bireyin kendi çıkarlarını değil de devletin çıkarlarını savunmak zorunda kalacağını belirterek böylelikle devletin bireyler için zamanla gerçek birey halini aldığını vurgular²¹⁷. Böyle bir devletin karşısında ise bireysel kişilik yok olur ve “ben artık yaşamam ancak devlet bende yaşar”. Bu durum ise gayri-şahsiyeti (impersonality) doğurur. “Bu Tanrı’nın – Devletin- karşısında bütün egoizm yok olur ve onun önünde her şey eşittir; onlar hiçbir özelliği olmayanlardır...”²¹⁸. Stirner bütün genellemelere şiddetle karşı çıktığı için tüm insanlığı kapsayan genel geçer bir hakikate ve idealizme de cephe alır. Devlet karşısında kendi şahsiyetini yitirmiş ve kendini ideale adanmış bu insanlar ise kendileri için yaşamazlar ancak bir ruh için yani fikirler için yaşarlar²¹⁹. Devlet kendisini tanımlarken ebedi olabilmek için devamlılığını teminat altına almak üzere kutsal bir özden geldiğini öne sürerek tanımlar. Bu durum ise devletin tahakkümünü doğurur ve bireyin sahip olduğu dinamizmi yok eder²²⁰. Devletlere göre herkes kendini “bütünün refahına”

²¹⁴ Stirner, s. 366.

²¹⁵ Woodcock, s. 107.

²¹⁶ Woodcock, s. 107

²¹⁷ Stirner, s. 100.

²¹⁸ Stirner, s. 100.

²¹⁹ Stirner, s. 30.

²²⁰ Arvon, s. 43.

adamalıdır, devletin içinde çözülmelidir ve onu kendisinin amacı ve ideali yapmalıdır²²¹. Stirner'e göre:

“Devlet! Devlet! diye devam eder genel çılgılık ve o zamandan beri insanlar Devlet kendi en iyi kavramında olsun diye ‘devletin doğru şekli’, en iyi anayasayı araştırırlar. Devlet düşüncesi bütün kalplere ve uyanık tutkulara geçti, ona, bu dünyevi tanrıya, hizmet etmek yeni ilahi vazife ve tapınma oldu”²²².

Birey her şey haline gelmelidir ki devlet de varlığını sürdüremez olsun. Devletlerin ortadan kalkması ise bireylerin kendi iradelerine sahip olmalarıyla olur. Bu Stirner’ci söylemde şu demektir: Devletin esas amacı bireyin biricikliğini yok etmek olduğu için, bireyler sahip oldukları bu yegâne değeri muhafaza edebilirlerse devletler amaçlarına ulaşamaz ve zamanla yok olurlar çünkü her devlet içinde barındırdığı kişilerin efendisi olmak ister ve bireyler bu efendilikten kendi iradelerine sarılarak kurtulabilirler. Bir diğer ifadeyle köle kavramı kendi zıddı ile yani efendi kavramı ile vardır ve eğer birey köleliği kabul etmezse yani artık itaat etmezse efendilikten de bahsedilemez²²³: “Benim kendi iradem devletin Azrail’idir”²²⁴ ve “Devlet, din, vicdan, bu despotlar beni köle yapmaktadırlar ve onların özgürlüğü benim köleliğimdir”²²⁵.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Stirner sabit ahlâki kuralların varlığına inanmaz ve toplum için çalışmayı onaylamaz. Stirner için bireyin hiçbir ödevi yoktur. O ayrıca hak kavramına da inanmaz:

“Ben hiçbir hak talep etmiyorum; dolayısıyla hiçbir hakkı tanımam gerekmez. Kuvvetle alabileceğimi kuvvetle alırım ve kuvvetle alamadığım şeye hakkım yoktur, her zaman baki kalan hakkımdan söz ederek hava atmam veya avunmam... Hak verilmiş ya da verilmemiştir –bu beni ilgilendirmez, ben güçlüysem yetkimi kendimden alırım ve başka bir yetkilendirmeye ya da izne ihtiyacım yoktur”²²⁶.

Bu durumda toplum denilen kavram da aynen devlet gibi bireyi baskı altında tutmaktadır ve bu yüzden topluma üstün bir anlam vermek hatadır. Toplumun bizlere ödevler vermesi kabul edilemez. Her şey birey için vardır, bu durumda toplumlar da bireyler için çalışmalıdır. O halde, Stirner için, toplumları dernekler haline dönüştürmek

²²¹ Stirner, s. 99.

²²² Stirner, s. 99-100.

²²³ Woodcock, s. 108.

²²⁴ Thomas, s. 164.

²²⁵ Stirner, s. 107.

²²⁶ Woodcock, s. 108.

en doğru çözümdür²²⁷. Aradaki fark ise toplumda birey toplum için yaşarken dernek söz konusu olduğunda bu sefer derneklerin bireyler için varolacağı olgusudur. Stirner tarafından öngörülen yaşamda, onun toplum kavramına olan güvensizliğinden ve muhalif tutumundan da anlaşılacağı gibi, bireylerin bir amaç uğruna kolektif olarak çalışması durumu kesinlikle yok edilmelidir. Stirner’e göre insanlar toplumun ihtiyaçları olan her şeyi kendilerine verdiğini ve her şeyi borçlu oldukları topluma karşı sorumlulukları olduğunu düşünmektedir²²⁸. Ona göre toplum kendisinden çıkar sağladığımız bir araçtır ve bireyler hiç kimseye bir şey kurban etmek, bağışlamak zorunda değildir. Eğer illaki birilerine bir şeylerin kurban edilmesi gerekiyorsa bu ancak bireyin kendisine olmalıdır²²⁹. Stirner yaşadığı dönem içerisinde devlet ve toplum yapılarını bireyi öldürdüğü için eleştirirken yine de bireylerin kendi biricikliklerini kaybetmeden var olacakları birlik kavramından bahseder ve bu kavrama “Egolar Birliği” adını verir. Stirner:

“devlet ve ben düşmanınız. Ben, egoist, ‘insan toplumunun’ refahı adına kalbimde hiçbir şey taşımıyorum, ona hiçbir şey kurban etmem, onu sadece kullanırım, fakat onu tamamen kullanabilmek için bu topluluğu daha çok kendi mülkiyetim, kendi yaratığım haline dönüştürürüm, onu yok ederim ve onun yerine ‘Egoistler Birliğini’ şekillendiririm.”

diyerek devletin yerini almasını düşündüğü ve üyelerinin arasında gönüllü ve gevşek bir bağın var olduğu birliği (*verein*) açıklar²³⁰. Bu birliğin bireylerden oluşan topluluktan farkı ise toplum içinde yaşayan bireylerin sahip olduklarını topluma borçlu olmalarından gelir. Toplum içinde yaşayan birey kazanımlarından dolayı topluma karşı görevlerle yüklüdür ve bu görevler bireylere egemendir. Egolar Birliği’nde ise bu kez birey birliği kullanır ve bu birliğe hiçbir sadakat duygusu ile bağlı değildir. Birey artık söz konusu olan birlikten kazanım sağlamadığını düşündüğü anda onu terk eder. Bu bağlamda Stirner için Egolar Birliği bireyler için birer vasıta halini alır. Toplum bireyi kullanır ancak Egolar Birliği’nde birey bu birliği kullanır²³¹. Bu durumda ise birey kendisini baskı altına alan devleti ve toplumu yıkmak için elinden geleni yapmalıdır ve bu yıkım süreci içerisinde hiçbir kural tanınmamalıdır. Bireyler devlete karşı

²²⁷ Arvon, s. 44.

²²⁸ Stirner, s. 123.

²²⁹ Stirner, s. 128.

²³⁰ Stirner, s. 179.

²³¹ Woodcock, s. 109.

gerçekleştirdikleri mücadelelerinde ayaklanmalıdır ancak bu ayaklanma elbetteki kitlesel bir ayaklanma olmamalıdır; isyankâr bireylerin bir araya geldikleri ve kendiliğinden gelişen bir ayaklanma olmalıdır çünkü Stirner'e göre dinsel inanç, toplumsal görevler, siyasi örgütlenme ne kadar zararlı ise devrim sözcüğü de o kadar zararlıdır²³². Stirner için sıralanan bu kurumlar bireyin biricikliğini engellemekte ve bireyden kendini feda etmesini talep etmektedir. Bu talepler kabul edilemez niteliktedir ve devrim kavramı da aynı şekilde bireyden taleplerde bulunmaktadır. Bunlara ek olarak devrim söz konusu olduğunda yerleşik koşulların altüst olması anlaşılmaktadır. Dolayısıyla devrim kavramı da politik ve toplumsal bir kavramdır²³³. Devrim var olan düzenin yıkılıp yerine yeni düzenler geçirilmesini hedefler. Böylelikle bireylerin bir düzen içinde bulunarak kendi benliklerinin önüne geçilmesi durdurulmuş olmaz ancak farklı bir düzene itaati sağlanmış olur. Bu durumda yapılması gereken tek şey devrim örgütlenmeleri içerisinde yerleşik kurumları yıkmak değil, bireyleri egoistler olarak yerleşik düzenin üzerine oturtmaktır²³⁴.

Stirner için ahlâki zorunluluklar içeren her türlü anlayış kendi içerisinde birey için kötü olan öğeleri taşımaktadır çünkü bu ahlâki zorunluluklar bireyler için dışarıdan başkaları tarafından belirlenmiş komutlara uymak demektir. Aynı durum dinsel yapılar için de geçerlidir. Hristiyanlık dininde söz konusu olan zorunluluklar bireyi küçük düşürür. Katoliklik bir dış kaynaktan gelen emirleri yerine getirmeyle yetinmektedir ve Protestanlığın farkı bireyin kendi vicdanının sesini sürekli olarak dinlemesi yoluyla kişinin her hareketini kendi kendine gözetlemesi sonucunu doğurmuştur²³⁵. Stirner'e göre Protestanlıkta inanç çok daha içsel bir inanç haline gelmiştir ve bir kişi Protestanlık gereği bütün düşüncelerini ve eylemlerini inandığı kutsallarla kaplamalı ve kişilerin bütün eylemleri ve düşünceleri vicdan meselesi halini almalıdır²³⁶. Buradan hareketle Stirner Protestanlığın insanları her hareketin, düşüncenin ve eylemin vicdanın gözetiminde olduğu gizli polis tarafından yönetilen bir devlet haline getirdiğini belirtir²³⁷. Stirner çok ilginç bir tespit yaparak şunları söyler:

²³² Thomas, s. 152.

²³³ Woodcock, s. 110.

²³⁴ Thomas, s. 165.

²³⁵ Thomas, s. 154.

²³⁶ Stirner, s. 89.

²³⁷ Stirner, s. 89.

Katoliklikten Protestanlığa geçiş dinî olduğu kadar siyasal anlamlar da içermektedir. Liberalizm fikri içerisinde yurttaş ile devlet arasında aracı başka bir kurum yoktur. Bu ise aynen birey ile tanrı arasında hiçbir aracıyı tanımayan Protestanlığa benzer. Hegel ile birlikte modern devlet tanrının yerine geçirilmiştir ve dolayısıyla bu durum bireyin modern devleti kendi tanrısı olarak görüp kendisini siyasal bir Protestan yapması demektir²³⁸. Protestanlık anlayışı bireyin asıl kontrol mekanizması olarak kendi vicdanını öne sürer ve toplumların bireylerin özgürlüğünü, devletlerin ise bireylerin özgünlüğünü (*Eigenheit*) bastırıldığı göz önüne alındığında, liberal devletler bireylerin vicdanlarının zorlayıcı gücünü pekiştirir. Stirner için liberal devlet birer mekanizma gibi işleyerek bireylerin zihinlerindeki “çarkları harekete geçirir” ancak bunları bireylerin iradelerini yadsıyarak yapar²³⁹. Bu durum irade yoksunluğunu doğurur ve bundan kurtuluşun yolu özgünlüğümüzün yükselişini sağlamaktır. İnsan eski Yunan’da belirtildiğı gibi bir *zoon politikon* değildir ama devlet içindeki bireyin yalnızca siyasal tarafı vurgulanır. O halde bu durum bir yanılsamadır. Devlet içinde yasalara tâbi olan insanın zihninde bu yasalardan başka bir zorlayıcı güç yoktur ancak yasalar da başkaları tarafından tespit edildiğı için yasalara tâbi olan bireylerin zihninde yasaları tayin eden insanların zorlayıcı gücü söz konusudur ki bu durum *Eigenheit*’ın yok olması demektir²⁴⁰.

Yaşadığı dönemde Genç-Hegelci çevrede kısa süreli bir heyecan dalgası yaratarak belli bir dönem üne kavuşan Stirner’in bu ünü uzun soluklu olmamıştır. Kayda değer tek yapıtı olarak bilinen *Ego ve Biricik* daha sonraları Marks da dâhil olmak üzere pek çok düşünürün eleştirisine maruz kalmıştır. Bununla birlikte bireye yüklediğı anlam itibariyle Nietzsche’nin öncülü olması ile birlikte - *Ego ve Biricik* yayınlandığında Nietzsche henüz bir bebektir²⁴¹ - Marks’ın da kimi çalışmalarında adından söz etmesinden dolayı etkisi görülebilir. Stirner’in devrimci eylem içerisinde bireylerin özgünlüklerinin yadsınacağını ve bu eylemle birlikte bireylerin hükmedilen varlıklar olma durumlarında herhangi bir değişiklik olmayacağı yönünde öne sürdüğü görüşler Marks’ın *Alman İdeolojisi* adlı eserinde cevap aradığı bir sorun halini almıştır.

²³⁸ Thomas, s. 154.

²³⁹ Thomas, s. 157.

²⁴⁰ Thomas, s. 154.

²⁴¹ Martin, s. VII.

Stirner’ in bu yorumundan dolayı da Marks “Komünist toplum, bireyin yaratıcı ve özgür gelişiminin basitçe kof bir ifade olmadığı tek toplumdur” demek zorunda kalmıştır²⁴². Bununla birlikte Martin’in belirttiği gibi *Ego ve Biricik* Komünist Manifesto yazılmadan önce komünizme yöneltmiş sert bir eleştiri içermesi ve komünizmin devlet anlayışının o dönem içinde var olan devlet anlayışından çok daha kötü olacağını vurgulaması, Stirner’in zamanla haklı çıkması açısından da önemlidir²⁴³.

Stirner’in yukarıda belirtmeye çalıştığımız öngörüsünün önemini yadsınamamakla birlikte onun bireyi toplumun karşısına alarak, bireyin topluma hiçbir şey borçlu olmadığı ve dolayısıyla toplumların birey üzerinde hiçbir hakkının bulunmadığı şeklindeki görüşleri sanırız ki Stirner’i tutarsız yapan en önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Aydınlanma döneminde gerçekleşen ve Avrupa’nın gündemini o günlerde uzun bir süre meşgul eden Aveyron’lu Victor ve Kasper Hauser olayları göz önünde tutularak denilebilir ki, insan denilen canlıyı bizim anladığımız anlamda birey yapan yegâne unsur “Dil”dir. İnsan ancak toplumda yaşayarak dil sahibi olur ve bu konuşma yeteneği sayesinde kişi soyut düşünce üretebilecek konuma gelir. Herhangi bir şekilde lisana sahip olmayan ve diğer insanlarla gerek beden dili ile gerekse de konuşarak iletişime geçmemiş bir insanı hayvandan ayırmak çok zor olacaktır. Kısacası, denilebilir ki Stirner’in fazlasıyla önem verdiği bireyin -sadece kendi yargılarına dayanan ve bu yargılarından başka hiçbir doğru bilmeyen ama kendi doğrularını da mutlak doğrular olarak görmeyip onlara sadece kendisinin olduğu için bağlı olan ve bu yüzden de özgür olan bireyin- herhangi bir konuda yargıya varabilmesi, bireyin muhakeme yeteneğinden doğar. Muhakeme ise sadece insanda mevcuttur çünkü iyi/kötü, doğru/yanlış, güzel/çirkin gibi meseleler özü itibariyle insanın meselesidir. Madem ki insanı ona soyut düşünce kabiliyeti vererek hayvandan farklı kılıp onu birey haline getiren özellik dildir ve madem ki dil ise sadece toplumsal yaşam içerisinde diğer insanlarla birlikte öğrenilmektedir, bu durumda insanın birey olduktan sonra kendisini birey yapan topluma sırt çevirip ona karşı hiçbir borcunun ve dolayısıyla sorumluluğunun bulunmadığının düşünülmesi, toplumda doğmuş insanın zamanla toplumun dışında ve hatta eğer arzu ederse karşıtında yer alması kendi içerisinde

²⁴² Thomas, s. 168.

²⁴³ Martin, s. XIV-XV.

çelişmektedir. Stirner *Ego ve Biricik* adlı kitabının 190. sayfasında bireyin eğer arzu ederse istediği gibi davranabileceğini şöyle ifade etmektedir: “Kendimi, eğer kendimi buna yasaklamıyorsam, eğer bundan yanlıştır diye korkmuyorsam, cinayete yetkili görürüm (...) yetkili olmadığım tek şey (...) kendimi yetkili görmediğim şeydir”,²⁴⁴. Peki, eğer öldürmenin bile gerekirse yanlış olmadığını düşünen ve hiçbir transandantal doğruya, insanüstü değere bağlı kalmayıp sadece kendi doğrularına bel bağlayan ama bununla birlikte bu doğruları da mutlak saymayan bireylerden oluşan bir dünya, Hobbes’un tarif ettiği ve bu tariftten de yola çıkarak devletin varlığını “en kötü barış en iyi savaştan iyidir” düşüncesi ile meşru gösterdiği “herkesin herkesle savaşından” ne kadar farklıdır ve Stirner’in öngördüğü böylesine bir toplum yapısında Egolar Birliği nasıl sağlanır?

Devletleri aklı kontrol altına almak için bütün organlarını kullanan gaddar yapılar olarak gören ve rasyonel aklın doğruyu bulmadaki gücüne çok fazla inanan, toplum içinde yaşayan bireylerin aklın yardımıyla bulunmuş ahlâk yasalarıyla işleminin mümkün olduğuna inandığı için önceki kuşaklar tarafından yazılmış hukuk kurallarına karşı gelen Godwin ile karşılaştırıldığında Stirner kendi fikirlerini öne sürerken sahip olduğu ilkeler göz önüne alındığında Godwin’den çok kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Ancak buna rağmen her iki düşünür de yaşadığı dönemlerde kendi fikirlerini ifade etmiş özgün bireyler olarak düşünülmelidir. Ortaya koydukları argüman her ne kadar birbirlerinden çok farklı olsa da gerek Godwin ve gerek de Stirner bireyin özgürleşmesi için baskıcı yapıların ortadan kalkması gerektiğini düşündüklerinden dolayı hedef olarak aynı kurumları göstermişlerdir ve bu durum ise her iki düşünürü klasik anarşizmin iki önemli ismi haline getirmiştir.

3.4 Pierre-Joseph Proudhon

Fransa’nın Besançon şehrinde 1809 yılında dünyaya gelen Proudhon fakir bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Ailesi Proudhon’un on altı yaşına geldiğinde okumaya hak kazandığı kolejdeki kitap masraflarını karşılayamayacak kadar yoksuldu. Hayatının sonraki evrelerinde matbaacılık yapmaya başlayan Proudhon bastığı kitapları daha iyi anlamak için kendi kendine Latince öğrenmiştir. Okumaya ve toplumsal meselelere olan

²⁴⁴ Stirner, s. 190.

yatkınlığı Proudhon’u dönemin en önemli düşünürlerinden biri yapmıştır. 1865 yılında öldüğünde adına çok büyük katılımlı bir cenaze düzenlenmiştir.

Kendisini anarşist ilan eden ilk kişi olan Proudhon anarşizmin popüler manadaki ütöplast yada irrasyonel olduğuna dair eleştirilere rağmen son derece rasyonel bir anarşizm inşa etmiştir²⁴⁵. Hatta denilebilir ki Proudhon’un öngördüğü toplumsal gelişim vizyonunda yer alan dönüşüm anlayışı onun ütöplast ve mutlakıyetçi bakış açısına karşı geliştirdiği tepkiden kaynaklanmaktadır. Proudhon’un toplumsal gelişim yapısında farklı bireylerin birbirleriyle çatışan fikirlerinden doğan uzlaşmaya dayalı açık uçlu bir dönüşüm esas koşuldur. Mutlakıyetçilik ve ütöplast anlayışlar ise dönüşümün önünü tıkayan tehlikeli fikirlerdir²⁴⁶. Proudhon için insanın doğası evrenin doğasının bir parçasıdır ve evren çatışmalardan, uyumsuzluklardan, çelişkilerden oluştuğu için, insan da bu çatışma ve çelişmelerden oluşan bir hayvandır²⁴⁷. Farklı bireylerin fikirlerinin çatışması ve bireylerin tartışmaları sonucunda ortaya çıkan bu kolektif muhakeme ve bilinç, yaşamın her alanındaki mutlakıyetçiliği yok etmekte ve insanı kendi sosyal kurumlarının yaratıcısı, diğer bireylerle ilişkilerini düzenleyen kanunların uygulayıcısı yapmaktadır²⁴⁸. Ona göre anarşist teori de kendi gelişimini hiç bitirmemek için açık uçlu olmak zorundadır. Proudhon bu ilkeyi yazdığı kitaplarda da uygulamış ve birbiriyle çatışan fikirlerden yeni fikirlere ulaşmayı hedeflemiştir. Bu durum ise Proudhon’un yer yer çelişkilerle doluymuş gibi algılanmasına sebep olmuştur. Proudhon’un fikirlerini anlamak için onun gelişim hakkındaki görüşlerini bilmek bu anlamda çok önemlidir.

Proudhon 19. yüzyılın ilk dönemlerinin ütöplast ve devrimci sosyalizmine bir tepki olarak yaşam için gerekli olan mal ve hizmetlerin rahatça dönüşümde bulunduğu özgür bireylerin yardımlaşmaya dayalı ilişkilerinden oluşan bir toplum modeli öngörmüştür. Walter ‘a göre bu, eşit şartlarda ve sadece kendi emeğine dayalı olarak

²⁴⁵ Larry Gambone, “Pierre-Joseph Proudhon And Anarchism: Proudhon’s Libertarian Thought And the Anarchist Movement”, *Libertarian Heritage*, 2004, Sayı: 24, <http://www.libertarian.co.uk/lapubs/libhe/libhe024.htm> (30.04.2009), s. 2.

²⁴⁶ Gambone, s. 2.

²⁴⁷ Aron Noland, “Pierre-Joseph Proudhon: Socialist As Social Scientist”, **59th Annual Meeting Of American Sociological Association**, Montreal, 2.10.1964, s.318.

²⁴⁸ Noland, s. 326.

çalışmak isteyen küçük esnaf, zanaatkâr, işçiler için bir anarşizmdir²⁴⁹. Bu noktada vurgulanması gereken nokta Proudhon'un sonraki bölümlerde ele almaya çalışacağımız Bakunin ve Kropotkin'den farklı olarak aristokrat bir aileden değil köylü bir aileden gelmesidir. Dolayısıyla o, halkın ne olduğunu ve isteklerinin ne olduğunu çok iyi bilmektedir. Rüdiger'e göre "Proudhon kendi deneyimlerinden yola çıktı –bir işçi oğlu, bir köylü torunu olarak, inek çobanlığı, işçilik yapan ve hizmet sektöründe çalışmış biri olarak, Bakunin ve Kropotkin gibi aristokrat idealistlere oranla halkın hayatının çok daha fazla içindeydi" ve yine Rüdiger'in ifadesine göre Proudhon 19. yüzyılın sosyalist düşünürlerinin tek proleter çocuğuydu²⁵⁰. Proudhon yaşadığı dönemde pek çok defa eleştirilmesine rağmen (ki bu eleştirilerin en şiddetlileri Marks tarafından gelecektir) Fransa'da 19. yüzyılın ikinci yarısında pek çok taraftar kazanmıştır. Anarşist karşılıklılık ilkesine göre düzenlenmiş bir toplum, komünal aktivitelerin başlarında herhangi bir yönetici ya da resmi görevlinin bulunmadığı karşılıklı yardımlaşma içinde bulunan toplumlardan oluşur. Böylelikle denilebilir ki, ekonomik karşılıklılık bir anlamda kâr amacı olmayan bir kapitalizme de benzer²⁵¹. Proudhon üreticiler arasında özgür, doğrudan ve yarışmacı değiş tokuşu öngörür ve bu durum ise karşılıklılık ile mümkündür²⁵². Karşılıklılık teorisi mümkün olduğunca gönüllü birlikler şeklinde gerçekleşmeli ve toplumun aleyhine olan eylemlerden sakınmalıdır. Bu durumda Proudhon'un karşılıklı bakış açısında toplumu meydana getiren bireyler arasında bu kişileri birbirine bağlayan karşılıklı yükümlülükler vardır ve bireyin gücü de diğer insanlarla gerçekleştirdikleri ortaklıklardan ve birlikteliklerden doğmaktadır²⁵³. Proudhon yanlış işleyen bir sistem için karşılıklılığın gücüne inanmıştır²⁵⁴. Böylelikle karşılıklılık kapitalizmin ve sosyalizmin önüne bir alternatif olarak sunulmuştur. Bununla birlikte Proudhon'un öngördüğü sistemin herkese refah vaat eden bir yeryüzü cenneti olduğu da düşünülmemelidir. Her ne kadar Proudhon ütöpist olarak düşünülse de daha dikkatli bakıldığında o, komünizmin ileri aşamalarında geleceğine inandığı

²⁴⁹ Walter, s. 56.

²⁵⁰ Helmut Rüdiger, "Bir Belge: Proudhon, Sendikalizm ve Anarşizm Üzerine", Hans-Jürgen Degen (Ed.), **Anarşizmin Bugünü** içinde (177-197), Neşe Ozan (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 183-184.

²⁵¹ Walter, s. 56.

²⁵² Maria Fitzpatrick, "Proudhon and the French Labor Movement: The Problem of Proudhon's Prominence", *European History Quarterly*, 1985, Cilt: 15, Sage Publication veri tabanı, (13.11.2007), s. 414.

²⁵³ Noland, s.322.

²⁵⁴ Fitzpatrick, s. 414.

ütöpik toplumsal vizyonu kendi görüşlerinde savunmamaktadır²⁵⁵. Proudhon karşılıklılık ilkesini öne sürmeden önce Lyon'daki işçilerin gerçekleştirdiği yardımlaşma ve karşılıklı ilişkiden etkilenmiştir²⁵⁶. Ancak bu karşılıklılık ile kolektivizm birbirine karıştırılmamalıdır. Karşılıklılık tamamen bir arazi üzerinde bireylerin sahip olduğu bireysel ve küçük ölçekli yapıları devam ettirmeyi hedefler²⁵⁷. Ancak kolektivizmde bütün mülkiyetin ve sanayinin toplanması söz konusudur ve devrimci kolektivistler için bu durum ancak güç kullanılarak gerçekleştirilmelidir²⁵⁸. Proudhon ise böyle bir eylemi kabul etmemektedir. Proudhon'a göre eğer mülkiyet (belirttiğimiz gibi bu geniş ölçekli ve tekel yaratan mülkiyettir) zayıfın güçlü tarafından sömürülmesiye Louis Blanc tarafından savunulan toplum fikri de zayıfın güçlüyü sömürmesi demektir²⁵⁹.

Bir önceki bölümde incelemeye çalıştığımız Max Stirner ne kadar toplum karşıtı ise Proudhon'da da bir o kadar toplum vurgusu vardır. Thomas'a göre Proudhon'da, Stirner ile karşılaştırıldığında saplantılı bir biçimde toplumsal düzeni sağlamaya yönelik bir çaba söz konusudur²⁶⁰. Proudhon'un bakış açısına göre insan toplum için tasarlanmıştır ve toplum bireysel hedeflerin insan tarafından anlaşılması için gerekli olan en temel çevredir²⁶¹. Proudhon'a göre birey daima asıl hedef olmaktadır ancak toplum denildiği zaman her insanın sahip olduğu kişiliğe kendi işlevini kazandıran bir yapı anlaşılmalıdır²⁶². Proudhon için toplum olmaksızın insan olmak mümkün değildir; bireyler tek başlarına yaşayamazlar çünkü doğada yalnız değildirler. Var olan her şey toplumsal ilişkiler içerisinde gerçekleşir ve dolayısıyla toplumsal olan her şey evrensel düzenin bir parçasıdır. Proudhon'a göre bütün insanlar kardeş ve denk oldukları için aynı adalet ilkesine bağlıdırlar²⁶³. Evrensel toplum içerisinde var olan bireylerin sayısı kadar farklı toplum bulunduğu için bizler toplumsallığın ilkeleri gereği bizlere yüklenen yükümlülükleri yerine getirmek

²⁵⁵ Rüdiger, s. 185.

²⁵⁶ Gambone, s. 3.

²⁵⁷ Gambone, s. 5.

²⁵⁸ Gambone, s. 5.

²⁵⁹ Allian Kelly, "A Glowing Footprint": Herzen, Proudhon, and the Role of the Intellectual Revolutionary" **Modern Intellectual History**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2005, s. 183-184.

²⁶⁰ Thomas, s. 201.

²⁶¹ Noland, s. 319.

²⁶² Woodcock, s. 113.

²⁶³ Pierre-Joseph Proudhon, **What is Property?**, 1. Basım, New York: Cosimo Classics, 2007, s. 162.

zorundayız²⁶⁴. Toplum ile birey arasında bir ilişkinin varlığı yadsınamaz ama bu durumda da toplumların bireysel özelliklerin üzerine çökmesine ve bu özellikleri yok etmesine engel olunmalıdır²⁶⁵. Günümüz toplumlarında (elbette bununla Proudhon' un zamanı kastedilmektedir) toplumlar savaş ve politika üzerine kurulmuşlardır ve yapılması gereken şey toplumların çalışmaya dayalı bir şekilde örgütlenmelerini sağlamaktır²⁶⁶. Bu örgütlenme ise bireyin haklarını gözeten ve eşitlik ilkesini göz ardı etmeyen bir şekilde olmalıdır.

İleride incelemeye çalışacağımız gibi Proudhon siyasi örgütlenmelerde yer almaya hiçbir zaman yanaşmamıştır. Peki toplumsal eşitsizliğin önüne geçebilmek ve bireye hak ettiği özgürlüğü verebilmek için Proudhon nasıl bir yöntem öngörmektedir? Ona göre ilk önce halledilmesi gereken sorun aralarında çok sıkı bir bağ gördüğü mülkiyet ve iktidarın yarattığı konjonktürdür²⁶⁷. Devletler sahip oldukları güç ile birlikte mülkiyeti çoğunluğun elinden alıp azınlığın eline vermektedirler ve bu durum bir tekelleşme yaratmaktadır. Adaletsiz toplum yapısını doğuran bu durumun önüne ancak politika dışı araçlarla geçilebilir. Bu ise merkezîyetçi olmayan federatif toplumsal yapılanmalar ve karşılıklılık ile mümkündür²⁶⁸.

Her önemli düşünür kendi fikirlerini kurarken bazı temel kelimeler üzerine yaslanır. Yukarıda belirtmeye çalıştığımız gibi bu temel kelime Godwin için akıldır, Stirner için bireyin biricikliği, yani *Eigenheit*'tir. Proudhon ise fikirlerini sunarken adalet kavramı üzerine çok fazla durur. Arvon'a göre "... Proudhon'un düşüncesinin seyrini yönlendiren Proudhon'un düşüncesine tartışmasız bir üstünlük kazandıran bir ilke vardır. Bu ilke Adalet ilkesidir"²⁶⁹. Proudhon'un adalet ilkesi ancak toplumsal yaşam düzeyinde anlaşılabilir niteliktedir ve özü itibarıyla onun ulaşmaya çalıştığı her şeyin temelinde bu adalet kavramı vardır. Thomas'a göre Proudhon'un adalet kavramını ele alması diğer pek çok konuda olduğu gibi karmaşık bir yapıda gerçekleşir²⁷⁰. Proudhon'a göre adaletin kaynağı bireyin doğasında bulunan ahlâki bir güçtür ve uygun

²⁶⁴ Proudhon, *What is Property?*, s. 162.

²⁶⁵ Woodcock, s. 114.

²⁶⁶ Thomas, s. 203.

²⁶⁷ Thomas, s. 204.

²⁶⁸ Thomas, s. 204.

²⁶⁹ Arvon, s. 51.

²⁷⁰ Thomas, s. 209.

koşulların sağlanmasıyla tüm toplumda geçerli olan ve sağlıklı bir şekilde işleyebilen bir ahlâk dengesi oluşturulabilir. Bir içgüdünün ve fikrin birleşmesinin ürünü olan adalet, insanın hissetme yeteneğini kazanmaya ve kendi fikirlerini şekillendirmeye başlamasıyla görünür olmaktadır ve bu yüzden de adalet kavramının insanın doğuştan getirdiği ve temel duygulardan oluşan bir kavram olduğu düşünülür²⁷¹. Adalet fikri toplumla özdeştir ve toplum eşitliği barındırmak zorundadır. Bununla birlikte kapitalist toplumlarda eşitsizliğin aracı olarak kullanılan mülkiyetin meşru gösterilmesi adına mülk sahipleri çelişkiye düşmektedirler²⁷². Proudhon’a göre mülk sahipleri kendilerini meşru göstermek için mülkiyetlerinin temelinde yatan unsur olarak eşitliği ileri sürerler. Böylelikle de mülkiyetin adil ve sosyal bir kurum olarak savunulma imkânı doğar ve buradan da mülkiyetin toplumla uyum içinde olduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Ancak böylesine bir kanıtlama çabası adil olmayanın adil, eşit olmayanın da eşit olarak gösterilmesini doğurur²⁷³. Bu durumda Proudhon “mülkiyet ya da zenginliğin işçiler arasındaki eşitsiz dağılımı iş, üretim ve tüketim arasında gerekli olan dengeyi bozar – mülkiyet imkânsız olmalıdır” demektedir²⁷⁴. İnsan doğasında bulunan adalet olgusunun tam anlamıyla işlerlik kazanması için gerekli olan şartlar ise iki şekilde temin edilebilir. Bunlardan birincisi adaletin doğuşunu engelleyen şartların ortadan kalkması ki bu engellerden en büyüğü devlettir²⁷⁵. Proudhon devlet kapitalizminin ve sosyalizminin düşmanıdır. Devlet yeni bir yatırımı destekleyebilir ama asla kontrol edemez²⁷⁶. Bir kez yeni bir yatırım yapıldı mı devlet hemen geriye çekilmeli ve yeni kurulan sistemin işletilme hakkını yerel idarelere bırakmalıdır²⁷⁷. Proudhon’a göre devlet nispi vergilendirme ile esas soyguncu olmaktadır ve sistematik bir yağma yapmaktadır²⁷⁸. İkinci koşul ise bu koşulların kaldırılma yöntemidir. Proudhon çok açık bir şekilde devrime ve şiddete karşıdır. Bunun yerine Proudhon bireylerin sahip oldukları doğru/yanlış, iyi/kötü anlayışına güvenmek gerektiğini belirtir²⁷⁹ ve bireylerin sahip oldukları bu özellikleri nedeniyle toplumsal dönüşüm kendiliğinden gelecektir. Buna ek

²⁷¹ Proudhon, *What is Property?*, s. 162.

²⁷² Proudhon, *What is Property?*, s. 162.

²⁷³ Proudhon, *What is Property?*, s. 162.

²⁷⁴ Proudhon, *What is Property?*, s. 162.

²⁷⁵ Thomas, s. 210.

²⁷⁶ Gambone, s. 4.

²⁷⁷ Gambone, s. 4.

²⁷⁸ Proudhon, *What is Property?*, s. 29.

²⁷⁹ Thomas, s. 210.

olarak Proudhon dev bir makine olarak tarif ettiği devletin yok olmasını da zamanla bu dev makinenin çarklarının küçültülmesi, basitleştirilmesi yoluyla gerçekleşeceğini belirterek ani ve kanlı bir devrim fikrinden kaçınmış ve sosyal reformlar için devrimci bir eylemin çelişki olacağını savunmuştur. Dolayısıyla denilebilir ki, Proudhon için yeni bir toplum kanlı devrimlerden ziyade kendiliğinden gelişecektir²⁸⁰. Bu barışçıl devrim ise toplumda değişim isteyen herkesten en yüksek oranda ahlâki değerleri talep eder²⁸¹. Ancak ne yazık ki 1871 yılındaki Paris Komünü’nden sonra anarşizmin sahip olduğu bu yumuşak geçiş öngörüsü yerini Komün’ün başarısızlığından doğan bir umutsuzlukla şiddete bırakmıştır²⁸².

Kendisine çok büyük bir ün getiren *Mülkiyet Nedir?* adlı kitabında Proudhon daha en başta çok kesin bir dille “mülkiyet hırsızlıktır” demiş ve bu cümle 19. yüzyılın en çok tekrarlanan cümlesi olmuştur. Kitabının ilk cümlelerinde Proudhon eğer kendisine köleliğin ne olduğu sorulacak olursa bunun bir cinayet olduğunu söyleyeceğini çünkü bir insanı köleleştirmenin onu öldürmek olduğunu söyler. Buna paralel olarak aynı netlikle Proudhon mülkiyetin de bir hırsızlık olduğunu belirtir²⁸³. Ancak Woodcock’a göre bu yalın cümleyi yanlış yorumlamamak gerekir²⁸⁴. Çünkü mülkiyet kelimesi denilince daha çok mülkiyetin kötü kullanımı anlaşılmalıdır ve asıl mücadele edilmesi gereken şey de budur. Thomas da bu konuda Woodcock’un düşüncelerine benzer görüşler ileri sürmektedir²⁸⁵. Ona göre de Proudhon’un “mülkiyet hırsızlıktır” yargısı bir açıklama gerektirir çünkü Proudhon’un asıl vurgulamak istediği şey mülkiyetin insanlar arasındaki eşitsizliğin ve sömürünün sonunda ortaya çıkan bir kavram değil, eşitliğin hem sebebi hem de sonucu olması gerektiğidir. Hatta Proudhon kapitalistlerin ve işçilerin aile, iş ve mülkiyet konusunda benzer çıkarlara sahip olduğunu düşünür²⁸⁶ ve bir uzlaşmanın mümkün olduğunu savunur. Gerçekten de *Mülkiyet Nedir?* dikkatlice okunduğunda Proudhon’un mülkiyet anlayışının basit bir

²⁸⁰ Gambone, s. 2.

²⁸¹ Gambone, s. 2.

²⁸² Gambone, s. 5.

²⁸³ Proudhon, *What is Property?*, s. 3

²⁸⁴ Woodcock, s. 120.

²⁸⁵ Thomas, s. 215.

²⁸⁶ Fitzpatrick, s. 412.

hırsızlık olmasından çok daha karmaşık bir anlama sahip olduğu anlaşılır. Bu kitabında Proudhon komünizm ve mülkiyetle ilgili şöyle demektedir

“Komünizm EŞİTLİK ve HUKUKU arar. Mülkiyet muhakemenin egemenliğinden ve kişisel kazanç duygusundan doğmuş olarak her şeyin üzerinde BAĞIMSIZLIK ve ORANTILILIK ister. Fakat komünizm hukuk için tekdüzelilik ve eşitlik için toplumdaki sınıf farklılıklarını yıkmaya hatasına düşerek zalimleşir ve haksızlaşır. Mülkiyet, despotizmi ve hakka tecavüz etme özelliği ile baskıcı ve toplum dışı olduğunu kanıtlar. Komünizm ve mülkiyetin hedefi iyidir – sonuçları kötüdür.”²⁸⁷

Bu noktadan sonra Proudhon farklı bir görüşü dile getirir. Her ne kadar belli bir emek karşılığında üretim gerçekleştiren birey, ürettiği mallar üzerinde bir hak sahibi olsa da bu durumun bireylerin üretim araçlarına karşı da aynı hakka sahip olduğu manasına gelmez. Başka bir ifadeyle bireyler ürettikleri şeylere sahiptirler ama üretim araçlarına sahip değildirler. Proudhon’a göre ilkel insan daima bir otorite arama peşindedir ve otoritenin doğuşu buna dayanmaktadır. Ancak insan zihinsel yetenekleri geliştikçe yaşamı sorgular ve otorite kavramına eleştiriler yöneltmeye başlar. Bu ise itaatsizlik ve sonunda isyana sebep olur²⁸⁸. Proudhon, var olan bütün yönetimleri reddeder ve çalışmadan mülkiyeti elinde tutan kesime karşı gelerek çalışan işçiler arasında eşit koşulların varlığının sağlanması gerektiğini belirtir. Ancak var olan koşulların değiştirilmesi için şiddet yüklü eylemlerden kaçınılmalıdır çünkü toplum aracılığı ile gerçekleşecek değişimler politik bir devrimle oluşursa bu toplumlar için tehlikeli sonuçlar doğurur. Böylesine şiddet yüklü bir devrim yerine Proudhon, Godwin’ci akla olan güveni hatırlatır biçimde, ikna edildikleri zaman mülk sahiplerinin bile kendi rızaları ile mallarını vermeye yanaşacaklarını dile getirir²⁸⁹. Var olan işçi birlikleri sayesinde proletarya eğitilebilir ve bu birlikler aracılığıyla karşılıklı anlayışa dayanan ve toplumun tümünü kuşatan bir ağın tesisi mümkündür. Toplumsal devrim ise toplumdaki hoşgörüsüzlüğü ortadan kaldırmak için yeni hoşgörüsüzlüklere fırsat verecektir. Ona göre politik kampanyaya girmek demek “ortadan kaldırılması gereken bir oyunu ve onun değişmesi zorunlu kurallarını çok tehlikeli bir biçimde benimsemek demektir”²⁹⁰. Bu yargısından hareketle her ne kadar parlamenter sistemde milletvekilliği yapsa da Proudhon hiç de yadsınamayacak sayıda bir çoğunluğa ulaşan taraftarlarının

²⁸⁷ Proudhon, *What is Property?*, s. 194.

²⁸⁸ Woodcock, s. 121.

²⁸⁹ Woodcock, s. 124.

²⁹⁰ Thomas, s. 203.

ısrarına rağmen bir parti kurmaya yanaşmamıştır. Böylelikle anarşizmin siyasal örgütlenmeden uzak kalma ilkesi kendini Proudhon'un siyasal partilere yönelik düşüncelerinde gösterir. Onun için önemli olan siyasal erki ele geçirmek değil ama bu erkin varoluş şartlarını ortadan kaldırarak devletin altını kazabilmektir²⁹¹. Proudhon'un ifadesi ile kişi aklın dinini savunsa bile yeni bir dinin havarisi olmamalıdır. İnsan doğruyu bulma adına bir araya gelmeli, toplumdaki haksızlıklara karşı protestolar düzenlenmeli ancak hiç bir zaman doğruya ulaştığını düşünmemelidir. Proudhon Marks'a yazdığı ve sonradan aralarının bozulmasına sebep olacak mektupta devrim fikrine karşı olduğunu belirtmiş ve bu fikrin “keyfiliğe bir çağrı, kısacası bir çelişki” olacağını söylemiştir²⁹². Ancak buna rağmen Proudhon'a göre 1789 devrimi amacına tam olarak ulaşamamıştır çünkü cumhuriyeti kuran insanlar zamanında yok etmek için mücadele ettikleri ilkeleri aynen kendileri uygulamaktadırlar ve zamanında karşı geldikleri önyargılarca sarsılmaktadırlar. Bu yüzden Fransız Devrimi'nin sonucunda doğan zafer ve memnuniyet aldaticıdır, bu devrim ancak bir gelişim olarak görülebilir ama devrim olarak görülemez ve yeni bir devrim kaçınılmazdır²⁹³. Proudhon'a göre devrimin amacı artık işlemez duruma gelen kurumları yıkarken diğer yandan da yenilerini inşa etmektir ancak Fransız Devrimi bunlardan yalnız birincisini yani yıkma eylemini gerçekleştirmiştir²⁹⁴. Devrim işçi birlikleri tarafından yapılacaktır ancak bu birlikler katı birer örgütlenme olmamalıdır. İşçi birlikleri daha üstün nitelikteki değerler için, yani insanın özgürlüğü için kullanılmalıdır. Proudhon için özgür insan demek kendi mantığını ve yeteneklerini kullanma zevkini tadan, tutkularınca körleşmemiş ya da baskılarla kısıtlanmamış, yönlendirilmemiş ve hatalı fikirlerle aldatılmamış kişi demektir²⁹⁵. Bu durumda Proudhon için başkaları adına üreten ve buna karşın eline çok az bir para geçip fakirlik içinde yaşayan işçi, ülkesine duyduğu sevgiden değil de korkudan hizmet eden asker, toprağı kiralayan çiftçi ve sermaye ödünç alan üretici özgür değildir²⁹⁶. Hürriyet ise dokunulmazdır, alınıp satılamaz ve insanın doğasında vardır. Hürriyetten vazgeçmek insanın doğasından vazgeçmektir: “bir köleyi hürriyetin

²⁹¹ Thomas, s. 203.

²⁹² Woodcock, s. 127.

²⁹³ Proudhon, *What is Property?*, s. 17.

²⁹⁴ Noland, s. 315.

²⁹⁵ Proudhon, *What is Property?*, s. 90.

²⁹⁶ Proudhon, *What is Property?*, s. 90.

toprağına ekin o andan itibaren özgür bir kişi olur”²⁹⁷. Bütün insanlar hür olmalıdırlar çünkü herkes eşittir ve kanun önünde eşitlik sınır ve ayrıcalık tanımaz²⁹⁸. Bunlara ek olarak Proudhon özgürlükle ilgili şunları söylemektedir:

“İnsanoğluna özgürlüğü verdin mi ve onların zihinlerini yaptıkları sözleşmenin anlamını bilebilecekleri şekilde aydınlattın mı, değiş tokuşta yeteneğin ve tecrübenin üstünlüğüne bakmaksızın en mükemmel eşitliği göreceksin ve toplumsal alan içindeki ticari işlerde üstünlük kelimesinin boşluğunu kabul edeceksin”²⁹⁹.

Yukarıda belirttiğimiz gibi devrimin işçi birliklerinin aracılığıyla gerçekleşmesi ve toplumu açıkladığımız şekildeki bir özgürlüğe kavuşturması ise Marksist devrim bakışından farklılık gösterir. Proudhon’un öngördüğü devrimde yönetim ortadan kaldırılacak ve bunun yerine sözleşmeye dayalı yeni bir yapı getirilecektir. Sözleşme düşüncesine göre yönetim düşüncesi saf dışı bırakılacaktır. Hükümet fikri yıkılmalıdır çünkü hükümetlerin var olduğu her yerde hükmeden ve hükmedilenin var olması kaçınılmazdır. Sözleşmeye dayalı toplum yapısında ise bu sözleşme akdi içinde yer alan herkesin gerçek çıkarları söz konusudur ve bu çıkarların varlığından dolayı kişilerin hakları korunur. Rousseau’dan farklı olarak Proudhon’un toplumsal sözleşmesine göre, eşit taraflar arasında yapılan bir sözleşme devleti doğurmaktan çok devleti ortadan kaldırmaya yaramaktadır. Proudhon’ a göre karşılıklılık ancak sözleşmenin devletleri ortadan kaldırmasıyla mümkün olmaktadır³⁰⁰.

Bu noktada, Proudhon, çalışmamızın ileri aşamalarında ele almaya çalışacağımız post-yapısalcı bakış açısı ile paralellik gösteren önemli bir noktaya varır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi hükümet anlamı gereği mutlaka hükmeden ve hükmedilen kavramlarını içerisinde barındırır ve bu bireysel özgürlüğe müdahaledir. Bunun yerine toplumda herkesin taraf olduğu ve herkesin çıkarlarını pazarlık yoluyla savunabileceği bir sözleşme modeli kurulmalıdır. Zamanla bu sözleşme ilkesinin genelleşmesi ile toplumda yer alan özgür bireyler arasında gönüllü bir anlaşmalar ağına ulaşılır. Bu ağa ulaşıldığında ise yönetimlere gerek yoktur³⁰¹. Bu durumda Proudhon’un

²⁹⁷ Proudhon, *What is Property?*, s. 27.

²⁹⁸ Proudhon, *What is Property?*, s. 28.

²⁹⁹ Proudhon, *What is Property?*, s. 90.

³⁰⁰ Thomas, s. 218-219.

³⁰¹ Woodcock, s. 140.

vurguladığı ağ kelimesi önemlidir çünkü yüzyılı aşkın bir süre sonra ortaya çıkan post-yapısalcı toplum bakışında da toplumlar bu ağ (network) bakış açısıyla ele alınır. Post-yapısalcılık içinde alt-üst değil yatay bir ilişki söz konusudur. Benzer bir şekilde Noland da aynı konuya değinir. Noland’a göre Proudhon’un toplum öngörüsünde özgür ve eşit bireyler arasındaki anlaşmaların gittikçe karmaşıklaşan bir şekilde iç içe geçen ağlar söz konusudur³⁰². Bunlara ek olarak Proudhon’un “hakikat” hakkındaki görüşleri ise aynı şekilde post-yapısalcı söylem ile örtüşmektedir. Fitzpatrick’e göre çoğulcu olan Proudhon bir konu hakkındaki indirgemeci görüşlere karşıdır ve hakikat küçük parçacıklar halinde farklı açılardan ortaya çıkmaktadır³⁰³. Sosyal sorular da aynen geometrik sorular gibi farklı çözüm yolları içermektedir ki bu durum da post-yapısalcılıkla örtüşmektedir. Proudhon’un sözleşmeye dayalı toplum modelinde vurgulanması gereken başka bir konu ise federalist bakış açısıdır. Proudhon toplumda sözleşmeye dayalı yapı sağlandıktan sonra “doğrudan idareye” dayalı bir yönetim görüşünü savunur.

Proudhon tanrının kötü olduğunu düşünür³⁰⁴. Proudhon kendini evrende insan olmayan her şeyin karşısına koyar. İnsan olmayan her şey tanrı tarafından yönetilmektedir. Bildiğimiz tek iyi, insana ait olan iyidir ve bu durumda da tanrı kötü olmak zorundadır. Tanrısal güç kendini ilerlemenin, uygarlığın, insanın ve özgürlüğün önüne koymaktadır ve insanın ilerleme adına kaydettiği bütün başarılar gerici olan tanrıya karşı kazanılmış bir zafer niteliğindedir³⁰⁵. Proudhon’un tanrı kavramına ilişkin görüşlerinde tam bir inkârdan çok öfke söz konusudur. *Sefaletin Felsefesi* adlı eserinde Proudhon bu öfkeyi tanrının neden hatalarımızı en başından itibaren düzeltmediğini ve neden bizlere doğru yolu en başından göstererek çektiğimiz sıkıntılardan bizleri kurtarmadığını sorarak dile getirir³⁰⁶. Tanrı insanın altına çukur kazmaktadır. Bizler ona rağmen yine de yolumuzu bulmaktayız³⁰⁷. Tanrı bizi pek çok alanda yetersiz bırakmıştır ve bu nedenle insanlar uzun yıllar boyunca hatalar yapmıştır. Ancak yetersizliğimizden kaynaklanan hatalardan dolayı suçlanamayız çünkü bizi bu şekilde tanrı yaratmıştır. Bu

³⁰² Noland, s. 322.

³⁰³ Fitzpatrick, s. 411.

³⁰⁴ Joseph-Pierre Proudhon, *The Philosophy of Misery*, 1. Basım, New York: Cosimo Classics, 2007, s. 357.

³⁰⁵ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 355.

³⁰⁶ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 352.

³⁰⁷ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 353.

sebepten dolayı “işlediğimiz suç ne olursa olsun bizler suçlu değiliz ve eğer bizlerden önce ve bizlerden daha fazla cehennemi hak eden birisi varsa (...) o da Tanrı’dır”³⁰⁸. Tanrı aptallık ve korkaklık; ikiyüzlülük ve yalan; tiran ve sefalettir; Tanrı kötülüktür; Âdem’in kıskanç rakibi, Prometheus’un tiranıdır³⁰⁹. İnsanlık gelişim ister ama tanrı gelişimin karşısındadır. Analiz yaparak düşünme, öngöründe bulunma ve ilerleme insanın karakteristik özelliğidir ancak tanrı medeniyet ve özgürlüğün karşısında bulunur³¹⁰. Bu nedenle tanrı insanın karşıtıdır³¹¹. Ancak bununla birlikte Proudhon’un tanrı fikrinde bir tutarsızlık var gibi görünmektedir. *Mülkiyet nedir?* kitabının ikinci bölümünde yer alan M. Blanqui’ye 1841’de yazdığı mektupta Proudhon 12. yüzyıldaki kölelerin Hristiyanlık ile haklarına kavuştuğunu belirtmektedir ve Hristiyanlığın doğurduğu “adaletle birlikte yeni bir yaşam ulusların kalbine dolmuştur”³¹². Bunu belirttikten sonra Proudhon mektubuna şöyle devam etmektedir:

“Feodalizmin yıkılması, serflerin bir halk adamına dönüştürülmesi, komünlerin bağımsızlığı, üçüncü sınıfın politik iktidara kabulü sadece Hristiyanlık tarafından başarılmış eylemlerdir. Hristiyanlık diyorum, papazlar ve piskoposlar kendileri büyük mülk sahipleri oldukları için din adamlarını kastetmiyorum ve böyleleri ortaçağ köylüsüne sürekli acı çektirmişlerdir. Ortaçağın Hristiyanlığı olmaksızın modern toplumun varlığı açıklanamaz ve bu varlık mümkün olmayacaktır”³¹³.

Proudhon’a göre insanın tanrıyı kendi şeklinde resmetmesi (antropomorfizm) ve putlaştırması ile birlikte insan tanrıyı tamamen kendine mâl etmeye çalışmış, onu kendi “mülkü, mirası, malı, eşyası” yapmayı amaçlamıştır³¹⁴. Tanrı bizlere “ben kutsal olduğum için siz de kutsal olun” demektedir ancak Proudhon kendisinin kutsal olmadığını bildiğini söyler. Bu nedenle eğer tanrı bizlere benziyorsa kutsal olamaz³¹⁵. Bununla birlikte tanrı kendiliğinden oluş ve sonsuzlukken insan geçicidir. Bu nedenle birbirlerinin zıddıdırlar ve tanrının insan, insanın tanrı olması mümkün değildir³¹⁶. Devasa boyutlarda resmedilmiş olan tanrı zamanla insanın ve devletin mülkiyeti haline gelmiştir. Bu durum ise din tarafından ahlâkın yozlaştırılmasının kökeni, bağnaz kan

³⁰⁸ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 354.

³⁰⁹ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s.356-357.

³¹⁰ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s.. 358.

³¹¹ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 362.

³¹² Proudhon, *What is Property?*, s. 242

³¹³ Proudhon, *What is Property?*, s. 242-243.

³¹⁴ Proudhon, *What is Property?*, s. 11.

³¹⁵ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 356.

³¹⁶ Proudhon, *The Philosophy of Misery*, s. 367.

davalarının ve kutsal savaşların kaynağıdır³¹⁷. Ona göre tanrı fikri otorite prensibinin temelini oluşturur³¹⁸.

Proudhon' u eleştirenler genellikle onun eserlerinde sergilediği çelişkilerden yola çıkmışlardır. Örneğin kendini bir anarşist olarak tanımlamasına rağmen (Baudelaire'nin de desteğiyle) parlamentoya girip milletvekilliği yapmıştır. Ancak daha sonradan parlamentodaki görevini icra ederken kendisini halkın gerçeklerinden uzaklaşmış olarak gördüğü için parlamenterlik karşıtı bir tutum sergilemiştir. Proudhon'un sahip olduğu çelişkili yazım tarzı hakkında Fitzpatrick tutarlı bir sosyalist felsefe arayanların bu yazım tekniğinden dolayı pek çok zorlukla karşılaştığını belirtir³¹⁹. Bu yüzden Proudhon'u okuyanlar, birbirleriyle çatışan pek çok yargıyla yüzleşirler. Fitzpatrick' göre "anarşist, ütöpik sosyalist, neo-liberal, anti-teist, tepkisel ahlâkçı Proudhon aynı zamanda sosyalist teorisyen ve reformcu olarak da ciddi bir şekilde dikkat çekmiştir"³²⁰. Onun amacı birbirleriyle çatışan fikirlerden yeni sonuçlara varmaktır. Proudhon için önemli olan zafer değil mücadeledir çünkü düşünce alanında mutlak cevabın ne olduğu hiçbir zaman bilenemeyeceği için bir zaferden de bahsedebilmek mümkün değildir. Dolayısıyla sosyal alanda farklı görüşler arasında da daima bir çatışma, hiçbir zaman sona ermeyecek bir mücadele olacaktır. Bu durum ise onu sistem karşıtı bir düşünür yapar. *Mülkiyet Nedir?* kitabında Proudhon benzer bir tavrı sergilemiştir. Kitabın amacının köleliğin, imtiyazın ortadan kaldırılarak hukukun sağlanması olduğunu belirten Proudhon, hemen arkasından da "yine de bir sistem inşa etmiyorum" demiştir³²¹. Buradan da Proudhon'un sosyal konularda kesinliğe dair şüphesi bir kez daha anlaşılır. Onun tanrı ve insan fikrinde de bu duruş gözlemlenebilir. O tanrı düşüncesine karşıdır çünkü tanrı kötüdür ama bunu ifade etmekle birlikte tanrı fikrini yadsımaz. Denilebilir ki, Proudhon bir anlamda kilise kurumunun insanlara sunduğu tanrı fikrine karşıdır.

Anarşistler içinde Proudhon sadece fikirlerini belirtmekle kalmayan ayrıca yürürlüğe koyduğu uygulamalar yolu ile de toplumsal yaşamın geniş bir yüzeyinde

³¹⁷ Proudhon, *What is Property?*, s. 11.

³¹⁸ Noland, s. 324.

³¹⁹ Fitzpatrick, s. 409.

³²⁰ Fitzpatrick, s. 410.

³²¹ Proudhon, *What is Property?*, s. 5.

etkili olacak bu fikirlere hayat veren ilk kişidir. Godwin ve Stirner'e baktığımızda genellikle kitaplar ile sınırlı olduklarını görürüz; fikirlerinin yaşadıkları dönem ve alanda uygulamaya geçirildiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Ancak Proudhon bu iki anarşistten farklı olarak fikirlerini uygulamaya geçirme fırsatını bulmuş özgün bir düşünürdür. Bu durumun en açık örneği ise Halk Bankası çalışmasıdır. Woodcock'a göre Halk Bankası "işçiler arasında emek çekleriyle alışverişi geliştirmeye çalışacak ve idari masrafları karşılamak için nominal bir faiz oranıyla kredi verecek bir kurum olacaktı"³²². Halk Bankası vasıtasıyla Proudhon kapitalist sermayenin yarattığı tekelleşmeyi engellemek istemiştir³²³. Proudhon'un oluşturmaya çalıştığı model, küçük ölçekli tüccarlar arasındaki yarışmayı ve değiş tokuşu düzenleyen kredi şeması ile zanaatkâr kesimin mal üretimini devam ettirmeye yönelikti ve küçük ölçekli mülkiyetin demokratik gelişime fayda sağlayacağına inanıyordu³²⁴. Onun amacı Fitzpatrick'e göre herkesi birer kapitalist yapmaktı³²⁵ ancak bu konudaki asıl fark herkesin küçük ölçekli birer kapitalist olmasını sağlayarak, mülkiyetin büyük ölçekli elde edinimi ile ortaya çıkan tekeli engellemektir. Böylelikle var olan mülkiyetin gelişip bir baskı aracı haline gelmesini sağlayan kapitalist düzenin dışında başka bir sistemin kurulması sağlanacaktır. Büyük ölçekli mülkiyet ise tekelleşmeden dolayı doğasında sömürüyü barındırmaktadır. Kredi düzenlemesinin en önemli sonucu ise devletin ortadan kaldırılması olarak öngörülmüştü³²⁶. Ancak Halk Bankası fikri, üye sayısı o dönem için çok yüksek olarak yorumlanabilse bile pek çok sıkıntı yüzünden tam olarak işleyemedi.

Proudhon' un 1863 yılında yazmış olduğu *Federatif İlke* adlı eserinde yukarıda söz ettiğimiz yönetime dayalı toplum yapısından ziyade sözleşmeye dayalı toplum yapısının öngörülmesiyle ortaya çıkacak federatif örgütlenmeyi anlatmaktadır. Proudhon'a göre federalist yapı anarşizmin oluşacağı toplumlarda bir evreyi oluşturmaktadır. Bu yapıda yurttaşların özgürlüğüne dayalı toplumsal bir düzen bulunmaktadır. Federal düzende yurttaşların doğrudan katılımı söz konusudur ve toplumun en basit düzeyinde işlemelidir³²⁷. Bireyler en alt seviyede komünler şeklinde

³²² Woodcock, s. 136.

³²³ Fitzpatrick, s. 414.

³²⁴ Gambone, s. 4.

³²⁵ Fitzpatrick, s. 414.

³²⁶ Fitzpatrick, s. 415.

³²⁷ Woodcock, s. 146.

bir araya gelerek federalist yapının başlamasını sağlayabilirler. Herkesin idarede doğrudan katılımının sağlandığı bu küçük birlikler kendi aralarındaki koordinasyonu sağlayan konfederal örgütlenmelere bağlanmalıdır. Bu durumda ise birbirlerinin çıkarlarına saygı gösteren küçük toplulukların uyum içinde işlemesi mümkün olacaktır. Uyum içerisindeki bu birlikler karşılıklı sözleşme ilkesi çerçevesinde konfederasyonlar konfederasyonuna bağlanacaktır. Bu eserde belirttiği fikirleri ile Proudhon merkezi bir yapıyı öngören ve kendi zamanında gün geçtikçe güçlenen milliyetçiliğe karşı kendi anarşist toplumsal yapısını sergilemiştir³²⁸.

Proudhon'un en son eseri ise *İşçi Sınıfının Politik Kapasitesi*'dir. Bu kitabında Proudhon kendi özgün anarşist fikirlerine son şeklini vermiştir. Proudhon'a göre karşılıklılık görüşü topluma eşit bir düzeyde örgütlenme fırsatı vererek proletaryaya ilerici bir karakter kazandırmaktadır³²⁹. Karşılıklılık federalist yapılarda gerçekleşmektedir. Federalizm kendi yapısını altta yer alan halkın gücüne göre kurduğu ve doğrudan katılımı öngördüğü için hakların gerçek egemenliğini teminat altına almaktadır. Küçük federatif örgütlenmeler içindeki halklar birbirlerine iletişim halinde bulunan organlarla bağlanacaktır. Devlet ve yönetimlerin yerlerini bu küçük topluluklarda ağırlar şeklinde oluşturulmuş idareler alacaktır ve böylelikle alt-üst ilişkisine göre düzenlenmiş bir hiyerarşik toplum yapısından ziyade eşitliğe dayalı yatay olarak işleyen bir toplum yapısı kurulmuş olacaktır³³⁰.

3.5 Mihail Aleksandroviç Bakunin

Soylu bir ailenin çocuğu olarak 1814 yılında Rusya'da doğan Bakunin gençlik dönemlerinde orduda görev almıştır. Ancak bu görevinden 1835 yılında ayrılarak Moskova'ya felsefe eğitimi almaya gitmiştir. Bu dönemde Aleksander Herzen'in etkisinde kalan Bakunin, sonrasında Paris'te Proudhon ve Marks ile tanışmıştır. Bakunin'in yaşamı eylem, sürgün ve hapisanelerde geçmiştir. Yaşamının sonlarına doğru sağlığı kötüleşmeye başladığı dönemde bile radikal harekette etkin roller üstlenmiştir. 1876 yılında bozulan sağlığı nedeniyle Bern'deki bir hastanede tedavi görürken hayata veda etmiştir.

³²⁸ Woodcock, s. 147.

³²⁹ Woodcock, s. 149.

³³⁰ Woodcock, s. 149.

Önceki bölümlerde belirtmeye çalıştığımız gibi insanların özgürleşmesi ve eşitliği önünde en büyük engel olarak görülen devletin ancak devlet dışında yer alan yöntemlerle ortadan kaldırılacağını savunan; bu anlamda siyasetin tamamen dışında yer alan ve şiddeti içermeyen yöntemlere başvurulması gerektiğini belirten Proudhon her ne kadar bireyin özgürlüğünü sağlamak için çaba gösterse de yine de onun çalışmalarının temelinde var olan esas amaç anarşist fikri toplumla kaynaştırmaya çalışmak olmuştur. Proudhon’u Stirner’den ayıran fikir onun topluma bakış açısıdır. Proudhon bireyi toplumun karşısına alarak özgürlüğü teminat altına almaktansa, bireylerin özlerinde yer alan, doğuştan gelen adalet duygularına ve ahlâki değerlere fazlasıyla güvenerek, Godwinci bir sezişle, kademeli ve ikna edilmeye dayalı bir toplumsal dönüşüm öngörür. Bu durumda devrim şiddete dayalı bir yıkım olmaktan farklı bir hal alır. Eğer Proudhon’un topluma bakışı onu birey-toplum ilişkisinde Stirner’den bambaşka bir yere götürüyorsa, Bakunin’in devrime bakışı da Proudhon’dan çok farklı anlamlar içerir.

Bakunin’in öncülüğünde gelişen kolektivist anarşist bakış açısına göre toplumlar ancak devletin ortadan kaldırılacağı ve işçi kesiminin birlikleri ile ortak sahiplik ilkesine dayanan üretimin tekrar oluşturulacağı sosyal bir devrim ile mümkün olur³³¹. Kolektivist anarşizmde üretim araçları ortaktır ancak üretim farklılık içerir. Ancak Bakunin’den bahsettiğimiz bu bölümde şunu öncelikle belirtmek önemlidir: Her ne kadar kültürlü bir çevrede yetişse ve pek çok Avrupa dilini konuşsa da Bakunin teorik yönünden çok pratik yönü ağır basan bir anarşisttir. Görüşlerini ilk olarak *Almanya’da Gericilik* adlı eserinde yansıtan Bakunin ait olduğu Genç Hegel’ci çizgide yaratıcı bir eylem olduğunu belirttiği yıkıcı gücü vurgulamış ve açıklamıştır. Şeytan itaatsizliklerinin sonucu olarak düşünme yeteneğini ve kurtuluş sözünü Havva ve Adem’e vererek onları aldatmamıştır. İnsanın hayvandan farkı ise isyan ve düşüncede yatmaktadır. Dolayısıyla itaatsizlik insani bir davranıştır³³². Bu durumda Bakunin’e göre devrim, içinde bulundukları süreçte negatif bir anlam taşımaktadır ama zamanla pozitif bir anlam taşımaya başlayacaktır. Bu eserinde Bakunin sonraki dönemlerde de siyasal duruşunu etkileyecek olan yıkımın yaratıcı güç olduğunu belirtmiştir ancak yine de Bakunin’in bu eserini kaleme aldığı dönemde henüz net bir biçimde anarşist çizgide

³³¹ Walter, s. 58.

³³² Wolfram Beyer, “Marx ve Bakunin Aynı Cephede Mi?”, Hans-Jürgen Degen (Ed.), **Anarşizmin Bugünü** içinde, (11-28), Neşe Ozan, (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 15.

yer aldığı söylenemez³³³. Bununla birlikte Bakunin'in salt teorik bir eylemciden pratik bir eylemciye dönüşmesi Wilhem Weitling'le tanışmasıyla olur. Weitling'in kurduğu gizli örgütlenmelerde yer alan Bakunin bu eylemlerden dolayı Paris'e kaçmak zorunda kalmıştır. O dönemde kendi ülkelerindeki rejimlere muhalif olmaları nedeniyle pek çok farklı kişinin yaşadığı yer olan Paris'te Marks ve Proudhon ile tanışan Bakunin, Proudhon ile yaptığı görüşmelerde anarşizm anlayışını, Proudhon'dan farklı olarak, şekillendirmeye başlamıştır. Bunlara ek olarak Bakunin ilk başlarda bir Slav milliyetçisidir. *Slavlara Çağrı* adlı yazısında Arvon'un ifadesiyle çılgınca bir milliyetçilik titreşmektedir³³⁴. Bu yazısında Bakunin Rusya ve Avrupa'daki Slav halklarının köleliklerin Moskova'da yıkılacağını ve bunun devrim ile mümkün olacağını belirtmiştir. Bakunin, sahip olduğu milliyetçi duyguların yardımıyla, Prusya ve Avusturya tarafından işgal edilen Polonya'da ayaklanmalarda yer almıştır. Bu ayaklanmalar sırasında Bakunin, Slav halklarının isyanda birleşmesi ve bunun sonucu olarak Avrupa'nın yeniden doğuşu fikrini savunmuştur³³⁵. *Devlet ve Anarşi* kitabında Bakunin Slav ırkının içinde bulunduğu durumdan çıkış yolunu belirtmekte ve “ulusların özgürlük tarihinde” nasıl “onurlu bir yer edineceklerini” şöyle açıklamaktadır:

“Her birey gibi her ulusun da kendine özgü değerlere sahip çıkarak kendi olmak, kendini gerçekleştirmek hakkı vardır. Ulusal hak denen şey de zaten budur. Fakat bütün bunlar, yine aynı bir birey gibi, bir ulusun niteliklerini bulunmaz kılmasını, söz konusu haklardan çıkar sağlamasını ve sürekli olarak bu haklarla meşgul olmasını gerektirmez. Tersine, bir ulus evrensel insan değerlerine sahip çıktığı ölçüde ulusal değerleri başka ulusların değerleriyle beraber anlam kazanır, yücelir. İşte, Slavların durumu tam da budur. Evrensel insanlık davasına kayıtsız kaldıkları, bencilce dar ve soyut Slavcılığın peşine düştükleri sürece yozlaşacaklar ve önemsizleşecekler, sahip çıktıkları oranda da ulusların özgürlük tarihinde onurlu bir yer edinecekler”³³⁶.

Ancak yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi Bakunin'in milliyetçiliği bir ırkın başka bir ırk üzerinde sağladığı tahakküm ve ondan üstün olması şeklindeki ırkçılık ile karıştırılmamalıdır. Onun sahip olduğu milliyetçilik anlayışı uluslararası bir özellik taşır. Bakunin işçi sınıfının topyekün ve ani bir hareketle bağımsızlığına ulaşmasını öngörmekteydi. Bu hareket yıkıcı ve kanlı olmalıydı. Düzenin yok olması

³³³ Woodcock, s. 157.

³³⁴ Arvon, s. 56.

³³⁵ Woodcock, s. 159.

³³⁶ Mihail A. Bakunin, **Devlet ve Anarşi**, Murat Uyurlak (çev.), 1. Basım, İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları, 2006, s. 57.

için yaratıcı olan yıkıma başvurulmalıydı. Yıkıcı olan bu toplumsal devrim tek başına bir ulusun devrimi olamaz³³⁷. Toplumsal devrim Bakunin'e göre uluslararası bir devrimdir ve Slav ırkı kendi devrimci gücünü diğer toplumların devrimci güçlerine katmak zorundadır; bu durum Bakunin için Slav işçilerinin neden Enternasyonal'e katılmaları gerektiğini göstermektedir. Bakunin'in Enternasyonal'e katılma arzusunun altında, Enternasyonal içinde farklı devrimci güçlerin bir araya geldikleri bir ortam bulmasından kaynaklanmaktadır. Thomas'a göre hem Marks hem de Bakunin Enternasyonal'e hâlihazırda bulunan bir hareket üssü buldukları için katılmışlardır ve her ikisi de Enternasyonal'in kendilerine sağladığı fırsatlardan yararlanarak kendi öğretilerinin sergilenebileceği bir forum ortamı bulmuşlardır³³⁸. Gerek Marks ve gerekse Bakunin zamanla Enternasyonal'de kendi etkinliklerini arttırmak isteyecekler ve bu mücadele sonunda ise Marks ile Bakunin arasındaki kavga başlayacaktır. Bu mücadele Marks'ın Bakunin'i Enternasyonal'den çıkmaya mecbur etmesiyle sonuçlanacaktır. Bunlara ek olarak Thomas, Enternasyonal'de yer alan bir anarşist hareketin Bakunin'in kendi öğretilerini savunma imkânını doğurduğu için anarşizmin gelişimi açısından çok önemli olduğunu düşünmektedir. Ona göre "Enternasyonalsiz anarşist hareket çok farklı ve çok daha güçsüz bir biçim alırdı" ve "Bakunin [...] Enternasyonal'i, Bakunin'ciliği ve daha da ötesinde, devrimci bir toplumsal hareket olarak anarşizmi yaratacak şekilde kullanmasını bilmiştir"³³⁹. Bakunin ile Marks arasında Enternasyonal'de oluşan kavga'nın temel sebebini açıklayabilmek için Marksizm ve anarşist düşünce arasındaki farklılıkları vurgulamak gerekir. Bu farklılıkların en önemlisi, Marks'ın fikirlerine başvurarak oluşturulan bir dünya vizyonundan da kolaylıkla anlaşılacağı üzere, Marks'ın devlet kavramına bakış açısında yer almaktadır. Marks için devlet en son aşamada proletarya diktatörlüğü sağlanana kadar tecrübe edilmesi gereken bir evre idi. Tüm dünyada devletler birer birer kendi içlerinde proletarya egemenliğini sağlayacaklardır ve en son aşamada sınırlara gerek kalmayacaktır. Bu nokta anarşistlerin şiddetle karşı oldukları bir durum yarattığı için iki düşünce arasındaki çatışma kaçınılmaz görünmektedir. Enternasyonal ise fikir çatışmalarının doruk noktasına varmasına sebep olmuştur. Bakunin'e göre Marks'ın

³³⁷ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 60.

³³⁸ Thomas, s. 280.

³³⁹ Thomas, s. 281.

öngördüğü devrimci diktatörlük ile var olagelen devletler arasındaki fark bir görüntüden ibarettir³⁴⁰. Bakunin için her iki devlet yapısında da çoğunluk azınlık tarafından yönetilmektedir ve yapıları ne olursa olsun devlet içerisinde halkların köleliği daima derinleşmektedir. Marks'ın öngördüğü devrimci diktatörlüğün ise mevcut devletlerden hoşlanmamasının sebebi Bakunin'e göre, Marks'ın sadece bu devletlerin yerini alma isteğinden gelmektedir. Var olagelen devletler sadece devrimci diktatörlüğün iktidarı ele geçirmelerinin önünde bir engel oluşturdukları için düşman olarak görülmektedir³⁴¹. Bakunin'e göre Marksist bakış açısında yer alan işçi sınıfının yönetici sınıf konumuna yükselip iktidarı ele geçirmesinde ayrı bir çelişki bulunmaktadır çünkü bu durum toplumda yine bir altlar-üstler ayrımını doğuracaktır. Bakunin için “nerede devlet varsa orda kaçınılmaz olarak tahakküm ve dolayısıyla kölelik vardır. Açık veya kamufle edilmiş köleliğe dayanmayan bir devlet düşünülemez”³⁴². İşçi sınıfının devlet yapılanmasında idareyi ele geçirerek bireyin ve kitlelerin bağımsızlığına ulaşması ise olanaksızdır. Eğer bir devlet ve yönetimden bahsediliyor ise herkes aynı anda idareyi elinde bulunduramayacağı için (Bakunin bu noktada Almanya'yı örnek vererek “40 milyon nüfuslu Almanya'da 40 milyon insan da hükümete dâhil mi olacak?” diye sormaktadır) mutlaka yönetilenden de bahsetmek gerekmektedir³⁴³. Bakunin'e göre Marks'ın devlet modeli, herkesin yönetime doğrudan katılımı mümkün olmadığı için, halk tarafından seçilen temsilcileri öngörür. Böylelikle yine azınlığın eline çoğunluğun hakları teslim edilir; bu durum ise zaten var olan azınlık despotizmi sorununu çözmez³⁴⁴. Anarşist düşüncede hiyerarşi modeline yer olmayıp yatay bir toplumsal model öngörüldüğü için siyaset sahnesinde yönetici konumunda yer almak hangi toplumsal sınıftan gelirse gelsin bireyi zamanla bir despot haline dönüştürmektedir. Proudhon'a ait bölümde Proudhon'un çok sayıda yandaşının bulunmasına ve pek çok kez teklif edilmesine rağmen siyasi bir parti kurulmasından daima uzak durduğunu belirtmiştik. Proudhon “politikaya kapılmak elini pislikte yıkamaktır” demektedir³⁴⁵. Bakunin ise Marksist devlet modelini eleştirirken benzer bir noktaya değinmektedir. Marksizm'e göre erk işçilerden oluşan bir kesime devredilmektedir ve Bakunin için işçi olsun veya

³⁴⁰ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 178.

³⁴¹ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 178.

³⁴² Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 235.

³⁴³ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 236.

³⁴⁴ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 236.

³⁴⁵ Thomas, s. 211.

olmasın bir kişi “halkın yöneticileri ya da temsilcileri haline gelir gelmez” bütün işçilere küçümseyerek bakmaya başlayacaktır³⁴⁶.

Bakunin’in devlet hakkındaki düşüncesini özetlemek gerekirse ona göre devletlerin dayandığı ilke halkı köleleştirmektir³⁴⁷ çünkü modern devlet askeri bir devlettir ve askeri devlet ise fethedilmemek için fethetmek zorunda olduğunu bilir ve daima savaşı öngörür³⁴⁸. Bununla birlikte kendi varlığını sürekli güvence altına almaya çalışan devlet için en önemli yol diğer devletlerin zayıflığını gerektiren hegemonyadır. Halkın asıl ihtiyacı olan şey aşağıdan yukarıya doğru devletten bağımsız olarak örgütlenmesidir ancak devletler bunu engellemek için her şeyi yaparlar³⁴⁹. Bakunin’e göre devletlerin varlığı dinlerin zorunlu bir sonucudur. Böylelikle din kurumu toplumda özgürlüğü kısıtlayan diğer bir kurum haline gelir. Arvon’un ifadesiyle Bakunin anarşistler içerisinde en tanrıtanımazı idi³⁵⁰. Bakunin kendisini tanrının düşmanı ilan ederek bu konudaki tavrını net olarak ortaya koymuştur. Bakunin’e göre insan tanrının köleliğinden kurtulmak zorundaydı. Kendi tanrıtanımazlığını Feuerbach’çı bir bakış açısıyla tanımlayan Bakunin, Feuerbach’a ait olan “tarihin dönüm noktası insanın, insanın tek tanrısının insanın bizzat kendi olduğunun bilincine vardığı an olacaktır” görüşünden yola çıkarak “tanrı varsa, insan köledir; oysa insan özgür olabilir ve olmalıdır: Dolayısıyla tanrı yoktur” demektedir³⁵¹. İnsanlığın özgürlüğünü engelleyen devlet ise dinden kaynaklandığı için din ve devletin ortadan kaldırılması sürecini beraber değerlendirmek gerekmektedir. Bakunin için aslında yaratıcı, hükmedici, düzenleyici olan tanrıya inanç doğal bir şeydir çünkü halk bütün yönetimlerce kendi erklerinin güvence altına alınması için sürekli olarak cahil bırakılmıştır³⁵². Din inancı köylerde, şehirde yaşayanlarla karşılaştırıldığında daha gelişmiş bir yer tutar çünkü sorgulama geleneğinin bulunduğu uygun koşullar herkes için mümkün değildir ve bundan dolayı da insanların çoğu dini sorgulamadan kabul ederler. Bu durum ise çocukluklarından başlayarak hayatlarının tüm evrelerinde geçerlidir. Bakunin’e göre

³⁴⁶ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 236.

³⁴⁷ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 10.

³⁴⁸ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 15.

³⁴⁹ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 29.

³⁵⁰ Arvon, s. 59.

³⁵¹ Arvon, s. 60.

³⁵² Mihail A. Bakunin, *God and State*, 1. Basım, New York: Dover Publication, 1970, s. 16.

toplum içinde tanrıya inanmasalar bile kendi çıkarları doğrultusunda inanmış gibi gözükmek zorunda olan baskıcı, işkenceci ve bütün insanlığın sömürücüsü olan din adamlarından, devlet görevlilerinden, askerlerden, özel yatırımcılardan, polislerden oluşan bir sınıf vardır ve bu sınıf Voltaire'in "eğer tanrı var olmasaydı onu yaratmak gerekirdi" sözünü hep birlikte tekrar etmektedirler³⁵³. Bakunin ise tanrıtanımaz olarak nitelenmekten de öteye giderek kendisini tanrının düşmanı olarak ilan ettiği için Voltaire'nin bu sözüne gönderme yaparak insanlığın bağımsızlığına ulaşabilmesi adına "Eğer tanrı gerçekten var ise, onu yok etmek gerekir" demektedir³⁵⁴. Düşünmeden dini öğretileri kabul eden halk için bu öğretiler kendilerini yaşadıkları hayata tutunabilme amacına yönelik sadece teskin etmektedir. Marks'ın "din halkın afyonudur" sözünü hatırlatacak bir şekilde Bakunin kiliseleri meyhanelere benzetir ve "Halk için kilise bir çeşit tanrısal meyhaneden başka bir şey değildir, nasıl ki meyhane yeryüzündeki bir çeşit kutsal kiliseden başka bir şey değilse" demektedir³⁵⁵. Bu durumda Bakunin için dine inanmayan ve toplumsal değişimi anarşist doğrultularda başarmak isteyen herkes, halk ile iletişime girdiğinde kendilerinin dine bakış açılarını açıkça belirtmelidir³⁵⁶; ancak halk yine de sadece din konularında meşgul edilmemelidir çünkü asıl önemli olan onları devrime yönlendirmektir³⁵⁷.

3.6 Peter Kropotkin

Rusya'nın önde gelen en önemli anarşist düşünürlerinden olan Kropotkin, Rusya'da "prens" statüsünde olduğu ve adı anarşizmle özdeşleştirildiği için sonraları "anarşist prens" olarak anılmıştır. 1842 yılında Moskova'da varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Kropotkin ailesinin de desteği ile iyi bir eğitim görmüştür. Kropotkin dönemin önemli yazarlarınca saygı duyulan bir düşünür olarak anılmıştır. Örneğin Oscar Wilde mükemmele yakın bir hayat sürdüğünü düşündüğü için onu "Rusya'dan gelen Mesih" olarak nitelemiştir. 1921 yılında Moskova'da yaşamını yitiren Kropotkin aralarında Emma Goldman ve Aleksander Berkman'ın da bulunduğu geniş

³⁵³ Bakunin, *God and State*, s. 17.

³⁵⁴ Bakunin, *God and State*, s. 3.

³⁵⁵ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 274.

³⁵⁶ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 277.

³⁵⁷ Bakunin, *Devlet ve Anarşi*, s. 278.

katılımlı bir cenaze töreniyle uğurlanmıştır. Bu tören Lenin'in yasaklamasından dolayı Rusya'da 1987 yılına kadar gerçekleştirilen son anarşist gösteri olmuştur.

Kropotkin kendisiyle aynı dönemde yaşamış ve benzer şartlarda yetişmiş olan Bakunin ile hayatı boyunca hiç karşılaşmamıştır. Aynen Bakunin gibi gençliğinde iyi bir eğitim alan Kropotkin'in anarşist görüşleri zamanla Bakunin'den farklılaşmaya başlayacaktır. Öncelikle Bakunin'den ayrı olarak Kropotkin için devrim ortalığı kasıp kavuran kanlı bir tecrübe olmayacaktır. Kropotkin ayaklanmayı, isyan eden kişilerin ne yaptıklarının farkında olduğu ve devrimden sonra herhangi bir erk organının kurulmasına izin vermeyen “somut bir olay olarak ele alıyordu”³⁵⁸. Bununla birlikte Bakunin, her işçinin üretilen maldaki payının kendi üretkenliğine göre belirleneceğini düşünen bir kolektivistti³⁵⁹. Kropotkin ise böyle düşünmemekteydi ve yeni bir toplumsal yapıda üretkenliğe bakılmaksızın herkesin ihtiyaçlarına göre tüketebileceği kanaatindeydi.

Kropotkin için toplumsal devrim bir yönetimin yaratılması gibi bir sonuç doğurmamalıdır ve devrimin asıl amacı toplumsal eşitliği sağlamak olmalıdır. Kropotkin'e göre azınlık elindeki toplumsal üretim araçlarının hepsi topluma tekrardan iade edilmelidir. Kropotkin'in burada toplumdan kastı kendisini doğrudan ilgili bireylerinin oluşturduğu komündür. Bu noktadan hareketle Kropotkin malların ve hizmetlerin herkesin çıkarına ücretsiz olarak sunulması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre mal ve hizmetlerin toplumda bölüşülmesinin ölçütü ihtiyaca göre olacaktır. Bakunin ise mal ve hizmetlerin toplumda bölüşümünün o malı üretirken harcanan emek süresine göre olması gerektiğini düşünmüştür. Ancak Kropotkin'e göre kolektivizm olarak adlandırılan bu anlayış bir takım sorunlar doğurmaktadır. Kropotkin kolektivizm kavramının komünizm kelimesinden duyulan korkudan dolayı Enternasyonal esnasında ortaya çıktığını belirtir³⁶⁰. Kropotkin'e göre kolektivizmin ilk olarak anlamı kamunun bütün üretim aletlerine sahip olmasıdır ve her toplum da kendisine en uygun olan ücret yöntemini yiyecek ve içecek hariç kabul edebilmektedir. Kolektivist bakış açısında bireyin üretim esnasında harcadığı saatler hesaplanarak bir bono verilmektedir ve bu

³⁵⁸ Woodcock, s. 206.

³⁵⁹ Rüdiger, s. 181-182.

³⁶⁰ Peter A. Kropotkin, **Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü**, N. Sel (çev.), İstanbul: Habora Kitapevi, 1967, s.38.

bono sayesinde bireyler pazarda yine üretim saatine göre belirlenmiş ihtiyacı olan diğer ürünlerden alabilmektedir. Ancak bu türden bir toplumsal yaşam Kropotkin için zararlı bazı sonuçlar doğuracaktır. Doğacak olan bu sonuçları Kropotkin şöyle belirtmektedir:

“İş araçlarının sahipliğiyle eğitimde kısmen komünizm, ekmek, konut, giyim konularında bireylerle topluluklar arasında yarışma. Düşünsel ve endüstriyel eserlerde bireysellik. Çocuklara, hastalara, yaşlılara toplumsal yardım. Başka bir deyişle yaşama araçları için çekişerek acıma ve sevecenlik yoluyla yaşama yüklerini hafifletmek. Bundan ne çıkardı? Önce yaralamak, yaraladıktan sonra iyi etmeye kalkmak...”³⁶¹

Kropotkin’e göre kolektivizmin ortaya koyduğu fikirler halkın düşüncesine pek uygun gelmemiştir ve halk bu düşünceleri benimsemeyi çok fazla kabul etmemiştir çünkü halk ona göre herhangi bir iş için harcanmakta olan sürenin, yapılmakta olan işin toplumsal yararını göstermede bir ölçü olmadığını anlamaktadır. Kropotkin’e göre sosyalizmin yönetimsiz şekli olan anarşizm, öncelikle bütün sosyalistler gibi toprağın, sermayenin ve makinenin toplumun ortak mülkiyeti olması ve zenginliğin üreticileri tarafından ortak bir şekilde yönetilmesi gerektiğini öngörür³⁶². Bununla birlikte “politik radikalizmin en tanınmış temsilcileri” ile aynı görüşte olarak anarşistler, yönetimin işlevinin en aza indirilmesi gerektiğini ve bireysel özgürlüğün tamamen geri kazanılması gerektiğini düşünür³⁶³. Böylelikle sosyalizm göz önüne alınarak düşünüldüğünde anarşistlerin pek çoğu ücret sisteminin reddi ve komünizm düşüncesine varırlar; politik radikalizm göz önüne alınarak düşünüldüğü zaman ise anarşistler toplumun asıl hedefinin yönetimlerin işlevinin sıfıra indirgenmesi olduğunu düşünürler³⁶⁴. Kropotkin üretim araçlarının olduğu kadar paylaşımın da ihtiyaçlara göre komün içerisinde eşit yapılması gerektiğini ve ücret sisteminin, Proudhon’un öngördüğü gibi Halk Bankaları tarafından bile idare edilse, zorun bir devamı olduğunu ileri sürerek anarşist komünizme varır³⁶⁵. Kropotkin’e göre özel mülkiyet komünist yöntemlerle ortak mülkiyet haline getirilecektir³⁶⁶. Kropotkin kendilerinin komünist olduğunu söyler. Ancak bu komünizm yönetimsiz bir komünizm olduğu için anarşist

³⁶¹ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 38.

³⁶² Peter A. Kropotkin, “Anarchist Communism and Its Principles”, Roger N. Baldwin (Ed.), **Anarchism: A Collection of Revolutionary Writings** içinde (46-78), New York: Dover Yayınevi, 2002, s. 46.

³⁶³ Kropotkin, “*Anarchist Communism and Its Principles*”, s. 46.

³⁶⁴ Kropotkin, “*Anarchist Communism and Its Principles*”, s. 46.

³⁶⁵ Woodcock, s. 207.

³⁶⁶ Kropotkin, “*Anarchist Communism and Its Principles*”, s. 61.

komünist olarak adlandırılmaktadır³⁶⁷. Tüm insanlar eşit olduğu için insanlığın ihtiyacı olan her şey de aralarında eşit olarak bölüştürülmelidir. Yeryüzünde üretimde bulunan herhangi bir kişinin sağladığı faydayı ölçmek mümkün olmadığı için insanlığın ortak ürettiği bütün mallar ortak paylaşılmalıdır. O halde kapitalist sistemin, eşitliğin sağlanması esas olduğu için, kaldırılması gerekmektedir. Bu sistem dönüştürülürken de sosyalist düşünürlerin belirttiği gibi kısıtlayıcı bir devletin varlığına izin verilmemelidir. Kropotkin'e göre bütün bir eğitim sistemi boyunca çocuklara yönetimler ve onların faydaları hakkında bilgiler verilir. Herhangi bir sosyoloji, tarih, hukuk ve etik kitabı açıldığında yönetimler ve onların örgütlenmeleri ile eylemlerine o kadar büyük önem verilir ki, insanlar devletin ve politikacıların her şey olduğunu düşünür³⁶⁸. Ancak hukukun yerini insanların özgürce yaptığı anlaşmalar almaktadır; serbest işbirliği ise yönetimlerin korumasının yerine geçmektedir³⁶⁹. Devletin varlığı hangi politik sistem olursa olsun eşitsizliğe sebep olacağı için onaylanamaz ama doğası gereği kısıtlayıcı olan devletin yerine gönüllülerden oluşan ve en karmaşık sistemlerde bile işleyen bir işbirliği sistemi oluşturulabilir. Bunlara ek olarak Kropotkin kapitalist sistemde büyük çoğunluğu bürokrasi ve askeri harcamalar için gerçekleştirilen lüks tüketim olmaz ve işçilerin enerjileri asıl olarak gerekli üretime yoğunlaştırılırsa dünyada herkese yetecek kadar bolluk olacağını vurgulayarak günde dört saat çalışmanın yeterli olduğunu savunur³⁷⁰. Eşitsiz kapitalist üretim anlayışında işçiler çok fazla çalıştırılarak çok az ücretlendirilmektedirler ve bu durum ise hayatın güzelliklerinin tadını çıkarmaları için gerekli olan boş zamandan kişileri alıkoymaktadır. Kropotkin karşı çıktığı şeyin çalışma değil aşırı çalışmak olduğunu belirtir³⁷¹. *Ekmeğin Fethi* kitabında Kropotkin bu konuya eğilerek insanın tek amacının yemek içmek ve barınak bulmak olmadığını, yaşam için asli olan bu unsurlar teminat altına alındıktan sonra insanların kendilerini ve ruhlarını geliştirecekleri sanatsal faaliyetlere ihtiyaçları olduğunu belirtir. Kropotkin'e göre toplum uygarlaştığı ölçüde sanatsal ihtiyaçlar da farklılık göstermektedir³⁷². Kropotkin toplumsal vizyonunda komünlerde bulunan derneklerin bireylerin sanat ihtiyaçlarını gidermek için oluşturulacak birlikler haline geleceklerini belirtir. Böylelikle insanlar

³⁶⁷ Kropotkin, "Anarchist Communism and Its Principles", s. 61.

³⁶⁸ Kropotkin, "Anarchist Communism and Its Principles", s. 63.

³⁶⁹ Kropotkin, "Anarchist Communism and Its Principles", s. 63.

³⁷⁰ Kropotkin, "Anarchist Communism and Its Principles", s. 71.

³⁷¹ Kropotkin, "Anarchist Communism and Its Principles", s. 71.

³⁷² Woodcock, s. 211.

hayattan zevk almaya başlarlar ve zaten anarşist-komünist düzende geçerli olan yaklaşık dört saatlik çalışma süresince yaptıklarından mutluluk duyacaklarını söyler. Bu durumda insanlar çalışmaktan zevk alır hale gelmektedirler. İnsanlar tembelliğe eğilimli olmaktan ziyade yaptıkları işin faydasını görmeye ve buna inanarak çalışmaya eğilimlidirler ancak kapitalist ekonomik modelin sunduğu çalışma koşulları işçiler için hiç uygun değildir ve Kropotkin gerekli şartlar sağlanarak iş ortamının durumu iyileştirilirse eğer bireylerin daha da mutlu olabileceğini belirtir³⁷³. Devletin ortadan kalkması ile insanlar üzerindeki zor da ortadan kalkacak ve bireylerin doğasında bulunan toplumsal hareket etme eğilimleri devreye girerek bireyler yaşadıkları toplumun refahına yönelik hareket etmeye başlayacaklardır. Eğer toplum içinde üretime ve birlikte yaşama katılmak istemeyen bireyler çıkarsa toplumun kendi işleyişinin bozulmaması için bu bireylerin manevi baskı altına alınma durumu doğar. Böylelikle de komünün işleyişi aksamamış olur.

Kropotkin'in 6 Mart 1896 yılında Paris'te anarşizm üzerine verdiği konferansta altı yıl sonra çıkacak olan *Karşılıklı Yardımlaşma* adlı kitabında yer alacak görüşlerine benzer görüşler sunmaktadır. Bu konferansa Kropotkin, kendi anarşizm anlayışına bilimsel bir çerçeve kazandırmak üzere, Aydınlanma dönemi boyunca bilimde kaydedilen gelişmelerin din kurumuna ve insanlığın dünyayı algılamasında yol açtığı farklılıklara değinerek başlamıştır. Bilim dünyasında meydana gelen gelişmeler vasıtasıyla insan kendi vücuduna da farklı bir açıdan bakar olmuştur. Kropotkin'in sosyal yaşam içinde önemine inandığı karşılıklı yardımlaşmanın bir örneğine insan vücudunun kendisinde rastladığını belirtmiştir³⁷⁴. Buna göre herhangi bir noktada meydana gelen mikrop saldırısında vücutta bulunan “gözle görülemeyecek denli küçük hayvancıklar” bu saldırıya karşı gelebilmek ve “arkadaşlarına” yardım edebilmek için en modern ordulardan bile daha sağlam bir şekilde harekete geçer³⁷⁵. İnsan vücudu göz önüne alındığında her bireyin organlardan, her organın hücrelerden ve her hücrenin de “küçük sonsuzlardan” oluşan başka bir evren olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum her bütünün sağlığının kendisini oluşturan en ufak parçaların iyi işlemesine dayandığını

³⁷³ Woodcock, s. 212.

³⁷⁴ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 19.

³⁷⁵ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 19.

gösterir³⁷⁶. Bununla birlikte en küçük hücreden bütünü oluşturan organlara kadar hiçbir elemenda merkezilik yoktur, ancak her birinin kendine özgü hayatları vardır. Kropotkin bu bakış açısından yola çıkarak anarşizm kavramının doğada zaten var olduğunu ve doğal olmayanın sosyal hayatımızdaki merkezileşmiş otorite anlayışı olduğunu savunmaktadır. Devlet ilerlemenin öncüsü değildir ve ilerleme devletin müdahalesi olmadan çok daha etkin bir şekilde gerçekleşmektedir. Bundan dolayı toplumsal hayatın gelişimi erkin tek bir yerde toplanmasıyla değil yerinden yönetim (decentralization) ile gerçekleşebilir³⁷⁷. Kropotkin'e göre insan vücudu da dâhil olmak üzere doğa incelendiğinde her ne kadar her bir öge kendi hayatını bir üst otoriteden bağımsız olarak yaşasa da bu durum bütünün işleyişinde bir uyumsuzluk ortaya çıkarmaz. Doğadaki her şey bir neden sonuç ilişkisi içerisinde devam etmektedir. Doğadaki uyum “öncesiz ve sonsuz hareketlerin çarpışmalarının o andaki son şeklinden ibarettir”³⁷⁸. Yukarıda da belirttiğimiz gibi teknolojide meydana gelen gelişmeler değişik bilim dallarında bilim adamlarının çalıştıkları alanlara farklı bir açıdan bakmalarına yol açmıştır. Kropotkin'e göre örneğin ekonomi bilimi uzun zaman boyunca azınlığın çıkarları açısından önem taşımakta olan olayları saptamakla yetinmiştir. Ancak son gelişmelerle birlikte yeni bir bakış egemen olmaya başlamıştır ve insanlar artık farklı şekillerde incelenmektedir. İşte bu yeni görüş Kropotkin'e göre anarşizmdir³⁷⁹. Anarşizm ile birlikte insanın geçmiş yaşamlarına yönelik değişik bir bakış açısı doğduğu için bu durum geleceğe ait vizyonda da farklı yönelişler çıkarmaktır ve bireylere yeni ufuklar açmaktadır. Bu yüzden anarşizm Kropotkin'e göre o dönemin pek çok düşünürünün ilgisini çekmiştir³⁸⁰. Bir zamanlar insanlığın yaşaması için gerekli olan en temel öğelerin, yani toprağın, konutun ve üretim araçlarının, refah içinde yaşamakta olan azınlığın eline geçmesi ile ortaya özel mülkiyet kavramı çıkmıştır. Bu kavram sonucunda doğada mevcut bulunan merkeziyetsiz yapının bozulması kaçınılmaz olmuştur. Devlet ve sermaye sahipleri Kropotkin'e göre her yerde tekel olma amacını taşıdıkları için bu kesimin gerçekleştirdiği uygulamalar üretici halk için sadece birer

³⁷⁶ Kropotkin: *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 19.

³⁷⁷ Kropotkin, “*Anarchist Commünism and Its Principles*”, s. 51.

³⁷⁸ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 22.

³⁷⁹ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 26.

³⁸⁰ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 26.

sorun doğurmuştur³⁸¹. Kropotkin için bununla birlikte yapılması gereken şey söz konusu olan azınlıkların yaptığı uygulamaların sonuçlarına değil de kapitalizme saldırmaktır çünkü kapitalizm bu konuda etkenden çok etkileyen konumundadır (ancak Kropotkin tonu her geçen gün artan bir şekilde toplumsal devrimin kanlı bir yolla yapılmasının çok yanlış olduğunu savunur)³⁸². Böyle olduğu için de kamunun mutluluğu adına bireyin bağımsızlığı şarttır ve devlet bütün yönetim şekilleriyle ortadan kaldırılmalıdır³⁸³. Devlet denildiği zaman 16. yüzyılda ortaya çıkan ve toplumsal hayatın en son biçimi olan bir topluluk yapısı anlaşılır. Devlet kavramı ortaya çıkmadan önce de insanlar topluluklar halinde, komün halinde yaşamışlardır. Ancak devletin ortaya çıkışı ile birlikte kilise kurumu da devletle birlikte hareket etme kararı almıştır. Kropotkin daha sonraki gelişmeleri şöyle özetler:

“Soylu, papaz, tüccar, asker ve kralın birbirlerine nasıl bir bağlılıkla (özgür anlaşmaları, köy komünlerinin çalışmalarını ortadan kaldırmakla) egemenliklerini korudukları biliniyor. Komünlerin toprağına el koymakla, kıyımlarla, işkenceyle, darağaçlarıyla ve ateşle kilisesiyle devlet egemenliğini yerleştirdi”³⁸⁴.

Kropotkin’e göre devletin olmadığı bir toplumda ise insanlar dernekler aracılığı ile birliktelik kuracaklardır. Konferansın yapıldığı 1896 tarihi itibarıyla Kropotkin bu tür derneklerin varlığının her geçen gün arttığını belirtmekte ve bunu umut verici bir gelişim olarak yorumlamaktadır³⁸⁵. Her birinin sayısı on binleri bulan ve insanların yaşamlarını kolaylaştırmayı hedefleyen bu dernekler yönetimlerin yapması gereken ödevleri üstlenerek merkeziyete ve hiyerarşiye dayalı olmayan yeni bir model koymaya başlamışlardır³⁸⁶. Anarşizmin ortaya çıkarmak istediği yeni toplumsal yaşam modeli içinde pek çok yenilik olmasına rağmen bu durum bütün değerlerin reddedileceği veya dışlanacağı anlamına gelmemelidir. Kropotkin’e göre anarşizm, düzeni hiçbir hiyerarşik yapıya müsaade etmeden kendi yöntemleri ile düzeltmeye çalışmaktadır ve bunu yaparken de toplumda var olan geleneklerin insanlığa faydalı olanlarını korumayı hiç kimsenin tekeline vermeden gerçekleştirmektedir³⁸⁷. Toplumda

³⁸¹ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 31.

³⁸² Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 41.

³⁸³ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 44.

³⁸⁴ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 46.

³⁸⁵ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 47.

³⁸⁶ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 47.

³⁸⁷ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 58.

esas olan bireyin gelişimi ve mutluluğudur. Kropotkin bireycilik anlayışını açıklarken bu bireyciliğin insanlığın sahip olduğu “iyi, yararlı, güzel duyguları yaratıp besleyecek olan bir bireycilik” olduğunu söylemektedir³⁸⁸. İnsanlığın yeni toplumsal düzende olgunlaşıp üretkenliğini arttırmak Kropotkin’in toplum vizyonundaki asıl önemli noktayı oluşturmaktadır.

Kropotkin’in anarşist düşünce sistemine yaptığı en büyük katkılardan biri olarak görülen *Karşılıklı Yardımlaşma* kitabında, Darwin’in evrim sürecini açıklarken kullandığı doğal seleksiyon kavramında önemli olan faktörün mücadele değil yardımlaşma olduğunu ileri sürmüştür. Kropotkin’in bu çalışmasında savunduğu görüşleri ayrıntısıyla açıklamadan önce Kessler’in 1880 yılında yayınlanmış bir makalesinden bahsetmek gerekmektedir. Bu makalesinde Kessler karşılıklı yardımlaşmanın evrim sürecinde mücadeleden çok daha önemli bir yere sahip olduğunu belirttikten sonra şöyle demiştir: “Açıkça anlaşılacağı gibi varoluş için mücadeleyi inkâr ediyor değilim, ancak hayvan krallığının ve özellikle insanın ilerlemeci gelişiminin karşılıklı mücadeleden çok karşılıklı destekle lütuflandırıldığını iddia etmekteyim”³⁸⁹. Bu cümleden de anlaşılacağı gibi Kessler evrim sürecinde söz konusu olan asıl önemli faktörün karşılıklı destek olduğunu iddia etmiştir ve Kropotkin daha sonraki çalışmalarında bu süreci karşılıklı yardımlaşma olarak isimlendirmiştir. Kropotkin’in bu kavramla birlikte karşı gelmeye çalıştığı asıl konu Darwin’in evrim sürecinin Sosyal Darwinizm adı altında sömürüye vardırılmasıydı. Her bireyin başka bir bireyle yaşam için mücadele etmesinin “doğanın kanunu” olarak kabul etmeyeceğini belirten Kropotkin, Darwin’in takipçilerinin bu fikirleri geliştirmek yerine daralttığını düşünür. Bu durum ise onların hayvanlar dünyasını başkalarının kanına susamış yarı aç bireylerden oluşan ebedi bir savaş dünyası olarak yorumlamalarına sebep olmuştur³⁹⁰. Kropotkin “yaşam için mücadele”nin varoluş için bireyler arasındaki bir mücadele olarak yorumlanmasının yanlış olduğunu düşünür. Bu durumda bu kavram, türün bütün bireylerinin hayatta kalmak için en iyi şartlara uyum sağlaması olarak

³⁸⁸ Kropotkin, *Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü*, s. 64.

³⁸⁹ Kessler, “Memoirs (Trudy) of St. Petersburg Society of Naturalists”, 1880, cilt 11, aktaran: Peter A. Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, 1. Basım, New York: Dover Yayınları, 2006, s: 7.

³⁹⁰ Peter A. Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, 1. Basım, New York: Dover Yayınları, 2006, s. 3.

yorumlanmalıdır³⁹¹. Örneğin 1888 yılında Huxley tarafından yayınlanan bir makalede en güçlü, en çevik ve en açık göz olan, bir sonraki gün yapacağı kavgayı bekleyen hayvanların dünyasının gladyatör gösterisiyle aynı seviyede olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak aynı kuralların insanlar için de geçerli olduğu ve Hobbes’cu bir bakış açısıyla herkesin herkese karşı olan mücadelesinde daima en güçlü olanın savaşı kazandığı öne sürülmüştür³⁹².

Kitabının ilk bölümlerinde Kropotkin hayvanlar arasındaki birlikte yaşam anlayışının çok fayda sağladığını belirterek bu durumun toplumculuğun yaşam mücadelesindeki önemini gösterdiğini savunur³⁹³. Ona göre hayvanlar dünyasında var olan toplumcu tavır sayesinde hayvanlar en büyük evrim şansına sahip olmaktadır. Kropotkin’in bakış açısına göre hayatta kalma mücadelesi aynı türün üyeleri arasındaki bir mücadeleden çok, uygun olmayan şartlara karşı gerçekleştirilen bir mücadeledir ve eğer bu mücadele türün içindeki bir mücadele olursa bu durum tür içinde gerçekleşen toplumculuğa karşı bir tehdit unsuru olur. Sibiry’a da geçirdiği yıllar boyunca hayvanların yaşamını gözlemleme şansı bulan Kropotkin yaptığı gözlemler sonunda her türün kendi evrim sürecinde varlığını sürdürebilmesi için karşılıklı yardımlaşmaya başvurduklarını belirtmiştir ve bu durumun ise onların sosyal yönlerinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Eğer hayvan toplulukları içinde grubun çıkarlarına zarar verecek olan bireyler olursa bunların zamanla gruptan elendiği görülmüştür³⁹⁴. Hayvanların yaşamlarına ilişkin yaptığı gözlemlerden sonra Kropotkin şöyle demektedir:

“Böylelikle hayvan sınıflarının en tepesindeki karıncalar, papağanlar ve maymunların hepsinin zekânın en yüksek gelişimi ile birlikte en mükemmel sosyallığı oluşturdıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla doğaya en çok uyum gösteren hayvanlar en sosyal olanlardır ve sosyallik evrimin ana faktörü olarak ortaya çıkmaktadır”³⁹⁵.

Bu durumun ise Sosyal Darwin’cilerin doğanın kanunu olarak savunduğu herkesin herkese karşı yürüttüğü amansız mücadeleden farklı olarak başka bir doğa kanununu göstermektedir. Kropotkin doğayı gözlemledikten sonra “...birleşin ve

³⁹¹ Kropotkin, “*Anarchist Communism and Its Principles*”, s. 53.

³⁹² Huxley, “The Struggle for Existence in Human Society”, *Nineteenth Century*, 1888, Şubat, s. 165, aktaran: Peter A. Kropotkin, **Mutual Aid: A Factor of Evolution**, 1. Basım, New York: Dover Yayınları, 2006, s. 3-4.

³⁹³ Woodcock, s. 221.

³⁹⁴ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 14.

³⁹⁵ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 47.

karşılıklı yardımlaşmayı uygulayın! Bu her birimize ve hepimize en mükemmel güvenliği veren fiziksel, zihinsel ve ahlâki ilerlemenin ve varoluşun en iyi garantisi olan en güvenilir vasıta. Doğanın bizlere öğrettiği budur” yargısına varır³⁹⁶. Kropotkin’e göre aynı durum doğanın bir parçası olan insan için de geçerlidir ve hatta bu toplumculuk insanlar arasında çok derin bir yere sahiptir, zira devlet gibi tamamen zora dayalı bir kurum içinde bile insanlar arası yardımlaşma hep var olmuştur³⁹⁷. En eski dönemlerden günümüze kadar ulaşan bilgilere bakarak ilkel insanların da bireysel olarak doğa karşısında güçsüz de olsalar kendilerine güçlerini birleştirip, müşterek bir hayatın ve gelişmenin sağlanmasına imkân veren klan organizasyonlarına benzer yapılarda hayatlarını sürdürmekte oldukları görülmektedir. Bu durum ise insanın da aynen hayvanlar gibi doğa içinde hayatta kalmanın en iyi yolu olarak görülen karşılıklı yardımlaşma prensibine bağlı olduğunu göstermektedir³⁹⁸. Bununla birlikte bu prensip Kropotkin’e göre Orta Çağ boyunca da değişmemiştir. Orta Çağ’da kurulan kentlerde oluşturulan ortak yaşam ve karşılıklı yardımlaşma bireylerin hayatlarını kolaylaştırmış ve ortak yaşam üzerinden yaşamın zorlukları aşmaya çalışılmıştır. Orta Çağ kentleri Kropotkin’e göre devletlerin “prangaları” olmadan karşılıklı yardımlaşma ve destek, tüketim ve üretim ile hep birlikte sosyal bir hayat için sanatta, ticarete, bilimde ve politik organizasyonda her grubun kendini özgürce ifade edebildikleri bir organize olma çabasıydı³⁹⁹. Ancak karşılıklı yardımlaşma çerçevesinde oluşturulmuş bu ideal ortam 16. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan ve bireysel özgürlüğün kısıtlanmasına, komündeki ortak yaşamın yok olmasına sebep olan devletin doğuşuyla bozulmuştur. Kropotkin bu noktada Avrupa’nın özgür kentlerini kaybetmesiyle birlikte ortaya çıkan kayıpların anlaşılması için 17. yüzyıl ile 14. veya 13. yüzyılların karşılaştırılmasının yeteceğini belirtmiştir⁴⁰⁰. Orta Çağ kentlerinin ortadan kalkmasıyla birlikte bolluk azalmış, şehirlerin nüfusu düşmüş, işçiler köle seviyesine indirgenmiş, sanat yok olmuş ve ticaret çürümeye başlamıştır⁴⁰¹. Kropotkin’e göre Avrupa medeniyetine çok büyük katkıları olan Orta Çağ kentlerinin varlıklarını yitirme sebeplerinin en önemlisi 15. yüzyılın sonunda beliren ve Roma’nın özelliklerini yeniden inşa eden güçlü devletlerin ortaya

³⁹⁶ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 61.

³⁹⁷ Woodcock, s. 222.

³⁹⁸ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 95.

³⁹⁹ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 153.

⁴⁰⁰ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 153.

⁴⁰¹ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 173.

çıkışıdır⁴⁰². Her bölgede belirmeye başlayan feodal lordlar daha da fazla zengin olmaya, daha çok köylüyü topraklarında çalıştırmaya, daha fazla sayıda şövalyenin desteğini almaya başlamışlardır. Kendi egemenliği altında bulunan yerlerde sadık kölelerini, kasabaların bedava dağıtılması yolu ile savaş arkadaşlarını veya ticaret yapılırken korunma vaatleri ile tüccarları yerleştiren lordlar yakın gelecekte ortaya çıkacak olan ve benzer şekilde diğer merkezleri de içine alacak devletlerin yavaş yavaş belirmesine sebep olmuşlardır⁴⁰³.

Karşılıklı Yardımlaşma kitabının bu anlamda savunduğu temel tez toplumların, insanın var olmasından çok önce oluşmuş olan doğal bir süreç olmasıdır. Toplumsallık doğal bir süreç olduğu ve insanlar da doğanın bir parçası oldukları için dışarıdan herhangi bir düzenlemeye gerek kalmamaktadır. Diğer bir ifadeyle devlet kurumu gibi insanların neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiğini belirten ve uygulamalarını zora dayandıran bir kurum olmaksızın insanlar kendi doğal toplumsallıkları gereği yaşadıkları toplumun faydasına çalışma eğilimindedirler.

3.7 Anarko Feminizm, Emma Goldman, Amerikan Anarşizmi ve İspanyol İç Savaşı

Liberal, radikal, sosyalist gibi pek çok ön eke sahip olmasından dolayı farklı feminizm türleri olduğu düşünülse bile aslında babaerki sonrası toplumlarda kadın özgürleşmesine yaptığı katkılardan dolayı tek bir feminizmden bahsedilebilir⁴⁰⁴. Bu durumda Hoffman'a göre çeşitli biçimlerde ortaya çıkan tek bir feminizm söz konusudur ve tutarlı bir feminist teori kurulmak isteniyorsa bu türden ayrımlara gitmekten kaçınılmalıdır⁴⁰⁵.

Eğer bütün insanların özgür ve eşit olduğunu savunan bir söylem liberal bir söylem ise feminizmin liberalleşme hareketi içinde yer aldığı rahatlıkla savunulabilir. Fakat feminizmin köklerinin liberal geleneğe kadar uzanması ile bu geleneğin onaylanması arasında farklar bulunmaktadır⁴⁰⁶. Hoffman klasik liberallerin özel

⁴⁰² Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 177–178.

⁴⁰³ Kropotkin, *Mutual Aid: A Factor of Evolution*, s. 178.

⁴⁰⁴ John Hoffman, "Blind Alley: Defining Feminism", *Politics*, Cilt: 21, Sayı: 3, 2001, s. 193.

⁴⁰⁵ Hoffman, s. 193.

⁴⁰⁶ Hoffman, s. 194.

mülkiyet ve sınıf farklılıklarını kabul etmelerinden dolayı kadınları politik hakların dışında tuttuklarını belirtir⁴⁰⁷. Klasik liberallerin bu tavrı babaerkil geleneği sürdürmek istemelerinden kaynaklanır. Bu durumda feminizm hem liberalleşme hareketi içinde yer alır hem de bu hareketin klasik şekillerinin eleştirisini içerir. Feminizm her şeyden önce kadınların da erkekler gibi düşünebilen ve kendi kararlarını almaya muktedir bireyler olduğunu ve bu yüzden de aynen erkekler gibi eşit birer yurttaş sayıldıklarını, sayılmaları gerektiğini ısrarla savunması, doğalcılığı (naturalizm) benimseyen klasik liberallerle çatışma halinde olmalarına sebep olur ve bu sebeple de liberal feminizm kavramı kendi içinde çelişkili gibi görünmektedir⁴⁰⁸. Bütün bunların yanında ister liberal feminizm gibi çelişkili gibi görünen bir kavram olsun ister feminizmin diğer türlerinden bahsedilsin esas olarak her feminist hareket kadınların eşitliği ve özgürlüğü mücadelesi içerisinde kendi bakış açıları doğrultusunda katkılar sağlamaya çalıştıkları için bu farklı şekillerdeki feminist hareket tek bir feminizm olarak algılanmadır. Bütün bu farklı feminist hareketler nihayetinde feminizme yaptıkları katkılardan dolayı harekete çoğulculuk ve farklılık getirmektedir. Bu durumda feminizmin içinde barındırdığı değişik dallara bakıp da bir türü kabul etmenin diğer türleri reddetmek olduğunu düşünecek olursak tutarlı bir feminizm anlayışından kendimizi uzaklaştırmış oluruz⁴⁰⁹. Tutarlı bir feminizm kurabilmek için farklı feminizmler arasında bir diyalog kurmak gerekmektedir ve bu ise farklılıklar arasında bir kutuplaşmadan sakınmak anlamına gelmektedir⁴¹⁰. Nihayetinde bütün feminizm türleri tek bir amaca hizmet edip erkek egemen babaerkil yapıyı eleştirmektedirler.

Farklı şekillerde ortaya çıksa da tek bir amaç için çalışan, kadınların eşit olarak görüldüğü, erkek egemen yapıya karşı duran, feminizm ve anarşizm konularını irdelediğimiz bu bölümde öncelikle Amerikan ve İspanyol anarşizmi ile Emma Goldman'ı ele alacağız.

Anarko-feminizm Amerika'da 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Bu dönem içerisinde Amerika'da anarşizm tanımlanabilmesi kolay olmayan

⁴⁰⁷ Hoffman, s. 194.

⁴⁰⁸ Hoffman, s. 194.

⁴⁰⁹ Hoffman, s. 195.

⁴¹⁰ Hoffman, s. 195.

karmaşık bir felsefi ve politik hareket olarak görülmekteydi⁴¹¹. Anarşist feministlerce de çok önemli görülen sosyal ve politik çağrışımları itibariyle bu dönemdeki Amerikan anarşizminin esas meselesi bireysel özgürlüğü geçerli kılabilmek için bütün otoritenin ortadan kaldırılmasıdır. 19. yüzyılın sonlarında etkin olan Amerikan anarşizmi bireysel ve komünist anarşizm olmak üzere iki önemli kola ayrılmaktaydı. Marsh’a göre her iki grup anarşistlerin de temel amacı bireysel özgürlüğü sağlamak olsa da var olan farklılık bu özgürlüğe giderken kullanılacak araçlarda yer almaktaydı⁴¹². Bireysel anarşizmde savunulan temel görüş, yönetim gibi diğer bütün otoritelerin yıkımı bireysel özgürlük için gerekmede olsa bile yine aynı özgürlük adına özel mülkiyete de ihtiyaç bulunduğu şeklindeydi. Hâlbuki komünist anarşistler bu fikre katılmamakta, özel mülkiyetin de ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktaydılar; bu özel mülkiyetin yerine yeni toplumu oluşturacak küçük toplulukların geçmesini öngörmekteydiler⁴¹³. Anarşistlerin herhangi bir organizasyon fikrinden bu dönemde uzak durmaya çalışmaları nedeniyle tam rakam bilinemesi de 1884 ile 1886 yılları arasında Amerikan anarşistlerinin sayısının, Haymarket isyanından önce, 50.000 civarında olduğu düşünülmektedir⁴¹⁴. Anarşizm Amerika’da şehirlerde ortaya çıkan bir hareket olduğu için, hiçbir zaman kitle hareketine dönüşmese de şehirlerde kendisini fazlasıyla gösteren bir niteliğe sahiptir. 20. yüzyılın başlarına kadar Chicago komünist-anarşizmin ana merkezi iken, bireysel anarşizm için bu merkez Boston olarak görülmekteydi. Belirtildiği gibi Amerikan anarşizmi çoğunlukla şehirlerde ortaya çıkmaktaysa da nadiren de olsa kırsal alanda kendisini göstermiştir. Bu dönemde Chicago ve Boston dışında Philadelphia ve New York da Amerika’daki anarşist hareket için önemli şehirlerden sayılabilir⁴¹⁵. Amerikan anarşizmi ve anarşist feminizm üzerine yazdığı makalesinde Margaret Marsh 19. yüzyılın sonlarında Amerika’daki anarşist feministler de dâhil olmak üzere genel olarak anarşistlerin kendilerini karşı konulmaz bir hareket olarak gördüğünü belirtir⁴¹⁶. Anarşist feministler bu dönemde kendi eşitlik fikirleri ve anarşist teoriyle uyumlu olan prensipler bütününe uygulamayı kendi sorumlulukları dâhilinde görmekteydiler.

⁴¹¹ Margaret Marsh, “The Anarchist-Feminist Response to the ‘Woman Question’ in Late Nineteenth Century America”, *American Quarterly*, 1978, Cilt: 30, Sayı: 4, Jstor veri tabanı, (22.09.2008). s. 535.

⁴¹² Marsh, s. 535.

⁴¹³ Marsh: s. 535.

⁴¹⁴ Marsh, s. 536.

⁴¹⁵ Marsh, s. 536.

⁴¹⁶ Marsh, s. 536.

Feminist değerleri anarşist teoriyle birleştirme çabalarından dolayı anarşist feminizm anarşist felsefenin temel ilkelerinden ortaya çıkmaktaydı ve anarşist feministlerin ilgilendiği esas konu bireysel özgürlüklerin sağlanmasıydı. Bireysel özgürlükler konusu çerçevesinde Amerikan anarşist feministleri, genel olarak feminizmin asıl savıyla da uyumlu olarak, bu dönemde kadınlar için eşitsizliği doğuran esas sebebi kadının aile yapısı içerisinde erkeğe fazlasıyla bağımlı olmasında görmekteydiler⁴¹⁷. Bunlara ek olarak anarşist felsefenin otoriteye karşı bakışı ile kendi feminist bakışlarını birleştirip toplumda egemen olan kurumlar varlıklarını sürdürmeye devam ettikleri sürece eşitliğin hiçbir zaman mümkün olmayacağını da düşünmekteydiler. Eğer kadınların tam bağımsızlıklarını kazanmaları mümkün olacaksa bu durum sadece erkek egemen kurumların ortadan kalkmasıyla mümkün olabilirdi ve bu kurumların başında da evlilik kurumu gelmekteydi. Anarşist feministlerin öncelikle savundukları şey kadınların erkek egemenliğinin baskısından kurtulabilmeleri için kendi ayakları üstünde durabilen ve bu konumlarını devam ettirebilen bireyler olmaları gerektiği idi, aksi takdirde bir bağımsızlıktan bahsedebilmek mümkün değildi⁴¹⁸.

19. yüzyılın sonlarında Amerika'daki temel feminist görüş cinselliğe ait normların erkek egemen toplumlarda erkeklerin ahlâki değerlerini devam ettiren bir işleve sahip olduğunu savunurken, anarşist feministler cinsel özgürlüğü dile getirmekte ve cinsellikte yaşanan çifte standarda karşı gelmekteydiler⁴¹⁹. Bununla birlikte çocukların bakımına dair iki farklı görüş dile getirilmekteydi. İlk görüşe göre aileler birlikte yaşasınlar ya da yaşamasınlar çocuğun sorumlulukları aile içinde hem anneye hem de babaya düşmekteydi ve eğer böyle olmazsa bir eşitsizlik söz konusu olmaktaydı. Feminist dünyaki diğer görüş ise çocuğun bakımının sadece anneye verilmesi doğrultusunda idi. Marsh'ın aktardığına göre bu dönemde *Liberty* isimli Amerikan anarşist dergisindeki bir yazıya göre eğer anarşizm bir kez toplumda kendi ilkelerini hayata geçirebilirse zaten çocuklarla ilgilenme konusu sadece ailelerin üstleneceği bir sorumluluk olmaktan çıkacak ve öngörülen anarşist toplumdaki yetişkinlerin kendilerine seçtikleri bir kariyer olacaktı⁴²⁰. Bu dönemde anarşizmi benimsemiş

⁴¹⁷ Marsh, s. 536.

⁴¹⁸ Marsh, s. 536.

⁴¹⁹ Marsh, s. 537.

⁴²⁰ Marsh, s. 538.

feministler çoğunlukla *Liberty* ve *Lucifer* adlı anarşist dergilerde yazılarını yayınlamaktaydılar ve çıkan yazıların çoğunluğunda isimler belirtilmemekteydi. Marsh'a göre bu dergilerde yazıları çıkan kadınların birkaç istisna dışında kimliklerine dair hiçbir şey bilinmemektedir⁴²¹. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Amerikan komünist-anarşist feministlerin çoğunluğu, aynen Emma Goldman'da olduğu gibi, ya Avrupa'dan göçmüş, Yahudi ve yoksul sınıfa ait kişilerdi ya da bu kişilerin çocuklarıydılar. Bu kadınlar temel eğitimlerini aldıktan sonra yaşam şartlarının gereği çalışmak zorunda kalmışlardır. Buna karşılık bireyci-anarşistlerin görünüşü biraz daha değişiktir. Bu kesim anarşistler genellikle Amerika'da doğmuş ve değişik sınıflara ait olan kadınlardan oluşmaktaydılar⁴²². Buna karşılık her iki grup anarşist feministlerin buluştuğu ortak nokta kendi hayatlarına kendilerinin yön verme kaygıları olmuştur.

Şehirlerde ortaya çıkmaya başlayan ve hemen her kesimden insanın dikkatini olumlu ya da olumsuz anlamda çekmeyi başarabilen 19. yüzyıl Amerika'sının anarşizmi, 1886 yılında gerçekleşen Haymarket ayaklanmasından dolayı kötü bir üne sahip olmaya başlamıştır. Anarşist hareketin ve felsefenin toplumun büyük bir kesimi tarafından rasyonel olmayan şiddetle eş değer olarak düşünülmesi insanları anarşist felsefenin savunduğu fikirleri araştırmaktan uzaklaştırmıştır⁴²³. Anarşizmin zamanla sahip olduğu bu kötü ün, hareket içindeki uyumun da bozulmasına sebep olmuştur. Amerikan anarşist feministlerin savunduğu kimi fikirler fazla sert ve toplumu tehdit eder bulunmaya başlanmıştır. Anarşist feministler bu dönemde diğer sosyal gruplarla iletişim halinde olmadıklarından dolayı yavaş yavaş izole olmaya başlamışlardır. Pek çok radikal kadın için bile anarşist feministlerin savunduğu eşitsizliği doğuran sosyal kurumlara katılmayı reddetmek fikri onaylanmaz hale gelmiştir⁴²⁴. Anarşist feministlerin savundukları görüş olan kadınlar üzerindeki eşitsizliğin kaldırılması için evliliğin ve aile yapısının yok edilmesi fikri, anarşizmi benimsemiş bazı kimselerce bile kabul edilmemekteydi ve bu durum onları ait oldukları kendi gruplarına yabancılaştırdı.⁴²⁵ Yaşadıkları hayattan memnun olmayan pek çok kadın bu gibi

⁴²¹ Marsh, s. 538.

⁴²² Marsh, s. 537.

⁴²³ Marsh, s. 546.

⁴²⁴ Marsh, s. 546.

⁴²⁵ Marsh, s. 546.

sebeplerden dolayı anarşizmden uzaklaşıp aile kurumunun bir tehdit olarak algılanmadığı sosyalizme kaymaya başladılar.

19. yüzyıl son çeyreğinde *Lucifer* ve *Liberty* isimli anarşist dergiler hariç anarşist feministlerin sorunlarıyla ilgilenen bir yayın organı yok gibidir. Bu dönemde her ne kadar anarşist erkekler sosyal hayatta radikal değişiklikler öngörse de konu kadınların hakları olduğu zaman geleneksel bakış açısından pek de farklı bir tavır takınmamaktaydılar⁴²⁶. Bu durum 1906 yılında Emma Goldman'ın çıkardığı *Mother Earth* ile birlikte biraz da olsa değişikliğe uğramıştır.

Emma Goldman 27 Haziran 1869 yılında Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Rusya'ya bağlı Kovno bölgesinde doğdu. Çocukluğunun ilk yılları babasının hükümet adına görev yaptığı çoğunlukla Alman kültürünün hâkim olduğu ama Rusya'ya bağlı bulunan Kurland'da geçti. Burada dininden dolayı ayrımcılığa uğradığı bilinmektedir⁴²⁷. Goldman çocukluk döneminde, yaşadığı kasabada kadınların maruz kaldıkları şiddete ve ayrımcılığa şahit olmuş ve kadınların eşitliğine dair ilk fikirleri şekillenmeye başlamıştır. 7 yaşına geldiğinde Kant'ın da doğduğu şehir olan Königsberg'e gelerek 13 yaşına kadar burada büyükannesinin yanında kalmıştır. Bilindiği kadarıyla büyükannesinin baskıcı tutumundan dolayı buradaki yaşamından memnun olmayan Goldman anne ve babasının sonradan yanlarına gelmesiyle rahatlamıştır⁴²⁸. Ailesinin Königsberg'e taşınmasıyla birlikte Emma Goldman'da düzenli olarak okula gitmeye ve Fransızca dersler almaya başlamıştır. Daha sonradan tiyatroya olan ilgisi yaşadığı bölgedeki yoğun Alman kültürünün etkisiyle de birleşerek bu dönemlerde ortaya çıkmaya başlamıştır. 13 yaşında iken ailesi bu kez Çarlık Rusya'sının başkenti olan Saint Petersburg'a taşınmaya ve burada kendi özel işlerini yürütmeye karar verdiler. Bu yıllara Saint Petersburg Rus entelektüelleri ile Çarlık arasında cereyan eden mücadelelere sahne olmaktaydı. Ülkenin karmaşık bir süreçten geçtiği bir zamanda Rus düşünürleri Çar'a karşı cephe aldığı için ya idam cezasına çarptırılmaktaydılar ya da Sibirya'ya sürgüne gönderilmekteydiler⁴²⁹. Çarlığa karşı yükselen ses gençliği de

⁴²⁶ Marsh, s. 543.

⁴²⁷ Hippolyte Havel, "Emma Goldman", **Anarchism and Other Essays** içinde yer alan biyografik bölüm, Yazar: Emma Goldman, New York: Dover Publications, 1969, s. 5.

⁴²⁸ Havel, s. 6.

⁴²⁹ Havel, s. 7.

etkilemekteydi. Rusçayı öğrenmesi ile birlikte bu fikirlerden etkilenen ve Rus öğrencilerle tanışan Emma Goldman gençlik hareketine dâhil olmaya başlamıştır. Emma Goldman'ın devrimci harekete sempati duyması ve bu grupla birlikte olması aile içinde huzursuzluklara sebep olmuştur. Ailede kendisini destekleyen tek kişi daha sonra kendisi ile birlikte Amerika'ya gelen ablası Helene idi⁴³⁰. Ailesinin bu baskılarından kurtulmak için ekonomik özgürlüğünü kazanması gerektiğini düşünen Emma Goldman 17 yaşına geldiğinde fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Çeşitli fabrikalarda çalışıp kendi ayakları üzerinde durmaya başladığı dönemlerde ablası Helene ile birlikte bireysel özgürlüklerin çok daha rahat yaşandığını düşündükleri Amerika'ya gitmeye karar vermişlerdir⁴³¹. Ancak burada karşılaştıkları yaşam kısa bir süre sonra hayal kırıklığı uğramalarına sebep oldu. Amerika'ya geldiklerinde aslında buradaki hayat koşullarının ve baskının da en az Çarlık Rusya'sındaki kadar kötü olduğuna kanaat getirdiler. Burada da bir fabrikada iş bulan Emma Goldman haftalık çok düşük bir maaş almasına karşılık çok ağır şartlarda çalışmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak işyerinde kadınlar cinsel istismara maruz kalmaktaydılar. Sıkıcı fabrika günlerinde Rusça konuşan birisiyle evlilik yaptıysa da evliliğin şartlarını kendi yaşam tarzına uygun bulmayıp kocasından hemen boşanmıştır⁴³². Bu kısa süreli evlilikten hemen sonra New Haven'a giden Emma Goldman buradaki bir fabrikada kendisine bir iş bulmuştur. Bu yıllar Amerikan tarihinde fazlasıyla ses getirmiş olan Haymarket Olayı denilen ve bazı anarşistlerin öldürülmesiyle sonuçlanan ülkenin karışık olduğu yıllardı. Fabrikalarda çalıştığı dönemler içerisinde yaşadığı hayatın haksızlıklarla dolu olduğunu düşünse de Emma Goldman henüz anarşizmle tanışmamıştır⁴³³. Haymarket gösterisi sırasında patlayan bombaların sorumlusu olarak hükümet Sacco ve Vanzetti adlı iki anarşisti göstermiştir. Patlatılan bombaların faillerinin gerçekten bu iki kişi olup olmadığı bugün bile hala tam olarak ortaya çıkmamıştır. Konu Amerikan kamuoyunun gündemini uzunca bir süre meşgul etmiş ve herkes gibi genç Emma Goldman'ın da ilgisini çekmiştir. Bu olay Emma Goldman'ın anarşizme ilgi duymasına sebep olmuştur ve Havel'in belirttiğine göre 1887 yılına gelindiğinde Emma Goldman sosyalist ve anarşist

⁴³⁰ Havel, s. 8-9.

⁴³¹ Havel, s. 9.

⁴³² Havel, s. 10.

⁴³³ Havel, s. 12.

idealleri benimsemeye başlamıştır⁴³⁴. Bu tarihten itibaren Goldman'ın anarşizmle ilgili toplantılara katıldığı bilinmektedir. New Haven'da yaşayan diğer anarşistlerle ilişkiye geçerek bu felsefeyi daha iyi öğrenmeye çalışmaktadır. Bu dönemde sıklıkla Alman asıllı John Most'un *Freiheit* isimli dergisini okumaktadır. Bu dergi Emma Goldman'ın kendisini tam anlamıyla anarşist diye tanımlamasına sebep olmuştur. 1889 yılında New York'a gitti ve burada John Most ile daha yakın bir ilişki kurdu. New York'ta günlük olarak düzenlenmekte olan anarşist söyleşilere katıldı ve bu söyleşilerde Most'un anarşizme dair bilgisinden faydalanmıştır. Bu günlük toplantılara katılması ayrıca Amerikan anarşizmi açısından önemli bir olaya da sebep oldu. Emma Goldman bu toplantılarda bir diğer önemli anarşist olan Aleksander Berkman ile tanıştı. Gelişen dostlukları Berkman'ın intiharına kadar devam etti. New York'taki toplantılar Goldman'ın kendisini göstermesi için uygun fırsatlar sağladı. Sahip olduğu güzel konuşma yeteneği sayesinde kısa sürede diğer anarşistlerin dikkatini çekti⁴³⁵. New York'ta düzenlenen anarşist konferanslara delege olarak seçildi ama bu görevinden anarşistlerin sahip olduğu fikri ayrılıklar nedeniyle ayrıldı. Ancak yine de New York'taki anarşist çevre içinde kendi entelektüel gelişimine katkıda bulunan pek çok isimle tanıştı.

Belirtildiği gibi Goldman'ın Berkman ile olan dostluğu anarşizmin tarihinde önemli bir yere sahiptir. Berkman da aynen Goldman gibi Rusya'dan göçmüş bir Yahudi'dir ve bu benzerlik ikisi arasında kurulacak olan dostluğu hızlandırmıştır. *Blast* adlı bir derginin de editörlüğünü yapan Berkman en çok Frick adlı Amerikalı zengin bir işadınının vurulmasıyla gündeme gelmiştir. Frick yapılan bu suikastta ölmese de Berkman bu eyleminin bedelini on dört yıl hapis cezası olarak ödemiştir. Hapishanelerin zorlu yaşam koşullarında sağlığını kaybeden Berkman sonrasında da anarşistlerin yanında yer almaya devam etti. Bu olaya dair en yaygın inanç ise Berkman'ı suikasta Goldman'ın teşvik ettiğiidir. Her ne kadar Goldman'ın hayatına pek çok erkek girmiş olsa da ikilinin arasındaki ilişki Berkman'ın ölümüne kadar devam etmiştir ve Avrich'in

⁴³⁴ Havel, s. 13.

⁴³⁵ Havel, s. 16.

dönemin tanıklarıyla yaptığı röportajlarda Goldman'ın bu olaydan kendisini sorumlu tuttuğu belirtilmektedir⁴³⁶.

Berkman'ın Frick'e yönelik suikast girişiminden sonra Goldman polis tarafından takibe alınmaya başlamıştır. Nihayetinde 24 yaşına geldiğinde Goldman bir sene boyunca kamu hizmeti yapmaya mahkûm edildi ve hastanede çalışmaya başladı. 1894 yılında hizmet süresi bitince tekrardan anarşist harekete katıldı. Cezasının sona ermesinden sonra dünyanın dört bir yanında verdiği konferanslarla Goldman anarşist hareketin 19. yüzyılın sonundaki en tanınmış simalarından biri olmuştur. 1899 yılının sonlarında Paris'te düzenlenen Birinci Uluslararası Anarşist Kongresine katıldı ve buradan da İngiltere'ye geçti. Yaptığı gezilerde, Kropotkin, Maletesta, Tchaikovsky gibi önemli kişilerle dostluklar kurdu⁴³⁷.

Goldman çarlık Rusya'sından dönemin baskıları sebebiyle Amerika'ya taşındığında bu yeni ülkenin şartları kendisinde kısa bir süre sonra nasıl bir hayal kırıklığı yarattıysa, Bolşevik ihtilalinden sonraki Rusya'da da Goldman tam olarak umduğunu bulamamıştır⁴³⁸. Berkman ile birlikte devrimi yeni yaşamış Rusya'da öncelikle Bolşevikler ile birlikte çalıştı. Bu dönemde müzelerde çeşitli görevler üstlendiler ve Rus anarşistlerinin en kıdemlilerinden olarak görülen Kropotkin'in ölümü üzerine cenazesinde aktif rol oynadılar. Yaklaşık bir sene boyunca gerek Goldman ve gerekse Berkman'ın Bolşeviklere olan güvenlerini yitirmedikleri görülmektedir⁴³⁹. Bununla birlikte Goldman Sovyetler'de istediği gibi çalışmadığını, kendi potansiyelini istediği gibi kullanamadığını düşünmekteydi. Müzelerde üstlenilen görevler devrimin hemen ertesinde üstlenilmesi gereken ilk görevlerden değildi ve bu durum zamanla Goldman'ın Rusya'da umutsuzluğa kapılmasına sebep oldu⁴⁴⁰. Ancak Goldman ve Berkman çifti için asıl dönüm noktası Kronstadt ayaklanması oldu. Bu ayaklanmadan sonra Bolşevik yönetimi ile ters düşen ikili Rusya'yı terk etme kararı aldı. Goldman bu günlerde yazdığı bir mektupta anarşistlerin gördüğü kadarıyla Sovyetlerdeki durumun

⁴³⁶ Paul Avrich, **Anarchist Voice: an Oral History of Anarchism in America**, 1. Basım, New Jersey: Princeton University Press, 1995, s. 57.

⁴³⁷ Havel, s. 27.

⁴³⁸ Harold J. Goldberg, "Marginalia: Goldman and Berkman View the Bolshevik Regime", **Slovanic and East European Review**, Cilt: 53, Sayı: 131, (Nisan 1975), s: 275..

⁴³⁹ Goldberg, s. 274.

⁴⁴⁰ Goldberg, s. 274.

umutsuz olduğunu ama bu durumdan devrimin değil rejimin sorumlu tutulması gerektiğini belirtmekteydi⁴⁴¹. Goldman’a göre Rus anarşistleri hapis ya da göç seçeneklerinden birini tercih etmek zorundaydı. Goldman yine yazdığı bir mektupta devrimin dördüncü yılında yaşadığı hayal kırıklığından bahsetmekteydi. Goldman için artık Bolşeviklerin başarısı devrimin başarısızlığı demektir⁴⁴².

Bu dönemden sonra Goldman anarşist faaliyetlerine devam etti. 1936 yılına gelindiğinde İspanya’da patlak veren iç savaş bütün anarşistler gibi Goldman’ın da dikkatini geç de olsa bu ülkeye çekmiştir. İspanyol iç savaşı sırasında anarşistler kendilerinden hiç beklenmediği kadar etkindiler. Ancak Emma Goldman için tam bu döneme denk düşen ve kendisini çok etkileyen bir olay gerçekleşmiştir. Aleksander Berkman yaşadığı sağlık sorunları yüzünden girdiği depresyondan kurtulamamış ve intihar etmiştir. Berkman’ın ani ölümü üzerine Goldman İspanyol anarşistlerine hemen eğilememiş ancak çok sonradan yazılarında bu konuları dile getirmeye başlamıştır⁴⁴³. Kern’e göre Goldman’ın İspanyol anarşizmine yönelik bu gecikmiş ilgisinin bir diğer sebebi ise, Berkman’ın ölümünün dışında, İspanyol anarşizmine aşina olunmamasıdır⁴⁴⁴. Avrupa’da katıldığı çeşitli konferanslarda İspanyol anarşistlerle iletişim kurma olanağı bulmuş olsa da, Goldman İspanyolca bilmediğinden İspanyol anarşizmine yönelik bilgisi kısıtlıdır.

Bütün bunlara rağmen Goldman Katalan bölgesini ziyaret edip İspanya’daki anarşistlerin yaptığını yerinde görmek istemiştir. İlk izlenimleri bu bölgede yapılanların son derece etkili olduğu yönündedir⁴⁴⁵. Sahip olduğu kötü şöhret İspanya sınırları içerisinde rahatça hareket etmesini engellemekteydi. Sonradan bu sorun da aşılmış ve ziyaret ettiği bölgelerde anarşistlerin yaptıklarından etkilenmiştir. Bu ziyaretlerden sonra çeşitli radyo programlarına katılmış ve düzenlenen bir organizasyonda 16.000 kişiye seslenme imkânı bulmuştur. Bu konuşmasında anarşizmin sahip olduğu kötü

⁴⁴¹ Goldberg, s. 275.

⁴⁴² Goldberg, s. 276.

⁴⁴³ Robert W. Kern, “Anarchist Principles and Spanish Reality: Emma Goldman as a Participant in the Civil War 1936-39”, *Journal of Contemporary History*, 1976, Cilt: 11, SagePub veri tabanı, (13.11.2007), s. 237.

⁴⁴⁴ Kern, s. 237.

⁴⁴⁵ Kern, s. 238.

ünün, burada gördüğü anarşistlerin gerçekleştirdikleri sayesinde yok olacağını belirtmiştir⁴⁴⁶.

Fakat İspanya'daki anarşist hareket Goldman'ın zannettiği kadar kusursuz ilerlememekteydi. İspanya'da etkin olan anarşist organizasyonlar arasında yaşanan bir gerginlik bulunmaktaydı. Nettlau'nun etkin olarak görev aldığı FAI (Federacion Anarquista Iberica) anarko-bolşevizmi savunmaktaydı ve bu fikre anarşist felsefenin ilkelerini yok ettiği gerekçesiyle Schapiro karşı çıkmaktaydı⁴⁴⁷. Bunlara ek olarak İspanya'daki faşist rejime karşı savaşmakta olan gruplardan komünistler ile anarşistler arasındaki mücadele burada da baş göstermeye başlamıştı. Mücadele yöntemlerindeki farklılıklar her iki grubun arasını açmıştır. Bu grupların temsilcileri Goldman'ı yanlarına çekmek için uğraşmaktaydı ama o artık her iki tarafa da kuşkuyla bakmaktaydı. Zamanla Goldman, aynen bir zamanlar Sovyetler'de olduğu gibi, şahit olduklarından dolayı hayal kırıklığına uğramıştır⁴⁴⁸. Kadınların oynadığı pasif rol ve onlara yönelik geleneksel bakış açısı zamanla İspanyol anarşizmini eleştirmeye başlamasına ve Goldman'ın İspanya'da faaliyet gösteren diğer anarşistlerden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Catalan Generalitat adına propaganda faaliyetlerine kaynak bulunması görevine getirilmesine rağmen kendisine hiç görev verilmemesinden şikâyet etmiştir⁴⁴⁹. Goldman'ın eleştirilerini daha yüksek sesle dile getirmeye başlamasıyla birlikte İngiltere'ye gönderilmesine ve İspanyol anarşizmine bu ülkeden katkı yapmasına karar verildi. Böylelikle bir anlamda İspanya'dan uzaklaştırılarak Goldman pasif bir hale getirilmeye çalışıldı.

1937 yılının 3 Ocak'ında Londra'ya vardığında Goldman verdiği röportajlarda İspanya'da süregelen anarşistler içindeki karmaşadan hiç söz etmemeyi tercih etti. Ancak yine de İspanya'daki anarşistlerle mektuplaştı ve eleştirilerini bu yolla sürdürdü⁴⁵⁰. Anarşizme tamamen sadık kalınması için apolitik bir tavır takınılması gerektiğini savunan ve bu yüzden de komünistlerin uyguladığı taktiklerin tekrar edilmesiyle anarşist felsefeye karşı gelineceğini vurgulayan Schapiro'ya cevaben

⁴⁴⁶ Kern, s. 239.

⁴⁴⁷ Kern, s. 239.

⁴⁴⁸ Kern, s. 241.

⁴⁴⁹ Kern, s. 241.

⁴⁵⁰ Kern, s. 244.

yazdığı mektupta aynen Rusya iç savaşında olduğu gibi anti-militarist bir tavrın takınılmasının Bolşeviklere karşı girişilen mücadelede anarşizmi bir kez daha yenilgiye uğratacağını belirtmiştir⁴⁵¹. Bu dönem içerisinde anarşist mücadelede komünistlerinkine benzer yöntemler kullanmayı uygun gören Nettlau da Goldman'a bir mektup göndermiş ve onu her şeyi eleştirmekle eleştirmiştir. Bu durum karşısında ikilemde kalan Goldman Schapiro'ya yazdığı cevap mektubunda Nettlau'nun kendisini fazla eleştirel bulmasına karşın Schapiro'nun da hiç eleştirel olmadığını iddia etmesinden şikâyet etmiştir⁴⁵².

Anarşistlerin İspanya'da kurulacak olan yeni yönetimde rol almak istemeleri Schapiro'nun temel eleştiri noktasını oluşturmaktaydı. Schapiro'ya göre anarşist de olursa eğer yönetim içinde görev alınacaksa anarşistlerin bu durumda diğer yöneticilerden pek de bir farkı kalmayacaktır. Esasında bu durum Goldman tarafından da haklı görülmekteydi. Sonradan anarşistlerin yönetimden çekileceklerine dair alınan karar ile birlikte Goldman İspanya'da işlerin yoluna gireceğine inanmaya başlamıştır⁴⁵³. Goldman'a göre yaşanan bu umulmadık iyileşme onun tekrardan umutlanıp İspanya'ya dönmek istemesine sebep oldu. Ancak Valensiya'da şahit oldukları karşısında korkuya kapıldı. Pek çok anarşist hapishanelere atılmıştı ve bu şehrin sahip olduğu tehlikeli atmosferden kaçarak göreceli olarak daha güvenli olan Barselona'ya gitti⁴⁵⁴. Burada gördükleri daha iç açıcı değildi. Anarşistler tarafından idare edilen bölgelerdeki kötü yaşam şartları yüzünden halkın ve dış dünyanın anarşizme yönelik fikirleri iyiden iyiye değişmeye başlamıştı. Bütün bu olaylar Goldman'ın ümitlerini bir kez daha yok etti ve sert eleştirilerini sürdürdü. Çok geçmeden İspanyol anarşist örgütler Emma Goldman'ın kendi adlarına konuşmalarını yasakladı⁴⁵⁵. Bunun üzerine Goldman Paris'ten çağrıldı ve İspanya'yı bir daha hiçbir zaman gelmemek üzere terk etti.

Bütün bu İspanya tecrübesi artık 70 yaşına gelmiş olan Goldman'a anarşist hareketin çöktüğünü ama fikirlerinin hâlâ yaşadığını düşündürmüştür. Komünizm uluslararası anarşizmin felç olmasına sebep olmuştu⁴⁵⁶. Kern'in de ifade ettiği gibi

⁴⁵¹ Kern, s. 244.

⁴⁵² Kern, s. 244.

⁴⁵³ Kern, s. 245.

⁴⁵⁴ Kern, s. 245.

⁴⁵⁵ Kern, s. 247.

⁴⁵⁶ Kern, s. 249.

“geleneksel anarşist ideolojiyle ilgili hiçbir şeyin yanlış olmadığı ama anarşizmin elit komünist liderliğine karşılık verebilmek için daha dinamik olması gerektiği çıkarılması gereken ders gibi gözükmekteydi. Hareketin yaptığı yanlış buydu”⁴⁵⁷.

Peki, Emma Goldman gibi etkin bir anarşistin aktif katılımı dışında İspanyol iç savaşı kadınlar için ne ifade etmekteydi? Tarihsel olarak İspanyol anarşistleri sosyal değişimin gerçekleşebilmesi için eğitimde ve evlilik ilişkilerinde değişikliğe gidilmesi gerektiği kanaatindeydiler. Geleneksel evlilik ilişkilerinin babanın çocuklar ve kadın üzerinde sınırsız hak doğurduğunun düşünülmesi ve özel mülkiyete dayanması sebebiyle babaerkil aile yapısına karşı çıkılmaktaydı ⁴⁵⁸. İspanya’da anarşistlerin kontrolü ele geçirdikleri şehirlerde hemen geleneksel evliliklere son verdikleri görülmüştür⁴⁵⁹. Ne var ki, Emma Goldman’ın da bizzat tecrübe ettiği üzere, İspanyol iç savaşında en azından belli bir süre başarı kazanan anarşistlerin savaş boyunca kadınlara yönelik takındıkları tavır, mücadele anarşistler tarafından kazanılsa bile pek de umut vaat etmemekteydi. 1936 yılından sonra anarşistler ulusal Cumhuriyetçi Hükümet’e girdiler ve bu tarihten itibaren kadın hakları konusu Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanı Federica Montseny aracılığıyla politik alana taşınmış oldu⁴⁶⁰. Bununla birlikte *Mujeres Libres* (Özgür Kadınlar) adlı anarşist örgüt kadınların eğitimi ve iş sahibi olmaları konusunda eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunmaktaydı. Bu örgüt için sosyal devrim kadın özgürlükleri tam olarak sağlanamadığı sürece tamamlanmış olamazdı. Savaş boyunca çeşitli sektörlerde erkek gücünde eksilme olduğu için bu örgüt erkeklerin kullanıldığı alanlarda kadınların kullanılmasını sağlamaktaydı. Bunun için kadınları bir zamanlar erkeklerin çalıştığı mesleklerde eğitmekteydiler ve böylelikle kadınlara hem ekonomik özgürlüklerini sağlayacak eğitim verilmekte hem de savaşa katkıları temin edilmeye çalışılmaktaydı⁴⁶¹. Grup ayrıca toplumda yaygın olan ve kadını erkek hazzının nesnesi haline dönüştüren fahişelik konusunda da çalışmalar yapmaktaydı. Fahişelik sorunu ancak burjuva dinsel normlarının ortadan kaldırılması ve

⁴⁵⁷ Kern, s. 249.

⁴⁵⁸ Temma E. Kaplan, “Spanish Anarchism and Women’s Liberation”, *Journal of Contemporary History*, 1971, Cilt: 6, Sayı: 101, Sagepub veri tabanı, (13.11.2007), s. 101.

⁴⁵⁹ Kaplan, s. 101.

⁴⁶⁰ Kaplan, s. 105.

⁴⁶¹ Kaplan, s. 107.

kadınların kendi ekonomik özgürlüklerinin teminat altına alınıp cinsel özgürlüğün sağlanmasıyla çözüme kavuşabilirdi⁴⁶².

Bu ve benzeri konularda iç savaş boyunca faaliyet gösteren İspanyol anarşistlerinin çabaları geleneksel kadın-erkek ilişkilerinin çözülmesine yetmedi ya da başka bir ifadeyle bu çabalar esasında çok sınırlı kalmaktaydı. Anarşist gruplar yine de erkeklerin yönetimindeydi ve bu konum vasıtasıyla erkekler ellerindeki imkânlardan vazgeçmek istememekteydiler. Ulusal İşçi Konfederasyonu (National Confederation of Labor / CNT) kendi bünyelerindeki erkeklere okuma-yazma öğretmek suretiyle belli bir süre sonra onlara örgüt içinde yer vermeye çalışırken, aynı çaba kadınlar için gösterilmemekteydi⁴⁶³. *Mujeres Libres*'in yapmaya çalıştıkları ise erkek egemenliğini sarsacak kadar etkin değildi.

⁴⁶² Kaplan, s. 107.

⁴⁶³ Kaplan, s. 109.

4. YENİ ANARŞİZM VEYA 21. YÜZYIL ANARŞİZMİNDE YENİ EĞİLİMLER

4.1 Soğuk Savaş'ın Ertesinde Oluşan Yeni Siyasal Ortam ve Bu Ortamda Beliren Yeni Anarşizm

Sovyetler Birliği'nin kansız ve neredeyse sistemli denebilecek yıkılışının ve Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından dünyada yeni siyasi dengeler oluşmuştur. Dünya siyaseti kendisini, iki kutuplu dünyanın dış politikasıyla kıyaslanacak olursa, çok yönlü ilişkilerin yürütülmesini gerektiren bir yapı içerisinde bulmuştur. Büyük ülkeler kendi siyasetlerini devam ettirebilmek için mutlak surette bir düşmana ihtiyaç duyduğu için iki kutbun bir tarafının, yani Sovyetlerin, çökmesi neticesinde geriye kalan tek süper güç Amerika kendisine yeni düşmanlar bulmakta gecikmedi. Mücadele artık ürkütücü olmaktan çok uzaklaşan komünist tehlikeye karşı olamayacağı için başka düşmanlara karşı verilmek zorundaydı. Sovyetler'in yıkılışından hemen sonra bu durumun farkına varan Chomsky, Reagan yönetimi tarafından yeni düşmanların bulunduğunu ve bu düşmanların artık uluslararası teröristler, uyuşturucu kaçakçıları Araplar ve dünyayı fethedecek yeni Hitler olan Saddam Hüseyin olduğunu belirtmiştir⁴⁶⁴. Bu demektir ki, dünya siyaseti iki boyutluluktan çok boyutlu bir yapıya geçiş yapmıştır.

Peki, anarşizm açısından ortaya çıkan bu yeni durum bir avantaj mı yoksa dezavantaj mıdır? Sovyetler Birliği'nde –son dönemlerinde Gorbacev tarafından dahi dile getirilen- despotik yönetim altında yaşama alanı bulamamış olan anarşizm bu baskıcı dönemin yok olmasıyla kendisine yeni oyun sahaları bulmaya çalışmaktadır. Bu açılımı tartışmak yeni anarşizmi anlamak açısından önem taşımaktadır.

Graeber'e göre. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlangıcında pek çok Marksist partinin reformcu sosyal demokrat olduğu dönemlerde anarşizm ve anarko-sendikalizm devrimci solun merkezinde yer almaktaydı. Bu durum ancak Birinci Dünya

⁴⁶⁴ Noam Chomsky, *Pirates&Emperors: International Terrorism in the Real World*, Montréal: Black Rose Books, 1991, s. 37.

Savaşı ve Rus Devrimi ile değişikliğe uğramıştır. Bolşeviklerin başarısı anarşizmin gözden düşmesine sebep olmuş ve komünizmi ön saflara taşımıştır⁴⁶⁵.

19. yüzyılın sonlarında çoğu yorumcu endüstrileşmiş ülkeler arasında çıkabilecek bir savaşın mümkün olmadığını ve Fransa ile İngiltere arasında kendi topraklarında gerçekleşecek bir savaşın aynen bugün olduğu gibi düşünülmez olduğunu belirtmektedir⁴⁶⁶. 1900'e gelindiğinde pasaport kullanmak bile bir çeşit barbarlık olarak görülmekteydi. Buna karşın 20. yüzyıl insanlık tarihinin yapılan savaşlar ya da bu savaşlara hazırlıklarla dolu en kanlı dönemlerden biri olmuştur. Böyle bir ortamda Graeber için anarşizmin gerçekçi olmaktan uzak görülmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Yirminci yüzyılda ortaya çıkan bu siyasi durum anarşistlerin kendi fikirlerini ifade edebilmelerine imkân vermemekteydi ancak Marksist düşünüş için de tam tersi bir şekilde olumlu bir anlam taşımaktaydı. Bu siyasi ortamda Marksist partiler pratik ve gerçekçi görülmekteydiler. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte endüstrileşmiş ülkeler arasında gerçekleşecek bir savaş yeniden imkânsız olarak gözükmemektedir ve bu sebeple de anarşizm 19. yüzyılda yoluna kaldığı yerden, devrimci solun merkezinde yer alarak, devam etmeye başlamıştır⁴⁶⁷.

Bu demektir ki şu anda anarşist hareket yeni bir doğuş ve yeni canlanış içinde bulunmaktadır. Ancak anarşistler çok büyük bir “imaj” sorunu ile karşı karşıyadırlar. Gambone'nin de belirttiği gibi Paris Komünü ile yaşanan başarısızlık devrimci kesim içerisinde bir hayal kırıklığına sebep olmuş ve anarşizmin Proudhon'dan itibaren savunulan şiddete başvurmayan, kan dökmekten uzak tavrı yaşanan hayal kırıklığı ile birlikte değişmiştir. Anarşistlerin ses getiren şiddet eylemlerine başvurarak mücadelesine devam etmek istemeleri neredeyse anarşizm kelimesini kargaşa ve başıboşluk kavramlarıyla eş değer kılmıştır. Felsefenin özünde yatan hiyerarşinin olmadığı, kişiler arası eşit ilişkilere dayalı toplum fikri ise anarşi kelimesinin çağrıştırdığı fikirlerden çok uzaklaşmıştır. Anarşi ve anarşizm negatif anlamlar yüklü bir kavram halini almıştır.

⁴⁶⁵ David Graeber, “The New Anarchism”, *New Left Review*, Sayı: 13, (Ocak-Şubat 2002), s. 69.

⁴⁶⁶ Graeber, s. 69.

⁴⁶⁷ Graeber, s. 69.

İşte bu sebeplerden dolayı yeni anarşist hareket öncelikle bu imaj sorununu çözmek zorunda olduğunu bilmektedir. Geçmişin çatık kaşlı ve her an kanlı bir eylemin habercisi olarak düşünülen anarşistleri topluma kendilerini sunarken çok daha farklı görünmek zorundadırlar. Bunu yapabilmek ise geçmişe kıyasla çok daha kolaydır. Özellikle iletişim araçlarının sağladığı imkânlar ile anarşistler yepyeni metotlara başvurmuşlardır.

Bunlara ek olarak anarşizmin karşılaştığı sorunlar salt “imaj sorunu” olmanın da ötesindedir. Genel olarak insanların anarşizmin ne olduğuna ilişkin var olan kafa karışıklığı başka yanlış anlaşılmalara da tetiklemektedir. Belirli başlıklar altında verecek olursak, sadece şiddete başvurarak politik faaliyet gerçekleştiren anarşist düşüncenin yanlış anlaşılmasına ek olarak, anarşizmin küreselleşme karşıtı olduğu ve somut bir ideolojiden mahrum bulunduğu dair eleştiriler yeni anarşist hareket içerisinde karşı çıkılan ve yıkılmaya çalışılan fikirlerdir. İdeolojisizlik eleştirisine karşı son dönemlerde ortaya çıkan en güçlü hareket ise anarşizm ile post-yapısalcılığı kaynaştırarak, başka bir ifade ile söyleyecek olursak, post-yapısalcılık içinde yer alan anarşizme yakın duran noktaları anarşist görüşle birleştirerek yeni bir bileşime ulaşmaya çalışan post-yapısalcı anarşizmdir.

Post-yapısalcı anarşizmi değişen yeni anarşizmde önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz için ilerleyen bölümlerde daha detaylı incelemeye çalışacağız. Ancak bu bölüme geçmeden önce yukarıda değindiğimiz üç sorundan ikisini, yani anarşizmin küreselleşme karşıtı bir hareket olduğuna ve şiddete başvurmaktan çekinmediğine dair önyargılara yönelik anarşistlerden gelen itirazları biraz daha açmak önemli gözükmektedir.

Graeber için eğer küreselleşme sınırların kalkması, insanların, fikirlerin ve mülkiyetin özgürce hareket etmesi demekse bu durumda anarşist hareketin bizzat kendisi küreselleşmenin bir ürünüdür ve ayrıca bu durumda anarşistler IMF ve Dünya Bankası’ndan çok daha küreselleşme taraftarıdır⁴⁶⁸. Bu fikrini desteklemek için Graeber birkaç örnek vererek anarşist hareketin sahip olduğu küresel nitelikleri belirtmek ister. Örneğin *People’s Global Action* ilk olarak J18 ve N30 gibi eylemlerde tüm dünyadan

⁴⁶⁸ Graeber, s. 63.

insanları çağıran ilk örgüt olmuştur. Aynı örgüt daha sonra 1997 yılında Seattle’da yapılan ve oldukça ses getiren eylemlere de çağrı yapmıştır. Bu örgüt aynı zamanda 1996 yılında kurulan *International Encounter for Humanity and Against Neoliberalizm*’in de köklerini oluşturmaktadır ve General Marcos’un da ifadesiyle dünyadaki bütün isyancılar tarafından kurulmuştur⁴⁶⁹. Bu örgütün kuruluşunda elli değişik ülkeden insanlar Zapatista’nın kontrolü altındaki La Realidad’ta bir araya gelmiştir. La Realidad’ta yayınlanan ikinci bildirgede direnişin kıtalararası ağ fikri işlenmiştir. Bu bildirgede bütün mücadele eden ve direnen insanların neoliberalizme karşı insanlığı savunan kıtalararası bir ağın kurulması için bir araya geldiği belirtilmekteydi. Marcos burada yaptığı konuşmasında

“İktidarın açtığı savaşa direnen seslerin ağını oluşturun. Bir seslerin ağı ki, sadece konuşmakla kalmaz, fakat aynı zamanda insanlık için ve neoliberalizme karşı mücadele eder ve direnir. Bir ağ ki beş kıtayı kaplar ve İktidarın bize vaat ettiği ölüme direnişte bize yardım eder”

diyerek hareketin kıtalararası niteliğini vurgulamıştır.⁴⁷⁰ Aynı bildirme anarşist ilkelere sadık kalındığını belirtmek için bu örgütlenmenin hiyerarşiye dayalı bir örgütlenme değil direniş halindeki herkesin oluşturduğu bir ağ (network) olduğunu da belirtmiştir.

Eylemlerin daima şiddet yüklü olduğuna dair olan kısım için ise anarşistler durumun tam aksi olduğunu belirtmektedirler⁴⁷¹. Graeber’e göre yeni dönemde anarşistlerin sebep olduğu tek bir yaralama eylemi gösterilememektedir. Bununla birlikte yönetim kurumlarının yapılan eylemlerde anarşistlerin şiddete başvurduğu ve bu yüzden eylemlerin kısıtlanmaya çalışıldığı görüşü de gerçeği yansıtmamaktadır. Durum tam aksi bir istikamete girmiş bulunmaktadır. Şiddete başvurmayan anarşistler karşısında güvenlik güçleri ne yapacağını bilemez hale gelmiştir⁴⁷². Ancak şiddete başvurmamakla Gandhi gibi pasif direnişe geçmek ya da resmen isyan bayrağı açmak yerine *Direct Action Network*, *Reclaim the Streets*, *Black Blocs* ve *Tute Bianche* gibi gruplar tamamen kendi yöntemlerini uygulamaya başlamışlardır. Bu yöntemler içerisinde eylemler adeta bir karnaval havasına büründürülerek sivil itaatsizlikte yeni bir

⁴⁶⁹ Graeber, s. 63.

⁴⁷⁰ General Marcos, 1996’da gerçekleştirilen Birinci Uluslararası Encuentro’nun kapanış konuşması, aktaran: David Graeber, “The New Anarchism”, *New Left Review*, Sayı: 13, (Ocak-Şubat 2002), s. 61.

⁴⁷¹ Graeber, s. 63.

⁴⁷² Graeber, s. 63.

dil yaratılmıştır⁴⁷³. Direnişin karnaval şeklinde uygulanan bu yönteminde sokak tiyatroları ve festivaller yer almaktadır. Bunlara ek olarak *Black Blocs* anarşistleri tarafından ifade edilen, her kim olursa olsun insanlara yönelik şiddeti hiçbir şekilde onaylamayan “şiddet dışı savaş hali” de uygulanan direniş yöntemlerine örnek gösterilebilir. Ya Basta! adlı grup ise silah benzeri oyuncak aksesuarlar ile kendilerini adeta çizgi film kahramanlarına benzeterek polisle çatışmaya girmekte ve böylelikle hem fiziksel şiddet eylemlerinden kendilerini uzak tutmaya çalışmakta hem de başvurdukları bu yeni yöntem ile polisleri şaşırtmaya çalışmaktadırlar. Polisle girişilen mücadelelerde grup üyeleri genellikle balonlarla ve su tabancaları ile saldırmaktadırlar⁴⁷⁴.

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız anarşist gruplar ve organizasyonlar aslında anarşizm ile ilgili başka bir yanlış anlaşılmayı da gün ışığına çıkarmaktadır. Anarşizm hiyerarşiye karşı olduğu için organizasyon karşıtı olarak algılanmaktadır. Hâlbuki Graeber’e göre anarşistler organizasyon karşıtı değil yeni bir tür organizasyon yaratma yanlısıdır⁴⁷⁵. Sistem içinde yer alan hiyerarşiye dayalı organizasyon anlayışına karşıt olarak anarşistler ast-üst ilişkisinin olmadığı ve yatay ağlara dayalı yani hiyerarşiden uzak bir organizasyonu savunmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda yeni bir demokrasi anlayışının da ortaya çıkarılma gayretini göstermektedir. Bu yeni katılımcı demokrasi anlayışı içerisinde azınlığın çoğunluğun kararlarına uyma zorunluluğundan ziyade uzlaşma anlayışı egemendir. Farklı fikirlere sahip taraflar birbirlerini ikna edene kadar tartışarak belli bir ortak noktaya varmaya çalışırlar. Graeber için başvuru bu yöntemin eksiksiz işlediğini söyleyebilmek mümkün değildir ancak yine bu yöntem asıl demokratik anlayışa en yakın duran ve bireyleri yaratıcı faaliyet içinde tutan etkili bir yöntemdir⁴⁷⁶.

İster şiddete başvurmaksızın erk karşıtı savaş halini devam ettirme çabası olarak ifade edilsin isterse protesto meydanlarında polisi şaşırtmak için ilginç kostümler içinde ve karnaval havasında gösteriler yapılsın bütün bu erk karşıtı muhalif tutumun temelinde başka “bir dünya mümkündür” anlayışı yatmaktadır. Gösterilen bütün bu

⁴⁷³ Graeber, s. 66.

⁴⁷⁴ Graeber, s. 66.

⁴⁷⁵ Graeber, s. 70.

⁴⁷⁶ Graeber, s. 72.

tepkiler insanlara önümüze sunulan ve başka bir alternatifin bulunmadığından uymak zorunda olduğumuz söylenilen yaşam anlayışının dışına çıkarak alternatif bir yaşamın yollarını keşfetmenin Proudhonvâri çabasıdır. Daha açık bir ifade ile var olan yapının toptan ve tek bir darbe ile birden değiştirilmesinden ziyade bu yapı içerisinde farklı yaşama alanlarının bulunup yapılan ufak değişikliklerin zamanla tüm yapıyı değiştirmesi çabasıdır. Bu durumda anarşist muhalif gruplar yaşadıkları dünyanın kurulu düzeni içerisinde kendilerine bir çatlak bulmak ve bu çatlaktan dışarı sızarak yeni bir yaşama, astların ve üstlerin bulunmadığı yatay ağırlara dayalı yeni bir yaşam modeline ulaşma gayreti içerisinde olduklarıdır.

Bu amaçlar çerçevesinde 21. yüzyıla geldiğimizde anarşizm üzerine yapılan çalışmalarda gittikçe artan bir yükseliş görülmektedir. Son dönemlerde çıkmakta olan anarşist yayınlar internetin sağladığı kolaylıklarla da birlikte bir canlanma evresine girmiştir. Amerika’da yayınlanmakta olan *Zmag*, *Fifth Estate*, *Anarchy: A Journal of Desire Armed*, *Social Anarchism*, *Green Anarchy* ve *Perspectives on Anarchist Theory*; İngiltere’de çıkmakta olan *Aufheben*, *Do or Die*; çeşitli federasyonlara ait *Black Flag* ve *Direct Action*; gazetelerden *Freedom* ve *Green Anarchist* gibi örneklere ek olarak *Schnews*, Anarşist Federasyon tarafından çıkarılan *Resistance* ve en son olarak da *Gagged*’dan bahsedebiliriz. Adı geçen bu yayınların büyük çoğunluğuna internet üzerinden ulaşmak mümkündür. Anarşizm üzerine hazırlanan diğer internet bağlantılarında içerik olarak en zengin olanları *Anarchist Archive*, *Znet*, *Research on Anarchism*, *Green Anarchy Archive*, *flag.blackened.net*, *Primitivism* ve *Postanarchism Clearinghouse*’dur.⁴⁷⁷ Online olarak erişilebilen anarşizm üzerine düzenlenen tartışma gruplarına ek olarak Gordon’a göre İngiltere’de yakın zamanda anarşizmden etkilenen ve bu konu hakkında doktora yapan Jamie Heckert ve Uri Gordon’un çalışmaları bulunmaktadır.⁴⁷⁸ Ayrıca İngiltere’de anarşizm üzerine akademik çalışmalar yapmaya başlamış olan *Specialist Group for the Study of Anarchism* adlı yeni bir grup kurulmuştur. İnternet üzerinden erişime açılmış bu gruplara ek olarak kitap dünyasında bir takım yayınevleri tamamen anarşizm üzerine kitaplar yayınlamaktadırlar. Bu yayınevlerinden en ünlüleri olarak Freedom, A.K. Press, the Kate Sharpley Library,

⁴⁷⁷ Gareth Gordon, “Anarchist Authorities: Rebel Signifiers and the Struggle for Control of the Anarchist Texts” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Siyaset Bilimi Bölümü, Cardiff University, 2006), s.175.

⁴⁷⁸ Gordon, s. 176.

Black Rose, Black and Red sayılabilir⁴⁷⁹. Anılan bütün bu yayınlar İngilizce olan anarşist çalışmaların sadece bir kısmıdır. Bütün bunlara ek olarak Almanca hazırlanmış anarşizme dair çalışmaların en ilginç olarak, Türkçeye de çevrilmiş olan, Matthias Kaufmann'ın *Aydınlanmış Anarşi* kitabından bahsedebiliriz⁴⁸⁰. Bu kitabı ilerleyen bölümlerde daha yakından inceleyeceğiz.

Eric Hobsbawm'ın ifadesiyle 19. yüzyılda devrimci solun merkezi halinde bulunan ve Marksist ideolojinin iktidara gelip kendi otoriter yüzünü hissettirmesiyle de yavaş yavaş realist olma özelliğini yitiren, ancak oluşan yeni şartlar içerisinde kendine çok daha dinamik bir eylem sahası bulan anarşizme kazandırılan yeni bir yaklaşım post-yapısalcı felsefe ile gelmiştir. 19. yüzyılda özellikle Bakunin'in temsil ettiği kanlı, hırçın ve çözümü büyük bir oranda tek bir noktaya, erk meselesine indirgeyerek çözmeye çalışan anlayış post-yapısalcılık ile değişime uğrama eğilimi içine girmiştir. Post-yapısalcılık ile anarşist direnişin eylem yelpazesi genişlemiş ve mücadele sadece erk kurumu ile olmaktan çıkmıştır; mücadelenin yaşamın her alanına yayılması gerektiği anlaşılmıştır. Bunun en önemli sebebi de post-yapısalcılığın erke bakış açısındaki farklılıktır. Post-yapısalcılar için erk tek bir noktadan ortaya çıkmaz fakat belirli kurumların etrafında oluşur. Bu konuyu daha iyi anlamak ve anarşizmin 21. yüzyılda benimsediği yeni eğilimleri daha iyi kavrayabilmek için post-yapısalcılığa daha yakından bakmak gerekmektedir.

4.2 Post-Yapısalcılık, Anarşizm ve Todd May

Williams'a göre post-yapısalcılık yeni Aydınlanma içinde önemli bir role sahiptir⁴⁸¹. Post-yapısalcılık açısından yaşamın bütün alanlarında yaratıcı ve eleştirel düşüncenin rolünü tekrardan düzenleyecek yeni bir harekete ihtiyaç duyulmaktadır; post-yapısalcılık gelenek ile yapıya yönelttiği çok yönlü ve kapsamlı sorularla bu eleştirel fonksiyonu yerine getirmektedir. Post-yapısalcılık içerisinde radikal düşünce ve

⁴⁷⁹ Gordon, s. 176.

⁴⁸⁰ Matthias Kaufmann, *Aydınlanmış Anarşi: Siyaset Felsefesine Giriş*, 1. Basım, Yakup Coşar (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

⁴⁸¹ James Williams, *Understanding PostStructuralism*, 1. Basım, Chesham: Acumen Publishing Limited, 2005, s. 153.

yaratıcılık el ele gitmektedir ve post-yapısalcılığın sahip olduğu bu özellik kendi içinde değişime çok güçlü bir katkı sağlar⁴⁸².

18. yüzyılın başlarından beri Aydınlanma Hareketi, ya da başka bir ifadeyle bilgede, etikte ve sanatta, muhakemenin, düşüncenin yöntemlerine başvurma hareketi, hem yıkıcı hem de yapıcı bir etki göstermiştir⁴⁸³. Aydınlanma Hareketi sorgulanmadan kabul edilen fikir ve yanlış değerlere karşılık daima düşünceyi savunmakta, eleştirel ve yaratıcı düşünce olmaksızın yaşanan bir hayata da cephe almaktaydı. Aydınlanma bu anlayışı itibarıyla eleştirel düşünceye dayalı bir yaşamın yollarını kurmaya çalışır. Aydınlanma Hareketi bunu yapabilmek için de dogmatik düşüncenin olumsuz etkilerine direnen bir yaşamı besleyen fikirleri ortaya çıkarmaya çalışır. İşte post-yapısalcı düşünce ile birlikte “farklılık” kavramına daima bir katkıda bulunulmuş ve farklılıklara açık olma konusu çok üst noktalara çekilmiştir. Williams’ın ifadesiyle “yaşamlar ve toplumlar kendilerinden farklılaşanlara karşı nasıl açık olurlar?” sorusu post-yapısalcılığın cevap bulmaya çalıştığı en önemli sorulardan biridir⁴⁸⁴. Bu durumda benzerliğin ve ayniyetin vurgulandığı, temel sayıldığı her yerde post-yapısalcılık farklılığı, bizden farklı olanın da kabul edilmesinin gerektiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Post-yapısalcılığın farklı olanın kabulüne yönelik bu yaklaşımı da anarşist alternatif yaşam anlayışı ile birlikte düşünüldüğünde her iki fikrin yaklaşmasını, kendilerine ortak bir zemin bulmalarını anlamak daha da kolaylaşmaktadır.

Post-yapısalcılar için insanüstü bir konumda yer alan aşkın değerler ve kanunlar söz konusu değildir. Var olan her olgu büyük ve karmaşık ilişki ağları ile diğer olgulara bağlıdır ve dolayısıyla görünür olan bir şeyi anlamak için veya bir kavram hakkında bilgi sahibi olabilmek için bunların ilişkide olduğu diğer görünür olanlara ya da kavramlara bakmak gerekir. Bu anlamda düşünce süreci arkeolojik bir kazıya benzetilir. Sabır ve büyük bir uğraş isteyen bir arkeolojik çaba ile kavramların ilişkileri ve tarihsel bağlamı ortaya çıkarılarak anlaşılmaya çalışılır. Kavramlar ve görünür olanlar arasındaki bu büyük ve karmaşık ağ hiçbir zaman sonuçlanamaz olduğu için bir

⁴⁸² William, s. 153.

⁴⁸³ William, s. 153.

⁴⁸⁴ William, s. 154.

başlangıçtan bahsetmek de mümkün değildir. Örneğin Derrida ve Foucault mutlak, saf köken ile ilgili fikirlere katılmamakta ve böyle bir şeyin olmadığını savunarak bir olgunun daima daha derin kökleri bulunduğunu ve “onu takip eden şey ile birlikte değiştiğini” belirtmektedir⁴⁸⁵. Böylelikle post-yapısalcılar aşkın olan ve tarihin dışında yer alan ilk başlangıçlara ve saf değerlere cephe alırlar. Aydınlanma anlayışıyla da örtüşen bir şekilde post-yapısalcılık dogmatizme karşıdır ve belirtilen aşkınlık, mutlak değerler ve başlangıçlar gibi görüşlere dogmatizmi doğurdukları için karşı çıkılmaktadır. Mutlak değerler ve kaynaklar, kendileri dışında yer alan yaşam tarzlarını kabul etmemesi nedeniyle gayr-i meşru dışlamaların temelini oluşturur ve bu özellikleri nedeniyle de şiddetin ve ayrımcılığın sebebi olmaktadır. Transandantal değerlerin dışlanması ve her şeyin algılanmasının var olan kontekstin içinde yürütülmesi gerektiğine dair olan bu post-yapısalcı inanç topluma, düşünceye ve hayata dair yeni bir yaklaşım doğurmaktadır. Böylelikle post-yapısalcılık düşünce ve toplum arasındaki ilişkileri açıklayarak muhakeme ve düşüncenin sahip olduğu devrimci güç hakkında yeni açıklamalar getirmeye çalışır⁴⁸⁶. Bu çaba içerisinde post-yapısalcılığın kurucu isimleri farklı alanlarda yukarda belirtilen noktaları açıklamaya çalışırlar. Örneğin Foucault erkin özne ve insan özgürlüğü hakkındaki yeni düşünce yöntemleri ile ilişkili olarak nasıl değiştiğini göstermeye çalışarak tarih ve özne-bilgi-olaylar hakkında yeni düşünce şekilleri geliştirmeye çalışır. Deleuze’un genel çabası ise yargılarımızın nasıl hâlâ metafizik yorumlara dayandığını gözler önüne sermektir. Derrida’nın çalışmaları ise metinlerden yola çıkarak, en rasyonel gözüken metinlerde bile yürürlükte olan metafizik varsayımları bizlere göstermektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için Derrida çok geniş ölçekli metin incelemeleri yaparak hakikat kavramının olumlu ve olumsuz yönleri hakkında yeni düşünceler üretmek ve bu kavramın şiddete nasıl yol açtığını vurgulamaktadır⁴⁸⁷. Post-yapısalcılık içerisinde varılacak bir son bulunmamaktadır. Post-yapısalcılıkta tarih önceden tayin edilmiş bir şekilde belli bir sona doğru gitmemektedir –bu bağlamda determinizme karşı koyuş vardır- ve fakat tarih insan ilişkilerinin oluşturduğu büyük ve karmaşık ağlar içerisinde ilerler. Tarihin insanüstü bir güç tarafından belirlenmiş bir noktaya doğru gitmediğine olan bu inanç yine

⁴⁸⁵ William, s. 155.

⁴⁸⁶ William, s. 115.

⁴⁸⁷ William, s. 156.

insanüstünde yer alan aşkın değerlerin de inkârını beraberinde getirir. Mutlak, genel geçer ve doğruluğundan şüphe edilmez görülen bütün değerlerin ve düşüncelerin başka bir fikri uygun olmadığını düşünerek yok sayması veya onu yok etmek istemesi şiddetin kaynağını oluşturur. Despotik yönetimlerde görülen bu anlayış ile bu yönetimlerin dışlayıcı, baskıcı yönlerinin özünde de bu tavır vardır.

Post-yapısalcılığın sahip olduğu bu duruş doğruyu söylediğini belirten her türlü kuruma karşı temkinli bir cephe almasıyla sonuçlanmaktadır. Bu kurumlar sadece kilise gibi dogmatizmi doğuran yerler değil ayrıca bilim kurumları da olabilmektedir. Post-yapısalcılık tek doğrunun kendileri tarafından söylenen doğrular olduğunu iddia ettikleri sürece bilimsel olana da şüpheyle yaklaşmaktadır. Bununla birlikte Williams'ın da ifade ettiği gibi asıl sorun bilimin bilgi için yeni alanlar açma ve bilgisizlikle mücadele etme noktasında sahip olduğu büyük potansiyeli kaybetmeksizin nasıl olup da hakikatin tek savunucusu olduğu düşüncesinden uzak tutulacağıdır⁴⁸⁸. Ancak post-yapısalcıların bu fikirlerinden dolayı bu felsefeyi bilim karşıtı sanmak da bir yanılgı olacaktır. Eğer post-yapısalcılık bilim karşıtı bir düşünce olsaydı düşünceye, düşüncenin üretkenliğine, her türlü mutlak fikri peşinen kabul etmemeye bu kadar fazla önem vermezdi. Post-yapısalcılığın yapmaya çalıştığı şey bilim de dâhil her türlü kurumun tek otorite olduğu, gerçeği söyleyen tek kurum olduğu fikrine cephe almaktır sadece. İşte yukarda belirttiğimiz post-yapısalcılık ve anarşizm benzerliğine ek olarak bir başka benzerlik olarak da bu noktayı sayabiliriz. Her iki düşünce de bir alanın, o alanı oluşturan insanların tartışmasız yetkiye ve ehliyete sahip olmasına karşı çıkmaktadırlar. Daha 19. yüzyılda Proudhon'un Marks'a yazdığı mektuptan da çıkarılan manada olduğu gibi gerçeği arama çabası hiçbir zaman bitmeyecek bir uğraşı gerektirmektedir ve hakikat tam olarak bilinebilecek bir şey değildir. Bu anlayışın aynısı post-yapısalcılık içinde de geçerlidir. Önemli olan varmak değil yolda olmaktır.

Bir ilk başlangıç, mutlak hakikatler ve değerler fikrine yönelik post-yapısalcı muhalif duruş post-yapısalcıları hangi kurum olursa olsun onun otoritesine şüpheyle bakmalarına sebep olmuştur. Bu konuyu biraz daha açmak için Barthes'ın fikirlerinden yola çıkarak otorite kavramına Barthes'çı yaklaşımı ve bunun da

⁴⁸⁸ William, s. 156.

anarşistler tarafından nasıl karşılanacağını ele alabiliriz. *Mitolojiler* kitabında Barthes, mitlerin modern toplumlardaki işlevini açıklamaktadır⁴⁸⁹. Barthes için evrensel ve doğal olduğunu iddia eden her şey (ister aşkın, genel geçici olduğunu savunsun, isterse doğruluğu şüphe götürmez hakikat olduğunu iddia etsin) aslında tarihsel ve kültürel bir şeydir yani geçici ve şartlara bağlıdır. Mitler sayesinde dünya çatışmalara yer vermeksizin anlaşılır ve böylelikle de hâkim olan düzen doğallaştırılmış olunur. Örneğin Barthes ‘The Great Family Man’ adlı fotoğraf sergisini incelediği zaman bunun dünyanın her ülkesindeki insanların günlük yaşamlarında gerçekleştirdikleri eylemlerinin evrenselliğini savunduğunu belirtir. Her insan adeta aynı şekilde doğar, ölür ve çalışmış gibi yansıtılmaktadır. İnsanlığın bu birliği yansıtılmak için de sergi insanın doğum, ölüm ve çalışma gibi evrensel öğelerini kullanır. Ancak tarih yansıtılan bu öğelerden uzaklaştırılınca geriye pek fazla konuşulacak bir şey kalmamaktadır⁴⁹⁰. Burada vurgulanan bu resimler aracılığıyla oluşturulan mitlerin doğrudan anlamlarının yanında çağrışım yolu ile ikincil bir sisteme de sahip olduklarıdır. Başka bir ifade ile bizlere masummuş gibi gelen bir takım resimler bizlere çağrıştırdıkları yan anlamlar ile içlerinde bir ideolojiyi barındırabilmektedirler. Çok verilen bilindik başka bir örneğe Barthes’ın bir derginin kapağında gördüğü Fransız bayrağını selamlayan zenci genç bir askerin resmidir. Resme ilk baktığımızda anladığımız doğrudan anlam ile bu resmin çağrıştırdıkları mitlerin nasıl işlediğine dair bizlere bir fikir verebilmektedir. Bu resimle birlikte ortaya çıkan anlam Fransız kolonyalizminin onaylanması ve hangi renkten olursa olsun herkesin Fransa’ya hizmet için hazır bulunması şeklinde olmaktadır. Yaşamımızın her alanını kuşatan bu türden mitler bizlere doğrudan ilk anlamlarının yanı sıra çok daha önemli olan yan anlamlar da sunmaktadırlar ki asıl ideolojik olan işte bu yan anlamlarla bizlere verilmektedirler. Bu durumda gördüğümüz resimde bayrağı selamlayan zenci asker salt bayrağı selamlayan zenci asker olmaktan da öte emperyalizmin tasdiki olmaktadır⁴⁹¹. Bu türden resimlerin bizler için tayin edilen konumları doğallaştırma işlevleri vardır. Mitler sayesinde sorgulanmaya en açık konular doğal, öyle olması gerektiği için olan şeyler haline indirgenmektedir. Barthes’ın da belirttiği gibi mitler sayesinde kullanıma sokulan ideolojiler “doğal ve ebedi bir

⁴⁸⁹ Bjornar Olsen, “Roland Barthes: From Sign to Text”, Christopher Tilley (Ed.), **Reading Material Culture** içinde (163-206), Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990, s. 166.

⁴⁹⁰ Olsen, s. 166.

⁴⁹¹ Olsen, s. 169.

onaylama” halini almaktadırlar⁴⁹² ve bununla birlikte mitler bir şeyi saklamaktan veya yok etmekten ziyade bozmak, anlamını değiştirmek ve bunu bizlere doğal, böyle olması gerekirmiş gibi sunmak görevini yüklenir. Yine Barthes’ın ifadesine başvurarak söylersek mitler “tayin edilmiş görünümlerin sosyallik ve tarihselliğini doğallaştırmaktadır”⁴⁹³. Barthes’a göre varılacak bir son bulunmamaktadır ve bu anlamda aşkınlık fikrini kabul etmek mümkün değildir. Bu duruş ise Barthes’ın Japon kültürüne ilgi duymasına yol açmıştır. Japonya ziyaretinde şahit olduğu kukla tiyatrosu, Japon şiiri (haiku) ve hediye paketleme yöntemlerinde Barthes aşkın olanın inkâr edilip yüzeye önem veren bir yapıyı görmektedir. Başka bir ifade ile Japon kültüründe Barthes için önemli olan bu kültürün gösterene (signifier) önem verip aşkın gösterilene (signified) önem vermemesidir⁴⁹⁴. Bu kültürde önemli olan mazruf değil zarftır.

Çalışmaları boyunca Barthes metinlerde yer alan tek otorite olan ve metinleri kendileri tarafından öngörülen anlamları bizlere ulaştırmak için birer vasıta olarak kullanan yazar fikrine sıklıkla saldırmaktadır⁴⁹⁵. Bu yazarlar içine kendisini ekleyerek okuma faaliyeti içinde hiçbir şekilde otorite olduğunu kabul etmemektedir. Kendi eseri olan S/Z’yi kastederek onu yazan ben değil bizleriz, okuyucularla birlikte herkes diyerek okuma faaliyetine farklı bir anlam kazandırmaktadır⁴⁹⁶. Böylelikle anlam tek bir kaynaktan, otorite olarak görülen yazardan metinler vasıtasıyla bizlere, okuyuculara, aktarılan değil hep beraber yaratılan bir kimlik kazanmaktadır. Böylelikle yazar-okuyucu faaliyeti merkezleştirilmiş olmaktadır⁴⁹⁷. Klasik dönemin her şeyi bilen ve bilgisini okuyucularına metin vasıtasıyla ulaştıran yüce yazarı böylelikle okuyucularının yanına çekilmiş ve sahip olduğu bütün imtiyazlar elinden alınmıştır:

“Yazarın okuyucu üzerinde kesin haklarının olduğuna inanılır, yazar okuyucuyu eserin kesin manalarına, bu yüzden de doğru bir mananın eleştirel ahlâkına,

⁴⁹² Roland Barthes, **Mytologies**, Annette Lavers (çev.), 1. Basım, Londra: Paladin Books, 1972, s. 143.

⁴⁹³ Barthes, *Mytologies*, s. 129.

⁴⁹⁴ Olsen, s. 174.

⁴⁹⁵ Olsen, s. 179.

⁴⁹⁶ Olsen, s. 179.

⁴⁹⁷ Olsen, s. 179.

hapseder, ve bu mana tabîi ki doğru olandır (...) *Bizler hiçbir şekilde okuyucunun ne anladığını değil yazarın ne demek istediğini kurmaya çalışırız*⁴⁹⁸.

Barthes'ın yazarla okuyucu arasındaki klasik yazar-okuyucu ilişkisine karşı olan bu tutumuyla birlikte yazarla okuyucu arasında hiyerarşiye dayalı bir ilişki değil astların ve üstlerin olmadığı yatay bir ilişki kurulmuştur. Yazarın tek yetke olduğu klasik ilişkide yorumlama süreci eserin altında yatan yazarın niyetlerini ortaya çıkarmakla sınırlıdır. Bu durum ise sadece yazarın dünyasını, yaşadığı toplumu, kişiliğini tekrardan kurmakla yapılabilecek bir şeydir. "Kısacası metin, metnin dışında yer alan olgularla açıklanır"⁴⁹⁹. Böylelikle yazarı metinden uzaklaştırmak bir zorunluluk haline gelir. Okuyucunun doğumu yazarın ölümü ile mümkündür. Okuyucuların anlam üretim sürecine sokulmasıyla birlikte metni okuyan okuyucu metine farklı bir ses getirir. Böylelikle de anlamın alanı yazarın isteklerinin ötesine geçer. Geçmiş yüzyıllarda yazılan eserlerin sahip oldukları anlamların bugün de aynı olduğu söylenemez. Bizler geçmiş dönemlerin eserlerini okuduğumuzda ona kendi bulunduğumuz zaman diliminin penceresinden baktığımız için metne bambaşka anlamlar yükleyerek yaklaşıyoruz ve metinleri günümüze ait bir ürüne çeviririz. Hâlbuki bizim kattığımız bu anlamlar yazarın demek istediklerinin çok ötesinde yer almaktadırlar. Mitlerin burjuva toplumunda peşin hükümleri doğuran ve önyargıları destekleyen fikirleri yaratması ve tayin edilmiş rollerin doğal gösterilmesi görevi böylelikle sosyal ve kültürel üretimde yazarın *merkezden* alınması ile birlikte engellenmeye çalışılmaktadır. Barthes'ın yazılarında öznenin merkezden uzaklaştırılması aynı zamanda erk ve dil ile de yakından ilişkilidir⁵⁰⁰. Erk denilen şey ona sahip olanlar ve olmayanlar diye iki farklı sınıf yaratılarak anlaşılamaz. Erk her yerdedir hatta ona karşı gelmeye çalışan özgürlük hareketlerinin bile içindedir. Bunun sebebi ise erkin dilin içine yerleşmiş olmasıdır. Bu çıkışı olmayan bir durum doğurur çünkü erkin olumsuz etkilerinden kurtulmak demek dilin dışına çıkmak demektir, özgürlük dilin dışında bulunmaktadır. Dil olmadan

⁴⁹⁸ Roland Barthes, *The Rustle of Language*, Richard Howard (çev.), Oxford: Basil Blackwell, 1986, s. 30.

⁴⁹⁹ Olsen, s. 181.

⁵⁰⁰ Olsen, s. 182.

yaşamın da düşünülmesi mümkün olmadığı için kaçış mümkün değildir. Bu durumda tek çözüm yazma süreci içinde “dili aldatmaktır”⁵⁰¹.

Barthes fikirlerini daha da açmak için metinler arasında bir ayrım yaparak *lisible*⁵⁰² ve *scriptible*⁵⁰³ kavramlarını kullanır. Bu ayrıma göre *lisible* olan metinler okuyucuyu sıradan birer tüketici konumuna indirgeyip onlara okuma sürecinde etken bir rol vermezken, *scriptible* metinler okuyucuyu daha etkin kılmaktadır. İşte bu ilk kısımdaki metinler klasik ve realist dönemdeki metinlerdendir ve bu metinlerde şekil ve içerik birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Böylelikle metin kendi içinde hiçbir zıtlasmaya yer vermeksizin başından sonuna kadar okunarak yekpare bir anlamı okuyucuya ulaştırır. Böylelikle de okuyucu yazarın üretiminin pasif bir tüketicisi olur⁵⁰⁴. İkinci kısımdaki metinler ise birincisinden farklı olarak şekil ile içerik arasında sıkı bir bütünlüğü öngörmez ve okuyucunun aktif bir şekilde tüketim faaliyetinde olması söz konusudur⁵⁰⁵. *Scriptible* metinler adeta bizlerin yazdığı ve bizlerin anlam ürettiği metinlerdir. Bu metinler okuyucuyu katılımcı olmaya ve metni beraber yazmaya davet eder. Bu tür metinler Barthes’ın tabiri ile başlangıcı olmayan, değişken metinlerdir ve bizler onlara çeşitli yönlerden ulaşabiliriz ancak hiçbir yön tek yetke değildir⁵⁰⁶.

Okuma süreci içerisinde metni tekrardan yazan okur, bu süreçte ayrıca kendi yaşamından edindiklerini de yorumlama sürecine dâhil etmektedir. Böylelikle daha önce okuduğu metinler de yapılan yeni okumaya eklenerek metinler arası bir okuma faaliyetine girilmiş olunur. Böylelikle geçmiş ve şimdiki zaman okuma süreci içerisinde birbirine eklenir. Böylesine gerçekleşen bir okuma süreci içerisinde okudukça hatırlarız ve hatırladıklarımız ile okuduklarımızı birbirine kaynaştırırız⁵⁰⁷. Bu durumda bir başlangıç ve son yoktur, sadece tarihi oluşturan parçalar vardır: “yalnızca kendi

⁵⁰¹ Olsen, s. 182.

⁵⁰² Lisible: Okunabilir.

⁵⁰³ Scriptible: Barthes tarafından ilk defa S/Z kitabında kullanılan bu terim metinlerin tek bir anlamının bulunmadığını, her okuyucunun okuduğu metne ilişkin kendi anlamını üretebileceğini belirtmek için kullanılmıştır.

⁵⁰⁴ Olsen, s. 184.

⁵⁰⁵ Barbara Johnson, “The Critical Difference: Barthes/Balzac” Barbara Johnson (Ed.), *The Critical Difference: Essays in Contemporary Rhetoric of Reading*, içinde (3-13), Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980, s. 7, Aktaran: Bjornar Olsen, “Roland Barthes: From Sign to Text”, Christopher Tilley (Ed.), *Reading Material Culture* içinde (163-206), Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990, s. 166.

⁵⁰⁶ Olsen, s. 185.

⁵⁰⁷ Olsen, s. 185.

farklılığıyla anlaşılabilen tarihin kendisi –her bir metinde olduğu gibi- çoklu bir kompozisyon, sonu ve merkezi olmayan bir sistemdir”⁵⁰⁸.

Fikirleri tümüyle ele alındığında Barthes’ın yazarın realist ve klasik edebiyat döneminde sahip olduğu merkezi konumu yok etmeye çalıştığını görürüz. Anlam üretiminin okuyucularla birlikte yapılıp, her okuyucunun kendi okuma süreci boyunca farklı anlamlara ulaşmasını sağlama çabası, yazarın merkezi konumunu ortadan kaldırmıştır. En azından Barthes’ın niyeti yazarın bu otoritesini kırmaktır. Eğer mutlak bir hakikatin varlığı reddediliyorsa bu durumda tek anlamlılık da reddedilmelidir. Bir eserin yorumlanmasında herkes aktif rol oynamalıdır ki tek boyutlu anlamlardan ve böylelikle de dogmatizmden uzak durulsun. Tüketilen şey sadece ve sadece yazarın demek istediği olunca bu durum doğrunun sadece bu olduğu iddiasında olmak anlamına gelir. Merkezleştirilmiş bir okuma faaliyeti adeta anarşistlerin toplum yapısında yapmak istediklerinin Barthes tarafından metin içinde gerçekleştirme çabasına benzemektedir. Elbette Barthes’in bir anarşist olduğu iddiasında değiliz. Ancak anarşizmin savunduğu ilkeler ile 1960’lı yılların Fransız felsefesinin savunduğu ilkeler arasında ortak noktaların bulunduğu ileri sürülebilir. Bu ortak noktalardan dolayıdır ki post-yapısalcılık ile anarşizm son dönemlerde sıklıkla birlikte anılmaya başlanmıştır.

Yukarıdaki tartışma post-yapısalcılık ve anarşizm arasındaki benzerliklere verilebilecek örneklerden sadece biridir. Peki, söz konusu olan benzerliklerin çok daha geniş bir bakış açısıyla ifade edilmesi nasıl olacaktır? Dahası böyle bir bakış açısı mevcut mudur? Son zamanlarda bu türden araştırmaların sayısında bir artış gözlemlenmektedir ve benzerlik konusundaki ilk önemli çalışma Todd May’in *The Political Philosophy of Poststructuralist Anarchism / Postyapısalcı Anarşizmin Siyaset Felsefesi* adlı eseridir⁵⁰⁹. Bu çalışmada May siyaset felsefesi alanında yapılan çalışmaları göz önünde bulundurarak üç önemli ayrıma gitmektedir: Biçimsel, stratejik ve taktik siyaset felsefesi⁵¹⁰. Biçimsel siyaset felsefesi, olması gereken ile (ideal olan) mevcut olan kutuplarından birine bağlıdır. May’e göre “biçimsel siyaset felsefesini yönlendiren temel soru şudur: adil bir toplumun doğası ya da en azından önemli

⁵⁰⁸ Olsen, s. 191.

⁵⁰⁹ Todd May, **Postyapısalcı Anarşizmin Siyaset Felsefesi**, 1. Basım, Rahmi G. Ögdül (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

⁵¹⁰ May, s. 14.

nitelikleri neler olacaktır?”⁵¹¹. Bu soru çerçevesinde verilecek olan cevaplar soyut nitelikler taşır. İlk bölümde ele alınan Hobbes, Locke veya Rousseau hep bu kapsama girmektedir. Bu türden siyaset felsefesi meseleleri en temel seviyede tartışarak ele almaktadır. Bununla birlikte biçimsel siyaset felsefesinin mutlaka olması gereken kutbuna ait ürün vermesi gerekmez. Mevcut olanı betimlemek için de farklı görüşlere yer verebilir⁵¹². Stratejik siyaset felsefesindeki asıl soru ise May’ın Lenin’in kitabının ismine gönderme yaparak açıkladığı gibi “Ne yapmalı?” sorusudur⁵¹³. Bu siyaset felsefesinin sınırları içinde yer alan düşünceler, tarihin ve toplumsal koşulların zaman zaman değişebilir ve hatta gerileyebilir olduğunu savunurlar. Stratejik siyaset felsefesine göre tarihsel olaylara müdahale edilmelidir; dolayısıyla bu türden bir felsefe kendini tarihsel olaylara fazlasıyla bağlı kılmaktadır. May stratejik siyaset felsefesine, Lenin’in eserini örnek gösterdikten sonra, ikinci bir örnek daha verir. Bu örnek Machiavelli’nin *Hükümdar*’ıdır. Bu eser kapsamında Machiavelli İtalya’nın içinde bulunduğu tarihsel şartları göz önünde bulundurarak “ne yapmalı” sorusunu sorar ve İtalyan halkına refah, mutluluk getirecek bir lider için gerekli şartların oluştuğunu ileri sürer. Böylelikle *Hükümdar* o dönemin siyasal şartları içinde ülke adına en iyinin ne olduğuna “etik bir gündem geliştirmeye” çalışarak cevap verir⁵¹⁴. Gerek Lenin’in *Ne Yapmalı?* eseri ve gerekse Machiavelli’nin *Hükümdar*’ı mevcut siyasal şartlar içerisinde ülkeyi zorluklardan kurtarmak için yapılması gereken en uygun işlerin üzerinde durur. Artık biçimsel siyaset felsefesinin “adalet nedir?” gibi ideal olana yönelik bir sorusu yerini stratejik siyaset felsefesinde planlara, programlara, bir hedefi gerçekleştirmek için yapılması gereken eylemlere bırakır. İşte bu son nokta stratejik siyaset felsefesinin en önemli özelliğini oluşturur. Stratejik siyaset felsefesinde var olan sıkıntıların tamamı tek bir kaynaktan ortaya çıkmaktadır ve asıl hedef bu kaynağın yok edilmesidir. Bu nokta ise ayrıca stratejik siyaset felsefesini taktik siyaset felsefesinden ayırmaktadır. Stratejik siyaset felsefesi “tek bir hedefe yönelen üniter bir çözüm” içerir⁵¹⁵. May tarafından Marksist felsefenin stratejik siyaset felsefesinin içinde görülmesinin sebebi, tek hedefe yönelmiş indirgemeci açıklamalardır. Marksizm’in toplumsal değişim ve dönüşümü alt

⁵¹¹ May, s. 14.

⁵¹² May, s. 17.

⁵¹³ May, s. 18.

⁵¹⁴ May, s. 19.

⁵¹⁵ May, s. 21.

yapı – üst yapı kavramlarıyla açıklamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Marksizm sorunu ekonomik ilişkilerin yanlışlığında görerek, daha doğrusu bütün sorunu sadece bu noktaya indirgeyerek, toplumsal adaletsizlik ve eşitsizlik sorunlarını çözmeye çalışır. Marksizmin bu tavrı ise May'ın belirttiği “tek bir hedefe yönelen, üniter bir çözümleme”ye denk düşer; böylelikle bu felsefe May'ın sınıflandırması içinde stratejik siyaset felsefesi sınırlarında yer alır⁵¹⁶. Stratejik siyaset felsefesi içinde indirgenebilirlik (irca etme ya da reduction) bu felsefenin temel özelliği olmaktadır ve tüm genel sorunlar – Marksizm'in toplumsal hayatta var olan tüm sorunları ekonomik ilişkilerdeki çarpıklık ve adaletsizliğe indirgemesi gibi- tek bir soruna indirgenerek çözüme kavuşturulur. Adaletsizliğe dayalı olan bir sistemin düzeltilmesi için ekonomik ilişkiler düzeltilmeli, alttaki küp çekilmelidir.

May stratejik siyaset felsefesinin sorunları çözme yöntemini daha iyi tasvir edebilmek için bazı betimlemelere gider. Bu tür siyasal felsefe içerisinde temel problemler merkezde yer alır ve çevrede ise bu temel sorunlardan türemiş –zamanla oluşa gelmiş- problemler halkası vardır⁵¹⁷. Stratejik siyaset felsefesi dâhilinde sorunun bu şekilde tasvir edilmesi çözümün de farklı olmasını şart koşar. Çözümlerimiz sorunları ifade edişimize göre değişir. Taktiksel siyaset felsefesi ile stratejik siyaset felsefesinin sorunlara değişik çözüm yöntemleri getirmesinin nedeni de budur. Stratejik siyaset felsefesi belirtildiği gibi sorunu tek merkezli, esas sorun etrafına halkalanmış ve bu sorundan türeyen diğer sorunlar şeklinde tasvir ederken, taktik siyaset felsefesi ise sorunu birbiriyle kesişen çizgilerden oluşan bir ağ olarak tasvir eder. Stratejik siyaset felsefesi içinde yer alan Marksist / Leninist yaklaşım bu nedenle tek kuram, tek parti, tek lider fikirlerini savunur; taktiksel anlayışta ise sorun tek olmadığı için çözüm de tek değildir.

Taktik siyaset felsefesinde erk tek bir noktada ele alınmaz. Erk tek bir noktadan çıkmaz ve bu özelliği nedeniyle de indirgenemez. Erk pek çok farklı alanların çeşitli etkileşiminden ortaya çıkar ve erk bu alanların etrafında yığın haline gelerek yükselir. Stratejik yaklaşımdan farklı olarak taktiksel anlayış merkezsizleştirilmiş, ağlardan meydana gelen bir tasvir içinde sorunu ele alır ve bu sebeple de sorunun

⁵¹⁶ May, s. 21.

⁵¹⁷ May, s. 21.

çözümü tasvire denk düşen bir şekilde merkezsiz ağlardan oluşan bir biçimde olmalıdır. Eğer merkezde yer alan tek bir sorun yoksa bu tek sorunu çözümlemeye çalışan tek bir kişi ya da grup da yoktur. Bu durumda taktiksel siyaset felsefesi çok net bir şekilde “tek kuram, tek parti, tek lider” şeklinde ifade edilen Lenin’ci çözümlere karşıdır. Belirtilen bu özellikler post-yapısalcılığın taktiksel siyaset felsefesi içinde yer almasının sebeplerindendir. May’ın de ifadeleri ile “post-yapısalcı temsiliyet eleştirisi denilen şey, siyasal düzeyde, bir grup ya da partinin etkin biçimde bütün çıkarlarını temsil edeceği fikrinin, öncünün kesin olarak reddedilmesidir”⁵¹⁸.

Anarşizm ise sorunları aynen post-yapısalcılığın merkezsizleştirilmiş ve ağlardan oluşan şemasına benzer bir şekilde ele alması sebebi ile May için post-yapısalcılığın öncülü durumundadır⁵¹⁹. Post-yapısalcılıkta nasıl ki temsiliyet fikri reddedilmişse daha önceden de belirtildiği gibi anarşizm içinde de bu fikre despotizm ve hiyerarşiye zemin hazırlaması sebebiyle kesin bir tavırla karşı çıkılmaktadır. Post-yapısalcılığın kapsayıcı, her şeyi kuşatıcı ve tüm sorunları tek bir kılıç darbesiyle çözmeye yönelik tavırlara karşı oluşu onu makro politikadan uzaklaştırıp mikro politikaya yakınlaştırır. Anarşizmin perspektifi açısından siyasal temsiliyet bireylere kim oldukları ve neye ihtiyaç duydukları konusundaki fikirlerin dışardan verilmesi ve bu konularda bireylerin kendi fikirlerini göz ardı etmesi demektir⁵²⁰. Böylelikle insanların ellerinden kendi yaşamları ile ilgili karar alma hakları alınmaktadır. Temsiliyet yolu ile bireyler en temel haklarını başka bir kurum ya da gruba devreder ve onların üstünlüğünü onaylar; dolayısıyla erkin tek bir yerde yoğunlaşmasının önü açılır. Ortaya çıkan bu durum ise stratejik siyaset felsefesinin uygun gördüğü parti, lider gibi diğer kavramları doğuracağı için anarşizm tarafından onaylanmamaktadır. Post-yapısalcılıktan çok daha önceleri temsiliyetin erkin oluşmasına neden olacağını anarşistler görmüşlerdir. Anarşist ve post-yapısalcı düşüncede erkin, merkezde değil de ağlar şeklinde oluştuğunun ifade edilmesinden ötürü siyasal alanda beliren direnişte bir genişleme sağlanmıştır, yelpazenin ağı genişletilmiştir. Erk merkezileşmiş olmaktan ziyade dağılmış ve yerel bir halde bulunmaktadır; bu yüzden erki Marksizm ve

⁵¹⁸ May, s. 23.

⁵¹⁹ May, s. 24.

⁵²⁰ May, s. 64.

liberalizm gibi merkezileşmiş, sistemik teoriler ile doğru bir biçimde anlayamayız⁵²¹. Bu anlamda feministlere ait olan “kişisel olan siyasaldır” ve post-yapısalcılara ait olan “siyaset her yerdedir” fikri anarşizm için de geçerlidir. Bu konuda May şöyle demektedir:

“Anarşistlerin, feministlerin ve post-yapısalcıların sözünü ettikleri siyasal alan genişlemesi, sadece niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir genişlemedir. Erk daha fazla yere müdahale etmekle kalmaz; müdahalesi farklı tiplerde gerçekleşir. Pek çok feministin anarşist düşünceye gösterdikleri yakınlık rastlantısal değildir: babaerkiğin işleyişleri ekonomik işleyişlerden daha fazladır ve başkadır. Farklı yönelişi gerektiren bir baskı alanı oluşturlar”⁵²².

Kendi etkisini yaşamın her alanında tatbik eden erk, sahip olduğu bu gücü yukarıdan aşağıya doğru uygulamaz ve bunun için erk karşıtı mücadele de aşağıdan yukarıya doğru olmamalıdır. Taktik siyaset felsefesinin bu bakış açısıyla birlikte birbiriyle kesişen ağlar söz konusudur ve erk işte kesişen bu ağların etrafında şekillenir. Yalnız bu konuda üzerinde durulması gereken nokta post-yapısalcılığın erki sadece yıkıcı bir unsur değil ayrıca yaratıcı bir güç olarak da görmesidir. Bu durum anarşist bakış açısından çok net bir şekilde ayrılmaktadır. Sorunları aynı şematik biçimde tanımlamalarına ve böylelikle de taktiksel siyaset felsefesi içinde yer almalarına rağmen post-yapısalcılık ve anarşizm arasında oluşan bu farklılık kendisini ayrıca “insanın özü iyidir” biçimindeki anarşist inanışta da gösterir. Post-yapısalcılık bu türden iyimser bir hümanizme kuşkuyla yaklaşmaktadır. Bu durumda post-yapısalcılık erke yaratıcı bir rol yüklemesi ve hümanizmi kabul etmemesi açısından anarşizmden ayrı bir yerde durmaktadır.

Hem Foucault hem de Deleuze erkin nesneleri bastırmasına ek olarak aynı zamanda onları yarattığına da inanmaktadır⁵²³. Erk üretici olduğu için ayrıca bilgiyi de üretmektedir ve bu bilgi içerisine kişinin kendisi hakkındaki bilgi de girmektedir. Bilgi kişinin yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemeyeceği için kişinin kendisi hakkındaki bilgi

⁵²¹ Shane Phelan, “Foucault and Feminism”, *American Journal of Political Science*, 1990, Cilt: 34, Sayı: 2, Jstor veri tabanı (14.11.2008), s. 427.

⁵²² May, s. 66.

⁵²³ May, s. 91.

de yaşadığı toplumsal düzenden ayrı tutulamaz ve toplumsal düzen ise içinde erki barındırır. Böylelikle erk yaşamın her alanında yer etmiş sinsi bir kimlik kazanmış olur. Bu erke kendisini hangi ölçüde gizlediyse o ölçüde tahammül edebiliriz⁵²⁴.

Erkin yıkıcı olduğu kadar yaratıcı bir özelliğe de sahip olduğuna dair post-yapısalcı bakış açısını May şöyle özetlemektedir:

“Lyotard, Deleuze ve Foucault, erki sadece olumsuz, baskıcı bir güç olarak görmeyi reddederler, bu reddedişle birlikte siyasal eylemin geçerli kaynağı olarak öznelliğin reddedilmesini de paylaşırlar. Bu kavramlar tarafından belirlenmiş perspektif yerine, geleneksel anarşizmin *a priori*’si diyebileceğimiz yeni bir tip anarşizm geliştirirler. Bu yeni anarşizm birbiriyle kesişen ve indirgenemez olan yerel mücadeleler, temsiliyete bir uyanıklık, siyasalın tüm toplumsal ilişkiler ağını örtmesi ve toplumsalın kapalı bir bütün, eşmerkezli dairesel alanlar ya da bir hiyerarşi olarak değil de bir ağ olarak ele alınması fikirlerini barındırır. Fakat yeni anarşizm, geleneksel anarşizm açısından bu fikirlerin iskeletini oluşturan stratejik temeli reddeder; onun yerine ‘sonuna kadar’ taktik olan bir perspektifi geçirir”⁵²⁵.

Dave Morland post-yapısalcılık ile birlikte ortaya çıkan bu yeni anarşizmi açıkladığı yazısında, ilk dönemdeki anarşizmi sosyal anarşizm olarak tanımlar. Morland post-yapısalcılığın anarşizm ile birlikte anılmasına paralel olarak beliren esas farkların ise post-yapısalcı anarşizmin insan doğasına ve erkin yaratıcı gücüne ilişkin değişik bakış açısında yattığını belirtir⁵²⁶. Bu farklardan ilki temelci (foundationalist) olarak tanımladığı ilk dönem sosyal anarşizmi post-yapısalcı anarşizmden ayıran asıl unsurdur. İkincisi ise erkin çeşitli aşamalarda işlediğini öngörmesi nedeniyle anarşistlerin günümüzde kapitalizmin de ötesine geçerek meseleye daha geniş bir açıdan bakmalarına yol açar. Goaman’ın ifadesiyle “var olan şartların bütünüyle bastırılırız ve yabancılaştırılırız” ve bu yüzden bizler “günümüz erk ilişkileri sisteminin ve son dönem anarşizminin temelini oluşturan sosyal-ekonomik-kültürel çerçeveyi incelemeye ihtiyaç duymaktayız”⁵²⁷. Anarşizmin post-yapısalcılık ile birlikte kazandığı bakış açısındaki

⁵²⁴ May, s. 93.

⁵²⁵ May, s. 105.

⁵²⁶ David Morland, “Anti-capitalism and Poststructuralist Anarchism”, Jonathan Perkins ve James Bowen (Ed.), **Changing Anarchism: Anarchist Theory and Practice in a Global Age** içinde (23-38), Manchester: Manchester University Press, 2004, s. 27.

⁵²⁷ Karen Goaman, “Endless Deferal...simulation, surveillance, social postmodernism, postsocialism...”, **Anarhist Studies**, 1999, Cilt: 7, Sayı: 1, s: 69-74, aktaran: David Morland, s. 28.

zenginlikte asıl hedef sadece baskıyı oluşturan devleti yıkmak değil, bunun da ötesinde bütüncül bakış açısını, yönetimlerce baskı kurarak oluşturulan hayatı ortadan kaldırmaktır⁵²⁸. Bu sebeple denilebilir ki post-yapısalcı anarşizmle birlikte direniş artık sadece politik değil sosyal ve kültürel bir biçim almıştır⁵²⁹.

4.3 Anarko Feminizm ve Wendy McElroy

1960'lı yıllara geldiğimizde ise post-yapısalcılığın doğuşu feministler için yeni açılımlar getirmiştir. Post-yapısalcı teorilerle ilgilenmekte olan feministler post-yapısalcılığın öznenin yaratılmasına yönelik bakış açılarını feminist teori içinde de önemli bir konumda görmektedirler⁵³⁰. Althusser'e göre ideoloji çeşitli sosyal kurumlar tarafından desteklenir ve tekrardan üretilir, her sosyal kurum kendi söylemine sahiptir ve bu kurumların en başta gelenleri aile, hukuk, okul ve din kurumlarıdır. Althusser sosyal kimlik konusuna eğilerek ideolojinin ana işlevlerinden birinin öznel olarak insanları yaratmak olduğunu söyler ve öznelliğin sosyal yaratımı konusu ise aynı zamanda feministler için öncelikli konulardan birisidir⁵³¹. Bu noktadan yola çıkarak diyebiliriz ki, kimlik bizlerin ürettiği bir şey değildir ve çeşitli sosyal kurumlar ve onların sahip oldukları söylemler tarafından tayin edilmektedir. Kurumların belirlediği kimlikler ise çeşitli politik işlevlere sahiptir.

Post-yapısalcılar içinde Foucault'un fikirleri feminizme yeni açılımlar getirmiştir. Bu anlamda feminist düşüncenin aldığı yeni rotaları daha iyi anlayabilmek için Foucault'un fikirlerine başvurmanın önemli olduğunu düşünmekteyiz. Dolayısıyla post-yapısalcı fikirlerin anarşizmi de etkilediği düşünülürse son dönemlerde konuşulmaya başlanan post-yapısalcı anarşizm görüşlerine ek olarak anarko-feminizmi daha iyi anlamış oluruz.

⁵²⁸ John Moore, "Anarchism and Poststructuralism", *Anarchist Studies*, 1997, Cilt: 5 Sayı: 2, s: 157-161, aktaran: David Morland, s. 28.

⁵²⁹ Morland, s. 30.

⁵³⁰ Nancy Isenberg, "Personal is Political: Gender, Feminism, and the Politics of Discourse Theory", *American Quarterly*, 1992, Cilt. 44, Sayı. 3, Jstor veri tabanı, (01.10.2008), s. 454.

⁵³¹ Isenberg, s. 453.

Foucault’a göre bilgi (knowledge) erki biçimlendirmektedir⁵³². Sistemleri sistem olarak ele alan ve onların ne olduklarını anlatmaya çalışan Foucault’un, kendi kullandığı anlamda arkeoloji kavramının yanına bu kez Nietzsche’den alınan jeneoloji (genealogy) kavramını yerleştirdiğini görmekteyiz. Arkeolojik yöntem ile bizler bir söylemde yer alan düzenleme, hariç tutma ve nadirlik gibi kavramları inceleme fırsatı buluruz. Foucault’un felsefesinde söylem (discourse) “bilgi için imkân sistemi” demektir⁵³³. Bu anlamda bizler için söylem ifadelerimizi sınırlayan ve onları tanımlayan kurallar bütünüdür⁵³⁴. Söylemler bizlerin dil veya sistemler içerisinde bilinçli bir şekilde öğrendiğimiz metotlar değil ifadelerin düzenlenmesi için gerekli olan önkoşullardır⁵³⁵. Jeneoloji ile ise bizler bilgi alanlarının yapısını incelemekteyiz. Arkeoloji sistemleri sistem olarak, varlık olarak incelerken; jeneoloji bu sistemler geliştirilirken erk oyunlarını meydana çıkarmaya çalışmaktadır⁵³⁶. Jeneoloji, Foucault’un düşünce yapısında daha önceden sarsılmaz olduğu düşünülen şeyleri yerinden etmek, onların otoritelerini yıkmak için kullanılmaktadır. Çok daha yalın bir ifade ile Foucault’un kullanımında jeneoloji tabu bildiğimiz fikirlerin hiç de tabu olmadıklarını ve arkalarında aslında onları böyle tabular haline getiren bir sürecin yattığını ve bu sürecin de ideolojik olduğunu ortaya koymak için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem sayesinde bizler tarafından doğal olarak görülen ve bu yüzden de herhangi bir eleştiri sürecine tâbi tutulmadan kabul edilen bir takım şeylerin doğallığına, bizim dışımızda ve üstümüzde bulunduğu için aşkın olduğu kabul edilen fikirlerin doğruluğuna şüpheyile yaklaşarak onu incelemeye tâbi tutarız. Ancak bu inceleme süreciyle vardığımız noktaların “nesnel hakikat”ı verdiği düşünülmemelidir. Zira böyle bir şey bulunmamaktadır.

Phelan’a göre bu noktadan sonra Foucault’un felsefesinde iki nokta önem kazanmaktadır. Bunlardan birincisi hakikat (truth) dediğimiz kavramın evrensel, zamansız ve söylemin ötesinde bulunmadığı noktasıdır. Diğer konu ise erk ile ilgilidir⁵³⁷. Foucault’a göre modern özne bilginin öznesi olmaktan ziyade bilendir, bilinen değil. Ne var ki sosyal bilimlerinin gelişmesiyle birlikte bizler de aynı zamanda bilinen konumuna

⁵³² Phelan, s. 423.

⁵³³ Phelan, s. 422.

⁵³⁴ Phelan, s. 422.

⁵³⁵ Phelan, s. 422.

⁵³⁶ Phelan, s. 423.

⁵³⁷ Phelan, s. 424.

düşmüş olduk. Modern öznenin (subject), bilginin nesnesi (object of knowledge) olmasıyla birlikte bizler (subjects) boyun eğmenin ve belli başlı bir tahakkümün ürünü olduk*. Başka bir ifade ile aktif olan öznellik durumundan sosyal bilimlerin gelişmesi ile birlikte pasif olunan ve üzerinde araştırma yapılan nesne konumuna indirgendik. Bu süreç sonunda ortaya çıkan tahakküm bizim bütün kurumlarımızı ve ilişkilerimizi kuran dil vasıtasıyla yürür⁵³⁸. Erk bu durumda kendi eylemlerini tanımlayan ve onları meşru kılan söylemler aracılığı ile işlemektedir. Toplumsal yaşantımızda tesis edilen çeşitli kurumların kullandığı söylemler kendi içlerinde bizlerin eylemlerini engellemeyen ancak nasıl davranacağımızı tayin edip eylemlerimizi kısıtlayan erki içinde barındırır. Bu durumda günümüz toplumlarında erk salt negatif ve yıkıcı bir anlam içermemektedir. Bilakis erk eylemlerimizi, söylemlerimizi ve yapılarımızı yarattığı için pozitifdir; yaşamın her alanında kendini göstermektedir⁵³⁹. Bu durumda erki sadece hukuk ve egemenlik kurumlarında ele alıp anlayamayız. Başka kurumlara örneğin hapishanelere, akıl hastanelerine ve hastanelere bakmak, buraları araştırmak zorundayız. Erk bu kurumların genelinden doğmaktadır. Söz konusu olan kurumlar erk için dolaylı bir etki yaratmaktadır. Erk bu kurumlar aracılığıyla doğrudan müdahale etmek yerine öznelere eylemlerini yönlendirerek dolaylı olarak etkisini gösterir. Erk bir yönetme meselesidir ve yönetme ise başkalarının eylem sahalarını kurma meselesidir⁵⁴⁰.

Madem ki özne, sosyal bilimlerin kurulmasıyla bilginin nesnesi haline geldi, bilen değil bilinen (“knower” değil “known”) noktasına indirgendi ve erk kendisini çeşitli kurumlar aracılığıyla bireylerin eylemlerini yönlendirerek gerçekleştirmekte, bu kurumların söyleminde kendisini ortaya çıkarmakta, o halde cinsellik ve cinsiyete dair toplumun geneli tarafından kabul edilen söylemler erki içlerinde barındırmaktadırlar; bizler kurumlarca inşa edilmiş cinsellik ve cinsiyet ile ilgili olan söylemlerle kontrol edilmekteyiz.

Ne var ki, Foucault’un cinsellik hakkındaki bu görüşleri kimi feministlerce benimsenmiş olsa da feminizm gibi pek çok farklı kola ayrılmış bir harekette bu konuda

* İngilizce’de “özne” anlamında kullanılan “subject” kelimesi ile “boyun eğme, itaat etme” anlamında kullanılan “subjection” aynı kelimelerle ifade edilmektedir.

⁵³⁸ Phelan, s. 424.

⁵³⁹ Phelan, s. 424.

⁵⁴⁰ Phelan, s. 425.

ortak bir kabul mevcut değildir. Kanadalı bireysel feminist ve anarşist Wendy McElroy bu konuda farklı düşünmektedir. Günümüz anarşist feminizminin etkin isimlerinden olan McElroy, Stirner’ci bireysel anarşizm ile feminizmi birleştirmektedir. McElroy şu anda ana akımı oluşturduğuna inandığı cinsiyet feminizmine (gender feminizm) karşılık kendisini “ifeminist” olarak nitelemektedir.

McElroy’a göre günümüzde en baskın feminist ses NOW tarafından benimsenmiş olan cinsiyet feminizmidir⁵⁴¹. McElroy’un eleştirdiği bu feminizmin hatalı tarafı, kendisi gibi düşünmeyen kişileri feminizm ve hatta kadın karşıtı olarak kabul etmesidir. Ancak onun için tek bir feminizmden bahsetmek mümkün değildir ve feminizmin ne olduğu hâlâ devam etmekte olan bir tartışmadır. Feminizm için tam bir tanımın bulunduğunu iddia etmek dogmatizmi doğurur ve bu sebeple de feminizmin ne olduğunun tartışılması, bu düşüncenin gelişimine yönelik iyi bir süreç olarak yorumlanmalıdır. McElroy’un kendi feminizm tarifine göre feminizm “kadınlara erkekler gibi eşit davranıldığını, davranılması gerektiğini” belirten “doktrindir”⁵⁴². Bu durumda McElroy için feminizm cinsiyetler arası eşitsizliği kendisine konu etmiş ve kadınlar üzerine yoğunlaşmakta olan politik bir harekettir.

McElroy’a göre 19. ve 20. yüzyıllar boyunca Amerikan ana akım feminizminin savunduğu temel görüş, var olan hukuk kuralları altında kadınlara eşit davranılması ve kurumlar içinde adil temsiliyet hakkıdır⁵⁴³. Bu durumda ana akım feminizmin savunduğu ilke bir devrim değil var olan yapı içinde bir reformdur. Devrimci feminizmi benimseyenler ise var olan hukuk sistemini ve kurumları eleştirmektedirler ve onları eşitsizliğin sebebi olarak görmekteydiler. Devrimci feminist gelenek içinde en önemlileri ise günümüzdeki cinsiyet feminizminin çokça etkilendiği sosyalist feminizm ve “ifeminizm” tarafından devam ettirilmekte olan bireysel feminizmdir⁵⁴⁴. McElroy’a göre her iki feminist akım da bir devrimin gerekli olduğuna inanmakta ancak devrimin nasıl yapılması gerektiği konusunda birbirlerinden çok kesin bir şekilde ayrılmaktaydılar.

⁵⁴¹ Wendy McElroy, “How the History and Theory of Individualist Feminism Differs: Especially Equality, Justice and Class”, http://www.wendymcelroy.com/e107_plugins/content/content.php?content.116 (14.11.2008).

⁵⁴² McElroy, “How the History and...”.

⁵⁴³ McElroy, “How the History and...”.

⁵⁴⁴ McElroy, “How the History and...”.

Bu dönemin sosyalist feministlerine göre eşitlik sosyo-ekonomik şartların düzeltilmesi ile mümkündür. Kadınların özgürlükleri ancak kapitalizmin yok edilmesi ve aile, kilise gibi erkek egemenliği üzerine kurulmuş kurumların ortadan kaldırılması ile mümkün olabilir. Sosyalist feministlere göre kadınlar kapitalist sisteme uytansa yeni bir ekonomik düzen inşa etmelidir. Bu sosyalist feminizm 19. ve 20. yüzyıllar boyunca evrimleşmiş ve 1970’li yıllardan itibaren “post-marksist feminizm” olarak anılmaya başlanmıştır⁵⁴⁵. Post-marksist feminizmin temel savı erkin ve servetin eşit dağılımı ilkesine dayanmıştır. Buna karşılık bireysel feministler tarafından savunulan görüşe göre eşitlik sadece kadın ve erkeğin bireysel haklarına kanunlar tarafından eşit davranıldığında gerçekleşir. Böylelikle bireysel feminizm, sosyalist feminizm gibi bölüşüm hakkında herhangi bir şey söylemeksizin hakların eşit korunması gerektiğini savunur.

Marksist felsefede savunulan görüş olan sınıflar arası çatışma konusu cinsiyet feministleri için cinsiyetler arası çatışma olarak yorumlanmaktadır. Cinsiyet feminizmine göre erkekler yalnız biyolojik değil aynı zamanda sosyal ve politik bir kimliğe de sahiptirler. Bu feminizm tarafından sunulan bir diğer görüş ise erkeklerin sahip olduğu politik ve sosyal çıkarların kadınlarınkiyle çatışma halinde olduğudur. Buna göre cinsiyet feminizmi için çatışmanın temel belirleyicisi sınıflar değil cinsiyettir. McElroy’a göre böyle bir bakış açısı bir kişinin sahip olduğu davranışlarının neler olacağına, kişinin bireysel özelliklerine bakılmaksızın, cinsiyetine göre karar verilmesi demektir⁵⁴⁶. Cinsiyet feminizmine göre birisinin erkek olması onun kişisel çıkarlarının ne olacağının önceden peşinen belirtilmesi demektir. Bir sınıf oluşturan erkekler kadınları baskı altında tutan kurumları da inşa etmişlerdir; bu yüzden kadınlar üzerindeki baskıların ortadan kaldırılması için bu kurumların yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır⁵⁴⁷. Hâlbuki bireysel feministler kadın ve erkeklere ortak bir insanlığı paylaşan bireyler olarak bakmaktadırlar. Kadınlar da aynen erkekler gibi benzer haklar ve sorumluluklara sahiptirler. McElroy’a göre “en temel insan hakkı kendi bedenlerimizin ve mülkiyetimizin huzur dolu keyfine varabilmemize yöneliktir”⁵⁴⁸.

⁵⁴⁵ McElroy, “How the History and...”.

⁵⁴⁶ McElroy, “How the History and...”.

⁵⁴⁷ McElroy, “How the History and...”.

⁵⁴⁸ McElroy, “How the History and...”.

Böylelikle bireysel feminizme göre siyasal açıdan “iyi” olan cinsiyet üzerinden değil haklar üzerinden ifade edilir.

McElroy’a göre cinsiyet feminizmi ile bireysel feminizm arasında bir diğer fark ise adalet kavramına bakış açılarındadır. Cinsiyet feminizminde adalet varılması öngörülen en son hedeftir⁵⁴⁹. Adil bir toplum cinsiyet feminizmine göre babaerkil yapıların bulunmadığı ve kapitalizmden arındırılmış bir toplumdur. Böylesine bir yaşamda kadınların özgürlükleri teminat altına alınmış olunacak ve kadınlar sosyo-ekonomik baskılardan kurtulmuş olacaktır. McElroy’a göre cinsiyet feminizminin bakış açısında adil topluma önceden tanımlanmış ekonomik, politik ve kültürel düzenlemelerle ulaşılabilir. Anarşizmin her türlü önceden belirlenmişliğe karşı takındığı muhalif tavırdan dolayı cinsiyet feminizminin adil toplumun ne olduğuna dair görüşlerine katılması mümkün değildir. Bu durumda bireysel feminizm için adalet araçsal bir öneme sahiptir. Bu bakış açısına göre bireysel feminizmde toplumun geneli tarafından kabul görmüş, üzerinde herkesin görüş birliğine vardığı ve herkesin pay sahibi olduğu her türlü sonuç adildir⁵⁵⁰. Bireylerin özgürce, kendi bireysel tercihlerine dayanarak yaşadıkları her türlü yaşamda adil toplumu görmekteyiz. Böyle bir toplum sosyalistse de önemli değildir kapitalistse de. Önemli olan bireylerin kendilerini nasıl mutlu hissettikleridir. Bireysel feminizme göre kişilerin tercihlerinde herhangi bir zorlamanın yapılması mümkün değildir. Bireyler kendi tercihlerinde özgürdürler ve başkalarının ne tercih etmesi gerektiğine müdahale edemezler. Ancak McElroy’a göre cinsiyet ayırımına bağlı yürütülen feminizm için gerektiğinde şiddete başvurulabilir. Bireysel feminizme göre ise eğer tepki gösterilecekse bu tepki şiddete başvurmaksızın yapılmalıdır. Bu konu hakkında McElroy örnekler vererek görüşlerini açıklar. Bir toplumda gönüllü ve uzlaşmaya dayalı olarak yapılan her şeyin ahlâki olduğunu savunmak mümkün değildir. Örneğin gönüllü işbirliğine dayalı bir toplum ırkçı öğeler barındırıyor diye ırkçılığı yasal saymak mümkün değildir. Irk ayırımına karşı gelmek için pek çok yönteme başvurabiliriz ama şiddete asla başvuramayız⁵⁵¹. Bu durum ise McElroy’a göre cinsiyet feminizmi ile bireysel feminizm arasında yer alan bir diğer önemli farka işaret eder. Cinsiyet feminizmi gerektiğinde şiddete de başvurmayı meşru

⁵⁴⁹ McElroy, “How the History and...”.

⁵⁵⁰ McElroy, “How the History and...”.

⁵⁵¹ McElroy, “How the History and...”.

görmektedir çünkü McElroy’a göre radikal feministler için adalet şiddete başvurarak, devletle de sağlanabilir. Anarşizm ile Marksizm arasında yaşanan, yüz yıldan fazla bir süreden beri var olan görüş ayrılığı burada da kendini göstermektedir. Cinsiyet feministlerine göre hata yaptıklarına inanılan kişiler zorlamalara ve baskılara maruz bırakılabilirler. Bu durum ise anarşist bireysel feministler için asla kabul edilemeyecek bir şeydir. Bireysel feminizm seçme özgürlüğüne dayanır ve McElroy’a göre bireylerin kafasına silah dayayarak “seçme özgürlüğün var” demek kendi içinde bir çelişkidir⁵⁵². Bireysel anarşizmin temel ilkesi karşılıklı olarak herkesin ve her bireyin kendi vücudu konusundaki kararlarına saygı ve kendi seçtiklerinin korunmasıdır.

Böylelikle McElroy görebildiğimiz kadarıyla anarşist fikirlerle uyum içinde bulunarak kesin çizgililerle birbirinde ayrılmış bir doğrular ve yanlışlar ayırımına gitmemektedir. Önceden tanımlanmış böyle bir ayırım hangi ölçüde olursa olsun bir baskıyı ve zoru doğuracaktır. Örneğin ana akımda yer alan feministler porno filmleri erkek egemen toplumlarda kadının bir meta haline getirilmesi ve erkeklerin şehvetlerinin nesnesi olması olarak yorumlayarak bu filmlere karşı çıkmaktadırlar. Bu durum bireysel feminizmde farklı yorumlanmaktadır. McElroy’a göre bu türden filmlerde oynayan kadınlar da bu filmleri izleyenler de kendi bireysel kararları doğrultusunda hareket ediyorlarsa herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Fikirlerini cinsiyetler arasındaki farklılıklar konusu üzerine inşa eden feministlerin pornografik yayınlar konusunda neden bu kadar kesin görüşlere sahip olduklarını anlayabilmek için, McElroy’a göre, cinsiyet feministlerinin Marks ve Foucault ile olan ilişkilerine bakmak gerekir⁵⁵³. Marks’ın sınıflar arası çatışma fikrinin cinsiyet feministlerince cinsiyetler arası çatışmaya dönüştürülerek feminizme uyarlandığını yukarıda belirtmiştik. Böylelikle burjuvanın işçi sınıfını ezmesine benzer bir şekilde kadınlar da erkekler tarafından ezilmektedir. Peki, Foucault’un cinsiyet feministleri tarafından benimsenmesi, McElroy’a göre, ne gibi sonuçlara yol açmaktadır?

Bu bölümün başlarında da açıklamaya çalıştığımız gibi Foucault için cinsellik sosyal olarak inşa edilmiş bir kavramdır ve cinselliği anlamak için tarih ve

⁵⁵² McElroy, “How the History and...”.

⁵⁵³ Wendy McElroy “Why and How Did Foucault Influence Feminism?”,
[http://www.wendymcelroy.com/e107_plugins/content/content.php?content.73], (14.11.2008)

kültürü anlamak çok önemlidir. McElroy’a göre bu çok da olay yaratacak bir fikir değildir ancak Foucault’un sonradan kullandığı “episteme” yani bilgi kavramı ile birlikte özgün fikirlere ulaşılmaya başlanır. Foucault’a göre bir kültürün bilgisi o kültürün dilini, o kültürde yer alan davranışları, fikirleri ve bilimi içeren her şeydir. Bir diğer ifade ile bir kültürün bilgisi bu kültürün veya dönemin dünyaya yaklaşma, onu yorumlama tarzıdır⁵⁵⁴. Tarih ilerledikçe bir “episteme” yerini zamanla bir diğerine bırakır. Örneğin Orta Çağ için geçerli olan düşünce şekli zamanla yerini Rönesans’a bırakmış ve böylelikle başka türlü bir düşünce şekline geçilmiştir. “Episteme belirli bir dönemdeki insanların nasıl düşüneceklerini belirler. Kim olduklarını ve neler yapacaklarını tayin eder”⁵⁵⁵. Foucault için de insan bedeni kültürel olarak inşa edilmiş bir dünyada yaşamaktadır ve böylelikle insan bedeni yaşadığı toplum tarafından inşa edilir. Hatta bir takım organlarımız dahi günümüz tıp biliminin eseridir. Bu tıbbi bakış ile birlikte bedenimiz ameliyatlar, ilaç ve diyet ile birlikte kontrol altında tutulan iyi düzenlenmiş bir şey haline çevrilir. Bu konuda McElroy “on sekizinci yüzyılın tıbbi bakışı yirminci yüzyılınkinden farklıydı. Episteme farklıydı. Bundan dolayı on sekizinci yüzyılın insan bedeni yirminci yüzyıldakinden farklıydı” demektedir⁵⁵⁶. Belli bir dönem içinde insan bedeninin ne olduğunun belirlenmesinde en önemli etken ise bu dönemde yazılmış metinlerdir. Burada Foucault toplumların kelimeler ve imgelerce yaratıldığını söylememektedir. Foucault’un belirtmeye çalıştığı şey, metinlerin bir toplumun epistemesini yarattığı ve bununsa toplumu yarattığıdır⁵⁵⁷. Böylelikle, örneğin, baskı altında tutulmuş cinsellik hakkında konuşmak ve yazmak cinselliğin baskısına yol açmaktadır. Bu demektir ki, erk kendi etkinliğini kelimeler ve imgeler aracılığı ile tatbik etmektedir.

Pornografi konusuna geri dönecek olursak ana akım cinsiyet feministlerinin benimsediği görüşe göre, Foucault’dan yola çıkarak, metinler bir toplumun epistemesini, bu da toplumun kendisini yaratıyorsa ve erk kendi etkinliğini bu şekilde uyguluyorsa bu durumda pornografik metinlerde bizlere sunulanlar da içlerinde erki barındırmaktadırlar. Cinsiyet feministlerine göre pornografik görüntülerde kadına uygulanan şiddet erkek

⁵⁵⁴ McElroy “Why and How...”.

⁵⁵⁵ McElroy “Why and How...”.

⁵⁵⁶ McElroy “Why and How...”.

⁵⁵⁷ McElroy “Why and How...”.

egemen toplumlarda erkeğin üstünlüğünü yansıtırken kadını ise erkeğin şehvetinin pasif birer nesnesi haline getirmekte ve böylelikle geleneksel toplumlardaki kadının yeri sağlamlaştırılmaktadır. Cinsiyet feministleri için cinselliğin sosyal bir biçimde inşa edilmiş olması bir bakıma da iyi bir haberdir çünkü eğer cinsellik yanlış bir şekilde inşa edildiyse yıkılıp tekrardan doğru bir biçimde yapılması mümkündür⁵⁵⁸. Pornografi konusunda ise McElroy farklı düşünmektedir. Onun için pornografi bu işi yapmaya rıza göstermiş yetişkin insanların yer aldığı cinsel içerikli kelimeler ve imgelerdir⁵⁵⁹. Pornografide yer alan kişilerin kendi rızalarının bulunması bu eylemlerinin kişisel bir tercih olduğunu göstermektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bireysel anarşizm için en önemli nokta bireylerin tamamen kendi özgürlüklerine dayanarak aldığı kararlardır. Bu kararlar ile hem kadınlar hem de erkekler için eşit bir şekilde güvence altında bulundurulacak haklar dâhilinde yapılan her şey kabul görmelidir. Pornografi içinde yer almak, bireylerin kendi rızalarına dayanmakta ise bu durumda herhangi bir sorun bulunmamaktadır; asıl problem anti-porno hareketinin doğurduğu baskıda ortaya çıkar.

4.4 Aydınlanmış Anarşi ve Matthias Kaufmann

Son dönemlerde anarşizm üzerine yapılan çalışmalardan en ilginç Matthias Kaufmann tarafından geliştirilen Aydınlanmış Anarşi anlayışıdır. Eşitlikçi liberalizm anlayışından fazlasıyla etkilenen bu görüşe göre günümüzde bireylere neyin yapılması gerektiğini dışarıdan yapılan zorlamalara dayandırmak doğru değildir. Böyle bir anlayış devlet kavramına çok fazla yetki verir ve zamanla bu yetki bir baskı aracı haline gelir. Bunun yerine önemli olan dış zorun yerine iç zorun getirilmesidir, ki bu durumda etik kavramının ilkeleri devreye girer. Bireyler yapılması doğru olan şeyi dış zorun yüzünden değil, bunların doğru olduğuna inandıklarından dolayı yapmalıdırlar. Eşitlikçi liberalizmi merkezine alan Aydınlanmış Anarşi anlayışı dışardan dayatılan her türlü zorlamayı kötü bir şey olarak görür, ancak bununla birlikte insanlar arasında her türlü zordan yalıtılmış bir yaşamın oluşması da tam olarak mümkün değildir⁵⁶⁰. Bunlardan ötürü zor ortadan kaldırılarak birey mümkün olduğunca koruma altına alınmalıdır. Bireysel haklarına ve özgürlüklerine haiz kişinin her türlü dışsal zordan

⁵⁵⁸ McElroy “Why and How...”.

⁵⁵⁹ McElroy “Why and How...”.

⁵⁶⁰ Kaufmann, s. 15.

yalıtlmış bir hayat sürmesi eşitlikçi liberalizmin de temel unsurunu oluşturur. Kaufmann'ın çalışmasında anarşizmin hedefi olarak “insanların kendiliğinden erdemli, yardımsever ve iyi olmaları için bireye yönelik dışsal zor yerine içsel zor[un]” getirilmesi önerilmektedir⁵⁶¹. İnsanların ahlâki yargılarına çok büyük oranda dayanan bu anlayışa göre yine de ahlâki yargılar sürekli bir eleştiri sürecinden geçirilmelidir. Böylelikle kendi yargılarına kesinlikle güvenmek ve kendininkine benzemeyenlere cephe almak anlayışından da kaçınılmış olur. Kaufmann bu noktada Green'in görüşünden alıntı yaparak

“o halde anarşist ütopyanın toplumsal alandaki en önemli unsurları bir yandan şiddete dayalı zorun yerine mümkün olduğunca düşünce ve eğitimi geçirme çabası, öte yandan eğitime temel oluşturan normatif kuralların hiç durmaksızın sürekli olarak itiraz ve kontrol altında tutulmasıdır”

demektedir⁵⁶². Ancak anarşizmin bu türü çoğunluğu klasik anarşistlerce savunulmuş olan devletin tamamen ortadan kaldırılmasını savunmamaktadır. Devletin varlığı gereklidir ancak zordan mümkün olduğunca arındırılmış olan bir toplumda bu varlık en aza indirilmelidir. Bireysel istekler ile toplumsal istekler arasındaki çatışmanın Aydınlanmış Anarşi anlayışında kesintisiz bir süreçte çözülmesi öngörülür. Diyalektik bir süreçte çözüme kavuşturulması öngörülen bu çatışma boyunca “liberal, sosyal sorumluluk taşıyan ve demokratik anayasal devlet kuralları” dikkate alınır⁵⁶³. İşte Aydınlanmış Anarşi anlayışının özünü alınan kararların özerk olabilmesi amacıyla her türlü dışsal zorun ortadan kaldırılması oluşturur. Yine anarşist gelenek içerisinde yer alan dışsal, mutlak hakikatler görüşüne şiddetle karşı çıkma tavrı Aydınlanmış Anarşi için de geçerlidir. Belirli bir siyasi kişilik oluşturmaya çalışan ve toplumda aynılığı amaçlayan herhangi bir düşünce zamanla şiddete ve teröre yol açar: “İrrasyonel motiflerin ve ulu hakikatlerin siyasi araç olarak kullanılması ise daima peygamberlere ve hocalara denetlenemeyen bir güç sağlar ki, bu nedenle aydınlanmış anarşist bir tutumda yer alamazlar”⁵⁶⁴.

⁵⁶¹ Kaufmann, s. 15.

⁵⁶² Thomas F. Green, *Voices. The Educational Formation of Conscience*, Notre Dame: Otfried Höffe, 1999, s. 122, aktaran: Kaufmann, s. 15.

⁵⁶³ Kaufmann, s. 16.

⁵⁶⁴ Kaufmann, s. 17.

Peki bu görüş ne kadar ütöpiktir veya ne kadar gerçekçidir? Kaufmann'ın da belirttiği gibi anarşizm kapsamı içerisinde yer alan çalışmaların çoğunluğunda bir hayali eğilim söz konusudur. Kant'a göre bir şeyin varlığı ya da yokluğu kanıtlanamıyorsa bu durumda "akla gereksinim hakkı" kabul edilmektedir⁵⁶⁵. Günümüz dünyasında da Aydınlanmış Anarşi görüşü içerisinde savunulan anarşinin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi doğrultusunda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bu durum Kaufmann'a göre Aydınlanmış Anarşi'nin hedeflerine ulaşmasına izin vermekte hatta zordan arındırılmış bir toplumda yaşamaya doğru ulaşma uğraşını hepimizin görevi yapmaktadır. Kaufmann'ın burada savunduğu görüş ile Russell'ın reel politikada anarşizmin gerçekleşmesinin mümkün olmadığına ama bireylerin sürekli olarak anarşizmin hedeflerine ulaşmak için çabalamaları gerektiğine dair görüşü kısmen örtüşmektedir. Anarşizmin hedeflerine ulaşmak için daimi bir çaba içerisinde bulunmak bireysel mükemmelleşmeyi gerektirmektedir. Aydınlanmış Anarşi görüşünde önemli olan taraf bireylerin her türlü hırstan ve diğer gözü dönmüş ideolojik saplantılardan uzak durarak aklın rehberliğinde yaşamasıdır. Bu durum ise herkese eşit eğitim ve kendini ilerletme olanağı verilerek mümkün olmaktadır. Böyle bir hedefe ulaşmak için devletin kökten yıkılmasını savunmak doğru değildir ancak devletin yapısı yeniden gözden geçirilmeli, insanileştirilmeli ve zamanla küçültülmelidir. Kaufmann'ın çalışması boyunca yapmaya çalıştığı şey 19. ve 20. yüzyılda şekillenmeye başlayan anarşizmin barındırdığı kimi "sezgileri" günümüz politik yaşamında kullanılabilir hale getirmektir⁵⁶⁶. Kaufmann'a göre bu dönemler içinde ortaya çıkan anarşist sezgiler ile bireyler, devletin aldığı yapıyı eleştirmişler ve devlet kurumunun varlığının oluşturduğu ortamdan çıkış yolları bulmaya çalışmışlardır. Anarşist sezgiler genel olarak insanların zor altında değil gönüllü olarak bir takım sorumluluklar almalarını ve böyle yaşamaları gerektiğini savunmaktadır. Bu durumda insanların oluşturdukları cemaatler baskı ile değil karşılıklı güven ve bireysel gelişmeye olan itibar ile var olmalıdırlar; bu gelişmenin gerekli koşullarını hazırlamalıdırlar. Bu şekilde ortaya çıkan anarşist

⁵⁶⁵ Kaufmann, s. 24.

⁵⁶⁶ Kaufmann, s. 30.

sezgiler modern liberal ve anayasal hukuk devletlerinin de kılavuzudurlar⁵⁶⁷. 19. ve 20. yüzyılın anarşist sezgilerini üç kısımda toplayan Kaufmann şöyle demektedir:

“Sezgiler müphem bir şekilde de olsa birinci olarak, tek tek insanların istemedikleri şeylere zorlanmalarındansa gönüllü ve istekle işbirliği yapmalarının bir şekilde daha iyi olduğunu ifade etmektedirler. İkinci olarak insani ortak yaşamın, baskı ve sömürü değil, esenlik ve işbirliği yaratabileceğini ve yaratması gerektiğini söylemektedirler. Üçüncü olarak bu iki unsurun esas olarak birbiriyle uyum halinde olduğunu ve bunların gerçekleştirilmesinin imkânsız bir hedef ve sapık bir ütopya olmadığını söyler. Çok basit gibi görünse bile bu sezgiler, politik gelişmenin zeminini oluşturabilecek bir hedefi tanımlamaktadırlar”⁵⁶⁸.

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere Kaufmann anarşist felsefenin ideallerini sosyal, demokrat, anayasal devletlerin idealleri yapmaya çalışmaktadır. Marksizm de aynı hedefler doğrultusunda yola çıkmış olsa bile tarihin insanlara ispat ettiği üzere hedeflerden sapılmış ve çok daha despotik bir evreye girilmiştir. Bu durumu Kaufmann “Stalin ve halefleri ütopyalarımızı çaldılar” diyerek dile getirmektedir⁵⁶⁹. Zora dayalı toplum yapısını ortadan kaldırmak ve devletin sınırlarını mümkün olduğu kadar alt seviyeye çekmek suretiyle yeniden şekillendirilmek istenen bir toplumda bu kurumların yerini hangi kurumların ve ilişkilerin alacağı sorusu akla gelmektedir. Örneğin devletin gücünün elimizden geldiğince azaltılması ile ortaya çıkacak yeni koşullarda bir düzen nasıl sağlanacaktır? Veya oluşan yeni ortamda var olan şartları denetlemek için hangi araçları kullanmak gerekecektir? Aydınlanmış Anarşi görüşüyle şekillenen bir toplumda gelişmenin hedefi ne olacaktır? Kaufmann bu ve benzeri sorulara çalışmasının son bölümünde cevap vermeye çalışarak Aydınlanmış Anarşi görüşünü tamamlamaktadır. İlk sorunun cevabı olarak devletin yetkilerinin kısıtlanmasıyla zor unsurunun yerini en yüksek seviyeye çıkarılmış gönüllü işbirliklerinin alması öngörülmüştür⁵⁷⁰. Bu sayede bireyler kurallara devlet istedi diye değil, doğru olduklarına inandıklarından gönüllü olarak iştirak edeceklerdir. İkinci olarak, anarşist toplumda var olan koşullara ve bu koşullarda şekillenmiş katı inançlara yönelik denetim aracı olarak sanat kullanılacaktır. Sanat vasıtasıyla koşullar ve katı inançlar sürekli olarak eleştiriye tâbi tutulacak ve doğrulukları tartışmaya daima açık

⁵⁶⁷ Kaufmann, s. 256.

⁵⁶⁸ Kaufmann, s. 30.

⁵⁶⁹ Kaufmann, s. 12.

⁵⁷⁰ Kaufmann, s. 257.

olacaktır. Üçüncü sorunun cevabı olarak ise öngörülen toplumsal yaşamın esas hedefi “özgür ve eşit üstün insanlar topluluğu” tesis etmektir. Burada üstün insandan kasıt kendini geliştirmeye açık olmaktadır⁵⁷¹.

Daha önceden de belirtildiği gibi Aydınlanmış Anarşi görüşü diğer pek çok özgürlükçü görüş ile paralel olarak insanüstü aşkın hakikatler inancına kesinlikle karşı çıkmaktadır. Bir takım hakikatlerin zamanı belirsiz bir şekilde önceden tayin edilmesi görüşü, bu hakikatlere vâkıf olduğunu savunan kişi ya da gruplarca siyasal baskı ve hatta terör unsuru olarak kullanılmıştır. Ulaşılabilecek mutlak bir hakikatin mevcudiyetsizliği görüşü ulaşılması gereken nihai toplumsal yapı ve yaşam anlayışına da karşı durulmasını gerektirir. Böylelikle herhangi bir dogmatik eğilimden de uzak durulmuş olunacaktır. Gerçeği bulma çabası içinde varılan hiçbir noktanın son nokta olmaması yaşam içinde daimi bir belirsizliği de zorunlu kılmaktadır. Buna rağmen gerçeği arayışta olmak gerçeği aramanın anlamsız olduğu manasına değil, gerçeği bulduğunu söyleyenlere karşı şüpheyi yaklaşılmasının gerektiğine işaret etmektedir⁵⁷². Ancak yine de insanların tümü tarafından doğru olduğuna inanılan davranış kalıpları da yok değildir. Örneğin neredeyse bütün toplumlarda yardımseverlik, cesaret, disiplin, dakiklik, kibarlık gibi insani özellikler takdir ve teşvik edilmektedir. Ne var ki, yakın dönemlerde şahit olduğumuz olaylar, örneğin, cesaret ve disiplinin kötü amaçlar için kullanıldığında nasıl bir sonuca vardığını bizlere göstermiştir. İşte bu sebeplerden ötürü Kaufmann bu tür erdemlerle ilgili Erich Fromm’un “ikincil erdemler” kavramına başvurur⁵⁷³. İkincil erdemler her ne kadar kötü sonuçlara sebep olabilmekte ise de sonuç itibarıyla erdemlerdir. Bu türden erdemler insan cemaatlerinin yaşamları için çok önemli olmaktadır. Kaufmann burada insanın sahip olduğu çalışkanlık ve sabır erdemlerinin toplumun faydasına olduğu sürece desteklenmesi gerektiği görüşünü dile getirir⁵⁷⁴. Bu erdemler toplumsal yaşamın daha da arzu edilir bir düzeyde sürdürülür olmasını temin etmektedir. Örneğin belli bir eğitim ve insanlık düzeyini gösteren kibar olma hali karşılık bulduğu ve samimi, içten olduğu sürece bir anlam kazanabilmektedir. Kimi Marksist ve anarşist eğilim içerisinde kibarlık burjuva sınıfının bir özelliği olarak

⁵⁷¹ Kaufmann, s. 257.

⁵⁷² Kaufmann, s. 257.

⁵⁷³ Kaufmann, s. 257.

⁵⁷⁴ Kaufmann, s. 260.

görülmekteydi. Ancak Kaufmann'ın savunduğu anarşist görüş içerisinde (benimsenen nezaket kuralları bir ayrıcalık ve üstünlük olarak algılanmadığı, haksızlıklara yol açmadığı sürece) toplumsal iyinin lehineyse bireyin taşıması gereken bir özelliktir⁵⁷⁵. Bunun yanında genel olarak İyi'nin ne olacağının tespitini yapmak mümkün değildir. Hangi durumda ne yapılacağına bireyin kendi karar vermelidir. Tabî ki, burada Kaufmann birey kavramı ile aydınlanmış, erdem sahibi bireyi kastetmektedir. Erdem sahibi olan birey verdiği kararları doğru olduğuna inandığı için gönüllü olarak uygular. Bu durum ise dış zora gereksinimi gittikçe azaltır. Bu durumda bireysel erdemin geliştirilmesi vasıtası ile dışsal zor da ortadan kaldırılma yoluna girer. Böylelikle topluma hizmet gönüllü olarak yapılır “ancak bunun için kendilerine saygı duymak ve başkalarından saygı görmek hakları vardır”⁵⁷⁶. Bu görüşlerle birlikte yukarıdaki sorulardan ilki olan “ortaya çıkacak yeni koşullar içerisinde bir düzen nasıl sağlanacaktır?” sorusunun cevabı “vicdanının sesini dinleyen ve erdem sahibi bireylerin varlığı ile” olmaktadır. Aydınlanmış Anarşi anlayışı asıl gelişimini bu bireyle gerçekleştirmektedir.

Ne olursa olsun, Fromm'un belirttiği ikincil erdemlerin hatalı olarak kullanılması sonucunda toplum taassubun tesiri altına girebilir. Burada erdemlerin bireylere sağladığı gücün yanlış kullanımına karşı durabilecek bir başka denetim organına ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi takdirde toplum tek bir fikre bağlanabilir ve bu durum ise belirttiğimiz yüce hakikatler düşüncesine yol açar. Bu saplanmanın önüne, Kaufmann'a göre, sanat vasıtasıyla geçilebilir. Kaufmann'a göre “aslında öteden beri iyi ve gerçek konusundaki ucuz kanaatleri sarsmak konusunda sorumluluk talebi sanattan gelmekte ve bu onun tarafından belli ölçüde de yerine getirilmektedir”⁵⁷⁷. Böylelikle sanata toplumsal refahın tesisi ve bunun devamına yönelik politik bir görev de yüklenilmiş olur. Sanatın doğasında var olan eleştiri ve gerçeği bulma çabası benzer çabalardan dolayı felsefenin de kapsamına girmektedir. Gerek felsefe gerekse sanatsal faaliyet düşünce tembelliğini ortadan kaldırmakta ve sürekli olarak sorular sorarak, yeni açılımlar sunarak gelişmeye yönelik bir tavır sergilemektedir. Sanatın ileri bir seviyeye vardığı toplumlarda gelişmenin önünün açık olması bunun bir ispatını oluşturur.

⁵⁷⁵ Kaufmann, s. 260.

⁵⁷⁶ Kaufmann, s. 262.

⁵⁷⁷ Kaufmann, s. 264.

Düşünce tembelliğine yönelik girişilen bu karşı duruş ile birlikte sanat doğal olarak bilinen ve böyle olduğu için de sorgulamaksızın kabul edilmekte olan her türlü görüşü eleştirinin süzgecinden geçirmek suretiyle gelişiminin önünü açar. Kaufmann'a göre "bu şekilde Mill'in yeni gerçeklikler bulmanın ve yaşatmaya değer olan gerçekleri canlı tutmanın tek yolu olarak gördüğü içeriksel tartışma devam edebilir"⁵⁷⁸. Kaufmann için sanat sadece meslekten sanatçı olanlarca icra edilen bir faaliyet olmaktan çok her bireyin kendi yaratıcı yeteneğini sergileyebileceği bir eylem olmalıdır. Böylece sanatın işlevlerinden olan sorgulama faaliyeti yalnızca belli insanların değil toplumun her kesiminden bireylerin gerçekleştirdiği bir eyleme dönüşebilir. Bu sorgulama ise bireysel ve toplumsal gelişmenin önünü açar. Olumlu yönde gerçekleşen bu türden bir gelişmenin ise hedefi daha insani bir toplumda yaşayabilmektir.

Aydınlanmış Anarşi anlayışının geldiği bu aşamada daha insani bir toplumdan kastedilenin ne olduğu ve hatta böyle bir toplumunun var olup olmadığı sorusu sorulabilir. Verilecek cevap ne olursa olsun göz ardı edilmemesi gereken nokta siyaset felsefesinde sergilenen her türlü görüşün belli bir hedefinin olması gerektiğidir. Determinist tarih anlayışına yönelik her türlü eğilimin anarşistlerce reddedilmesi göz önünde tutulunca Aydınlanmış Anarşi'nin de bu tarihsel bakışı onaylaması beklenemez. Bireysel tutkuların tarihin amacı konumuna yükseltilmesinin geçmiş dönemlerde verdiği zarar bilinmektedir. Hegel tarafından savunulan tarihin sonunun Germen kavimlerinin birliği sağlanınca geleceği öngörüsünün bedeli 20. yüzyılda gerek Batılı ve gerekse Doğulu devletlerce fazlasıyla ödenmiştir; veya günümüzde sahip olduğu iktisadî ve askeri gücün avantajlarını çıkarlarının bulunduğu yerlere saldırarak kullanan Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi siyasetini meşrulaştırırken başvurduğu benzer söylemler sonucunda yaşananları hemen hemen her gün televizyonlarımızda izlemekteyiz. Ortaya çıkan kötü manzaraların tüm dünyada yarattığı infial, Barak Obama'nın önderliğinde Demokrat Parti tarafından yeniden şekillendirilen yönetim ve politikalar neticesinde yerini kısmi bir umuda bırakmış olsa da tarihte bir kez tekrarlanan bir olayın bir daha tekrarlanmaması için hiçbir sebep bulunmamaktadır. Bunlara ek olarak Avrupa genelinde yaşanan ırkçı faaliyetler ve ırkçı partilerin

⁵⁷⁸ Kaufmann, s. 265.

oylarında yaşanan hızlı çıkışlar aşkın gerçeklere dayanılarak oluşturulan her türlü politikanın nasıl bir bağınazlığa yol açacağını tekrardan hatırlamamızı sağlar.

Siyaset felsefesinin kapsamında verilen her türlü eserin belirli bir toplumsal hedefe sahip olması ve geleceğin kaçınılmaz bir biçimde yazar ya da filozof tarafından belirtildiği şekilde olacağı şeklindeki görüş ile Aydınlanmış Anarşi nasıl başa çıkacaktır? Öncelikle belirtmek gerekir ki, Kaufmann'ın geleceğe dair görüşleri, ait olduğu siyasi görüşe ters düşmeksizin, mutlak bir gelecek öngörüsünden mümkün olduğunca kaçınmaktadır. Kaufmann'a göre "olasılıkla mükemmel bir toplum var olmayacaktır. Muhtemelen yaşamın anlamı konusunda da hiçbir zaman mutlak gerçeklik bulunamayacaktır. İnsanların ve insan olmanın kederinin 'arayışta' kalması olasıdır"⁵⁷⁹. Kaufmann'a göre işte tam da bu arayışta olma durumu insanlara asıl dinamizmi veren unsurdur. Bu sürekli "yolda olma" hali toplumların hareketliliğini sağlamakta ve yaşamı sabitlenemez bir hale getirmektedir. Bu devrim içinde Kaufmann'ın Nietzsche'den ödünç aldığı Üstün İnsan kavramı sadece bir hedef değil bir ödevdir. Üstün İnsan olmaktan kasıt Kaufmann'a göre, Nietzsche'yi yanlış anlayanlardan çok farklı olmak üzere, bireysel gelişime sürekli açık olmayı, hikmet sahibi olmak için bitmeyen bir uğraş içinde bulunmaya gönüllü olmayı ifade etmektedir⁵⁸⁰. Bireyin erdemli olma yolunda ilerlemesinden en çok birey kendisi sorumludur. İyi bir toplumda yaşamak isteyen her insan için kendi gelişimi ahlâki bir görev halini alır. Kişi ancak bir toplum içinde birey kimliğine ulaşabilir. Bu durum ise bireysel gelişimi kendisine ödev edinmiş kişinin içinde yaşadığı topluluğa da sorumluluklar yükler. Söz konusu olan topluluk da aynı zamanda bireylerine eşit gelişim imkânları sunmalıdır. Böylelikle sosyal şartların farklılıklarının sağladığı farklı imkânların zararı en aza indirilmiş olur. Aydınlanmış Anarşi'nin bütün dayatmalardan uzak kalmaya çalışarak oluşturmak istediği geleceğin toplumu böyle bir toplumdur.

4.5 Toplumsal Ekoloji ve Murray Bookchin

Murray Bookchin yeni dönem anarşist hareket içinde çevresel duyarlılık ile anarşist sezgileri özgün bir yöntemle birleştirmeyi başarmış ve Toplumsal Ekoloji'nin

⁵⁷⁹ Kaufmann, s. 266.

⁵⁸⁰ Kaufmann, s. 267.

kurucuları arasında yer almıştır. Bookchin küçük yaşlardan itibaren Marksist harekette yer almış, sonralarında Troçkist olmuş ve en sonunda da anarşist çizgiye yaklaşmıştır. En yakın öğrencilerinden olan Janet Biehl'e göre ise 1995 yılından itibaren anarşizmden de uzaklaşmıştır⁵⁸¹. Bütün bunlara rağmen Bookchin yeni dönem anarşist hareket içinde önemli isimlerden biri olarak anılmaktadır.

Bookchin çevresel sorunlara yepyeni bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Tutarlı ve akılcı olma değerlerinden uzaklaşmadan doğa ile bütünleşmiş bir toplumsal yaşam ütopyasını gerçekleştirmek istemiştir. Anarşist anlayışı paylaştan, tamamlayıcılık ilkesine dayalı konfederasyonlardan oluşan bu yeni yaşamda doğa ile uyumlu bütünleşme sağlanmaya çalışılmıştır. Bookchin'in anarşizme katkısı kapsamlı bir doğa felsefesi geliştirerek bu felsefeyi kendi etiğinin temeli yapmasıdır⁵⁸².

İlk dönemlerde Marksist olan Bookchin bu görüşü tahakküme yol açtığını düşündüğü için zamanla terk etmiştir. Bookchin'e göre Marksizm, diyalektiği tahrir ederek tahakkümü "doğal bir olgu statüsüne" yükseltmiştir⁵⁸³. Bu anlamda Marksist düşünce için tahakküm özgürlüğün önkoşulu olmakla birlikte sosyalizme ulaşmak için kapitalizmin, yerinden yönetime ulaşmak için merkezileşmenin, komünizme ulaşmak için devletin tecrübe edilmesi gerekir. Böylelikle daha üstün bir aşamaya geçilebilmesi için, en azından belli bir süre, bazı önkoşullara katlanılması gerekmektedir. Böylelikle Marksizm özgürlüğün önkoşulu olarak tahakkümü görür. Marksizm'in en büyük sorunu kıtlık döneminde doğmuş olmasıdır. Marks üretimi kıtlığın olduğu bir dönemde mümkün olduğunca arttırmak için devlete ihtiyacı olduğunu düşünmüştür. Ancak modern teknoloji bizlere maddi bolluk imkânını sunmaktadır⁵⁸⁴. Marks sınıfları ortadan kaldırmak istedi; ancak aynı zamanda sınıf çatışması olmasa bile tahakkümün toplumda yer bulacağı ihtimaline karşı kördür. Özgürleşme mücadelesinde yapılması gereken devletin ele geçirilmesi değil, yaşamın hangi alanında olursa olsun tahakkümün ortadan kaldırılmasındadır. Erk yozlaştırıcıdır ve devlet içinde yer alanlar belli bir süre sonra

⁵⁸¹ Janet Biehl, "Bookchin Breaks with Anarchism", [Electronic version], *Communalism: International Journal for a Rational Society*, 2007, Sayı: 12, (15.04.2008), s. 1.

⁵⁸² Peter Marshall, **Anarşizmin Tarihi: İmkansız İstemek**, 1. Basım, Yavuz Alogan (çev.), Ankara: İmge Yayınevi, 2003, s. 827

⁵⁸³ Murray Bookchin, **Ekolojik Bir Topluma Doğru**, 1. Basım, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996, s. 192.

⁵⁸⁴ Marshall, s. 840.

yozlaşmaya başlarlar. Bu ilke radikal hareket için de geçerlidir ve Sovyet tecrübesi bunun kanıtıdır.

Bu durumda farklı bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Ekolojik hareket içinde Bookchin'in yapmaya çalıştığı şey felsefe, antropoloji, tarih ve etik gibi alanlara başvurarak tutarlı bir düşünce oluşturmaktır. Toplumsal Ekoloji sorunların salt bir sınıflar arası çatışma modelinden çıkarılarak farklı bir şekilde formüle edilmesini önerir. İnsanın insana tahakküm etmesi sınıf çatışmasından da önce var olan bir olgudur. Bu durumda girişilecek bir tahakküm antropolojisi ile tahakkümün belirmeye başladığı dönemler ele alınarak sorunların çözümü sağlanabilir. Bu bakış açısıyla Bookchin, Hegel'ci bir eğilimle, toplumların doğalarının anlaşılabilmesi için onların tarihinin ve gelişim süreçlerinin incelenmesi gerektiğini düşünür⁵⁸⁵. Bookchin'e göre yaşadığımız çevresel felâketler toplumsal sorunlara dayanır. Toplumsal tahakküm sorunu çözülmeden radikal değişiklikler de mümkün değildir. İnsanın insana olan tahakkümü insanın doğaya olan tahakkümüne yol açmıştır⁵⁸⁶. Böylelikle toplumdaki belli bir kesimin diğerlerini tahakküm altında tutmak istemesi, insanın doğaya hâkim olma ideolojisini doğurmuştur. Bu bakış açısı ile birlikte doğa edilgin görülmüş ve felaketlerin eşğine gelmiştir.

Doğanın gelişiminde evrimsel bir süreç söz konusudur. En küçük moleküllerden insan olmaya doğru giden bu süreçte her şey evrimseldir. Doğadaki evrim cansızdan canlıya ve oradan da toplumsal olana doğrudur⁵⁸⁷. İnsanın kendi dışındaki, insani olmayan doğa birinci doğadır. İnsanlar topluluk olarak bir arada yaşamaya başladıktan sonra kendileri tarafında yaratılan doğa ise toplumsal olan doğa, ikinci doğadır. İnsanların uzun süre boyunca geliştirdikleri aletler, yarattıkları yurtlar, aileler, boylar, kabileler, hiyerarşi, devlet ve bunlara ek olarak da bilim, felsefe, sanat teknik gibi kültürel kazanımın hepsi ikinci doğayı oluşturur. Oluşturulan bütün bu kültür insana özgüdür ve birinci doğada örneğine rastlanamaz. Batı geleneği içinde genellikle birinci doğa ile ikinci doğa birbirine zıt ve uzlaşmaz olarak gösterilmektedir. Bookchin'in kurduğu Toplumsal Ekoloji'de ise her iki doğanın uyumu söz konusudur.

⁵⁸⁵ Marshall, s. 830.

⁵⁸⁶ Murray Bookchin, **Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü**, 1. Basım, Alev Türker (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994, s: 23.

⁵⁸⁷ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü*, s. 31.

Bu durumda Bookchin birinci doğa ile ikinci doğanın olumlu yanlarını kaynaştırarak üçüncü doğaya ulaşmak istemektedir⁵⁸⁸. Toplumsal Ekoloji birinci doğayı anlamlı bir süreç olarak ikinci doğaya eklemek istemektedir. Bu türden bir bakış açısı ise biomerkezciliğin doğurduğu anti-hümanist eğilimlerin reddi demektir. Biomerkezci bakış Uzak Doğu'nun mistik değerlerini sahiplenmekte, yaşayan her şeyin hatta mikropların bile yaşama hakkı olduğu ileri sürülmektedir. Böylelikle insana çok daha ilkel canlılarla eşit değer verilmektedir. Bu ekolojistler insan türünü bir kanser, evrimsel bir hata olarak yorumlarlar⁵⁸⁹.

İnsan türü birinci doğadan toplumsal bir birliktelik kurduğu ikinci doğaya geçtikten sonra oluşturduğu organik toplumlarda tamamen tahakkümden arındırılmış bir yaşam sürmüştür. Organik toplumlarda yaşa, cinsiyete ve akrabalık bağlarına göre yapılan farklılaşmalar tamamlayıcılık ilkesine göre şekillenmiştir. Farklılıklar içinde birliğin var olduğu bu toplumlarda emir-komuta ve hiyerarşi bulunmamaktadır. Farklılıklar hiyerarşiyi doğurmaz. İndirgenemez asgarilerin temin edilmesinden sonra bireysel farklılıklar karşılıkçı ve tamamlayıcı bir şekilde kullanılır. Ancak organik toplumlarda yaşlıların zamanla öne çıktığını ve tecrübeden kaynaklanan kendi ayrıcalıklarını hiyerarşiyi doğuracak şekilde kullandıklarını görmekteyiz. Gerontokrasi denilen yaşlıların egemenliğine dayalı olan bu dönüşüm hiyerarşinin filizlendiği ilk aşamadır. Hiyerarşik toplumlar statü yönelimlidirler. Gerontokrasiler zamanla ataerkil ve askeri birliklere dönüşmüştür. Sonrasında ise “bu hiyerarşik düzenlemeler toplumsal ve ekonomik elitlerin, daha sonra da ekonomik sınıfların ve devlet bürokrasilerinin ortaya çıkmasına yol açtı”⁵⁹⁰. Bu türden hiyerarşik tabakalaşmalar yaş ve cinsiyet ayrımına dayanan kurumlara dönüştüler. Hiyerarşinin toplum tarafından kabulünü kolaylaştırmak ve kaçınılmaz olduklarını göstermeye çalışmak için gelenekler de bu duruma eşlik etmiştir. Hiyerarşi olgusu ikinci doğada ortaya çıktığına göre bu doğanın bir özelliğidir. Bu sebepten dolayı hiyerarşi kavramı toplumsal bir terimdir.

⁵⁸⁸ Murray Bookchin, **Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü**, 1. Basım, Burak Özyalçın (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 19.

⁵⁸⁹ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü*, s. 31.

⁵⁹⁰ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü*, s. 34.

İnsanlar birbirleriyle kurumlar üzerinden ilişki kurarlar ve kurumlar insanların doğa ile olan iletişimlerinin içeriğini belirlerler. Tarihsel gelişim içinde insanın insana kurduğu tahakküm, doğanın da tahakküm altına alınmasıyla sonuçlandığı için hiyerarşiyi oluşturan unsurlar ortadan kaldırıldığında felakete sürüklenmiş bir doğanın üzerindeki tahakküm de ortadan kalkacaktır. Tahakkümü barındırmayan bu eko-toplular, Eski Yunan şehir devletleri benzeri bir yapılanma ile doğrudan demokrasiye dayalı olarak kurulacaktır. Ancak model olarak alınan bu şehir devletleri yanıltıcı olmamalıdır. Bookchin bazı eko-sosyalistlerin savunduğu gibi asgari düzeye indirgenmiş bir devletin varlığını kesinlikle reddetmektedir. Asgari düzeye indirgenmiş bir devletin kendisini bu düzeyde tutacağına duyulan inanç “safdilliktir”⁵⁹¹. Bir devleti kurmak erki halktan ayrı tutacak şekilde kurumsallaşmaktır. Tarihin bizlere gösterdiği gibi devlet “bir kanser gibi acımasızca büyüyen bir asalak”tır⁵⁹². Erkin zamanla kurumsallaşması onun profesyonelleşmesi demektir ve bu durum ise ona sahip olanların yozlaşmasına sebep olur. Tarihin hiçbir aşamasında devletin kendi kendini ortadan kaldırdığı görülmemiştir. Bunlara ek olarak asgari düzeye indirgenmiş bir devletçilik anlayışı konfederasyon ihtimalini devre dışı bırakmaktadır. Devletçiliği savunmak, asgari düzeyde de olsa, konfederasyon fikrinin karşıtıdır. Bookchin’e göre özgürlükçü eko-toplular konfederasyonlar şeklinde örgütlenmelidirler. Konfederasyonlar yerel ve doğrudan yönetime dayalı halk meclislerinden oluşur. Böylelikle yönetimde herkesin söz sahibi olması sağlanabilir. Konfederasyon kesinlikle federasyonla karıştırılmamalıdır. Federatif yapılar örneklerine Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Bağımsız Devletler Topluluğu’nda da rastlandığı gibi çok daha merkezi yapılar olabilmektedir. Tahakkümün ortadan kaldırılması için tarihe dönüp bir daha bakmak ve organik toplumların özgürlükçü yapılarını günümüze yeniden taşımak teknolojiyi ve gelişimi göz ardı etmek değildir. Bookchin geçmişe tam bir dönüşü hatalı bir eğilim olarak görmektedir. Organik toplumlar belli bir döneme kadar hiyerarşiyi barındırmaları da tam anlamıyla sorunsuz bir yaşam sürdürmemekteydiler. Söz konusu olan dönemlerde yaşam çok istikrarsızdır. İnsanların en temel gereksinimlerinden olan yiyecek, giyecek ve barınaklara ulaşmak bir hayli zordur. Bunlara ek olarak organik

⁵⁹¹ Murray Bookchin, **Toplumu Yeniden Kurmak**, 1. Basım, Kaya Şahin (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 1999, s. 15.

⁵⁹² Bookchin, *Toplumu Yeniden Kurmak*, s. 15.

toplumlarda insanlar kendilerini ruhsal ve fikirsel olarak geliştirecek araçlardan yoksundular⁵⁹³. Dolayısıyla Bookchin'in yapmaya çalıştığı geriye dönüş değil tarihin bizlere öğrettiklerinden yola çıkarak geçmişin ve bugünün iyi yanlarını birleştirmektir. Geçmiş dönemlerin organik toplumlarının tahakkümden uzak yapıları ne kadar özgürleştirici ise günümüzde faydalı kullanıldığı sürece teknoloji de o kadar özgürleştiricidir. Teknoloji akılcı ve doğru bir şekilde kullanılırsa ekolojik toplumun yaratılmasında etkin bir rol oynayabilir⁵⁹⁴. Böylelikle gelişmiş bir teknolojinin akılcı kullanımı, insan yardımı olmadan toparlanması mümkün olmayan çevrenin onarılması için gerekli görülmektedir. Bookchin'in yapmak istediği organik toplumların özelliklerinden olan hayatta kalmak için gereken asgari ihtiyaçların herkese temin edilmesini ifade eden indirgenemez asgari ilkesini, kullanım hakkına bağlılığı ve tamamlayıcılık etiğini modern dünyanın gelişmiş teknikleri ile bütünleştirmektedir. Böylelikle ekolojik krizin toplumsal kaynaklarına yönelik bir çözüm gerçekleşecektir ve akılcı bir çizgide buluşmuş toplumların eko-anarşist yapılanması sağlanmış olacaktır⁵⁹⁵.

Ekolojik toplumların amacı sadece mutluluk değil aynı zamanda haz olmalıdır. Bir toplumda sınıflar olmasa bile hiyerarşinin oluşabilme ihtimalinden dolayı özgürlüğün tam bir garantisinin olmaması gibi, sadece mutluluğun sağlandığı bir toplumda hazzın da bir garantisi yoktur. Bookchin için mutluluk kavramı yiyecek, barınma ve giyeceklerin sağlanmasıyla; bir diğer ifade ile hayvani ihtiyaçlarımızın karşılanmasıyla oluşur. Haz ise bunların ötesinde arzularımızın karşılanmasıdır. Bookchin “ancak ben insanlığın en parlak kurtuluş ışığını tam da bu ütöpik haz arayışı içinde kazanmaya başladığına inanıyorum” demektedir⁵⁹⁶. Haz arayışı bireysel olan hedonizm ile sınırlanmayıp toplumsal alana yayıldığında özgürlüğün alanına girilmiş olunur. Entelektüel ve tensel doyuma dayalı olan haz gelişmenin de unsurudur.

Bookchin'in ortaya koyduğu özgün fikirler -tutarlı olmak en önem verdiği şeylerden biri de olsa- tutarsız bulunmuş ve eleştirilmiştir. Kendisine yöneltlen ilk sorulardan birisi resmettiği tarihin ne kadar gerçekçi olduğudur. Kurduğu tarihsel toplum teorisi bazı eleştirmenlerce yetersiz bulunmuştur. Bunlara ek olarak

⁵⁹³ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü*, s. 52.

⁵⁹⁴ Bookchin, *Toplumu Yeniden Kurmak*, s. 11.

⁵⁹⁵ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü*, s. 26.

⁵⁹⁶ Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü*, s. 88.

eleştirmenler onun Marks yorumunu gerçek dışı ve tahrik edici olarak nitelemiştir. Ayrıca son dönemlerde antropolojiye dönük eleştirilerin sayısının artması, on binlerce yıl önce olmuş olayların ele alınışının güvenilirliğini tartışmaya açmıştır. Bookchin'in Marksist akımdan ayrıldıktan sonra insanlık tarihine getirdiği özgün yorumu bu durumda da eleştirilmekte olan bir yönteme dayanmaktadır. Antropolojinin spekülâtif yapısı Bookchin'in de tarihsel bakışını spekülâtif zemine taşımaktadır. Bu sebepten dolayı da Bookchin'in görüşlerinin güvenilirliği şüpheli bulunmaktadır⁵⁹⁷. Bookchin organik toplumların “doğa durumu” gibi varsayıma dayalı olmayıp tarihsel bir olgu olduğunu belirtse de çalışmalarında bu türden toplumların ne zaman ve nerede var olduklarına net bir şekilde değinmemiştir. Metodolojik olarak yapılan bir hata da Bookchin'in antropolojiden bahsederken sıklıkla etnografyanın sahasından örnekler vermesidir.

Özgürlükçü ve çevreci duyarlılığına rağmen Bookchin'in düşüncesinde otoriter unsurların bulunduğu dile getirilmektedir⁵⁹⁸. Bununla birlikte hayvan yaşamına karşı da duyarsız olduğu yöneltlen bir diğer eleştiridir. Geliştirdiği ütöpic eko-çiftlikler sentetik ortamlar olarak görölmektedir. Hayvanların yaşamına dair herhangi bir görüş bildirmemesinden dolayı yaşadığı doğaya karşı yabancılaşmış ve duyarsızlaşmış olduğu yönünde eleştirilerle karşılaşmıştır. Bio-merkezlikle dalga geçen Bookchin “hayvan hakları” kavramını ciddiye almamaktadır. Bu tavrından dolayı da onu eleştirenler, Bookchin'in insanlar arasındaki tahakküme karşı çıkarken insanların hayvanlara uyguladığı tahakkümü onayladığını belirtirler⁵⁹⁹. Bookchin bu çevrelerce doğayı insanın emrine vermekle suçlanır. İkinci doğanın birinci doğayı şekillendirici etkisi vardır ve bu etki kendini çoğunlukla teknoloji ile göstermektedir. Örneğin traktörün icadını coşkulu bir şekilde dile getiren Bookchin'in, Üçüncü Dünya'daki tarımın bozulmasının bu icatla olmasına sesiz kalması bir çelişki olarak yorumlanmakta ve bundan dolayı teknolojinin hayatın inkârı olduğunu yadsıdığı belirtilmektedir⁶⁰⁰. Bunlara ek olarak, her ne kadar Bookchin hazzın bireysel alana sıkıştırsa hedonizmi doğuracağını ancak toplumsal alana yayılmasıyla gelişime katkı sağlayacağını vurgulasa da bu görüşlerin hedonizme yol

⁵⁹⁷ Damian F. White, “Hierarchy, Domination, Nature: Considering Bookchin's Critical Social Theory”, *Organisation Environment*, Yıl: 2003, Cilt: 16, Sayı: 34, Sagepub veri tabanı, (15.11.2007), s. 43.

⁵⁹⁸ Marshall, s. 843.

⁵⁹⁹ Marshall, s. 844.

⁶⁰⁰ Marshall, s. 846.

açmasının büyük bir ihtimal olduğu eleştirisi de dile getirilmektedir. Ayrıca Hegel ve Marks'ta görüleceği gibi Bookchin'in de kendi ütöpik eko-toplumlarında tarihin sonunu getirdiği yorumları yapılmaktadır⁶⁰¹. Ancak bununla birlikte Bookchin aşkın olan tarih yorumlarına karşıdır ve bundan dolayı da çelişkiye düşmekle suçlanır.

⁶⁰¹ Marshall, s. 848.

5. ERKEN 20. YÜZYIL VE 21. YÜZYIL ANARŞİST DERGİLERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ANALİZİ

5.1 Teorik Yaklaşım

Çalışmamızın bu bölümü sosyal ve kültürel değişikliklerin değişmekte olan medya söyleminde nasıl görünür olduğunu incelemektedir ve anarşizme erken 20. yüzyıl ve 21. yüzyıl anarşist dergilerini araştırarak odaklanmaktadır. Yazılı metinler bir yandan sosyokültürel olarak şekillendirilmekte ama aynı zamanda bu metinler toplumu ve kültürü de inşa etmektedir. Böylelikle denilebilir ki, yazılı metinler ile toplum ve kültür arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Önceki bölümlerde ele alınan anarşizmin tarihine baktığımızda, bu felsefenin Birinci Dünya Savaşı'na kadar devrimci solun merkezinde olduğu görülmektedir ve Bolşeviklerin “başarıları” sebebiyle anarşizm bu tarihten sonra düşüşe geçmiştir. Ancak komünizmin çöküşünden sonra anarşistler için yeniden uygun şartların oluştuğu görülmektedir ve yeniden şekillenen anarşizmde yaklaşık bir yüzyıl sonra yaşanan değişikliklerin etkilerini görmek anarşizmi anlamak için önemlidir. Çalışmamızın geneline ilişkin temel varsayım Bolşevik İhtilali'nin gerçekleştirildiği 1917 yılından Sovyetler Birliği'nin yıkıldığı 1991 yılına karar olan dönem boyunca, belirli evrelerde yaşanan kimi zaman umut vaat edici gelişmelere karşın, anarşizmin etkinliğinin azalmakta olduğu; ancak 1991 yılından itibaren belirmeye başlayan yeni politik şartlar içinde anarşizm için uygun şartların tekrardan oluşmaya başladığıdır. Kültürel değişiklikler metinleri etkilediği gibi metinler de kültürleri etkilemektedir. Bu durumda kültürel değişiklikleri anlamak yazılı metinleri incelemekle mümkündür. Söz konusu yetmiş dört yıllık süre boyunca dünyada pek çok şey değişmiştir ve bu değişimlerin anarşist söylemdeki etkileri 20. yüzyılın başındaki anarşist dergilerin metinleri ile 21. yüzyıldaki anarşist dergilerin metinlerinin söylem analizi yapılarak ortaya çıkarılabilir. Böylelikle yetmiş dört yıllık uykusundan uyanmaya başlayan anarşizmin ne gibi değişiklikler geçirmekte olduğu anlaşılabilir.

5.2 Tarihsel Çerçeve

Önceki bölümlerde görüldüğü üzere 19. yüzyılın sonlarına doğru endüstrileşmiş ülkeler arasında herhangi bir savaşın olması pek mümkün görülmemektedir ve bu zaman dilimi içerisinde anarşizm Birinci Dünya Savaşı'na kadar devrimci solun merkezinde yer almaktaydı⁶⁰². Ancak Rusya'da meydana gelen devrim sebebiyle, Sovyet rejiminin otoriter doğası sol dünyayı kontrol etmeye başladı ve bu fikir diğer farklı görüşlere kendilerini ifade etme imkânı vermedi. Birinci Dünya Savaşı adeta ikincisine hazırlık niteliğindeydi ve Soğuk Savaş'ın sonucu olarak iki kutuplu bir dünya ortaya çıktı. Bu çift kutupluluk hiçbir farklı sesin duyulmasına olanak vermedi. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra endüstrileşmiş güçler arasındaki bir savaş yine aynen 19. yüzyılın sonundakine benzer şekilde olanaksız gözükmemektedir ve "anarşizm 19. yüzyılın sonunda neredeyse yine oradan gözükmeye başlamıştır"⁶⁰³. Bu sebeple, kısaca diyebiliriz ki, zorluklarla ve kanlı bir şekilde geçen 20. yüzyıldan sonra anarşizmi tekrardan devrimci solun merkezine oturtacak şartlar yine oluşmuştur.

Bununla birlikte sahip olduğumuz kültür ve toplumun 20. yüzyılın başındaki toplumla aynı olduğunu söyleyebilmek olanaksızdır. 20. yüzyılın başlangıcından 21. yüzyıla kadar toplumlarımızda ve kültürlerimizde pek çok değişiklikler olmuştur. Bu anlamda anarşizmi anlamamız açısından iki önemli gelişmeyi vurgulamak çok önemlidir: Bunlardan birincisi zaman ve uzay algılamamızı, dolayısıyla dünyayı algılamamızı değiştiren globalleşme süreci, diğeri ise erk kavramına farklı bir açıklama getiren post-yapısalcılıktır. Anarşizm pek çokları tarafından globalleşme karşıtı bir süreç olarak anlaşılsa da eğer globalleşme sınırların kalkması demek ise bu durumda anarşistlerin kendisi IMF'den ve Dünya Ticaret Örgütü'nden daha güçlü bir globalleşme taraftarıdır diyebiliriz⁶⁰⁴. Ancak anarşizm globalleşmeye değil onun hatalı kullanımına karşıdır. Bunlara ek olarak post-yapısalcılık erk konusunda çok yönlü bir açıklama getirmiş ve erkin tek bir noktadan çıkmadığını ve bir ağ yapısı içerisinde

⁶⁰² Eric J. Hobsbawm, **Revolutionaries**, New York: Pantheon Books, 1973, s. 61.

⁶⁰³ Graeber, s. 69.

⁶⁰⁴ Graeber, s. 63.

şekillendiğini belirtmiştir. Anarşizm de kendi toplum vizyonu gereği ast ve üst ilişkisinin bulunmadığı yatay bir toplum öngörmüştür ve bu anlamda post-yapısalcılık anarşizm için yeni bir zemin ve yön sağlamıştır.

5.3 Metodoloji

Norman Fairclough'ya göre eğer toplum ve kültür değişirse, bizlerin yazılı metinlerde fikirlerimizi ifade etme şeklimiz de değişmektedir ve böylelikle metinleri analiz etmek sosyokültürel değişiklikler ile dil arasındaki ilişkileri incelememizde bizlere çok iyi bir çalışma alanı sağlamaktadır: “Metin analizi sosyal çatışmaların evrimleştiği ve ortaya çıktığı ve kimi zaman da anlaşılması kolay olmayan dönüşümlerin meydana geldiği detaylı yapılara ulaşmamızı sağlar”⁶⁰⁵. Bu sebeple dil analizi metinleri inceleyerek sosyal ve kültürel değişiklikleri ortaya çıkarmamızı temin eder. Metinler toplum ve kültür tarafından şekillendirilir, fakat aynı zamanda metinler toplumu ve kültürü de yaratır. Bunlara ek olarak dil kullanımı sosyal kimlikleri, sosyal ilişkileri ve temsilleri de içerir ve bu üç alanı değiştirirken aynı zamanda yeniden üretir veya devam ettirir. Yukarıda ana hatlarını çizmeye çalıştığımız anarşizmin tarihsel yapısına baktığımız zaman ise sosyokültürel değişikliklerin yansımaları anarşizmde görmek, ortaya çıkan yeni anarşizmi anlamak için çok önemlidir. Anarşist dergilerin söylemleri, ortaya çıkan yeni anarşizmde eskisiyle karşılaştırıldığında ne gibi farklılıkların olduğunu belirlenmesini sağlar. Bunu gerçekleştirebilmek amacıyla çalışmanın devamında iki farklı yüzyıla ait olan, erken 20. yüzyıldan *Mother Earth* ile *Blast* ve 21. yüzyıldan *Rolling Thunder* isimli anarşist dergiler Eleştirel Söylem Analizi (Critical Discourse Analysis) çerçevesinde incelenecektir. Eleştirel Söylem Analizi'ne göre sosyal ve kültürel değişimler söylemde kendini belli eder ve bu kural medya söylemi için de geçerlidir.

Eleştirel Söylem Analizi a) iletişimsel olaylar ve b) söylem düzenini içermektedir⁶⁰⁶. Bu ikisini açmak faydalı olacaktır:

⁶⁰⁵ Norman Fairclough, **Media Discourse**, 1. Basım, Londra: Edward Arnold Press, 1995, s. 15.

⁶⁰⁶ Fairclough, s. 57.

5.3.1 İletişimsel Olayların Analizi

Eleştirel Söylem Analizi iletişimsel olaylarının üç alanını inceler. Bu üç alan metinler, söylem eylemleri ve sosyokültürel eylemlerdir. Eleştirel Söylem Analizi öncelikle metinleri incelemektedir. Bu metinler yazılı, sözel ve görsel olabilir. Bir metni incelemek linguistik yapıyı ve metinsel organizasyonu incelemek demektir. Bu durumda metin analizi metinlerin anlamını ve biçimlerini incelemeyi içermektedir. Anlam ve biçim arasında ayrılmaz bir parça vardır; anlamlar metinlerin biçimleri içinde yer alırlar ve anlamdaki farklılıklar biçimdeki farklılıkları doğurur. Yazılı bir metni incelerken 1) ”Belirli temsilleri ve sosyal eylemlerin yeniden bağlamlandırılmasını 2) Yazar-okuyucu kimliklerinin belirli yapılandırmasını 3) Yazar ve okuyucu arasındaki ilişkilerin belirli bir inşasını” düşünmek zorundayız⁶⁰⁷. Metin analizleri ayrıca metnin içinde yer alan fotoğraf karesinin ve sayfaların görsel düzeninin incelenmesini de içerir. Metin analizinde önemli olan nokta fotoğrafların ya da sayfa düzenlerinin, anlam üretiminde dil ile olan ilişkilerini göstermektir.

Söylem eylemleri metin üretim ve tüketim süreçlerinin farklı açılarını içermektedir. Fairclough’ya göre Eleştirel Söylem Analizi’nde söylem eylemleri sosyokültürel eylemlerle metin arasında yer almaktadır (bkz. Tablo 1). Bu durumda sosyokültürel eylemler ile metin arasındaki ilişki söylem eylemleri aracılığıyla yürütülmektedir. Sosyokültürel eylemlerin özellikleri metinleri şekillendirir; fakat bunu söylem eylemlerinin doğasını şekillendirerek yapar. Söylem eylemleri bir taraftan toplum ve kültür diğer taraftan da söylem, dil ve metin arasındaki ayrımın ortasında yer alır. Geleneksel söylem eyleminde şekil ve anlamın (form-meaning) homojen, yaratıcı söylem eyleminde ise heterojen olduğu görülmektedir⁶⁰⁸. Ayrıca yaratıcı söylem eylemleri sosyokültürel eylemler istikrarsız ve değişkenken ortaya çıkar; geleneksel söylem eylemleri ise sosyokültürel eylemlerin göreceli olarak sabit olduğu durumlarda oluşur. Fairclough’a göre bizler hızlı değişimlerin yaşandığı toplumlarda yaşamaktayız;

⁶⁰⁷ Fairclough, s. 57.

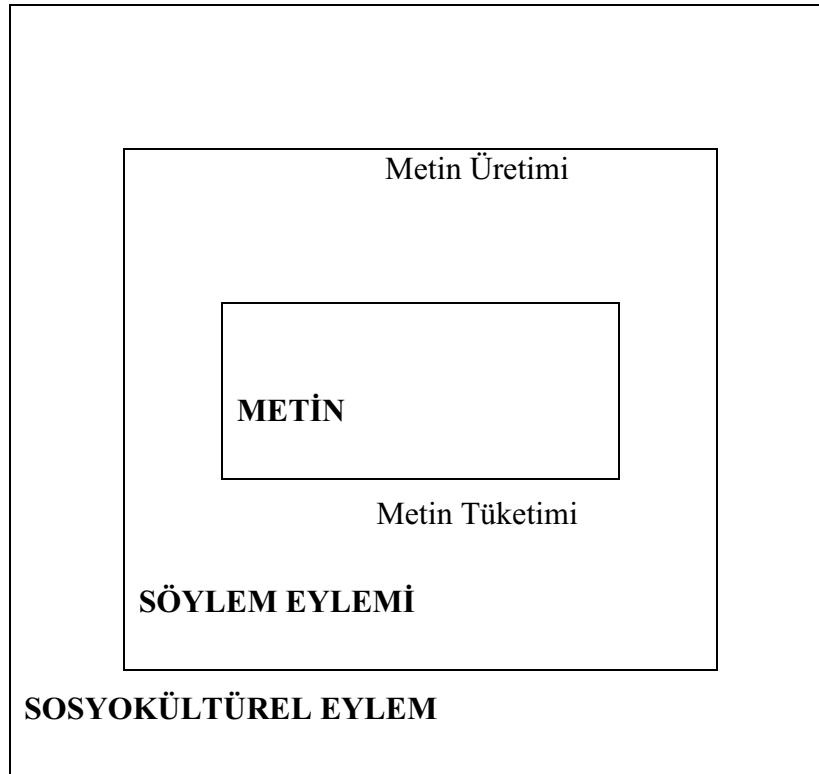
⁶⁰⁸ Fairclough, s. 60

medya da bu değişiklikleri yansıtır veya tetikler⁶⁰⁹. Ayrıca bu değişiklikler medyanın söylem eylemlerini de içermektedir.

Üçüncü olarak ise sosyokültürel eylemler iletişim olaylarının gerçekleştiği sosyal ve kültürel durumları işaret etmektedir. Burada sosyal ve kültürel durumlar, geniş ölçekli toplumsal olaylar olarak anlaşılmalıdır ve bu geniş kapsamlı olaylar küçük ölçekli olayların anlaşılması için anahtar öneme sahiptir. Ancak aynı zamanda “küçük ölçekli olaylar gittikçe artan ölçeklerde sosyal ve kültürel eylemleri her seviyede inşa ve yeniden inşa etmektedirler”⁶¹⁰. Söz konusu olan sosyokültürel olaylar ekonomik, politik ve kültürelidir. Aşağıdaki tabloda metin, söylem eylemleri ve sosyokültürel eylemler arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Tablo 1

İletişim Olaylarının Eleştirel Söylem Analizi İçin Taslağı

Kaynak: Fairclough, s. 59.

⁶⁰⁹ Fairclough, s. 61.

⁶¹⁰ Fairclough, s. 62.

Fairclough'ya göre analizi gerçekleştirecek kişi yukarıda belirtilen üç unsurdan birine yoğunlaşmayı seçebilir. Örneğin araştırmacı sadece söylem eylemini seçerek üretim ve tüketim süreçlerini analiz edebilir; ya da sadece metinlerin analizi yapılabilir. Anarşist dergileri incelediğimiz bu çalışmada sadece metinlerin analizine yoğunlaşarak sosyokültürel değişikliklerin metinlerin söylemlerini nasıl ve hangi yönde farklılaştırdığını göstermeye çalışacağız.

5.3.2 Söylem Düzeninin Analizi

Fairclough'ya göre medyadaki söylem düzenlerini anlamak için analizi gerçekleştiren kişinin karmaşık bir yapıya sahip olan söylem düzenlerinde farklı zamanlarda farklı cevaplar alınmasını sağlayan iki önemli soruyu sürekli aklında tutması gerekmektedir. Bu sorulardan birincisi medya söylemsel eylemlerinin ne kadar tek tip ve çeşitli olduğu, ikincisi ise bu eylemlerin ne kadar durağan ve değişken olduğudur⁶¹¹. Fairclough için bu sorular birbirleriyle bağlantılıdır çünkü istikrarlı ve tutucu toplumlarda söylemler tek tip ve sabittir; ancak böyle olmayan toplumlarda çeşitli ve değişkendir. Bu durumda bir ülkenin içinde bulunduğu sosyokültürel yapının etkilerini medya söyleminde görebiliriz. Örneğin, askeri darbe gibi, toplumsal dönüşümlerin yaşandığı bir ülkenin medya söylem düzeni ile bu süreci hiç yaşamamış bir ülkenin medyasındaki söylem düzeni birbirinden farklı olacaktır. Söylem düzenlerinde çeşitliliğin olduğu yerlerde politik farklılıkların mevcut olduğunu gördüğümüz gibi farklı nitelikteki izleyiciye, meslek guruplarına veya sanatsal beğenilere seslenme amacının da var olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak, çeşitlilik aynı zamanda metinlerin tüketimi ile ilgilidir. Örneğin insanların medya metinlerini değerlendirirken hangi söylem düzenlerinden (akademik, günlük söylem vb.) yararlandığı veya hangi sosyal faktörlerin farklı söylem düzenlerini seçerken etkili olduğu gibi sorular söylem düzenlerini incelerken sorulabilir. Fairclough söylem düzenlerinde söylemin ve tarzların (genre) biçimlenişini açıklarken *söylem tipleri* terimine başvurur⁶¹². Farklı türler farklı söylemlerle birlikte kullanılmaktadır. Örneğin bir siyasal partinin yaptığı yayında ekonomi, hukuk ve eğitim söylemlerine başvurulurken bilimsel söylem bu yayının dışında bırakılır. Ancak söylem tipleri farklı

⁶¹¹ Fairclough, 65

⁶¹² Fairclough, s. 66.

tarzların bir arada kullanılmasını da içerebilir. Yine siyasal parti yayını örneğini verecek olursak bu yayın politik konuşma ya da mülakat tarzlarını içinde barındırabilir.

Söylem düzenleri kitle iletişim araçlarında kullanılan teknolojinin yapısına göre de farklılık gösterebilir. Bu durumda televizyonun, radyonun veya basının söylem düzenleri farklılıklar taşımaktadır. Ayrıca farklı televizyon ve radyo kanalları ile basın kurumları arasında değişik söylem düzenine gidilebilir.

5.4 Analiz Çerçevesi

Anarşizm Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra beliren yeni siyasi ortamda kendisine tekrardan bir yaşama alanı bulmuştur. Anarşist hareketin tecrübe ettiği bu uzun sessizlik döneminde toplumlarda ve kültürlerde bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Kültürdeki değişiklikler ise anarşist dergilerin söylemlerinde bir takım farklılıkları doğurmuştur. Çalışmamızın bu bölümünde değişen kültür ve toplumsal hayat ile birlikte anarşist dergilerin söylemlerindeki değişiklikleri ortaya koymaya çalışacağız. Bu anlamda 20. yüzyıldan Blast ve Mother Earth, 21. yüzyıldan ise Rolling Thunder dergilerini inceleyeceğiz. Çalışmamız boyunca yirmi dokuzu Blast, sekizi Mother Earth ve altısı Rolling Thunder olmak üzere toplam kırk üç adet dergi incelenmiştir. Bu dergilerin seçilmesindeki amaç her üç derginin de dönemin en etkin yayınlarından olmasıdır.

1916–1917 yılları arasında Aleksander Berkman'nın editörlüğünde çıkarılan Blast, çoğunlukla Kaliforniya'daki işçi hareketlerini konu edinmiştir. Başlangıçta dergi haftalık olarak yayınlanmaktadır; ancak maddi olanaksızlıklar nedeniyle dokuzuncu sayıdan itibaren (15 Mart 1916) on beş günde bir çıkmaya başlamıştır. İlk dönemlerde San Francisco'da faaliyet gösteren dergi daha sonra gerek federal yönetimle yaşanan sıkıntılar ve gerekse maddi imkânsızlıklar nedeniyle merkezini New York'a taşımıştır. Mother Earth'ün editörlüğünü Emma Goldman ile birlikte yürütürken ayrılıp kendi dergisini çıkarmaya karar veren Berkman, dergisinde büyük çoğunlukla anarşist hareket içinde yer alan Goldman, Sanger, Mooney, Billings gibi dönemin etkin anarşistlerine yapılan haksızlıklara yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte derginin ele aldığı diğer konular

analiz kısmımız boyunca değerlendirilecektir. Baskı sayısı 2.000 olan dergi 1917 yılında Berkman'nın tutuklanmasıyla kapatılmak zorunda kalmıştır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde anarşist dergiler içinde en uzun süreyle çıkan ve en tanınanı Emma Goldman editörlüğündeki Mother Earth'tür. Aylık olarak Mart 1906-Ağustos 1917 yılları arasında New York'ta çıkan dergi başlangıçta 3.000 gibi bir baskı sayısına ulaşmıştır. 1917 yılında kapatıldığında ise bu baskı sayısı 8.000'e yükselmiş bulunmaktadır. Dergi salt bir anarşist dergi olmanın yanında kendisini sosyal bilimler ve edebiyat dergisi olarak da tanıtmaktadır. Birinci Dünya Savaşı devam ederken dergi –Blast'ta da görüldüğü gibi- çok şiddetli olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesine muhalif bir tavır takınmıştır. Amerikan Senatosu'ndan 1917 yılında çıkan ve savaş karşıtı olduğu düşünülen eylemlere ağır cezalar uygulanmasını öngören Casusluk Yasası (Espionage Act) sebebiyle dergi, federal yönetimin yoğun baskısına maruz kalmıştır. Casusluk Yasası'na muhalefet etmekten dolayı Goldman –Berkman'la birlikte- suçlu bulunmuş ve ülkeden sınır dışı edilmelerine karar verilmiştir. Bundan dolayı da on bir yıl boyunca yayınlanan dergi kapatılmak zorunda kalmıştır.

6 Haziran 2005 yılında yayın hayatına başlayan ve yılda iki defa çıkmakta olan Rolling Thunder ise 3.000 civarında baskı sayısına sahiptir. Mother Earth ve Blast gibi bu dergi de Amerika Birleşik Devletleri'nde (Kuzey Carolina) basılmaktadır. Uluslararası dağıtıma sahip olan Rolling Thunder, kendisini “tehlikeli bir yaşamın anarşist dergisi” olarak tanıtmaktadır. Dergi dünyanın değişik ülkelerinden çok çeşitli haberleri okuyucusuyla paylaşmakta ve anarşist konuları gündeme taşımaktadır. Kısmen renkli çıkmakta olan dergi baskı kalitesini yüksek tutmaya çalışmaktadır ve sayı başına ortalama yüz yirmi sayfa olarak basılmaktadır. Baskı kalitesinin yüksekliğinden, uluslararası dolaşımda yer almasından ve hacimli yapısından dolayı derginin baskı sayısının ileriki dönemlerde artması öngörülebilir. Blast ve Mother Earth'ten farklı olarak Rolling Thunder'da editörlük anonim olarak yapılmaktadır. Yazıların pek çoğunda aynı şekilde yazar adı bulunmamaktadır.

Metin analizi iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda her iki yüzyıldaki dergilerin söylemlerini genel olarak değerlendireceğiz ve bu söylemlerdeki farklılıkları belirlemeye çalışacağız. İkinci kısımda ise Blast, Mother Earth ve Rolling Thunder'da

yer alan şiddet, din, özgürlük mücadelesi ve devrim, feminizm ortak kavramlarından yola çıkarak bu kavramların yansıtılışı arasındaki farklılıkları belirleyeceğiz.

5.5 Blast, Mother Earth ve Rolling Thunder Dergilerinin Söylemine Genel Bakış ve Söylemdeki Genel Farklılıklar

Erken 20. yüzyıl ve erken 21. yüzyıl dergilerinin söylemleri genel olarak değerlendirilince üç farklılık açığa çıkmaktadır. Bu farklılıklar şöyle sıralanabilir: 1) Erken 20. yüzyıl dergilerinde yazarlar çoğunlukla kitleler adına konuşmaktadır (Biz); ancak 21. yüzyıl dergilerinde metin yazarları çok sık olarak kendi bireysel tecrübelerini yansıtmaktadırlar (Ben). Bu kısım “Biz-Ben Karşıtlığı” başlığı altında incelenecektir. 2) Erken 20. yüzyıl dergilerinde sorunların çözümünde bir aciliyet durumu söz konusudur. Bu durum ise sorunların tek bir darbe ile hemen çözülmesi gerektiği anlayışını doğurur. 21. yüzyıl dergilerinde ise çözüm toplumun değişik alanlarındaki ufak değişikliklerin bir toplamıdır ve hemen gerçekleştirilecek bir toplumsal dönüşümden ziyade yaşantımızın pek çok alanındaki ufak başarıların yavaşça üst üste yığılarak toplumsal dönüşümü gerçekleştireceği inancı söz konusudur. Bu kısım “Aciliyet-Kademeli Dönüşüm Karşıtlığı” başlığı altında incelenecektir. 3) Yukarıda yer alan birinci maddeye koşut olarak erken 20. yüzyıl dergilerinde söylem çok daha kuramsaldır, okunması daha zor olan metinler söz konusudur. Bu dönemin metinleri okuyucu ile resmi bir ilişki kurar ve ciddidir. 21. yüzyıl dergilerinde ise konular günlük hayatın içindendir. Bütünü kapsayan bir söylem yerine yazarın günlük yaşamının yansıtılması söz konusudur. Bunun sonucu olarak 21. yüzyıl dergilerinde pek çok küfürlü cümle yer almaktadır; metinler okuyucu ile samimi bir ilişki kurar. Erken 20. yüzyıl dergilerinde ele alınan konuların çeşitliliği azdır. Buna karşın yine erken 20. yüzyıl dergilerinde konular daha derinlemesine incelenir ve Shaw, Tolstoy, Gorki, Nietzsche, Spencer, Maupassant, Sand gibi dünyaca ünlü yazarların yazılarına yer verilmektedir. 21. yüzyıl dergilerinde ise “düşman” toplumun pek çok farklı alanlarında görülür ve çok yönlüdür. Bundan dolayı konu zenginliği daha fazladır. Eşcinseller, punklar, bilgisayar korsanları, yemek tarifleri, kütüphanelerin nasıl ücretsiz kullanılacağı gibi çok daha farklı konulara değinilir. Ne var ki, konuların ele alınışı daha sığdır. Kısacası erken 20. yüzyıl dergileri konularını dar alanda derinlemesine inceler, 21. yüzyılda ise konular geniş alanda daha yüzeysel ele alınır. Bu kısım “Söylemlerdeki Ciddiyet ve Derinlik Farklılığı” başlığı altında

incelenecektir. Belirtilen üç unsuru her iki dönemden seçilmiş metinlerle açıklamaya çalışalım.

5.5.1 Biz-Ben Karşıtlığı

Erken 20. yüzyıl dergilerinde toplumsal sorunlar çoğunlukla sınıflar arası çatışmalar açısından ele alınmaktadır. Yürütülen mücadele genel olarak ezilen bir sınıfın ezen sınıfa karşı giriştiği mücadele noktasında görülmektedir. Bireysel özgürlük, sınıfsal özgürlük içinde düşünülmektedir. Bundan dolayı 20. yüzyıl dergilerinde bütün bir sınıfı betimleyen kelimeler kullanılır. Bu kelimeler ise çoğunlukla işçiler (Labor, worker) ve kitlelerdir (masses). Bu kelimeler ile birlikte yazar çoğunluk adına (Biz) konuşur. Biz kavramı altında çözümler “sorunlarımızı Bizler hep beraber ortak bir tavır ile çözümleyeceğiz, hep beraber aynı şekilde davranırsak ve direnirsek kimse bizim gücümüz karşısında duramaz” anlayışı ile gerçekleşir. Aşağıda belirttiğimiz nitelikleri içinde barındıran bir metin yer almaktadır:

İşçi dayanışmadan yoksundur. İşçi dayanışmaya giden herhangi bir yaklaşımdan yoksundur. İşçi dayanışmaya götürecek herhangi önemli bir fikirden yoksundur. Bana göre gerçek işçi liderleri için ideal görev buradadır –İşçi kitlelerini tamamen birleşmiş bir işçi için mutlak gereklilik olan birlikteki güç fikrine ikna etmek (...) Bireyler ölür, fakat sistemler kalır ve İşçinin görevi otomatik olarak kapitalisti yaratan sistemi yok etmektir. Bu görev için İşçinin sınıflarında yer alan her kişi ırka, renge, cinsiyete ve yeteneğe bakılmaksızın çağrılmalıdır. Eğer İşçi mutlak bir dayanışmaya sahip olsaydı, hiçbir dayanışma ona üç gün dayanamazdı ve İşçinin kendi gücünü nasıl akıllıca kullanacağı sorulacak tek soru olurdu (...) Bana göre İşçinin ihtiyacı olan şey kibir değil biraz daha özsaygı, konuşmada değil eylemde biraz daha cesaret, hepsinden önemlisi de işçilerin davasının bütün bir soyun davası olduğu fikrini kavramaktır. Soyun ve İşçinin bu kurtuluşu önemsiz bir tamir değil devrimdir ve bu devrim volkanik bir eylem veya yavaş bir evrimle olsun olmasın sadece en alttakinin davasının en üsttekinin davası olduğuna yönelik İşçinin güçlü inancıyla yaratılabilir.

Metin 1⁶¹³: Charles E. S. Wood, “What Is The Matter With Labor”, **Blast**, Cilt: 1 Sayı: 2, 22.01.1916, s: 3-4.

⁶¹³ *Labor lacks solidarity. Labor lacks any approach to solidarity. Labor lacks any vital idea which will lead to solidarity. Here, in my opinion, is the missionary work for true labor leaders, -to bring the masses of Labor to the conception of their strength in unity; the absolute necessity for a completely united labor (...) Individuals die, but systems remain, and Labor's task is to abolish the system which automatically makes capitalists. To that task every soul in the ranks of Labor should be summoned, without distinction as to race, color, sex or skill (...) If Labor had absolute solidarity, no resistance to it could last three days, and it would only be a question of how intelligently Labor used its power (...) What Labor needs, in my opinion, is a little more self-respect, not conceit; a little more boldness in action, not in talk, and, above all, an understanding grasp of the idea that the cause of Labor is really*

Yukarda yer alan metinde birliğe ve dayanışmaya (solidarity) duyulan ihtiyaç yazarın ana vurgusunu oluşturmaktadır. Birliğe giden yaklaşımlardan (approach to solidarity) ve fikirlerden mahrum olmak ise asıl sorunu doğurur. Birlik oluşturmak, dayanışma içinde olmak fikirlerin önderliğinde olabilir. İşçi liderlerinin asıl görevi ise işçileri birlik içinde sağlayacak güce ulaştırmak olmalıdır. Metinde savunulan görüşe göre kapitalist sınıfın üstesinden ancak birlik içinde yer alan ve herhangi bir ırka, renge, cinsiyete ve yeteneğe bakılmaksızın bir araya gelmiş bir işçi sınıfı gelebilir. İşçilerin ihtiyacı olan şey kibirli olmadan özsaygı sahibi olmak, konuşmada değil ama eylemde cesaret sahibi olmak ve hepsinden önemlisi de işçilerin davasının bütün bir soyun davası olduğu fikrini kavramaktır. Soyun ve işçilerin kurtuluşu (salvation) ve devrim yalnızca en alt seviyedekinin davasının en üst seviyedekinin davası olduğu fikrine duyulan güçlü inançta yatmaktadır. Asıl olan tek dava işçinin davasıdır ve bu da dünya çapındaki bir davadır.

Metnin genelinde daha önceden vurguladığımız üç özelliğın hepsi bulunmaktadır. Biz-Ben karşıtlığını ele aldığımız bu bölümde sadece 1. özelliğe eğilmek istemekteyiz. “Solidarity” kelimesi İngilizceden Türkçeye “dayanışma” olarak çevrilebilir. Türkçe anlamında olduğu gibi İngilizce anlamında da kelime diğeri insanlarla birlikte yapılan bir eylemin manasını içinde barındırır. Başka bir ifade ile bir kişinin tek başına “dayanışma”yı gerçekleştirmesi mümkün değildir. Metin işçilerin dayanışmadan yoksun oldukları ve bunun çözülmesi gereken bir durum olduğu saptaması ile başlamaktadır ve kurtuluşun ancak dayanışma içindeki işçilerin dünya genelinde gerçekleştirdiğı bir devrimle gerçekleşeceğı görüşü ile devam etmektedir. Aynen dayanışma gibi devrim de (revolution) tek bir birey tarafından gerçekleştirilemez. Bu durumda metinde yer alan iki anahtar kelime olan “dayanışma” ve “devrim”in gerçekleşebilmesi için pek çok insana ihtiyaç duyulduğundan bunu gerçekleştirecek özne metin içinde işçiler olarak (Labor) belirtilmiştir (üçüncü anahtar kelime). Labor İngilizcede emek ve iş demektir ancak “Labor Party” İşçi Partisi olarak veya “Labor Union” işçi sendikası olarak Türkçeye çevrilmektedir. Metin içinde “Labor” (emek, işçi)

the cause of the race. That the salvation of the race and Labor is revolution, not petty tinkering, and that revolution can only be brought about, whether by volcanic action or by slow evolution, by Labor's firm belief that the cause of the lowest is the cause of the highest; that there is but one cause, -Labor's cause, and it is the same not only country-wide but world-wide.

kelimesinin ilk harfi sürekli olarak büyük harfle yazılmaktadır ve bu da kelimenin bir sınıfı belirten genel bir anlamda kullanılması demektir. Bu noktadan bakıldığında ise metnin genelinde “kurtuluşumuz için bütün işçi sınıfının birlik olması ve gücünü birleştirmesi gerekmektedir” ana fikri savunulmaktadır. Pek çok kişiyi içinde barındıran dayanışma (solidarity), devrim (revolution), işçi sınıfı (Labor) kavramlarına ek olarak dördüncü bir anahtar kavram ise işçi sınıfının dayanışma ile yok etmesi gereken ve kapitalisti üreten sistemdir (system). Aynen dayanışma, işçi sınıfı, devrim kelimelerinde olduğu gibi sistem kelimesi de kendi içinde pek çok farklı öğeyi içermektedir. Bu dört anahtar kelime ile ilgili olarak denilebilir ki metinde:

İşçi Sınıfı: Kurtulması gereken sınıf,

Dayanışma ve Devrim: Reçete,

Sistem: Düşman olarak yansıtılmıştır.

Blast’ın ilk sayısının ilk yazısında derginin çıkış amacı olarak şunlar yazılmaktadır:

Eskiye ve yanlışı yok etmek en önemli görevdir. Şunu vurgulamaktayız: köleliğin ve baskının siperlerinin infilak etmesi öncelikli ihtiyaçtır. Bu gerçekten kalıcı olan kuruluşun başlangıcıdır.

Metin 2⁶¹⁴: Blast, “Why the Blast”, Cilt: 1 Sayı: 1, (15.01.1916), s: 2.

Blast dergisinin çıkarılma amacını yansıtan derginin bu ilk yazısında eski ve yanlış olanın yıkılmasının derginin en önemli işi olduğu belirtilmektedir. Köleliğin (slavery) ve baskının (oppression) siperlerinin infilak edilmesi (blast) öncelikli ihtiyaç olarak görülmektedir. Köleliğin ve baskının yok edilmesi ise özgürlük sorununu akla getirmektedir. Kölelik, haklarından mahrum kalmış baskı altındaki insanları kapsadığı için köleliğin kalkması özgürlüğün oluşması demektir. Bu durumda denilebilir ki, derginin asıl amacı özgürlüğün yaşanan toplumda sağlanmasıdır. Dolayısıyla dergi yazarları özgürlüğün tarafında yer alan yazarlardır. Özgürlüğüne kavuşması gereken ise işçilerdir (Labor). Bu sebepten dolayı Biz’ler özgürlüğün tarafında yer alırken Onlar ise (özgürlüğü kısıtladığı ve baskı yarattığı için) kapitalist sistemin tarafında yer almaktadır.

⁶¹⁴ *To destroy the Old and the False is the most vital work. We emphasize it: to blast the bulwarks of slavery and oppression is of primary necessity. It is the beginning of really lasting construction.*

Meseleleri özgürlüğü olmayan Bizler ve egemen olan Onlar noktasında ele alan bir söylem sergilemek 20. yüzyılın ilk çeyreğinde çıkan Blast dergisinin genel yaklaşımıdır. Blast özgürlük meselesini ekonomik sınıflar noktasında değerlendirmektedir. Meselenin bu şekilde ele alınması da bireysel bir söylemden uzak bir söylemi doğurmaktadır.

Benzer bir söylem Mother Earth dergisi için de geçerli olmaktadır. Bu derginin incelediğimiz makalelerinde de meseleler Biz kavramı etrafında şekillenmektedir. Aşağıda Max Baginski'ye ait makaleden bir alıntı yer almaktadır:

Örgütlü muhalefet aracılığı ile işçi bu şartı bir dereceye kadar geliştirebilir, sendikaların yardımıyla iş saatlerini düzenleyebilir ve ücretlerin salt yaşamaya yetecek çok düşük seviyeye düşürülmesini engelleyebilirler. Sendikalar işçiler için bir zorunluluktur, mülk sahipleri sınıfının yankıladığı en dayanılmaz isteklere karşı bir siperdir; fakat fiziksel ya da entelektüel olsun emeğin tam olarak özgürleşmesi, ücretli işin ve toprağın özel mülkiyet hakkının yok edilmesi ile insanlığın geçim ve beslenme kaynakları aracılığıyla yaratılabilir.

Metin 3⁶¹⁵: Max Baginski, “Without Government”, **Mother Earth**, Cilt: 1, Sayı: 1, (Mart, 1906), s. 22.

İşçinin koşullarının örgütlü bir muhalefet (organized opposition) ile geliştirebileceğini savunan yazar sendikalar yardımıyla iş saatlerinin düzenlenebileceğini ve maaşların düşmesinin engellenebileceğini belirtir. Metinde sendikalar, mülk sahiplerinin (possessors) yansıttığı katlanılmaz taleplere karşı açılmış bir siper olduğu için gerekli görülmüştür. İşçi sınıfının tam bir özgürlüğünün ise haftalık ücretlendirmeye dayalı işin kaldırılması (abolition of wage work), toprağın özel mülkiyet hakkının (right of private ownership) ve son olarak insanların korunma ve beslenme kaynaklarının meydana getirilmesiyle sağlanacağı belirtilmektedir.

Farklı yazar, dergi ve tarihlere ait olsalar da Metin 1 ile Metin 3 arasında pek çok benzerlik mevcuttur. Metin 1 içinde anahtar kavramların “İşçi sınıfı”, “dayanışma-devrim” ve “sistem” olduğunu belirtmiştik. Metin 3’de ise anahtar

⁶¹⁵ *Through organized opposition the workingmen can somewhat improve this condition; by the help of trade unions they can regulate the hours of work and hinder the reduction of wages to a level too low for mere living. The trade unions are a necessity for the workingmen, a bulwark against which the most unbearable demands of the class of possessors rebound; but a complete freeing of labor--be it of an intellectual or of a physical nature--can be brought about only through the abolition of wage work and the right of private ownership of land and the sources of maintenance and nourishment of mankind.*

kavramlar “işçiler” (workingmen/labor), “örgütlü muhalefet” ve son olarak kapitalizmin temel özellikleri olarak görülen “mülk sahiplerinin katlanılmaz talepleri” ile “ücretli işin kaldırılmasıdır” (abolition of wage work). Örgütlü muhalefet ise ancak aynı fikre sahip insanların ortak hareketiyle mümkündür ve kendi içinde dayanışmayı barındırır. Bu sebeple Metin 3’teki örgütlü muhalefet, birlikteliği ve dayanışmayı gerektirdiği için, Metin 1’deki dayanışma kavramıyla eşdeğer bir işlev üstlenmektedir. Metin 1’deki “sistem”in yerini ise kapitalizme ait özelliklerden olduğu savunulan mülk sahipleri sınıfının katlanılmaz talepleri ile ücretli iş almıştır. Farklı kelimelerden oluşsalar da anahtar kavramların her iki metinde de ortak işlevler üstlendikleri görülmektedir. Anahtar kavramların işlevleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2:

Anahtar Kavramların İşlevleri

Metin 1	Metin 3	Kavramların İşlevleri
İşçiler (Labor/Workingmen)	İşçiler (Labor/workingmen)	Kurtulması gereken sınıf
Dayanışma ve Devrim (Solidarity / Revolution)	Örgütlü Muhalefet (Organized opposition)	Reçete
Sistem (System)	Ücretli iş / Mülk Sahipleri Sınıfı (Wage work/ class of possessors)	Düşman

O halde Metin 1’in anahtar kavramları için yaptığımız yorumun benzerini Metin 3’ün anahtar kavramları için de yapabilmek mümkündür. Her iki metinde de kurtuluş için bütün işçi sınıfının birlik olması ve gücünü birleştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu fikrin öne sürülmesi sırasında kullanılan anahtar kavramlar her iki metinde de kolektif anlamları içinde barındırmaktadır. Böylelikle mücadele ezilenlerin, baskı altında kalanların, köleleştirilen “Biz”lerin mücadelesi olmaktadır.

Sorunların bu türden bir kolektif bakış açısıyla ele alınması toplumda yaşayan insanların iki bölüme (Biz ve Onlar) ayrılması ve bu bölüm içinde yer alan bireylere ortak bir kimlik verilmesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla “Biz”ler içinde

yer alan kesim aynı özelliklere sahip, ortak çıkarları olan bir özdeşlik doğurmaktadır. Kendisinin ezilen, baskı gören “Biz” kavramı içinde olduğunu düşünen herkes ortak çıkarlar etrafında ve ortak kimlik altında toplanmaktadır ya da toplanmalıdır. Blast ve Mother Earth’e göre ise bu kimlik çoğunlukla işçilerdir. Sahip olunan bu kimlik nasıl hareket edilmesi gerektiğini de belirler. “Biz” kimliği altında herkes bütün bir halde ortak hareket etmelidir. Metin 4’te bu özdeşlik durumu analiz edilecektir.

Blast Birinci Dünya Savaşı’nın en şiddetli geçtiği dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri’nde çıkmaktadır. Blast yazarlarına göre yapılmakta olan Dünya Savaşı emperyalist ülkelerin ekonomik çıkarlarının çatışmasının bir sonucudur ve bu çıkarlar için ülke, bayrak ve özgürlük gibi kavramlarla aldatılarak savaşa gitmek ve ölmek aptallıktır⁶¹⁶ (Minor, 1917, s: 2). Blast yazarları Birinci Dünya Savaşı’nın temelinde yattığı düşünülen bu emperyalist çıkarlardan dolayı savaş karşıtı bir tutum benimsemektedirler. Aşağıdaki metinde de adı belirtilmemiş yazar kendi savaş karşıtı fikirlerini aynı temele dayandırmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nin demokrasiyi korumak için savaşa dâhil olmasının bir yalan olduğunu ve bu ülkenin hiçbir zaman demokrat bir ülke olmadığını belirttikten sonra yazısına şu şekilde devam eder:

Eğer görebiliyor, duyabiliyor, dokunabiliyor ve düşünebiliyorsan Kral Dolar’ın Birleşik Devletleri yönettiğini ve işçilerin bu ülkede efendilerin gönlü hoş olana kadar soyulduğunu ve sömürüldüğünü bilmelisin. Eğer sağır, aptal ve kör değilsen, o halde Amerikan Burjuva demokrasisinin ve kapitalist medeniyetin emek ve ilerlemenin en kötü düşmanı olduğunu bilirsin ve onları koruyacağına, yok etmek için yapılan kavgaya yardım etmelisin. Eğer bunu biliyorsan, aynı zamanda Amerikan işçilerinin diğer ülkelerin emekçileri arasında hiçbir düşmanı bulunmadığını da biliyor olmalısın. Gerçekten de Almanya’nın işçileri Amerika’nın kitleleri kadar sömürücülerinden ve yöneticilerinden çekmektedirler. Bütün ülkelerde Emegın çıkarlarının özdeş olduğunu bilmelisin. Onların davaları uluslararasıdır.

Metin 4⁶¹⁷: Blast, “To The Youth of America”, Cilt: 2, Sayı: 5, (01.06.1917), s. 2.

⁶¹⁶ Robert Minor, “‘Thou Shalt Kill’ Says Cunha”, **Blast**, Cilt: 2, Sayı: 1, 15.01.1917, s. 2.

⁶¹⁷ *If you can see, hear, feel, and think, you should know that King Dollar rules the United States, and that the workers are robbed and exploited in this country to the heart’s content of the masters.*

If you are not deaf, dumb, and blind, then you know that the American bourgeois democracy and capitalistic civilization are the worst enemies of labor and progress, and that instead of protecting them, you should help to fight to destroy them.

If you know this, you must also know that the workers of America have no enemy in the toiler of other countries. Indeed, the workers of Germany suffer as much from their exploiters and rulers as do the masses of America.

You should know that the interests of Labor are identical in all countries. Their cause is international.

Metin 4 içinde de Metin 1 ve Metin 3'te yer alan ortak kavramlardan bahsedilebilir. Örneğin Metin 4'ün yazarı da kurtulması gereken sınıf olarak işçileri, düşman olarak Amerikan burjuva demokrasisini ve kapitalist medeniyeti göstermektedir. Ancak biz Metin 4 ile birlikte başka bir konuyu, özdeşlik konusunu incelemek istemekteyiz.

Blast ve Mother Earth dergilerinde benimsenen “Biz” söyleminin, kendisini bu kavramın içinde gören herkesi ortak çıkarlar etrafında ve ortak kimlik altında toplanmaya çağırdığını daha önce belirtmiştik. Metin 4'te daha önceden yaptığımız bu tespitin açık bir şekilde ifade edildiği görülmektedir. Yazar görüyor, duyuyor, hissediyor ve düşünüyor isek Amerika Birleşik Devletleri'nin para tarafından idare edildiğini ve sağır, aptal, kör değilsek Amerikan burjuva demokrasi ile kapitalist medeniyetin işçiler ve ilerlemenin en kötü düşmanı olduğunu bilmemiz gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bunlara karşı mücadele edilmelidir. Bu sebeplerden dolayı bir ülkenin işçisi ile –örneğin Amerika'nın işçisi- Almanya'nın işçisi ortak çıkarlara sahiptir. Bütün işçilerin çıkarları tüm ülkelerde özdeştir (interests of Labor are identical in all countries) ve davaları uluslararasıdır (their cause is international).

Metin 4'te iki türlü bir ortaklık kurulmaya çalışılmaktadır. Dört paragraftan oluşan metnin 1. ve 2. paragraflarında fizik ve düşünce ortaklığının inşa edildiği görülmektedir. 3. ve 4. paragraflarda ise çıkarların ortak, özdeş olduğu belirtilmektedir. İlk iki paragrafta yazar yaşadığı dünyanın gerçeklerini kavrayamamak için ancak kör, sağır ya da aptal olmak gerektiğini belirtmektedir ve bunu şartlı cümleler kurarak ifade etmektedir: Eğer görebiliyor, duyabiliyor, dokunabiliyor ve düşünebiliyorsan (If you can see, hear, feel, and think) / Eğer sağır, aptal ve kör değilsen (If you are not deaf, dumb, and blind). Eğer (If) kelimeleriyle başlayan şartlı cümlelerden sonra çıkarımların yer aldığı yan cümleler gelmektedir: Bilmelisin (you should know) / Bilirsin (you know...).

İlk iki paragrafta yazarın amacını nasıl yorumladığımızı açıklayabilmek için örnek bir cümle üzerinden çeşitli yorumlar yapmaya çalışalım. Örneğin, kısaca “eğer aptal değilsen Amerikan burjuva demokrasisinin işçilerin ve ilerlemenin en kötü düşmanı olduğunu bilirsin” cümlesinde yazar okuyucusunun aptal olmadığını

bilmektedir. Ancak Amerikan burjuva demokrasisinin, işçilerin ve ilerlemenin en kötü düşmanı olmasının çok açık, herkesin bildiği bir gerçek olduğunu daha da iyi vurgulamak için şartlı bir cümleyle başlayan ve çıkarıma dayalı bir yan cümleyle devam eden bir yapıda kendi görüşünü bizlere sunmaktadır. Çıkarım cümlelerinde yer alan “bilmek” (know) kelimesi ise akli başında olmayı, öğrenme sürecine açık olmayı ve aydınlanmayı gerektirir. Böylelikle yazar kendi okuyucusunun aptal olmadığını (ya da kör, sağır), düşünebildiğini ve gerçekleri görmeye yetkin olduğunu belirtmektedir. Böylelikle kurtulması gereken sınıf içinde yer alan işçiler (Bizler) gerçekleri gören, aptal ve sağır olmayan ve dahası yaşadığı dünyanın sorunlarını bilen, bu sorunların farkında olan ama üzerinde baskı hisseden kesim içinde yer almaktadır.

Yazar için doların Amerika Birleşik Devletleri’ni yönettiği, işçilerin efendileri tarafından soyulduğu, Amerikan burjuva demokrasisinin ve kapitalist medeniyetin işçilerin ve ilerlemenin en kötü düşmanı olduğu bu kadar açık bir gerçekken (ve bunları görememek için aptal, sağır ya da kör olmak gerekirken) işçilerin dünyanın her yerinde ortak çıkarlar etrafında birleşmesi gerektiği de bir o kadar açık bir gerçektir. İşte tam da bu sebepten dolayı 4. paragrafta işçilerin çıkarlarının akıl sahibi olan ve düşünebilen herkes tarafından özdeş (identical) olduğunun bilinmesi gerektiği belirtilmektedir. Özdeş (identical) kelimesi bizce bu metnin en önemli kelimesini oluşturmaktadır çünkü yukarda açıkladığımız “Biz” kelimesinin içerdiği anlam gereği “özdeş” ile dayanışma ve birlik olma kelimeleri metinler içinde ortak işlevlere sahip olmaktadır. İngilizcede özdeş (identical) kelimesi ile kimlik (identity) kelimesi aynı kökten gelmektedir ve her iki kelime de aynı olmayı, benzerliği içermektedir. Böylelikle daha önce ulaştığımız çıkarımlarımıza sadık kalarak diyebiliriz ki: 20. yüzyıl metinleri içinde dayanışma / örgütlü muhalefet ile birlikte sistemi / mülk sahipleri sınıfını düşman olarak görüp bunu yıkmaya çalışan kurtulması gereken sınıf her yerde özdeş olan çıkarlarının gereğince ortak olarak hareket etmelidir ve çıkarların özdeşliği bu sınıfın ortak kimliğini oluşturur. Bütün bunlar ise “Biz” genel kavramı içinde verilmektedir.

Çalışmamız kapsamında incelediğimiz erken 20. yüzyıl anarşist metinlerinde “Biz” kavramının sahip olduğu bu kullanımına karşılık 21. yüzyıl anarşist dergilerinde “Biz” kavramı genellemelere, mitsel ortaklıklara ve hiyerarşiye işaret eden

bir kelime olarak görülüp eleştirilmektedir. “Biz” kelimesine karşı takınılan bu şüpheli tavır incelediğimiz dergilerde yer alan yazıların söylemindeki baskın eğilimdir. Rolling Thunder dergisinin hemen her yazısında yazarlar “Ben” kelimesinden hareketle kendi görüşlerini yansıtmaktadır; adeta ne kadar Ben varsa o kadar da anarşizm vardır. Bireyler ancak *kendi* istekleri doğrultusunda diğer bireyler ile bir araya gelerek yatay bir ilişki oluştururlar ve kendilerini bir gruba bağlayan zorlayıcı hiçbir bağ bulunmamaktadır. Birey ve grup arasında kurulan bu türden bir ilişki ise anarşizmin gereği olarak görülür çünkü 21. yüzyıl anarşistlerine göre bireyin bir grup içinde düşünülerek ortak bir kimlik kapsamında değerlendirilmesi zorlamayı ve baskıyı doğurur. Metin 5’te 21. yüzyılda yazılmış olan anarşist bir metinde hiyerarşik çağrışımları bulunduğu düşünüldüğü için “Biz” kelimesinin nasıl eleştirildiğini açıklayacağız.

Mark Twain gayet iyi bilindiği gibi “biz” kelimesini sadece editörler ve bağırsak kurdu olanların kullanması gerektiğini düşünmekteydi, fakat bildiğimiz kadarıyla hiç kimse henüz bu tek heceli kelimeye gizli olan güç dinamiklerinin ciddi bir analizine girişmemiştir. “Biz” sıkça ifade edilmeyen bir şekilde hiyerarşiyi ve sosyal düzeni engellemeyi kastettiğinde kulağa çok eşitlikçi, toplumsal ve katılımcı gelir. Hadi hatırlayalım Faşizm de aynı zamanda bir bütünlük biçimidir (...) Biz’in bazı biçimleri tamamen mitsel sosyal kurumları işaret eder: Örneğin vatanseverin Biz’i düşüncesizce, içlerinden bazıları kendilerini devletin düşmanı olarak görse de, bir ulusta bir şekilde vatandaşlığı bulunan herkesi içermektedir. Kimlik politikasının Biz’inde olduğu gibi, diğer biçimler ikincil dereceden kanıtlara dayanan mitsel bir ortaklığı önceden açıklayarak kendinin farkında olan sosyal kurumlar yaratmak için uğraşır.

Metin 5⁶¹⁸: Rolling Thunder, “Word of the Issue: We”, Sayı: 5, (Bahar, 2008), Sayfa: 8.

Metin 5’in genelinde samimi bir söylem bulunmaktadır. Yukarıda alıntıladığımızdan çok daha uzun olan metin “Biz” kelimesinin değişik kullanımlarından bahsetmektedir. Asıl metin kısa bir fıkra ile son bulmaktadır. Yazının bir fıkrayı da içinde barındırması söylemindeki samimi tonu daha da arttırmaktadır. Daha önceden de belirtildiği gibi incelediğimiz 21. yüzyıl anarşist dergilerinin

⁶¹⁸ Mark Twain famously opined that the only people who should use the word “we” are editors and people with tapeworms, but to our knowledge no one has yet undertaken a serious analysis of the power dynamics hidden within this single syllable. “We” sounds so egalitarian, so communal and participatory, when more often than not it refers to unspeakably hierarchical and constraining social configurations. Fascism, let us remember, is also a form of collectivity (...) Some forms of We refer to entirely mythical social bodies: the patriot’s We, for example, thoughtlessly includes everyone who happens to have citizenship in the nation, even if some of them consider themselves enemies of the state. Other forms, such as the We of identity politics, seek to create self-conscious social bodies by premising a mythical commonality on the basis of circumstantial evidence.

yazılarında yazar ve okuyucular arasında çok daha samimi bir ilişki söz konusudur. Metnin genel kuruluşuna bakıldığında alaycı bir kısmın hemen ardından ciddi bir dil benimsendiği ama bundan sonra yine alaycı bir söyleme yer verilip tekrardan ciddi söyleme geçildiği görülmektedir. Bu anlamda metin, okuyucuları eğlenceli bir dille kendine çekerken ana fikri hemen bunun arkasından vermektedir.

Mark Twain’e göre Biz kelimesini sadece editörler ve bağırsak kurdu olanlar kullanmalıdır. Metne göre hiç kimse henüz bu tek hecelik kelimenin içinde gizlenmiş olan güç dinamiklerini ciddi bir şekilde incelemeyi üstlenmemiştir. “Biz” kelimesi ilk başta kulağa çok eşitlikçi, müşterek ve katılımcı gelse de kelime aslında dile getirilmeyen bir şekilde hiyerarşik ve sosyal yapıyı sınırlayıcıdır. Faşizm de aynı zamanda bir bütünlük (collectivity) şeklidir. Bazı “Biz” şekilleri de mitsel sosyal yapıları belirtir. Örneğin bir vatanseverin kullandığı “Biz” kavramı kendisini devlet karşıtı olarak tanımlayanları da içermektedir. Kimlik politikalarının kullandığı “Biz”ler ise mitsel bütünsellikler ile kendi bilincinde olan sosyal yapıları yaratmanın yollarını arar.

Bundan önce ele aldığımız Blast ve Mother Earth dergilerine ait olan metinlerdeki “Biz” kullanımının sahip olduğu anlam Rolling Thunder içinde hiyerarşik bulunarak faşizm ile ilişkilendirilmektedir. “Biz” kullanımının sahip olduğu anlamlar Metin 5’te faşizmin bir özelliği olarak yorumlanmaktadır. Faşizm fikri bir ırkın diğer ırklardan üstün olduğu mitsel varsayımına dayanır ve üstün olduğu varsayılan ırkın mensubu kendi bireyselliği ve farklılığı ile değil söz konusu olan bütünün belirsiz bir parçası olarak nitelendirilir. Dolayısıyla faşist düşünce içinde birey, bireysel özellikleri ile değil de daha üst bir tanımlamayı gerektiren ırksal özellikleriyle kimlik sahibi olur. Böylelikle de “Ben” in tanımını “Biz”in başkaları tarafından tayin edilmiş özelliklerine göre yapılmaktadır. Bu ise esas kimliğin yok oluşu ve bütünsellik içinde eriyişi demektir. Metin 5’te yer alan “bütünlük” ve “faşizm” arasında olduğu düşünülen ilişki bu sebeple geneli ifade eden ve *kendi içine rızam olmadan beni de olan* bütünsellikten dolaydır.

Başkaları tarafından belirlenmiş tanımlamalar ile kişinin kendi rızası dışında bir bütünün içinde olduğunun düşünülmesi ise baskıyı doğurur. Metinde ikinci cümle

sonunda yer alan “Biz” kelimesinin işaret ettiği “hiyerarşik” ve “sınırlayıcı sosyal yapılar”dan hemen sonra faşizm ile başlayan üçüncü cümlelerin geldiği görülmektedir. Üçüncü cümlede ise faşizm bütünlük ile ilişkilendirilmektedir. Böylelikle hiyerarşi, sınırlama, bütünlük ile faşizm arasında bir bağ kurulmaktadır. Bu kelimelerden “sınırlayıcı” kelimesi sınırlanmak ve haklardan mahrum edilmek anlamlarına geldiği için özgürlük konusu ile doğrudan ilintilidir. Bundan dolayı Metin 5 içinde “Biz” kelimesinin sahip olduğu bütünsellik ile özgürlüğün elden alınması ve özgürlükten men edilmek arasında bir bağlantı kurulmaktadır.

Metin 5 için kullandığımız “Word of the Issue: We” yazısının hemen sonrasında yer alan metnin başlığı yukarda açıklamaya çalıştıklarımız ile birlikte düşünüldüğünde önem kazanmaktadır. Yazının başlığı “How I Became An Anarchist” tir (Nasıl Anarşist Oldum). Başlık da dâhil olmak üzere “Ben” kelimesine yapılan vurgu yazı boyunca kendisini göstermektedir. Erken 20. yüzyıl anarşist metinlerinden farklı olarak 21. yüzyıl metinlerinde sınırlayıcı olduğu düşünülen Biz kelimesinden uzaklaşıp Ben kelimesinin söylemdeki baskın unsur olmasının sonuçlarından bazılarını daha sonraki bölümlerde inceleyeceğiz. Bununla birlikte 21. yüzyıl metinlerinin sahip olduğu genel söyleme örnek olarak “How I Became An Anarchist” yazısından bir bölüm Metin 6’da ele alınmıştır.

Yatak odamın penceresinden sıvıştım. Çatıdan. Sisli sabahta avluyu çit sınırına kadar geçtim. Kapıyı kullanmıyorum; bunun yerine öncelikle torbamı fırlatarak taştan duvarın üzerinden yavaşça atlıyorum. Görünmemek için tarlayı yere doğru çömelerek geçiyorum. Orman hattına geliyorum. Kırılmasınlar diye, bir geyiğin yaptığını düşündüğüm şekilde, dalların ucunda yürüyorum. Sessizim. Rüzgârım. Bugün adımın olmadığını düşünüyorum. Ailem yok. Geçmişim yok. Güneş gök kubbeyi yararken orman seviyesindeki dantel desenlerini inceliyorum. Ayaklarımın altındaki çamurun içinde nefes alıyorum, yosunlar. Bu yosunların iyi bir su ve havanın bulunduğu yerlerde büyüdüğünü not ediyorum. Bana bunu Bay Jenkins öğretti. Muzumu soyuyor yiyeceklerimi yiyorum –annemin üçe böldüğü küçük bir sandviç. Eğer ihtiyacım olursa pek hoşlanmamama rağmen mantarları yiyerek hayatta kalacağımdan emin olarak bütün yemeğimi yiyorum. Otobüs durağının yakınındaki çilekleri de her zaman yiyebilirim. Yaşamak için ağaç oyuğu bulacağım ve bir kargayla arkadaş olacağım ve eğer bulamazsam şu kahverengi kuşların biri de olur. Tahta parçacıklarını birbirine sürterek ateş yakabilirim ve başaramayacak olursam yapmaması gerektiği halde yanında çakmak taşıyan erkek kardeşimi bulabilirim. Vahşiyim. Dinsizim. Hayal gücüyüm. Ben bir anarşistim.

Metin 6⁶¹⁹: Rolling Thunder, “How I Became An Anarchist”, Sayı: 5, (Bahar, 2008), Sayfa: 9.

“How I Became An Anarchist” yazısı sadece iki sayfa olmasına rağmen, yazıda yirmi dokuzu Metin 6 içinde olmak üzere toplam yüz on yedi tane “Ben” kelimesi geçmektedir. Yukarıdaki alıntı yazarın 1980’lerin ortalarında altı/yedi yaşındaki dönemlerini anlatmaktadır. Yirmi dört cümleden oluşan Metin 6’yı daha iyi incelemek için iki kısma ayıracağız. Bu kısımlar ilk yirmi üç cümlelik bölüm ile en sonda yer alan “Ben bir anarşistim” cümlesidir.

Metin yazarı yataktan kalkışını, ormana gidişini ve doğanın içinde kendini buluşunu özlemlili bir dil ile anlatmaktadır. Metin 6’nın ilk yirmi üç cümlesi tamamen bu özlemin dile getirilişi biçimde okunabilir. Ancak bu kısımlar aynı zamanda yazarın kendisini anarşist olarak tanımlamaya başladığı anların da bir betimlemesini içermektedir. Yazar kendi çocukluğuna ait bir anıyı doğayı arka fona yerleştirerek anlatmaktadır. Bu sebepten dolayı da çocukluğun saflığı ile doğanın saflığı arasında bir paralellik kurulmaktadır. Bütün bunların arkasından son cümlede “Ben bir anarşisttim” (I am an anarchist) denmekte ve dolayısıyla da çocukluğun-doğanın saflığı ile anarşizm arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Yazar ilk yirmi üç cümlelik kısım içinde yer alan bölümde kendisini bir geyik olarak düşünerek yürüdüğünü, sessizlik ve rüzgâr olduğunu, bir ismini, ailesi ve geçmişi olmadığını düşündüğünü belirtmektedir. Bu unsurları iki şekilde değerlendireceğiz:

a) **Yazarın kendisini geyik, sessizlik ve rüzgâr olarak görmesi:** Kendisini bir geyik, sessizlik ve rüzgâr olarak tasvir etmesiyle birlikte yazar canlı ve cansız olmak üzere kendisi ile insan dışı diğer doğa varlıkları arasında bir bağ oluşturmaktadır. Böylelikle yazar doğayı insanlaştırırken kendisini de doğanın bir parçası haline getirmektedir. Çocukluk dönemini doğa durumu (statis naturalis) içinde tasvir eden

⁶¹⁹ *I have slipped out my bedroom window. Off the roof. I have, in the foggy, morning, tripped across the yard to the fence line. I do not use the gate; I crawl over the stone wall instead, throwing my sack first. I cross the field, crouched low, so not to be seen. I make it to the forest line. I walk like I imagine a deer does, on the edges of twigs, so not to break them. I am silent. I am wind. Today I imagine I have no name. I have no family. I have no past. I study the lace patterns on the forest floor as the sun cuts through the canopy. I breathe in the mud below me, the moss. I noted to myself that lichens grow where there is good water and good air. Mr. Jenkins taught me that. I unfold my banana and eat my rations –a small sandwich cut into triangles by my mother. I eat it all, confident that if need be, I can survive off mushrooms, though I really don’t like them. I could always eat the berries near the bus stop, too. I will find a hollowed out tree to live in, and befriend a crow, and if I can’t find a crow, one of those brownish birds will do. I can start fires rubbing together sticks and, failing that, I can find my brother who has a lighter, even though he is not supposed to. I am wild. I am heathen. I am imagination. I am an anarchist.*

yazar böylelikle kendisi ile Rousseau'nun Emile'i arasında bir paralellik yaratmakta ve doğa durumundaki insanın mutluluğunu vurgulamaktadır.

b) Yazarın bir ailesinin, isminin ve geçmişinin olmaması: Gerek aile ve gerekse ismimiz bizim irademiz dışında belirlenir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi (21. yüzyıl anarşistleri için) “Biz” kelimesinin doğurduğu anlayış ile birlikte kendimizi, kendi *irademiz dışında* başkaları tarafından belirlenmiş tanımlamaların içinde buluruz. Yazar bir ailesinin, isminin ve geçmişinin olmadığını düşünmekle kaybettiği iradesini tekrardan kendi kontrolü altına almaktadır.

Bütün bunlardan sonra ise Metin 6'da ikinci kısım olarak tanımladığımız ve tek cümleden oluşan bölüm gelir: “Ben bir anarşistim”. Bu türden bir okuma içinde Metin 6'yı değerlendirdiğimizde şu yargıya varırız: Doğa durumu içinde kendisini iyi ve mutlu hisseden yazar iradesini tekrardan kendi kontrolü altına alarak –aldıktan sonra- kendisini bir anarşist olarak tanımlamaktadır. Bu yüzden de yazar için anarşizm doğa durumunda kendi irademize uygun yaşamaktır.

Mother Earth ve Blast dergilerindeki “Biz” kavramının kullanımını yorumladığımız kısımda vardığımız yargı şöyleydi: Metin 4'teki söylemden yola çıkarak yazar okuyucusunu aptal olarak görmemekte ve gerçekleri görmeye (aydınlanmaya) yetkin olduğunu belirtmektedir. Metin 4'e göre bizler gerçekleri gören, yaşadığı dünyanın sorunlarını bilen ve bu sorunların farkında olan kesimiz. Yaşanılan sıkıntıları dünyayı iyi okuyarak kavrayan Bizler (konumuz bağlamında anarşistler) ortak çıkarlar etrafında birleşerek ortak hareket etmeliyiz. Bu anlamda anarşizm sınıfsal farkında-bilincinde olma durumu ile ilintilidir. Rolling Thunder' a ait olan Metin 6'da ise anarşizm Ben'i bir bütün içinde gören tüm bağların, sınırlamaların ve haklardan mahrum bırakılmanın aşılmasıyla ve irademin tekrardan kendi kontrolümün altına alınmasıyla mümkün olmaktadır.

5.5.2 Aciliyet-Kademeli Dönüşüm Karşıtlığı

Blast ve Mother Earth dergilerinin sorunları geneli ifade eden değerlendirmeler içinde ele almaları bu sorunların çözümlerini de genelleştirmeleri sonucunu doğurmaktadır. Gerek Blast ve gerekse Mother Earth dergilerinin

söylemlerinde egemen olan bir diğer unsur ise yaşanan dönemin hastalıklarının kesin bir şekilde belirlenmiş olması ve bu hastalığının reçetesinin de bilinmesidir. Hastalık bilinip reçetenin de ne olduğu tespit edildikten sonra asıl yapılması gereken şey reçetenin derhal uygulanmasıdır. Bu reçetenin bir an önce uygulanması gerektiğine duyulan inanç Blast'ın ve Mother Earth'ün söylemlerini sertleştirmekte ve okuyucular göreve çağırmaktadır. Aşağıdaki metinde söz konusu olan aciliyet kavramı incelenecektir.

Metin 7'nin gerek başlığı ve gerekse ilk satırlardan itibaren geliştirmeye çalıştığı yazar-okuyucu ilişkisi yukarıda belirttiğimiz hastalık-reçete ve reçetenin derhal uygulanması durumları ile bağlantılıdır. Bu durum aşağıda açıklanacaktır.

Radikal olduğunu söylüyorsun. Hatta belki de bir devrimcisin. Toplumsal felsefenin şu ya da bu okuluna aitsin. Günümüz şartlarının yanlış olduğuna, sefillik ve sefalet, suç ve rezalet yarattığına inanıyorsun. Daha makul ve mutlu bir yaşam için can atıyorsun. Bunların oluşmasına yardım etmek için ne yapıyorsun? Olayların kendi kendine değişmeyeceğini biliyorsun. Bir çabanın gerekli olduğunu biliyorsun. Onları MEVCUT OLANA karşı hoşnutsuz yapabilmek ve onlara tutku ve cesaretle daha iyisi için çabalamayı telkin edebilmek için senin gibi düşünen insanların sayısının daha fazla olması gerektiğinin farkındasın. Bu nasıl yapılacaktır? Salt tartışma yetersiz kalacaktır. Gelecek nesiller için programlar yapmak şimdiye değiştirmeyecektir (...) Ne yapılmalıdır? diye soruyorsun. Öncelikli adım insanları MEVCUT OLANA karşı hoşnutsuz yapmaktır. Bilinçli memnuniyetsizlik değişimin başlangıcıdır. İkinci adım daha iyi bir şey umudunu ve bunu başarmak için kararlılığı canlandırmaktır (...) Gel, bize memnuniyetsizler ordusunu toplamamızda ve onların kafasını bilinçli amaçlarla doldurmamızda yardım et. Onların karşı konulmaz yürüyüşleri yanlış, bozulmuş ve çürümüş bütün dünyayı silip süpürecektir. Bu bir sonraki yüzyılda veya on yıllarda yapılmayacaktır. Şimdi yapılmalıdır. Yapılabilir –senin yardımınla.

Metin 7⁶²⁰: Blaster, “A Word To You”, **Blast** Cilt: 1, Sayı: 5, (12.02.1916), Sayfa: 4.

⁶²⁰ You say you are radical. Perhaps even a revolutionist. You belong to this or that school of social philosophy. You believe that present conditions are wrong; that they create misery and poverty, crime and degradation. You long for saner and happier life.

What are you doing to help bring it about? You know that things don't change of themselves. You admit that effort is needed. You realize that it is necessary to get more people to think as you do, to make them dissatisfied with what Is, and to inspire them with the passion and courage to strive for the Better. How is that to be done? Discussion alone won't do it. Making programs for future generations will not change the present. (...) What's to be done? You ask. The very first step is to make people dissatisfied with the THINGS THAT ARE. Conscious discontent is the beginning of Change. The second step is to rouse the hope of Something Better and the determination to achieve it. (...) Come, help us gather the hosts of discontent and imbue them with conscious purpose. Their irresistible march will sweep off the earth all that is false, decayed and rotten. Not in the next century or in the next decade is to be done. It must be done now. It can be done –with your help.

Öncelikle yazının başlığına değinelim: Başlık doğrudan okuyucuyu hedeflemektedir: “A Word To You” (Sana Bir Söz). Böylelikle yazar kendini sanki okuyucu karşısındaymış da doğrudan ona sesleniyormuş farz eder. Başlıktaki bir noktadan (yazardan) başka bir noktaya (okuyucuya) doğru iletilen bir söz-mesaj anlamı yazının başlığına tavsiye anlamı katar. Tavsiyeye uymak ise tavsiye verenin güvenilir olmasını gerektirir. Metni daha iyi incelemek için onu iki kısma ayıracağız. Bu anlamda Metin 7’nin ilk sekiz cümlesini yazarın güven sağlama çabası, dokuzuncu cümleden (Bu nasıl yapılacak? / How is that to be done? cümlesinden itibaren) metnin sonuna kadar olan kısmı ise tavsiye bölümü olarak değerlendireceğiz.

Metin 7 yazarın okuyucu ile ilgili görüşleriyle başlar. İlk cümlelerle birlikte yazarın bizi tanıdığını anlarız. Yazar okuyucusunun bir radikal, devrimci ve o günün koşullarından hoşnut olmadığını bilir. Yazar daha makul ve mutlu bir hayat isteyen bizlerin bunun gerçekleşmesi için neler yapılması gerektiğini sorar ve hiçbir şeyin kendi kendine değişmeyeceğini belirtir. Bu yüzden de bir çaba sarf edilmelidir. Var olan şartlardan hoşnut olmayan diğer kişilerin bir araya gelmesi ve daha iyisi için çabalamaya yönelik tutku ve cesaretin onlara telkin edilmesi bu anlamda önemlidir. Bunun nasıl yapılacağına dair sorulacak sorunun cevabı da aslında reçeteyi oluşturmaktadır. Bu reçetenin ilk adımı insanlarda var olagelene yönelik bir hoşnutsuzluk doğurmaktır. Bilinçli bir memnuniyetsizlik değişimin başlangıcıdır. İkinci adım ise daha iyisinin olduğu umudunu doğurmaktır. Bilinçli bir şekilde memnuniyetsiz olanların karşı konulmaz yürüyüşleri yeryüzündeki bütün yanlışlıkları, bozulmuşluğu ve çürümüşlüğü silip süpürecektir (sweep off). Ancak bu durum bir sonraki yüzyıl veya on yılda değil şimdi yapılmalıdır (It must be done now).

Metnin ilk yedi cümlesinin işlevinin yazarın bizleri tanıdığını vurgulayarak güvenimizi kazanma çabası olduğunu belirtmiştik. Güvene duyulan bu ihtiyacın temelinde ise tavsiyelerin gücünü arttırmak vardır. Tavsiye ve güven arasındaki bağlantıyı açıklığa kavuşturmak için tavsiye kelimesi üzerinde durmak gerekmektedir.

Büyük Larousse sözlüğünde tavsiye kelimesi dört farklı anlamda açıklanmıştır. Biz şimdi sözlükteki sıraya sadık kalarak ikinci, üçüncü ve dördüncü anlamları belirtip incelememizin bu bölümünde diğerlerinden daha önemli olduğunu

düşündüğümüz için birinci anlamı aynen alıntılایacağız. İkinci anlam: Bir kişiyi salık verme; üçüncü anlam: Bir kimseye bir şeyin uygun ve yararlı olduğunu söylemek; dördüncü anlam: Tavsiye mektubu, bir kimsenin iş için uygun nitelikler taşıdığını belirtmek.

Büyük Larousse sözlüğünün tavsiyeyi açıkladığı birinci anlam ise şöyledir: “1. Bir kimseyi belli bir tutum almaya yöneltme; bu amaçla söylenen söz: *Hekimin tavsiyelerine uymak. Tavsiyelerini unutmıyacağım.*”⁶²¹. Bu durumda tavsiye kelimesi kişinin kendi faydası için tavır değişikliği yapmaya yönlendirilmesi ve bunun için söylenen *söz*ü içermektedir. Tavsiye kelimesinin içerdiği bu anlam ile yazının başlığı arasındaki koşutluk “Söz” (word) kelimesi ile kurulmuş ve bu söz bana/bize yöneltmiştir (To You). İngilizcede “To” kelimesinin yön belirten anlamları vardır ve bir noktadan hareketle başka bir noktaya gidişini belirtir. Bu durum ise tavır değiştirmeye yönlendirilmek ile paraleldir.

Peki, kimler tavsiyede bulunabilir? Tavsiye kelimesinin her dört anlamında da belli konuda birikimi olan, tecrübe sahibi bir kişinin dikkate değer görüşleri söz konusudur. Ancak yine Büyük Larousse’un tavsiye maddesinin birinci açıklaması içinde verilmiş örneklere bakarak (italik harflerle yazılmış cümleler) diyebiliriz ki tavsiye bizim sorunlarımıza aşina olan kişilerce verilen (örneğin bir doktor) ve unutulmaması gereken bir sözdür. Bizim sorunlarımızı bilen kişi ise bu sorunlar hakkında ya tecrübe sahibidir ya bizden biridir ya da her ikisi birdendir. Biz-Ben karşıtlığını açıkladığımız bir önceki kısımda gerek metin yazarlarının ve gerekse okuyucuların Blast ve Mother Earth dergilerinde kendilerini Biz genel kavramı içinde değerlendirdiğini belirtmiştik. O halde bizlere tavsiyede bulunan kişi sosyal yaşantımızın sorunları hakkında bilgi ve tecrübe sahibi olan bizden biridir. Bunların yanında kendisini bizden biri sayan yazar birikimleri ile sabit olan fikirlerini-reçetesini bizlere ulaştırarak bir tavır değişikliği yaratmayı umar. Tecrübe sahibi olup fikirlerini dikkate alacağımız kişi ise güvenilir kişidir. Güvenilir olma durumu tavsiye etmenin doğasında saklıdır. Bu anlamda güvenilirlik tavsiyenin önkoşuludur. Metin 7’nin ilk sekiz cümlesi bizi tanıdığını gösteren yazarın güvenimizi kazandığı bölümü içerir. Bu

⁶²¹ “Tavsiye”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt: 22, İstanbul: Milliyet Gazetecilik, 1986, s. 11.312.

bölümden sonra ise yazarın tavsiyelerinin yer alması “güvenilirlik tavsiyenin önkoşuludur” yargımızla uyum içindedir.

Yukarıdaki kısımda Metin 7’nin bir tavsiye amacıyla yazıldığını ve bunun için yazının öncelikle güven doğurduğunu açıklamış bulunuyoruz. Ancak yine de yazıdaki bir başka ayrıntıyı belirtmeden yazının ikinci yarısına geçerse açıklamamızı yarım bırakmış oluruz. Metin 7 ile ilgili açıklamalarımız çerçevesinde yazar ile ilgili yapmış olduğumuz yorumlarda yazarın adını hiç kullanmadık. Bunun sebebi dergide de yazarın gerçek isminin verilmemesidir. Yazının sonunda yazar ismi olarak sadece Blaster ismi yer almaktadır ve böylece bu isimle yazarın dergi kurumunu temsil eden bir kişi olduğunu anlarız. Tavsiye kavramı üzerine yaptığımız yorumları göz önünde bulundurarak (tecrübe sahibi ve güvenilir olan bir kişi tarafından verilip unutulmaması gereken söz) bu durum, derginin kendi kimliğini oluşturma çabası olarak yorumlanacaktır. Bu çaba ile birlikte dergi kendisini hitap ettiği kitlenin sorunlarını gören, bu sorunlar hakkında tecrübe sahibi olan, çözüm yollarını bilen güvenilir bir kurum kimliği ile sunmak istemektedir. Okuyucuya güvenilir olduğunu böylelikle söyleyen derginin ilk önerisi tavsiyelerine uyulması, ikincisi ise bu tavsiyelerin acilen yerine getirilmesidir. Blast ve Mother Earth dergilerinde sorunların çözümü ile ilgili kısımlarındaki bu aciliyet vurgusu Rolling Thunder dergisinde yer almamaktadır.

Tavsiyelerin bulunduğu dokuzuncu cümleden metnin sonuna kadar olan kısım ele alındığında şu tespitlerde bulunabiliriz: Tecrübe sahibi Blaster’a göre değişiklik bir çaba gerektirir (şeyler değişmez: things don’t change / çaba gereklidir: effort is needed) ve yaşamı olduğu gibi kabul etmek süregelen yanlışların aynen devam etmesine sebep olur. Metin 7’nin söyleminde aynı zamanda, “geçerli olan” ile arzu edilen arasındaki bir gerilim söz konudur. “Geçerli olan” yaşam şartları memnuniyetsizliğin temelini oluşturmaktadır. “Geçerli olan” metinde “geniş zaman” in içinde kullanılmıştır. Daha somut bir ifade ile metnin içinde bulunan “what is” ve “THINGS THAT ARE” kelimeleri hoşnutsuzluğun kaynağı olan şimdiyi belirtir. Geniş zaman İngilizcede değişmezliği ve rutin olarak tekrar eden bir döngüyü ifade eder. Her gün gerçekleşen ve birbirinin tekrarı olan eylemler geniş zaman içinde belirtilir.

Kapitalist hayat tarzı bizleri disiplin içinde davranmaya mecbur bırakır ve bu disiplin hepimizi bir değişmezliğe sürükler. Değişmezlik ise mevcut değerlerin muhafazasıdır.

Dolayısıyla “what is” ve “THINGS THAT ARE” kullanımı metinde sınırları önceden belirlenmiş ve mevcut duruma bağlı kalınarak muhafaza edilen yaşamı işaret eder. “What is” ve “THINGS THAT ARE” ın bu işlevi ile muhafazakâr düşünce belirtmek istenmektedir. Metne göre gerçeklerin farkına varmış olan Bizler, bizim gibi düşünen ve “geçerli olan”dan memnun olmayan diğerleriyle bir araya gelmenin önemini bilmekteyiz ancak neler yapılması gerektiğini bilmemekteyiz. İşte yazar (Blaster adıyla dergi) dokuzuncu cümleden itibaren değişiklik için nelerin nasıl yapılması gerektiğini söyler (tavsiye eder).

İkinci kısımda verilen tavsiye üç ayaktan oluşmaktadır:

a) Yapılması gerekenler kuramsal değil eylemseldir.

b) Bu eylem iki adımdan oluşur: birinci adım, insanları mevcut koşullara karşı memnuniyetsiz kılmak (var alan memnuniyetsizliği anlamalarını sağlamak); ikinci adım ise daha iyi bir yaşamın mümkün olduğu ve bunu başarabilecek gücün bulunduğunu anlamalarını sağlamaktır.

c) İki tavsiye de acilen yerine getirilmelidir.

Bir önceki bölümde açıklandığı gibi Blast dergisinde yazarlar okuyucuların yaşanan sosyal sorunları kavrayacak nitelikte aydınlanmış insanlar olduğunu düşünmektedirler. Aydınlanmış olmak metinlerdeki çıkış noktasıdır. Böylelikle anarşizm kendisi ile Aydınlanma Hareketi arasındaki bağı vurgular. Kilise kurumunun egemenliğini yitirmesi ve akla duyulan güvenin artması Aydınlanma Hareketi’nin genel karakteri ise anarşizm de Aydınlanma’nın sonuçlarından biridir. Erken 20. yüzyıl dergilerindeki metinler bu varsayımlarına dayanarak okuyucularına seslenirler. Aydınlanmış insan eylem halinde olan ve başkalarını da aydınlatan insan olarak yorumlanır. Yapılması gereken ilk eylem ise diğer insanların da hoşnutsuzluklarının bilincine varmalarını (bilinçli hoşnutsuzluk / conscious discontent) sağlamaktır. Bu bilinç değişimin başlangıcı olarak görülmektedir. Dolayısıyla değişim ile bilinç birbirini

tamamlayan unsurlar olarak görülmektedir. Böylelikle kişiler eylem halinde bulunsalar da kuramdan uzaklaşmamış olurlar. Metin 7’de “bilinçli hoşnutsuzluk değişimin başlangıcıdır” cümlesinin hemen ardından “bazı şeylerin daha iyi olduğu umudunu yükseltmek” cümlesi gelir. Değişimi vurgulayan ilk cümlelerin hemen ardından daha iyisinin geleceğinin belirtilmesi değişim ile daha iyisi (change-better) arasındaki ilişkiyi doğurur. Böylece yazarın mevcut durumun değişmesinin daha iyiye sahip olmamızı sağlayan etmen olduğunu düşündüğünü anlarız. Metin 7’nin son beş cümlesinde ise üç unsur göze çarpmaktadır: a) dayanışma (Gel bize yardım et / Come, help us; karşı konulmaz yürüyüş / irresistible march) b) kötülükleri silip süpürme (sweep off) c) son olarak da erken 20. yüzyıl anarşist dergilerinin egemen unsuru olduğunu düşündüğümüz aciliyet (it must be done now). Metin 7’ye göre muhafazakârlığın değiştirilmesi gerektiği yönündeki tavsiyesini yukarda belirtmiştik. On sekizinci cümle ile birlikte bunun hem sebebini hem de muhafazakârlığın metin yazarına göre neyi ifade ettiğini görmekteyiz. Metne göre yazar “karşı konulmaz yürüyüş”ün yanlış, çürümüş ve kokuşmuş bir dünyayı silip süpüreceğini–temizleyeceğini belirtmektedir. “Yürüyüş” kelimesi yine çok sayıda insanla uyum içinde yapılması gereken bir durumu yansıtmaktadır. Bu sebeple yine bir dayanışma anlamını içerir. Bu dayanışmanın yanlışları, çürümüşlüğü ve kokuşmuşluğu temizleyeceği düşüncesi “şimdi yapılmalı” cümlesiyle desteklenir. Metin 7’ye göre bütün temizlik hemen yapılmalıdır.

Blast ve Mother Earth dergilerini incelediğimiz süre boyunca metinlerin söylemlerine egemen olduğunu gördüğümüz aciliyet durumu dönemin yazarlarınca da belirtilmiştir. Bu yöndeki eleştiriler ise yine Mother Earth dergisinde yer almıştır. Emma Goldman, Mother Earth’te çıkan 11 Mart 1911 tarihli makalesinde Times Gazetesinin editör yazısındaki kendisi ile ilgili bu eleştirilere yer vermiştir. Times’ta çıkan söz konusu makaleye göre Goldman pek çok güzel fikre sahiptir ve onun fikirlerini onaylamayanlar Goldman’ı en az tanıyan kişilerdir. Makale Goldman’ın fikirlerini yansıtan yazıların aslında pek çok saygın düşünürün fikirleriyle paralellik göstermekte olduğunu belirtir. Bu konuda bir örnek veren makale Emma Goldman önyargılara dayalı olan eğitimin kötü eğitim olduğunu savunduğunda aslında en saygı duyulan düşünürlerin fikirlerini onaylamış olmakta olduğunu söyler ve şöyle devam eder:

“Bu olağanüstü kadınla ilgili sorun onun evrimci olmaktansa devrimci olmasıdır. Acelesi vardır, ancak en bilge erkek ve kadınlar bilirler ki acele işe şeytan karışır. Bayan Goldman’ın dünkü konuşmasında vurgulanan konular çevremizdeki iyi insanların hiçbirisi tarafından daha nazik bir şekilde ileri sürülemezdi. Başkaları yirmi ya da on yılda gerçekleşen gelişmeleri gördüğünde cesaretlenirler. Ancak Bayan Goldman sabırsız çünkü dünden bugüne gerçekleşen büyük ilerlemeleri görememekte. Bu belki de bir felsefeden ziyade mizaç sorunudur. Belki de Bayan Goldman sadece kendi mizacı noktasında şanssızdır”⁶²².

20. yüzyıl erken dönem anarşist dergilerinde egemen olan söyleme göre yavaş hareket etmek ölümcül bir hatadır. Eğer işçiler bir an önce harekete geçip haklarını kazanmazlarsa bütün çabalar karşılıksız çıkacaktır. Metin 7’nin sonlarına doğru da belirtildiği gibi işçiler tarafından gerçekleştirilecek karşı konulmaz yürüyüş ile bütün çürümüşlükler temizlenecektir. Metin içinde kullanılan temizleme (sweep off) kelimesi içinde her şeyi kökünden halletme, kökünü kazıma gibi anlamlar barındırmaktadır. Meseleleri kitlesel nitelik taşıyan tek bir hareketle kökünden halletme ve bunu zaman kaybetmeksizin yapma fikri sadece Blast’ın değil Mother Earth’ün de söylemindeki egemen eğilimdir. Aşağıda Mother Earth dergisinden bir metin yer almaktadır. Metin 8 ile birlikte aciliyet konusu incelenmeye devam edecektir.

İşçilere karşı duyulan merhamet ve öfke sıkça uygulanan gülünç grev metotları manzarası karşısında yüreğimizi dağlar ve her büyük emek savaşının olası başarısını engeller. Eğer çok ciddi değilse gülünç de mi değildir üreticilerin aylar boyunca alenen nerde ve ne zaman grev yapacaklarını önceden tartışmaları ve bunun sonucu olarak düşmana savaş araçlarını hazırlama şansı vermeleri. Aylar boyunca para iktidarının gazeteleri önerilen grevlerin yöntemleri ve amacının ayrıntılı tasvirlerini veya şu ya da bu maden ocağı patronu ile yapılan müzakerelerin sonuçlarını vererek işçi liderleriyle uzun görüşmeler yayınlar (...) Daha önce dediğim gibi sendikalar grevler sürmekteyken iş devam etsin diye bütün ticari malların üretilmesi için kendi üyelerinin fazla mesai yapmasına bile izin vererek grevleri günler, haftalar ve aylarca önceden müzakere eder (...) O halde grevlerin başarısız olmasını merak etmek niye? İşverenler “isterseniz grev yapın; size ihtiyacım yok; kendi siparişlerimi karşılayabilirim; açlığın sizleri maden ocaklarına ve fabrikalara geri getireceğini biliyorum; bekleyebilirim” diyebilecek konumda olduğu sürece grevin başarısı için hiçbir şans yoktur (...) Özgürlük savaşına iktidar güçlerinin zalimliği ve ahlaksızlığı ile son verilemez. Kardeşlerimizi Chicago’da boğmuş olan hırçın kızgınlık ve vahşi nefret, onların eylemlerinin yönetime ve sermayeye indirileceği muhtemel bir ölümcül darbenin en güvenilir garantisidir.

⁶²² Times editörünün makalesinden aktaran: Emma Goldman, “On the Trail”, **Mother Earth**, Cilt: 6, Sayı: 1, (Mart, 1911), s. 22.

Metin 8⁶²³: Max Baginski, "Aims and Tactics of The Trade-Union Movement", **Mother Earth**, Cilt: 1, Sayı: 4, (Haziran 1906), s. 48.

Metin 8 işçilerin gereksiz yöntemlerle oyalanıp onlara zaman kaybı yaşatılmasının yol açacağı sorunlarla ilgilidir. Gülünç grev yöntemleri yüzenden büyük işçi savaşının muhtemel başarılarının (possible success of every large labor war) sıklıkla hüsrana uğradığı belirtilmektedir. Üreticilerin (producers) aylar boyunca nerede ve nasıl eylem yapacaklarını tartışmaları gülünç bulunmakta ve bu durum ölümcül derecede önemli bir durum olarak görülmektedir. Üreticilerin aylar boyunca halka açık olarak tartışmaları düşmana hazırlanma şansı vermektedir. Aylar boyunca para iktidarının gazeteleri işçi liderlerle uzun görüşmeler yayınlamakta, teklif edilmiş olan grevlerin yöntemleri ve amacı veya şu ya da bu maden ocağı patronu ile yapılan görüşmelerin sonuçları ile ilgili detaylı tasvirler vermektedir. Yazara göre bu şekilde yapılan bir grevin neden başarısız olduğuna şaşırmanın gerek. Görevinin başındaki işveren istediğiniz kadar grev yapın, açlığın sizi madene ve fabrikaya geri getireceğini biliyorum, bekleyebilirim (I can wait) dediği sürece grevlerin başarılı olma umudu bulunmamaktadır. Özgürlük savaşı (battle of liberation) egemenlerin zalimliği ve ahlâksızlığı ile durdurulamaz. Hırçın kırgınlık ve vahşi nefret sermayeye ve yönetime (capital, government) indirilecek ölümcül darbenin garantisidir.

Blast ve Mother Earth dergilerinde hemen harekete geçme çağrısı bu dergilerinin söylemlerinin de sertleşmesi sonucunu doğurur. Erken 20. yüzyıl anarşistleri savaşa ve askeri yatırımlara emperyalizmden dolayı karşı çıkmaktadırlar. Ancak düşman olarak gördükleri kesime karşı şiddete başvurmayı ihtimal dışı görmezler. Bu konular ileriki bölümlerde şiddet kavramı altında incelenecektir. Bu kavramları şimdiden Metin 8 açısından önemli yapan ise metnin zaman kaybetmenin

⁶²³ *Pity for and indignation against the workers fill one's soul at the spectacle of the ridiculous strike methods so often employed and that as often frustrate the possible success of every large labor war. Or is it not laughable, if it were not so deadly serious, that the producers publicly discuss for months in advance where and when they might strike, and therewith give the enemy a chance to prepare his means of combat. For months the papers of the money power bring long interviews with labor leaders, giving detailed descriptions of the ways and means of the proposed strikes, or the results of negotiations with this or that mine magnate. (...) As I said before, the unions negotiate strikes for days and weeks and months beforehand, even allowing their men to work overtime in order to produce all the commodities to continue business while the strike is going on. (...) What wonder, then, that strikes fail? As long as the employer is in a position to say, "Strike if you will; I do not need you; I can fill my orders; I know that hunger will drive you back into the mine and factory, I can wait," there is no hope for the success of the strike. (...) The battle of liberation cannot be put a stop to by the brutality and rascality of the ruling powers. The vicious anger and the wild hatred that strangled our brothers in Chicago are the safest guarantee that their activity struck a potentially fatal blow to government and capital.*

ölümcül sonuçlarından bahsederken bunu sıklıkla militarist bir söyleme sahip olarak gerçekleştirmesidir.

Metin 8 içinde yer alan militarist kelimeleri şöyle sıralayabiliriz: ölümcül ciddiyet (deadly serious), düşman (enemy), özgürlük savaşı (battle of liberation), hırçın kırgınlık (vicious anger), vahşi nefret (wild hatred), çarpışma (combat), boğmak (strangle). Bu kelimelerle birlikte metnin söylemi sertleşmekle birlikte mücadele sınıflar arası bir savaş olarak yansıtılmaktadır. Metin 8’deki bu militarist söylem aciliyet kavramı ile birleştirilmektedir. Aşağıda BBC News’in internet sayfasından aldığımız ve İngiliz ordusunda askeri eğitimler için kullanılan bir simülasyon programı ile ilgili haber yer almaktadır. Askeri alandaki teknolojik gelişimle ilgili olan bu haber, içinde geçen kelimelerin bazıları ile aciliyet kavramı arasındaki paralellik dolayısıyla militarizm ve çabukluk arasındaki bağa dikkat çekmek için kullanılmıştır.

“Savaş Simülatörü Ortaya Çıktı” (War Simulator Unveiled) adlı haber şöyle başlamaktadır: “Dünyadaki en büyük savaş simülatörlerinden biri İngiliz Ordusunun yüksek rütbeli görevlileri tarafından açıklanmıştır. Wiltshire’daki Savaş Bakanlığı ordu barakalarında bulunan 290 milyon Sterlin’lik birim, sanal gerçeklikte 1000 tane zırhlı araçtan oluşan bir tank savaşı yaratabilmektedir. Ordu eğitici simülatörün İngiliz ordusuna çarpışmada herhangi bir düşmana karşı üstünlük sağlayacağını ummaktadır”⁶²⁴. Haberin devamında ise askeri bir yetkilinin simülatör sayesinde hava şartlarına bağlı kalmaksızın yılın her günü eğitim yapabilecekleri ve simülasyondaki savaşların tekrarı üzerinden performans analizi imkânına sahip olduklarına dair görüşler yer almaktadır⁶²⁵. BBC’ nin bu haberini vermekteki amacımız askere ve orduya ait bir metindeki kullanımı yansıtmak içindir.

Metin 8’e tekrar geri döndüğümüzde ise metin genelinde söz konusu iki aktörün olduğunu görürüz. Bu aktörler günler, haftalar ve aylar boyunca yapılan kısır tartışmalarla vakit kaybeden işçiler ve diğer taraftansa hiç acelesi olmayan patron-kapitalisttir. Metin 8’in on üçüncü satırında geçen “bekleyebilirim” cümlesi patronların

⁶²⁴ One of the largest war simulators in the world has been unveiled by high-ranking officers from the British Army. The £290m unit, at the Warminster army barracks in Wiltshire, can recreate a tank *battle* involving 1,000 armoured vehicles in virtual reality. The army hope the training simulator will give British troops the edge over any *enemy* in *combat*. (vurgular bana ait)

⁶²⁵ *War Simulator Unveiled*, 24.01.2002, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/1780286.stm, (03.04.2009).

zaman yönünden herhangi bir acelelerinin olmadığını göstermektedir. Ancak acele etmesi gerekenler işçilerdir.

Bir önceki bölümde açıkladığımız gibi Blast ve Mother Earth dergilerinde eylemler kitlesel bir nitelik taşımakta ve söylemde “Biz” kavramı egemen olmaktadır. “Hep birlikte aynı şekilde hareket eden Biz’ler güçlerimizi birleştirerek düşmanı toptan alt etmeliyiz” görüşü incelediğimiz erken 20. yüzyılın anarşist dergilerinin söylemini oluşturmaktadır. Bununla birlikte Blast ve Mother Earth dergilerine göre meseleler kökünden tek bir darbe ile toptan halledilecektir. Metin 7’de geçen “sweep off” (silip süpürme, kökünü kazıma) kelimesi bu kökten çözüm anlamını içinde barındırmaktadır. Metin 8’de “Sweep off” fiilinin anlamına koşut anlama sahip olan kelimeler son cümlede yer alan “fatal blow” (ölümcül darbe) sıfat tamlamasıdır. Metin 7 ve Metin 8’deki bu paralellikleri görerek diyebiliriz ki yönetim ve sermayenin (government, capital) kökü indirilen ölümcül darbeye kazınacaktır. Ölümcül bir darbe indirmek, kökünü kazımak ve bunları hep bir arada zaman kaybetmeksizin yaparak toptan bir çözüm sağlamak Blast ve Mother Earth dergilerinin söylemini 21. yüzyıl anarşist dergilerinin söylemlerinden ayıran farklılıklardır. Bu farklılığı daha iyi anlatabilmek için şimdi de Rolling Thunder dergisinden aldığımız bir metni inceleyelim:

Bu hayalci alıştırmanın gerçek noktası tarihte kesin kırılmaların olmadığını işaret etmektir. Eski düşüncelerin imâ ettiği kesin kırılmalar, devletin düştüğü ve kapitalizmin bozguna uğratıldığı o an, bu kadar kısa olan bir şeyin gerçekten zafer olmamasından başka bir şey değildir. Eğer kapitalizm ayaktaysa, eğer senin tek yıkıcı fikirlerini pazarlamaya başlarsa, bu kapitalizmin gerçekten kazandığını gösterir. Sen kaybettin, sen oy birliği ile seçildin. Bu bana anlamsız gelmektedir. Sadece şirket kültürünün cinsiyet ayrımının kınanmasına sözde bağlılık göstermeye kendini mecbur hissetmesi ve kapitalist firmaların feminist kitapları, sinemaları ve diğer ürünleri pazarlamaya başlaması yüzünden feminizmin kaybettiğini, hiçbir şey başaramadığını söyleyebilir miyiz? Tabii ki hayır: eğer kapitalizmi ve ataerkilliği tek seferde inmiş bir darbede yok etmeyi beceremiyorsan, bu senin bir yerlere vardığının en net göstergesidir. Kanımca devrime giden her bir etkili yol oy birliği ile seçmenin sonsuz anlarını, sonsuz başarılı kampanyaları, sonsuz küçük isyankâr anları veya kavganın ve gizli özerkliğin anlarını içerecektir. (...) Aslında bu günlerde oldukça çok kazanıyoruz. Asıl soru coşku ve umutsuzluk döngüsünün nasıl kırılacağı ve bu zaferlerin yeni bir topluma doğru yönelmiş kümülatif bir hareket yaratması için birbirleri üzerine ne şekilde inşa edileceği hakkındaki bazı stratejik öngörülerle (ne kadar fazla olursa o kadar iyidir) nasıl ortaya çıkılacağıdır.

Metin 9⁶²⁶: David Graeber, “The Shock Victory”, **Rolling Thunder**, Cilt: 5, (Bahar, 2008), s. 20.

Metin 9’daki kesin ve acil çözümler öngören yöntemlere karşı çıkış çok açık bir şekilde görülmektedir. Yazar’a göre tarihte net-toptan çözümler bulunmamaktadır. Devlet düştüğü zaman kapitalizmin bozguna uğrayacağı şeklindeki kısa çözümler kesinlikle bir zafer değildir. Kapitalizmin ayakta kalması ile birlikte bizlerin kaybetmesi fikri yazara saçma gelmektedir. Şirket kültürünün cinsiyet ayrımcılığını lanetlemesi ve kapitalist şirketlerin feminist kitaplar, filmler ve diğer ürünler pazarlamasıyla feminizmin kaybettiğini söyleyemeyiz. Eğer kapitalizm ve ataerkilliği tek bir darbeye yok etmeyi (destroy) idare edememişsek (manage) bu yapılanlar en net şekliyle bir yerlere vardığımızı gösterir. Devrime giden her bir etkili yol sonsuz sayıdaki oy birliği anlarını sonsuz sayıda zafer kazanmış kampanyaları (endless victorious campaigns), sonsuz sayıda küçük asi anları (endless little insurrectionary moments) veya kavga ve örtük özerkliği içerir. Metin 9 yazarına göre asıl soru coşkunluk ve umutsuzluk döngüsünü nasıl kıracağımız ve yeni bir topluma doğru yönelmiş kümülatif bir hareket yaratmak için nasıl bu zaferleri birbirleri üzerine inşa edeceğimiz ile ilgilidir (about how these victories can build on each other, to create a cumulative movement towards a new society).

Metin 9’da yer alan kısa vadeli toptan çözümleri değil de uzun vadeli ve birbirinin üzerine yığılarak oluşan küçük zaferlerin hangi kelime grupları ve cümlelerle yapıldığını incelemeye çalışalım: Metnin ilk satırında tarihte net çözümlerin bulunmadığı belirtilmektedir ve hemen sonrasında gelen cümleye göre ise bu bakış açısı eski fikirleri yansıtmaktadır. Yazarın “clean break”den (net çözüm) ne kastettiğini Metin 9’un ikinci satırında anlamaktayız. Net çözüm devletin ve kapitalizmin bozguna uğradığı an demektir. Her şeyin bu kadar kısa gerçekleşmesi de kesinlikle bir zafer

⁶²⁶ *The real point of this imaginative exercise is to point out that there are no clean breaks in history. The implication of the old idea of the clean break, the one moment when the state falls and capitalism is defeated, is that anything short of that is not really a victory at all. If capitalism left standing, if it begins to market your one-subversive ideas, it shows that capitalists really won. You’ve lost; you’ve been coopted. To me it is absurd. Can we say that feminism lost, that it achieved nothing, just because corporate culture felt obliged to pay lip service to condemning sexism and capitalist firms began marketing feminist books, movies, and other products? Of course not: unless you’ve managed to destroy capitalism and patriarchy in one fell blow, this is one of the clearest signs you’ve gotten somewhere. Presumably any effective road to revolution will involve endless moments of cooptation, endless victorious campaigns, endless little insurrectionary moments or moments of fight and covert autonomy. (...)Actually, recently, we’ve been winning quite a lot. The question is how to break the cycle of exaltation and despair and come up with some strategic visions (the more the merrier) about how these victories can build on each other, to create a cumulative movement towards a new society.*

değildir. Böylelikle yazara göre devletin ve kapitalizmin ortadan kaldırılması ile her şeyin çözüme ulaşacağını vurgulayan indirgemeci yaklaşım doğru değildir. Metin 7 ve Metin 8 de yer alan silip süpürmek (sweep off) ve ölümcül bir darbe indirmek (to strike a fatal blow) kelime gruplarının içinde barındırdığı toptan çözüm anlayışları 21. yüzyıl anarşist dergilerinde eleştirilmektedir. Bu eleştiriye Metin 9'un "eğer kapitalizm ve babaerkiliği bir darbeye yok etmeyi becerememişsen..." (unless you've managed to destroy capitalism and patriarchy in one fell blow...) cümlesinde görmekteyiz. Böylece şu yargıya varırız: 21. yüzyıl anarşistleri yaklaşık yüz yıl önce yaptıkları hatalardan ders almışlardır. Bu derslerden en önemlisi ise hedefler ile potansiyel arasındaki dengeyi iyi kurmanın önemidir. Eldeki imkânlar ile gerçekleştirilmesi vaat edilen hedefler arasında bir uyum olmalıdır. Yanlış yöntemlerin bedeli anarşistler için geçmişte çok ağır olmuştur. Tek bir darbeye ve kısa bir zamanda gerçekleşen bir hareketin 21. yüzyıl anarşistleri için başarı şansı yoktur. Bu yargımızın açık bir ifadesini yine Rolling Thunder dergisinde bulabilmek mümkündür. Hayvan hakları ve çevrecilik ile ilgili hazırlanmış bir yazıda yazar hedeflerin aşırı büyük ve soyut olmaya başladığı andan itibaren yeşil anarşizmin yüzyıl dönemecinde öldüğünü belirtir. Yazara göre bireylerin kendilerini belli ağaçları ve doğal alanları korumak üzere motive etmeleri çok kolay olmuştur ancak bazı anarşistler için yapılması gereken bütün bir medeniyetin yok edilmesi olunca anlamlı bir eylemin ne olduğunu anlamak zorlaşmıştır⁶²⁷. Böylelikle 21. yüzyıldaki anarşistlerin hedefler ile potansiyel arasındaki denge meselesine daha gerçekçi yaklaşıtlarını görüyoruz. Bu sebepten dolayı hemen ve tek bir büyük hamlede gerçekleştirilmesi gereken bir toplumsal dönüşüm, potansiyelin çok üstünde görüldüğü için ihtimal dışı olarak değerlendirilmektedir. Metin 9'a ait "eğer kapitalizm ve babaerkiliği bir darbeye yok etmeyi becerememişsen..." cümlesine geri dönersek kapitalizmi tek bir darbeye yıkamamayı yazar idare edememek (not manage) kelimesi ile desteklemiştir. İngilizce "manage" kelimesi becermek anlamına da gelmektedir ancak öncelikli kullanımı idare etmektir ve idare edebilmek ise belli potansiyellere sahip olmayı gerektirir. Bu durumda Metin 9'un yazarına göre kapitalizmin tek bir darbeye yıkılabilmesi bir potansiyel meselesidir ve yazının genel söylemine göre ise

⁶²⁷ Rolling Thunder, "Hallmarks Of the SHAC Model", Sayı: 6 (Sonbahar, 2008), s. 19.

gerek bugünün anarşistleri ve gerekse geçmiş dönemdekiler bu potansiyele sahip değillerdir. Gerekli potansiyele sahip olamama durumu ise anarşistleri farklı taktiksel yollar aramaya itmiştir. Bu yollardan biri de Metin 9’a göre küçük başarıların (zaferlerin) birikmesiyle toplumsal dönüşüme giden yolu açabilmektir.

Metin 9’un kısa ve hemen gerçekleştirilmesi gereken bir devrimden ziyade uzun vadeli çözümleri vurgulaması olgusu aynı zamanda metnin onuncu satırından itibaren yer almaya başlayan cümlelerde kendisini gösterir. Bu cümlelere göre etkili bir devrime giden yol sonsuz sayıdaki oybirliği anlarını sonsuz sayıda zafer kazanmış kampanyaları, sonsuz sayıda küçük asi anları içerir. Bu cümlelerle dikkate değer olan kısım sonsuz ve küçük (endless - little) kelimeleridir. Sonsuz kelimesi bir bitimi olmayıp devamlılığı ifade etmektedir. O halde devrim kavramı metne göre sürekli bir çaba ve devinimdir. Bununla birlikte bu cümleler içinde kitlesel nitelikte olan büyük ve tek bir hareket fikrine (erken 20. yüzyıl anarşist dergilerinde savunulan fikir) zıt olan bir diğer kelime ise “küçük” (little) kelimesidir. 20. yüzyıl dergileri ne kadar büyük, tek yumruk olmuş kitlesel bir hareket yaratmaya çalışmışlarsa, 21. yüzyıl anarşistleri bir o kadar küçük ama sonsuz sayıda ve devinimde hareketler oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu durumu bir benzetme ile ifade edecek olursak erken 20. yüzyıl anarşist dergileri söylemleri ile sorunların kaynağına tek ve büyük bir darbeyi hemen indirmesi gereken betona benzeyen anarşist hareket yaratmaya çalışırken (ve bunun bir an önce yapılması gerektiğini tavsiye ederken), 21. yüzyıl anarşizmi bu betonu milyonlarca parçaya ayırmaya ve parçacıkları toplumun her kesimine yayıp sonsuz sayıdaki uzun vadeli mücadelelerine yaşamın her alanında devam etmeye çalışmaktadır; hedef-potansiyel dengesi içinde bunun en realist taktik olduğunu düşünmektedir. Bu taktiksel anlayış içinde bizleri yeni bir topluma doğru götürecek olan hareket ufak zaferlerin birbiri üzerine yavaşça birikmesiyle oluşacaktır. Bu fikir okuyucuya Metin 9’un en son cümlesinde verilmiştir. Böylelikle erken 20. yüzyıl anarşistlerinin kısa ve hızlı çözüm önerilerine karşılık 21. yüzyıl anarşistlerinin yavaş ve uzun soluklu toplumsal dönüşüm fikirlerini savunduğu yargısına varmış bulunmaktayız.

Bu görüşümüzü destekleyen bir diğer metin ise aşağıda verilmektedir.

Gereğinden çok genişlemek küçük ölçekli direniş hareketlerinin bir numaralı hatasıdır: ulaşılabilir hedefler belirlemek ve yavaşça iddiasız başarılarla dayanmaktan ziyade düzenleyiciler kendilerini dosdoğru küresel kapitalizmle girişilecek son bir güç gösterisine atlama girişimi ile gelecek olan bozguna şartlamaktadırlar. Savaşabilir ve tutkulu savaşlar kazanabiliriz, fakat bunu yapabilmek için kendi yeterliliğimizi gerçekçi bir şekilde değerlendirmemiz gerekmektedir.

Metin 10⁶²⁸: Rolling Thunder, “Reflections On The SHAC Model”, Sayı: 6, (Sonbahar, 2008), s. 22.

Metin 10 günümüzdeki bazı eylem düzenleyicilerini eleştirerek gereğinden çok genişlemenin küçük ölçekli direniş hareketlerinin (small-scale resistance) bir numaralı hatası olduğunu belirtmektedir. Düzenleyiciler ulaşılabilir hedefleri belirlemek ve yavaşça iddiasız başarılarla dayanmaktan (building slowly on modest successes) ziyade kendilerini doğrudan küresel kapitalizme yönelik son bir güç gösterisi ile gelecek bir bozguna şartlamaktadırlar. Metin yazarına göre tutkulu savaşlar için mücadele edilebilir ve kazanılabilir fakat bunu yapabilmek için kendi yeterliliklerini (our capacities) gerçekçi bir şekilde (realistically) değerlendirmek gerekmektedir.

Metin 9’da vardığımız yargılarla uyumlu bir söyleme sahip olan Metin 10 net bir şekilde hedef-potansiyel dengesinin önemini belirtmektedir. Metnin ilk kelimesi olan “gereğinden çok genişleme” (overextension) İngilizcede aynı zamanda kişiye ödeme *yeteneğinin* üstünde kredi verilmesi/kişinin bu *yeteneğin* üstünde kredi çekmesi anlamına gelmektedir. Böylelikle “overextension” kelimesi ile kendi yeterliliğimizin (potansiyelimizin) üstünde alınan sorumluluklar ifade edilmektedir. Metin 10’a göre anarşistlerin kendi potansiyellerinin üzerinde sorumlulukların altına girmeleri ise bir numaralı hatadır. Bu hatadan kaçınmak için yapılması gereken ulaşılabilir hedefler belirlemek ve yavaşça iddiasız (mütevazı) başarılarla dayanmaktadır (building slowly on modest successes). Ulaşılabilir hedeflere yavaşça gidilmesi yukarıda varmış olduğumuz yargıyla örtüşmektedir. 21. yüzyıl anarşistleri geçmiş dönemlerden ders alarak imkânsız istemenin sorunları çözmediğini düşünmektedirler. Geçmiş dönemlerde yaşanan olaylardan ders alındığı görüşü ise Metin 9’da “net çözümler” in (clean breaks –bunu aynı zamanda yüzde yüz doğru reçeteler olarak da düşünebiliriz) “eski fikir”

⁶²⁸ *Overextension is the number one error of small-scale resistance movements: rather than setting attainable goals and building slowly on modest successes, organizers set themselves up for defeat by attempting to skip directly to the final showdown with global capitalism. We can fight and win ambitious battles, but to do so we have to assess our capacities realistically.*

olarak değerlendirilmesinden anlamaktayız. Böylece 21. yüzyıl anarşistleri hedefler ile potansiyel arasındaki dengeyi sağlayarak daha gerçekçi olmanın gerekliliğine inanmaktadırlar. Kapasitelerin gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu görüş Metin 10'un en son cümlesinde yer almaktadır. "kapasitelerimizi gerçekçi bir şekilde değerlendirmeliyiz" (we have to assess our capacities realistically) cümlesinde gerçekçi bir kapasite değerlendirmesi "have to" kalıbıyla kullanılmaktadır. "Have to" kalıbı gereklilik ve zorunluluk bildirmektedir. Böylelikle kapasite değerlendirilmesinin gerçekçi bir şekilde yapılması bir gereklilik – zorunluluk olarak görülmektedir. Bununla birlikte vurgu gerçekçi olmaya yapılmaktadır. Bundan dolayı da cümle içinde asıl vurgu kapasite değerlendirilmesinin yapılması değil bunun gerçekçi bir şekilde (realistically) yapılmasıdır.

Anarşistleri kısa vadeli ama hızlı davranmaktan (Metin 7 – şimdi yapılmalı: It must be done now -) uzun vadeli ama yavaş (Metin 9 –sonsuz: endless -, Metin 10 – yavaşça: slowly -) davranmaya doğru dönüştüren etkenin ne olduğu sorusu akla gelmektedir. Bize göre bu dönüşüm post-yapısalcılığın etkisiyle gerçekleşmektedir. Post-yapısalcılığın çözüm olarak yavaş olmayı savunduğu iddiasında değiliz. Ancak post-yapısalcı düşüncenin erk konusuna getirdiği yeni yorum kimi anarşistler tarafından da benimsenmiştir. Çalışmamızın önceki bölümlerinde açıklandığı gibi post-yapısalcı düşünce erkin tek bir noktadan doğmakta olduğunu kabul etmemiş ve erkin toplumun çeşitli alanlarında bulunan kurumların etrafında şekillenen, bunların toplamından oluşan bir kavram olduğunu savunmuştur. Erk kavramının bu şekilde tanımlanması erke karşı girişilen mücadelenin de şeklini değiştirmiştir. Erkin tek bir noktadan doğduğunu düşünmenin yansıması erkle girişilen mücadelenin sadece bu noktaya acilen indirilmiş büyük bir darbe olması gerektiği çıkarımını doğurmuştur. İncelediğimiz erken 20. yüzyıl anarşist dergileri işte bu türden bir erk-çözüm ilişkisi yansıtmaktadırlar. 21. yüzyıla gelindiğinde ise post-yapısalcılığın etkilerini Rolling Thunder dergisinin söyleminde görmekteyiz. Erkin çok boyutlu, yaşamın her alanında var olan, kurumların etrafında şekillenen bir kavram olarak tanınmasıyla birlikte erk-çözüm ilişkisi de değişmiştir. Kısacası "düşmanın" tarifindeki değişiklik mücadele yöntemlerini de değiştirmiştir. Blast ve Mother Earth dergilerinde var olan aciliyet vurgusundan uzaklaşılması post-yapısalcılığın anarşist söylemdeki etkisini göstermektedir.

5.5.3 Söylemdeki Ciddiyet ve Derinlik Farklılığı

İncelediğimiz erken 20. yüzyıl dergileriyle 21. yüzyıl dergilerinin söylemlerini karşılaştırdığımızda tespit ettiğimiz son farklılık ise her iki yüzyıla ait dergilerin konuları ele alışlarındaki ciddiyet ve derinlik farklılığıdır. Erken 20. yüzyıl dergilerinde konular ciddi bir söylem ile dile getirilir ve sorunlar daha kuramsal bir bakış açısıyla ifade edilir. 21. yüzyıl anarşist metinlerinde ise konular kaynağını günlük hayattan almıştır, söylem günlük hayatın ifadelerini barındırır. Bunların sonucu olarak Blast ve Mother Earth dergilerinin söyleminin sahip olduğu ciddiyet ve kuramsal bakış okuyucuyu zorlayan metinlerin oluşmasına sebep olur. Doğan bu zorluk içinde okuyucular (Rolling Thunder ile karşılaştırıldığında) dar bir konu yelpazesi içinde derinlemesine düşünme imkânı bulur. Rolling Thunder’da ise anlaşılması kolay olan metinler çok çeşitli konuları incelemekte ancak bunu Blast ve Mother Earth ile karşılaştırıldığında daha yüzeysel bir şekilde gerçekleştirmektedir. Tespit ettiğimiz bu farklılıklardan dolayı çalışmamızın bu kısmını iki alt başlıkta inceleyeceğiz. Söz konusu olan başlıklar: a) Kuramsal Söylem – Günlük Söylem Karşıtlığı b) Konuların Çeşitliliğindeki Farklılık.

5.5.3.1 Kuramsal Söylem – Günlük Söylem Karşıtlığı

Hem Blast ve hem de Mother Earth komünist anarşist dergilerdir. Blast ve Mother Earth anarşist yazarlarının komünizme yakın duruşları her iki derginin meseleleri sınıfsal çatışma ve ekonomik ilişkiler noktasından değerlendirmesiyle sonuçlanır. Dergi yazarlarının komünist görüşe yakınlık duymaları önceki bölümlerde belirttiğimiz Biz-Ben karşıtlığının bir diğer sebebidir. Her iki derginin bu özelliği konuların kuramsal bir dille ele alınmasına sebep olur. Metin 11’de bu durum incelenecektir.

(2)Piyasa paniğinin satın alma gücünün düşüşünden kaynaklandığı hükmünü vermek bana korkunç bir kafa karışıklığının gizlenmesi gibi gelmektedir. Eğer ben, bir yayıncı olarak, daha önce La Monte'ye ödenen maaşı ikiye bölersem, benim harcayacak daha çok param olurken bir yazar olarak La Monte basitçe daha azına sahip olacaktır. Kitap pazarı doyuma ulaşmayacaktır, gerçekleşecek tek şey servet dağılımının değişecek olmasıdır, ben daha zenginleşirken La Monte daha fakirleşecektir. Bundan dolayı O emek piyasasında daha az taleplerde bulunacak, fakat ben daha fazla bulunacağım ve her iki durumda da piyasa gerekli olan arzı sunarak talebe cevap verecektir. Kelimenin de ima ettiği gibi piyasalardaki panik, vahşi spekülasyonlar ile piyasanın doyurulması veya onun gerçek taleplerinin bilinmemesi gibi sebeplerin de içinde bulunduğu çeşitli sebeplerden kaynaklanan güven kaybından gelir. Bu ikincisi, hâlâ kendi çocukluk dönemlerinde bulunan piyasanın gerçek gereksinimleri ve istatistik, ticaret gazeteleri.. vb hakkında çok az şey bilinirken, geçmişte yaşanan piyasa paniklerinin sık görülen nedeni olagelmıştır. Ancak bugün piyasanın ihtiyaçlarının ölçülmesi pozitif bilimlerden biri haline gelmektedir. 1907'de yaşanan son paniğimiz, fabrikalar siparişe dolup taşarken gelmiştir ve tekel üretilmiş bir panikti, düşük tüketimle hiçbir ilgisi yoktu. Artı değer veya –tercih ettiğim terimi kullanacak olursam- kazanılmamış kazanç adaletsizce dağıtılan servetin neticesidir, fakat servet yüzyıllardır olduğu gibi piyasayı hiç doyumadan kesin bir eşitsizlikle dağıtılabildi. Artı değer ile panik arasında bana göre bağlantı yoktur ve Sosyalist felsefe bu açıdan bana yanlış ve hayal kırıklığına mahkûm olan beklentilere dayandırılarak içler acısı sonuçlara götüren bir felsefe gibi gözükmektedir.

Metin 11⁶²⁹: Wm. C. Owen, “Marx vs. Nietzsche”, **Mother Earth**, Cilt: 5, Sayı: 6, (Ağustos, 1910), s. 187.

Toplamda yedi sayfa olan bu yazının konusu La Monte ve Mencken adlı iki yazarın fikirlerinin eleştirisini içermektedir. Yazar, La Monte'nin kendisini Marks'ın sadık bir takipçisi olarak tanımladığını, Mencken'in ise Nietzsche'nin fikirlerini benimsediğini belirtir. Yazının Ağustos 1910'da yayınlanan ilk kısmı La Monte'nin beş maddede açıkladığı görüşlerinin eleştirisini içermektedir. Bu anlamda yazar La

⁶²⁹ (2) *In the dictum that panics come from decrease of purchasing power there appears to me to lurk an appalling confusion of thought. If I, a publisher, cut in half the wages previously paid by me to La Monte, a writer, La Monte will have simply less while I shall have more to spend. The book market will not be glutted, all that will happen being that the distribution of wealth will be changed, I becoming richer and La Monte poorer. Henceforth he will be able to make less demands on the labor market, but I shall make greater, and in each case the market will answer the demand by furnishing the required supply. Panics come, as the word implies, from loss of confidence, which may arise from various causes, among others from the glutting of the market by wild speculation or from ignorance of its actual demands. The latter has been a frequent cause of panics in the past, when little was known of the actual requirements of the market, and statistics, trade journals, etc., were still in their infancy. To-day, however, the gauging of the market's needs is becoming one of the exact sciences. Our last panic, that of 1907, came at a time when factories were rushed with orders, and was a monopoly-manufactured panic, underconsumption having nothing to do with it. Surplus value, or - to use a term I prefer - unearned increment, has simply the effect of distributing wealth inequitably, but wealth may be distributed with utter inequity, as it has been for ages, without any glutting of the market. Between surplus value and panics there is, in my opinion, no connection, and the Socialist philosophy on that head seems to me false and one that leads to deplorable conclusions, making them rely on expectations that are doomed to disappointment.*

Monte'ye ait olan bu beş maddeyi sırasıyla verir ve her birinin neden yanlış olduğunu açıklar. Metin 11'daki kısım bu maddelerden ikincisidir.

Metin 11 yazarına göre satın alma gücündeki düşüşlerin piyasalarda paniğe yol açacağı hükmü (dictum that panics come from decrease of purchasing power) bir kafa karışıklığını göstermektedir. Yazar bu görüşünden sonra bir örnekle fikirlerini daha da açıklar. Metin 11 yazarı ikinci ve üçüncü satırlarda “eğer ben, bir yayıncı olarak, daha önce La Monte'ye ödenen maaşı ikiye bölersem, benim harcayacak daha çok param olurken bir yazar olarak La Monte basitçe daha azına sahip olacaktır” demektedir. Bu durumda kitap pazarı doyuma ulaşmayacaktır ancak olacak tek şey, yayıncının daha da zenginleşip, La Monte daha fakirleşirken servet dağılımının (distribution of wealth) değişmesidir. Bu andan itibaren, yayıncı daha büyük taleplerde bulunurken La Monte emek piyasasında (labor market) daha az talepte bulunabilecektir ve her durumda da piyasa gerekli olan arzı sunarak talebe cevap verecektir. Yazara göre piyasalarda oluşan panik, sert spekülasyonlar ile piyasanın doyurulması (glutting of the market by wild speculation) veya piyasanın gerçek taleplerinin bilinmemesi (ignorance of its actual demands) gibi çeşitli sebeplerden kaynaklanabilen güven kaybından gelir. Bu örneklerden ikincisi (gerçek taleplerin bilinmemesi), piyasanın gerçek gereksinimleri, istatistik bilimi ve meslek gazeteleri başlangıç dönemindeyken geçmişte yaşanan paniklerin sık görülen bir nedeniydi. Ancak yazara göre bugün piyasanın ihtiyaçlarının ölçülmesi pozitif bilimlerden biri haline gelmektedir. Metin yazarı için 1907'de yaşanan piyasalardaki en son panik fabrikalarda siparişin yoğun olduğu bir dönemde yaşanmıştır ve tekel imalatına (monopoly-manufactured) dayalı bir paniktir. Düşük tüketimin bu panikle hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Yazar için artı değer servetin adaletsizce dağıtılmasını doğurur ve piyasayı doyurmaksızın servet adaletsizce dağıtılabilir. Yazara göre artı değer ile piyasadaki panik arasında hiçbir ilişki yoktur. Bundan dolayı da sosyalist felsefe yazara göre hatalıdır ve kaçınılmaz olarak hayal kırıklığı yaratan beklentilere dayalı vahim sonuçlara bizleri sürükler.

Metin 11'in sahip olduğu ciddi söylem ekonomi biliminin anahtar kelimelerini kullanmasıyla bağıntılıdır. Metin içinde pek çok yerde ekonomi bilimi içinde yer alan kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimeler sırasıyla alım gücünün düşmesi

(decrease of purchasing power), piyasada yaşanan panik (panic), ücret (wage), piyasa (market), servet dağılımı (distribution of wealth), arz ve talep (supply, demand), emek piyasası (labor market), piyasanın doyurulması (glutting of the market), spekülasyon (speculation), piyasanın gereksinimleri (requirements of the market), istatistik (statistics), meslek dergileri (trade journals), piyasanın ihtiyaçları (market's needs), sipariş (orders), tekel (monopoly), imalat (manufacture), düşük tüketim (under consumption), artı değer (surplus value) ve son olarak servetin adaletsizce dağıtılmasıdır (distributing wealth inequitably). Bütün bunlara ek olarak ekonomik terimlerin dışında yer alan bazı zarf ve isimler resmi söylem sınıflandırmasında yer almaktadırlar. Bu kelimelerden ilki “hüküm-resmi açıklama”dır (dictum). Bu türden bir diğer kelime ise zarf olan “bundan itibaren” dir (henceforth). İngilizcede “henceforth” kelimesi resmi metinlerde kullanılır ve bu sebepten dolayı metin boyunca bilimsel söylem ve resmi ifadelerin iç içe geçtiği görülmektedir. Bilimsel söylemler ele aldığı konuların zorluklarından dolayı ciddi söylemlerdir. Bilimsel söylemler boyunca soruların zor sorular olması bu zorluklarla başa çıkabilmek için zor bir söylemin benimsenmesini gerektirir. Metin 11’de alıntılanan kısım ise yazarın neden sosyalist felsefeyi yanlış bulduğunu açıklamakta ve kendisini Marksist olarak tanıtan bir yazarın (La Monte) fikirlerini eleştirmektedir. Bu türden bir eleştiri ise Marksist ve sosyalist felsefenin kendi özel diline –jargonuna- hâkim olmayı getirmektedir. Üstelik yukarıda da belirtildiği gibi Ağustos 1910 yılında Mother Earth dergisinde yayınlanan bu yazı tam metnin ancak yarısını barındırmaktadır ve diğer yarısında ise Nietzsche’nin fikirlerini benimseyen Mencken’nin görüşleri inceleme konusu yapılmaktadır. Felsefe biliminin tanınmış bu iki yazarı aynı zamanda metnin başlığını da oluşturmaktadır. Ancak başlıkta her iki yazarın ismi bir karşıtlık durumunda belirtilmiştir (Marx vs. Nietzsche). “Versus” kelimesi İngilizce metinlerde çoğunlukla “vs.” şeklinde kullanılmakta olup birbiriyle mücadele ve uyuşmazlık içinde olan tarafları belirtme işlevine sahiptir. Gerek Marks ve gerekse Nietzsche düşünür kimlikleriyle bilindiği için aradaki mücadele ise fikri bir uyuşmazlığı vurgular. Fikri uyuşmazlıkların anlaşılması ise her iki düşünürün zor olan metinlerinin yorumlanmasını gerektirdiği için sonuç olarak ortaya yine zor bir metin çıkmaktadır. Başlığın bize haber verdiği zorluk yazı boyunca korunan bilimsel söylem ile birlikte metinde kendisini göstermektedir. Böylelikle metin kuramsal ve ciddi bir söyleme sahip olmaktadır. Bunlara ek olarak

yazar –daha önceki Blast ve Mother Earth dergilerinde de görüldüğü gibi- okuyucunun ele alınan konuyu bildiğini en baştan kabul etmektedir. Metin 11’in on beşinci satırında yer alan artı değer (surplus value) kavramı Marksist felsefenin en önemli kavramlarından biridir. Ancak metin içinde artı değer kavramı ile ilgili herhangi bir açıklamanın yapılmaması okuyucusuyla resmi bir ilişki kurmakta olan yazarın bu kavramın daha önceden bilindiğini farz etmesi olarak yorumlanabilir. Böylelikle yazar metin içindeki genel söylem ile dolaylı olarak okuyucusunun belli bir entelektüel birikime sahip olduğuna inandığını bizlere söylemektedir. Zor bir metin bu zorluklarla başa çıkabilecek birikime sahip olan donanımlı okuyuculara gereksinim duyar. Nitelikli okuyucu ise bir konuda derinlemesine ve kapsamlı düşünme yetkinliğine sahip okuyucudur. Blast ve Mother Earth dergilerindeki yazılar bu okuyucu kitlesini hedefleyerek yazılmıştır. Okuyucuların günün felsefi tartışmalarını bilen donanımlı kişiler olarak görülmesi Metin 11’in söylemini ciddi kılan bir diğer unsur olarak yorumlanabilir.

Bilimsel çalışmalar sebep–sonuç ilişkileri içinde bir takım yargılara varmayı hedefler. Sebepler ve sonuçlar arasında kurulan ilişkilerin sınanması ise bir takım deneyler ve bu deneylerin verilerinin değerlendirilmesini kapsar. Bundan dolayı kuramsal niteliklere sahip olan bir metnin söylemi söz konusu sebep – sonuç ilişkilerini barındırmakta, elindeki verileri sınavarak ve ispat ederek bir takım sonuçlara gitmeyi amaçlamaktadır. Amaçlar ise metinlerin söylemini şekillendiren unsurlardan biridir. Aşağıdaki metinde bilimsel tartışmaların söylem üzerindeki etkisi gösterilmektedir.

Bize sürekli olarak savaşın, bir ulusun hayatta kalmaya ve sadece savaştan sağ çıkanların insan soyunu üretme ve devam ettirme görevini sürdürmeye uygunluğunu ispatlayan en üstün sınav olduğu söylenmektedir. Bu Güç Doğrudur doktrindir. Bu insanlığa ormanın hayvan yaşamını yöneten prensiplerin uygulanmasıdır. Şimdi bir kişi hangi görüş sahibi olursa olsun, en azından herkes tarafından şu kabul edilecektir ki güçlü ve sağlıklı çocuklar için ilk şart güçlü ve sağlıklı ailelerdir. Bu sebeple eğer savaş güçlü ve sağlıklı insanlar üretiyorsa buraya kadar ilgili kısım kendini doğrulayacaktır (...) Savaşın yalın gayesi ve sonucu sağlıklı insanları öldürmektir. Savaş en uygun olanın hayatta kalmasına değil, ancak onların imha edilmesine çalışır.

Metin 12⁶³⁰: J. W. W., “The Creed of the Cave Man ”, **Blast**, Cilt: 1, Sayı: 16, (15.07.1916), s. 4.

Blast Birinci Dünya Savaşı devam ederken çıkmakta olan bir anarşist dergi olduğundan dergide çıkan yazılar sıklıkla savaşı konu edinmekte ve savaşlar emperyalist ülkelerin çıkar çatışmalarının sonucu olarak yorumlandığı için eleştirilmektedir. Metin 12 yine Birinci Dünya Savaşı’nı konu edinen yazıdan alınmış bir parçadır. Yazara göre bizlere sıkça savaşın yüce bir sınama olduğu (supreme test) söylenmektedir. Bu görüşe göre savaş bir ulusun hayatta kalmaya uygun olup olmadığını kanıtlamaktadır. Savaşta başarıyla çıkan uluslar ise aynı görüşe göre insan ırkını yaratmak ve varlığını devam ettirmek işine uygun demektir. Bu gücün doğru olduğu doktrindir (doctrine of Might is Right). Yazara göre böylelikle hayvanlar için geçerli olan bir ilke insanlara uygulanmaktadır. Dolayısıyla yukarıdaki görüşler güçlü ve sağlıklı çocuklar için güçlü ve sağlıklı ailelerin gerektiğini savunur. Ancak yazarın kişisel görüşü savaşın yalın gayesi ve sonucunun sağlıklı insanları öldürmek olduğu yönündedir. Metin 12’nin en son cümlesiyle birlikte yazar savaşın en uygun olanın yaşamasını (survival of the fittest) değil yok olmasını amaçladığını belirtir.

Darwinizm Metin 12’nin asıl tartışmasını oluşturur. Darwin’in 1859’da yayınlanan Türlerin Kökeni (The Origin of Species) ve bundan on iki yıl sonra çıkmış olan İnsanın Türeyişi (The Descent of Man) kitapları, Darwin’in sonraki takipçileri tarafından Sosyal Darwinizm şeklinde yorumlanmıştır. Darwin’e göre canlı türleri içinde daha güçlü olanlar hayatta kalma eğilimine sahip olmaktadır. Varlık mücadelesi içinde (struggle for existence) hayatta kalmaya en uygun olanlar (survival of the fittest) kendi türlerinin devamını getirebilmektedirler; ancak uygun olmayan türler ise ortadan kaybolmaktadır. Böylelikle mücadeleden başarıyla çıkanlar güçlü olan türü belirlemektedir. Daha sonraları Darwin’in büyük ilgi uyandıran bu fikirleri uluslararası politika ve ırklar arasındaki çatışma fikrine uygulanmıştır. Doğadaki farklı hayvan türleri arasındaki çatışma, insanlar arasında çatışma olarak yorumlanarak insanlar arası

⁶³⁰ *We are constantly being told that war is the supreme test which proves whether or not a nation is fit to survive. That out of it come those types which alone are fitted to continue the work of procreating and perpetuating the human race. It is the doctrine of Might is Right. It is the application to human kind of the principle which governs the animal life of the jungle. Now whichever view a person may hold, it will at least be conceded by all that the first requisite for strong and healthy children is strong and healthy parents. So if war produces strong and healthy men, it will justify itself so far as that part is concerned. (...) The plain object and result of war is to kill healthy men. It does not to seek the survival of the fittest, but their annihilation.*

mücadelelerde galip gelenin daima güçlü olduğu yorumu yapılmıştır. İşte Metin 12 bu bakış açısını eleştirmekte ve Sosyal Darwinizm’e dayandırılarak meşru gösterilen savaşların güçlü olanı belirlemediği ancak insan türünü ortadan kaldırdığını vurgulamaktadır.

Metin 11’de artı değer kavramının metin içinde kullanışını yorumlarken yazarın bu kavramın okuyucu tarafından bilindiğini varsayıp yazısını bu varsayımdan yola çıkarak şekillendirdiğini belirtmiştik. Böylece yazar kendi okuyucusuna yeterli entelektüel donanıma sahip kişiler gözü ile bakmaktaydı. Benzer bir durum Metin 12 için de geçerlidir. Bu kez Metin 12’nin yazarı okuyucusunu Sosyal Darwinizm’in ne olduğunu bilen kişiler olarak görmektedir. Metne göre savaşın Darwinizm’in savlarıyla onaylanmak istenmesi sağlıklı ve güçlü insanların hayatta kalmasına değil, insanlığın yok olmasına sebep olmaktadır. Ancak metin yazarı kendi fikirlerini okuyucuya sunarken hiçbir yerde Sosyal Darwinizm’i eleştirdiğini belirtmemiştir. Entelektüel donanıma sahip olarak görülen okuyucuların bunu zaten anlayacağı varsayılmıştır. Metin 12’nin söylemi de Metin 11’deki gibi donanımlı okuyucuya göre şekillenmektedir.

Yukarıda açıkladıklarımıza ek olarak Metin 12’de kullanılan “sınamak” (test), “ispat etmek” (prove), “doktrin” (doctrine), “onaylamak” (justify), “gaye” (object), “sonuç” (result) gibi kavramlar bilimsel söylem içinde yer almaktadır. Bilindiği gibi bilimsel dil sebep – sonuç arasındaki ilişkileri araştırmaya yöneliktir. Dolayısıyla verilerin sınanması, ispatlanması, onaylanması, eylemlerin amaçları ve sonuçları gibi kavramlar teorik bir çerçeveye sahip olan metinde sıklıkla başvurulmuş kavramlardır. Metin 12 de saptamamıza uygun biçimde olarak bu kavramları kullanmakta ve metin boyunca yapılan çıkarımlar bizlere sebep sonuç içerisinde verilmektedir. Böylelikle Metin 11 ve Metin 12 ile ilgili şu yargıya varabiliriz: her iki metinde de konunun altyapısını kuramsal konular oluşturmaktadır. Yapılan kuramsal tartışmalar ve eleştiriler okuyucunun bu tartışmaları anlayacağı varsayımına dayandırılarak yapılmış, yazarların kendi görüşlerini aktarırken kullandığı kelimeler her iki metnin de bilimsel bir söyleme sahip olmasına sebep olmuştur. Bilimsel söylemler ele aldıkları konular itibarıyla anlaşılması zor ve ciddi metinlerdir. Böylelikle ciddi bir

söyleme sahip olan yazarlar okuyucuları ile kendi aralarında da resmi bir ilişki kurmakta, onlara sadece kuramsal tartışmaların sınırları içinde seslenmektedir. Bu sebepten dolayı okuyucular yazarların kendileri hakkında bilgi sahibi olmaktan ziyade fikirleri hakkında bilgi edinmişlerdir. Okuyucunun yazar hakkında bilgisi sadece yazarın görüşlerinin ne olduğu ile sınırlıdır ve bundan dolayı da yazarın özel hayatına dair herhangi bir bilgiye metinlerde rastlanmamaktadır. Bu özellikler Blast ve Mother Earth dergilerinin her ikisi için de geçerlidir.

Erken 20. yüzyıl anarşist dergilerinin söylemlerinde egemen olan kuramsallığın doğurduğu okuyucu ve yazar arasındaki ciddi ilişkiyi analiz ettikten sonra şimdi de Rolling Thunder'dan bir örnek metni ele alacağız.

Metin 13'te karşı cinsler arasında adil ve eşitlikçi bir ilişkinin nasıl olması gerektiğinin açıklandığı bir yazı yer almaktadır. Yazarın genel görüşü ilişkilerimizi yaşarken karşı tarafın sınırlarına dikkat etmemiz gerektiği yönündedir. Böylelikle ilişki hiyerarşi oluşturmada sağlıklı bir zemine oturtulabilir. Metin 13'ü çalışmamızın bu aşamasında önemli kılan taraf yazarın görüşlerini ortaya koyarken sahip olduğu tutum ile ilgilidir. Metin 11 ve Metin 12'nin yazarları kuramsal tartışmalardan başlayarak görüşlerini bizimle paylaşırlarken Metin 13'ün yazarı kişisel tecrübesinden yola çıkarak fikirlerini okuyuculara iletmektedir. Tartışma konusu ise kadın – erkek ilişkisi olunca okuyucu kendini metinle beraber yazarın özel hayatında bulmaktadır.

Yeni üçlü ilişkimin kargaşalı zamanlarının başında, üçümüz ve beraber seyahat ettiğimiz diğerleri geçici olarak ev diye adlandırdığımız şehirdeki partiye bisikletle gidiyorduk. Gecenin sonlarına doğru, çok uzun bisikletime binecek kadar denge kuramadım. Sarhoştum. Çok sarhoştum. Gece boyunca, partideki pek çokları gibi, bir sürü insanla flört ettim ve öpüştüm. Yeni erkek arkadaşım tavrımdan dolayı birazcık canı sıkkın beni izliyordu. Başlangıçta yeni gönül ilişkimizin seyahat arkadaşım ile olan ilişkilerimi nasıl etkileyeceği konusunda kararsız ve tedbirliydim; fakat bu günün erken vakitlerinde, eğer bu gönül ilişkisine gireceksek, yeni romantik eşimle konuşmam ve ona karşı gerçekten açık olmam gerektiğine karar verdim. Onunla yatmaya hazır olduğuma karar verdim ve bu kararı onunla paylaşmak için uygun zamanı heyecanlı bir şekilde bekliyordum. Partide gecenin sonuna doğru erkek arkadaşımın yaklaşmaya ve bu gece eve döndüğümüzde benimle yatmasını istemeye devam ettim. Ona istediği bir şeyi yapmaya hazır olduğumu söylemek için heyecanlanıyordum. Sanırım bana sarhoş olduğumu söyleyip duruyordu, fakat bir sarhoş olarak, ne istediğimi bilecek kadar ayık olduğum ve onunla düzüşmek istediğim konusunda ısrar etmekteydim. İnatçı olmaya devam etmekteydim. Bana karşı açık olmadığını hisseder gibiydim, fakat sanırım hayır demenin ne olduğunu anlamayacak kadar çok sarhoştum.

Metin 13⁶³¹: Rolling Thunder, “We Are All Survivors, We Are All Perpetrators”, Sayı: 1, (Yaz, 2005), s. 37.

Belirtildiği gibi Metin 13, ilişkilerimizde karşı tarafın sınırlarına dikkat etmemiz gerektiği hakkındadır. Yazar metnin bir başka yerinde cinsel tacizin, sınırların ihlâl edilmesine en iyi örnek olduğunu belirtmektedir. Yazara göre cinsel taciz gerçekleştiğinde sınırları ihlâl eden kişi fail (perpetrator), sınırları ihlâl edilen kişi ise hayatta kalan (survivor) dır. Yazar bu terminolojiyi kurduktan sonra hayatta kalan tarafı betimlemek için kurban (victim) kelimesinin de kullanılabileceğini belirtmektedir. Böylelikle cinsel taciz ilişkisinin yaşandığı bir olayda tacize uğrayan kişi yazar tarafından hayatta kalan-kurban (sırasıyla survivor-victim) olarak nitelendirilmektedir. Bu noktada Metin 12’ye geri dönerek bu metindeki hayatta kalma (survival) kelimesi ile

⁶³¹ *At the beginning of a tumultuous time for my new triangle, the three of us and the others with whom we were traveling biked to a party in the city we were temporarily calling home. By the end of the night, I couldn't balance well enough to get back on my too-tall bike. I was drunk. Too drunk. Throughout the night, like many others at the party, I flirted with and kissed lots of people. My new partner was watching me, a little put off by my behavior.*

At first, I had been hesitant and cautious about how our new relationship would affect my relations with my traveling partner; but earlier that day, I had decided that if we were going to try this relationship, I should open up and be really vulnerable with my new romantic partner. I had decided that I was ready to sleep with him and had been excitedly awaiting the appropriate time to share this decision with him. Towards the end of the night at the party I kept approaching my partner and asking him to sleep with me when we got back to the house that night. I was excited to tell him that I was ready to do something that he had been wanting. I think he just kept telling me that I was being a drunk, but as a drunk, I kept insisting that I was sober enough to know what I wanted and that I wanted to fuck him. I was being persistent. I felt like he wasn't being clear with me, but I think I was just too drunk to understand no.

13. metindeki “survivor” kelimesinin kullanım farkına dikkat çekmek gerekir. Belirtildiği gibi Darwinist düşüncede hayatta kalıp yaşantısına devam eden canlılar buna en uygun canlılardır. Bu durum Darwin tarafından “en uygun olanın hayatta kalması” (survival of fittest) olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda “survival” kelimesi Darwinist kullanımda pozitif bir anlama sahiptir. Ancak Rolling Thunder’dan alıntılanmış olduğumuz Metin 13’te yazar cinsel tacize uğrayan tarafı “survivor” olarak niteleyerek bu kavramın yerine ayrıca kurban (victim) kelimesinin de kullanılabileceğini belirtmektedir. Böylelikle yazar “survivor” kelimesini negatif anlamda kullanmaktadır. Böylelikle Metin 13 yazarının “survivor” kullanımının Darwin teorisiyle ilgili olmadığını tespit edebiliriz.

Tam metin, yazarın bir önceki sene macera dolu bir yolculuğa çıkmadan önce yaşadığı bazı olayları anlatmasıyla başlamaktadır. Arkadaşları ile beraber seyahat ederken yazar, bir yolculuk arkadaşının erkek arkadaşına karşı duygusal yakınlık hissetmiş ve bu durumu diğer iki kişiye de söyledikten sonra üçlü bir birlikteliğin yaşanmasına karar verilmiştir. Asıl yazı bu ayrıntının belirtilmesinden sonra Metin 13’de yer aldığı gibi devam etmektedir. Bu yeni üçlü ilişkinin çok kargaşalı geçen başlangıç anlarında, üç kişi kendileriyle yolculuk eden diğer insanlarla birlikte bisikletle bir şehre doğru gitmektedirler. Aynı günün akşamında yazar çok sarhoş olmuş ve katıldıkları partide yeni bir ilişkiye başlamış olmasına rağmen pek çok kişiyle öpüştüğü ve flört etmiştir. Yazarın bu davranışları ise yeni sevgilisinin canını biraz sıkıştır. Yazar ilkin başladığı yeni ilişkinin, kendisiyle beraber yolculuk eden arkadaşıyla arasını nasıl etkileyeceği konusunda tereddütlü ve ihtiyatlıdır. Ancak daha sonrasında yeni sevgilisiyle açıkça konuşmanın ve aldığı bir kararı onunla paylaşmanın önemini anlar. Yazar yeni sevgilisine onunla sevişmeye hazır olduğunu söyleyecektir ve bunu söylemek için uygun zamanın gelmesini sabırsızlıkla beklemektedir. Partide gecenin sonuna doğru yazar sevgilisine yaklaşır ve ona eve gittiklerinde kendisiyle sevişmesini söyler. Bu önerinin sevgilisini heyecanlandıracağını düşünen yazar beklediği karşılığı alamaz çünkü erkek arkadaşı sürekli olarak ona sarhoş olduğunu söyleyip durmaktadır. Gerçekten de çok sarhoş olan yazar önerisini tekrarlar ve kendisinin ne istediğini bilecek kadar ayık olduğunda ısrar eder. Bu aşamada yazar kaba bir ifade ile sevgilisiyle sevişmek istediğini yazıda belirtir (I wanted to f... him). Fikrinden ısrarla vazgeçmeyen

yazar, “hayır” kelimesinin ne olduğunu anlayamayacak kadar sarhoş olduğunu yineler. Tam metnin bundan sonraki kısmı ise bir insanın kendi iradesi dışında cinsel ilişkiye zorlanması cinsel taciz olduğunu ve bu durumda kimin kadın kimin erkek olduğunun önemli olmadığını ileri sürerek devam eder. Önemli olan kişinin kendi rızası dışında bir ilişkiye zorlanmasıdır. Erkek arkadaşıyla yaşadığı bu tecrübeye ise cinsel ilişki için ısrarcı olan yazarın kendisidir. Bu sebepten dolayı yazar kadın olsun erkek olsun her iki tarafın da fail (perpetrator) ve hayatta kalan - kurban (survivor – victim) olabileceğini belirtir. Yazının başlığı ise işte bu düşünceyi yansıtmaktadır.

Metin 13 yazarı kendi hayat tecrübesinden yola çıkarak görüşlerini ortaya koymaktadır. Metin 13’ün açılış paragraflarından itibaren okuyucular hiç tanımadığı ve hatta belirtilmediği için adını dahi bilmediği birisinin özel ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Yazar yaşantısının en özel anlarını okuyucu ile paylaşmakta herhangi bir sakınca görmemektedir. Böylelikle okuyucu kendisini yazarın özelinde bulmaktadır. Bir insanın ancak kendisine yakın gördüğü, samimi olduğu kişilere özel yaşantısının en ince detaylarını anlatacağını varsayarsak, bu durumda “yazar okuyucusunu kendisine yakın görmektedir” yargısına varabiliriz. Okuyucu ve yazar arasında kurulan bu yakın bağ, metnin söylemini de şekillendirmektedir. Blast ve Mother Earth dergileriyle karşılaştırdığımızda hiç görülmedik ölçüde bireysel olan bu söylem ile birlikte günlük konuşma dilinin en vulgar ifadeleri metinde yer bulmaktadır. Rolling Thunder dergilerinin hepsinde gördüğümüz bu özellikle birlikte metinler ciddi söylemden uzaklaşmaktadır. Metin 11 ve Metin 12’nin arka planında yer alan felsefi ve politik tartışmalar, bu tartışmalardan okuyucunun haberinin olduğu varsayımı ile ciddiyetini derinleştirmektedir. Buna karşın Rolling Thunder’ın okuyucusuyla kurmuş olduğu yakın bağ samimiyeti arttırırken, bu durum günlük konuşmada kullanılan ifadelerin metinde kendine yer bulmasını doğurmuştur. Benimsenen bu söylemlerden dolayı Metin 11, Metin 12 ve Metin 13’ü okuduktan sonra yazarları hakkında ne bildiğimizi kendimize sorarak vardığımız yargıların sağlamasını yapabiliriz. La Monte ve Mencken adlı iki yazarın fikirleri arasındaki farklılıkları anlatan Metin 11’de metin yazarının kendi yaşamına dair hiçbir bilgi yer almazken bu yazarın sosyalist felsefeyi neden yanlış bulduğunu anlamaktayız. Böylelikle metin kendisini yazarın özel alanından uzaklaştırarak düşünce alanına taşımakta ve tartışmalar bu düşünce alanının soyut

kavramlarıyla yapılmaktadır. Ekonomi terimlerine başvurularak yürütülen tartışmanın doğurduğu kuramsal ve bilimsel dil özel alanın bilgisini söylem dışı bırakmaktadır. Benzer özellik savaş karşıtı bir tutum sergileyen Metin 12 için de geçerli gözükmektedir. Metin yazarının savunusuna göre savaşların güçlü olanın hayatta kalması fikrine dayandırılarak meşru gösterilmesi (Sosyal Darwinizm) insanların yok oluşunu getirmekten başka hiçbir sonucu doğurmamaktadır. Metin 11'e benzer olarak Metin 12'de başvuru kuramsal söylemin yazarın özel hayatını söylemin dışında bıraktığını rahatlıkla görmekteyiz. Ancak Metin 13'te sadece bir makale okuyarak metin yazarının kendisi hakkında ne bildiğimizi sıralayalım: a) Yazar bir partiye katılmak için arkadaşlarıyla birlikte bisikletle bir şehre doğru yola çıkmıştır b) Bu yolculukta yol arkadaşının sevgilisine âşık olmuştur c) her üç kişi de ortak bir ilişki yaşamayı kabul etmişlerdir d) yazar partide çok sarhoş olmuş ve bu durum yeni erkek arkadaşını çok rahatsız etmiştir e) yazar erkek arkadaşıyla sevişmek istediğini ona açıkça belirtmiştir f) olumsuz yanıt alan yazar ısrarını sürdürmüş ve erkek arkadaşını sevişmeye zorlamıştır. Böylelikle Metin 13 yazarının sahip olduğu erdem kendi tecrübelerinin değerlendirilmesinden doğmaktadır. Bu durum hiçbir doktrini tek başına kendine kılavuz kabul etmeyen anarşist düşünce ile uyum içinde görünmektedir. Ancak fikirlerin kaynağı olarak kişisel tecrübelerin görülmesi söylemin vulgarize edilmesiyle sonuçlanmaktadır.

Böylelikle Kuramsal Söylem – Günlük Söylem Karşıtlığı başlığı altında her iki dönemin metinlerine dair şu saptamaları yapabiliriz: a) Erken 20. yüzyıl anarşist dergileri söylemlerini kuramsal tartışmalarının üzerine oturtmaktadır. 21. yüzyıl dergilerinde ise söylem yazarın kişisel tecrübeleri etrafında şekillenir b) Bu sebepten dolayı erken 20. yüzyıl dergileri yazarın özel hayatına dair bilgileri metin dışında bırakmakta ve okuyucular yalnızca yazarın fikirlerini öğrenmektedirler. 21. yüzyıl dergilerinde ise okuyucu kendini yazarın özel hayatının içinde bulur c) Bu tavrın sonucunda erken 20. yüzyıl anarşist metinleri daha ciddi ve derin bir söyleme sahip olurken, 21. yüzyıl metinlerinde ise okuyucularla samimi ve vulgar ifadelerin bulunduğu cümlelerden bir bağ kurulur. Öte yandan aynı konu hakkında yazılmış iki döneme ait metinleri yan yana getirerek söylemlerinin nasıl şekillendiğini incelemek de olasıdır. Aşağıdaki metinlerin her ikisi de 1 Mayıs olaylarını konu almaktadır.

1) Tam Yazının Başlangıcı:

Emek mücadelesindeki devrimci ruh ile ilişkili olan Mayıs fikri ilk olarak kendini Emek Şövalyelerinin ekonomik savaşında göstermiştir. -Uriah S. Stephen ve diğer yoldaş işçiler tarafından 1869’da kurulan ve kendi tarihinin başlangıcında belirgin bir radikal karakter taşıyan- bu örgütün en son kuramsal hedefi doğrudan ekonomik eylem aracılığı ile çalışan sınıfın kurtuluşuydu. İlk gerçekçi talebi sekiz saatlik çalışma günüydü ve bu hedefe yönelik tahrik alışılmadık bir şekilde yorucuydu.

2) Tam Yazının Bitimi:

Avrupa Proletaryası hâlihazırda kendi büyük misyonunun farkına varmıştır; Amerikan işçileri için, daha önceden olduğu gibi, zenginler heyetinin un ufak olmasından memnuniyet duyulmaya devam edilip edilmeyeceğine karar vermek hala geçerlidir. Umut edelim ki çok yakında geçmiş yıllardaki savaşın izlerini akıllarında tutarak kendi büyük tarihsel misyonunun tam bir algısının farkına varacaklar (...) Amerikan işçi sınıfı zorba efendilerini kararlı bir “buraya kadar ve ötesi yok!” diyerek uyarmalıdır.

Metin 14⁶³²: Mother Earth, “The First of May and the General Strike”, Cilt: 2, Sayı: 3, (Mayıs, 1907), s. (124-128).

1) Tam Yazının Başlangıcı:

Önceki gün bisikletimle Endonezya’nın ufak bir adasında son zamanlardaki yerli ayaklanması hakkında bir hikâye yazmak üzere Tucson şehir merkezine doğru gidiyordum. Zihnim sıradan endişelerle doluydu: havası inmiş arka tekerlek, bana çok yakın süren arabalar, bu kadar fazla güneşten cilt kanseri olup olmayacağım (...)

Bu 1 Mayıs sabahı her zamankinden çok daha heyecanla uyandım. Hava berrak ve serin ancak tişörtle takılacak kadar da sıcaktı. Bu ülkenin birkaç on yılda gerçekleştirilen ilk yurt çapındaki genel grevine katılıyordum.

2) Tam Yazının Bitimi:

Bu ülkede 1 Mayısı eski parlaklığına geri döndürenlerin göçmenler olduğunu söylemek gayet uygundur. İşçi dayanışmasının uluslararası günü, sekiz saatlik çalışma günü için verilen mücadele burada, Chicago’da doğdu. Ve daha iyi bir hayat tarzı için bir yüzyıldan daha fazla bir süre önce kavga ederek gözyaşlarını, terlerini ve kanlarını akıtanlar büyük oranda çoğunluğu anarşist olan radikal göçmen işçilerdi.

Metin 15⁶³³: Rolling Thunder, “The Emigrés Strike

⁶³² Tam Yazının Başlangıcı: *The May idea - in the relation of its revolutionary spirit to labor struggles - first manifested itself in the economic battles of the Knights of Labor. The final theoretical aim of that organization - founded by Uriah S. Stephens and fellow workers in 1869, and bearing a pronounced radical character in the beginning of its history - was the emancipation of the working classes by means of direct economic action. Its first practical demand was the eight-hour day, and the agitation to that end was an unusually strenuous one. Tam Yazının Bitimi: The proletariat of Europe has already awakened to a realization of his great mission ; it remains for the American workers to decide whether they will continue, as before, to be satisfied with the crumbs off the board of the wealthy. Let us hope that they will soon awaken to the full perception of their great historic mission, bearing in mind*

Metin 14 ve Metin 15 incelenirken şu yol izlenecektir: Her iki metinde de sırasıyla açılış ve kapanış paragrafları alıntılanarak tam metinlerin düzeninin nasıl kurulduğunu tespit edeceğiz. Sonrasında ise yukarıda yer alan saptamalarımız çerçevesinde metinlerin söylemlerini analiz edeceğiz.

Mother Earth dergisinde yayınlanmış bir yazıdan alınmış olan Metin 14, 1 Mayıs olaylarını anlatırken öncelikle işçiler için çok önemli olan bu tarihin nasıl doğduğunu açıklayarak işe başlamaktadır. Metin 14’e göre işçi mücadelesine devrimci ruhu verme bağlamında (revolutionary spirit) Mayıs fikri kendini ilk olarak Emek Şövalyeleri’nin (Knights of Labor) ekonomik savaşında göstermiştir. (19. yüzyılda kurulmuş olan ve Amerikan işçi hareketinin en önemli organizasyonlarından olan) Emek Şövalyeleri’nin en son kuramsal hedefi işçi sınıfının kurtuluşunu sağlamaktır. Bu kuruluşun ilk talebi ise sekiz saatlik çalışma günlerinin ayarlanmasıdır. Yazının ilk paragraflarından itibaren bu tarihsel çerçeve çizildikten sonra, metnin geri kalan kısmı tarihsel arka plana oturtulmuştur. Yazının en son paragrafında ise Avrupa’daki işçilerin kendi büyük görevlerinin farkına vardığı vurgulanmaktadır. Sıra Amerika’daki işçilerin de aynı bilince kavuşmasına gelmiştir. Yazı Amerikan işçilerinin zorba efendilerine kesin bir şekilde “Buraya kadar, yeter!” diyerek uyarması gerektiğini belirterek son bulur. Metin 14’ün kurgusal yapısına baktığımızda yazının öncelikle 1 Mayıs’ın tarihsel arka planını açıkladığı, daha sonra yazarın görüşlerinin belirtildiği açıkça görülmektedir. Yazar kendi görüşlerini sunmadan önce okuyucuları 1 Mayıs bilincinin hangi tarihsel şartlarda oluştuğunu ve tüm dünya işçileri için neden çok önemli olduğunu belirtmektedir. Bütün bu unsurlar yazının ilk paragraflarından itibaren birer birer

the battle scars of former years. (...) American labor must warn the overbearing masters with a decisive "Thus far and no further!"

⁶³³ Tam Yazının Başlangıcı: *The other day I was riding my bike through downtown Tucson, on my way to write a story about recent indigenous uprisings on a faraway island Indonesia. My mind was occupied by mundane worries: low air pressure on the rear tire, cars driving too close to me, wondering if I was getting skin cancer from so much sun. (...) I woke up this Mayday morning more excited than usual. The air was clear and crisp but still warm enough to sport only a t-shirt. I was anticipating this country's first nationwide general strike in several decades. Tam Yazının Bitimi: *It is quite fitting that it is immigrants who have brought Mayday back to its former splendor in this country. It was here, in Chicago, that this international day of workers' solidarity was born in the struggle for the eight-hour day. And it was largely radical immigrant workers, many of them anarchists, who gave their tears, sweat, and blood over a century ago fighting for a better way of life.**

açıklandıktan sonra yazarın kendisi hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz tek konuya – yazarın kişisel görüşleri konusuna- ulaşıyoruz. Yazarın 1 Mayıs ile ilgili olan kendi görüşleri okuyucuyu yine de özel alanın dışında tutmakta ve okuyucular kendilerine tanınmış olan tartışma konusunun sınırları içinde bilgi sahibi olmaktadır.

Ancak 1 Mayıs ile yazılmış diğer metin tamamen değişik bir yol izlemektedir. Metin 15’i okumaya başladığımız andan itibaren kendimizi yine metin yazarının özel dünyasında bulmaktayız. Metin 15’in kurduğu bireysel söylemden dolayı okuyucu o gün havanın nasıl olduğu, yazarın nelerden korktuğu gibi ayrıntılar hakkında bilgi sahibi olur. Metin 15, yazarın bir önceki gün Tucson kentine, ayaklanan Endonezya yerlilerinin haberini yapmak için bisikletle gittiğini belirterek başlar. Bisiklet yolculuğu esnasında yazarın zihni havası inik olan bisiklet tekerleği, arabaların ona çok yakın sürüp sürmediği ve bu kadar çok güneş ışığında cilt kanseri olup olmayacağı gibi sıradan dertlerle meşguldür. Yazar 1 Mayıs günü her zamankinden daha heyecanlı uyanır. Hava açık ve soğuk olsa da t-shirt giymeye izin verecek kadar da sıcaktır. Yazının bu aşamasından sonra yazar bir Mayıs’ta yaşadıklarını sırasıyla anlatır ve eylemlerin nasıl geliştiği, Amerikan göçmenleri ve Latin Amerikalı insanların hangi sorunları olduğunu açıklar. Yazının en son paragrafı ise Metin 15’te alıntılandığı gibidir. Bu paragrafta yazar 1 Mayıs’ı eski ihtişamlı günlerine döndürenlerin göçmenler olduğunu söylemek gayet uygundur demektedir. Chicago sekiz saatlik çalışma süresine göre düzenlenmiş bir işgünü için verilen mücadelenin gerçekleştiği yerdir. Mücadeleyi verenler, çoğunluğu anarşistler olmak üzere, radikal işçilerdir ve bu kişiler yüzyıldan fazla bir süre önce daha iyi bir hayat için gözyaşlarını, terlerini ve kanlarını akıtmışlardır.

Metin 14’ten farklı olarak, Metin 15 yine özel alanın hikâyelendirilmesiyle başlamaktadır. Metin 15’in ilk cümlesi “önceki gün” (the other day) ifadesiyle başlamaktadır. Bu türden bir başlangıçla okuyucu olarak bizler akıp giden bir hayatın başı ve sonu belli olan bir kesitine şahitlik ederiz. Bu başlangıç kelimeleriyle yazar hikâyesini anlatmaya daha önce başlamış ve bizler hikâyenin sadece Rolling Thunder’da yer alan bölümlerine ortak olmuş oluruz. Yazının ilk cümleleriyle yazarın okuyucuya açtığı özel hayatının penceresi son paragrafın son cümlesiyle kapanmış olur.

Ancak bu durum hikâyenin bittiği anlamına gelmez. Yazarın yaşayarak yazdığı hikâye (kişisel tarihi) devam etmesine rağmen okuyucular artık bu kısımlara yazı bittiği için şahit olamamaktadır. Bu sebeplerden dolayı 21. yüzyıl anarşist dergilerinde yaşamın teorilere uydurulması değil, teorilerin yaşama uydurulması söz konusudur.

Kurgusal düzenleme açısından Metin 14'ün üçte ikilik kısmı 1 Mayıs olaylarının hangi şartlar altında doğduğunu ve nasıl gelişerek yazının yazıldığı tarihe kadar geldiğini belirtmektedir. Metin 14'ün tamamı yirmi bir paragraftan oluşmaktadır ve bu paragraflardan on dördü 1 Mayıs hareketlerinin tarihsel arka planına ilişkindir. Geriye kalan yedi paragraf ise güncel olan konulara ve işçilerin neler yapması gerektiğine ilişkin yazarın görüşlerini yansıtır. Yazı toplamda bin beş yüz on altı kelimeden oluşurken bu sayının bin on üç gibi büyük bir çoğunluğu 1 Mayısın tarihsel arka planına ayrılmıştır. Güncel konular ise beş yüz üç kelimeyle belirtilmiştir. Bu durumda Metin 14'te tarihsel süreç çok daha önemli gözükmektedir. Metin 15'e geldiğimizde ise bu yazı Metin 14'ün iki katı uzunluğundadır. Yirmi dokuz paragraftan oluşan Metin 15'te yazar bu paragrafların yirmi sekizini kendi hayatından kesitlere ayırırken sadece bir paragraflık bölümü (son paragraf) 1 Mayısın tarihsel arka planına aittir (yetmiş kelime). Sayısal verilerin de gösterdiği gibi Metin 14 için öncelikli olan 1 Mayıs'ın hangi şartlarda şekillenip ortaya çıktığıdır; Metin 15 için tarihsel süreç sadece bir paragrafta açıklanıp ağırlık kişisel tecrübelerle verilmiştir.

Metinlerin genelinde sahip olunan bu söylemsel farklılık terimlerin açıklanışında da görülmektedir. Her bir Rolling Thunder dergisi ilk sayfalarında bazı terimlerin açıklamasına yer vermektedir. “Terimler Sözlüğü” (Glossary of Terms) başlığı altında verilmekte olan bu kısımda Rolling Thunder yazarları kimi terimlerin karşılıklarını yazmışlardır. Terimler Sözlüğü'nde açıklanan bir kelime ile Mother Earth dergisinde açıklaması yapılan bir terimin yansıtılışındaki tutum farklılıkları daha önceden vardığımız yargıları desteklemektedir. Aşağıda bu tutumlar incelenecektir.

Rusya'daki terörist taktikler başlamadan önce Nihilist terimini bulan Turgenyef'ti (Babalar ve Oğullar). Bu terimle birlikte 'babalarının' fikirlerinden ve ideallerinden kendilerini kurtarmış ve sonuç olarak var olan bütün kurumları ve inançları inkâr etmiş Rus modernleri olan oğullar, yeni olanlar, karakterize edilmek istenmekteydi. Onlara göre hiçlik vardır, en azından Turgenyef böyle düşünmekteydi; bu yüzden onları Nihilist olarak sınıflandırdı. Nihilistlerin kendileri sonrasında aslen bu alayda kullanılan ismi kabul ettiler. Uzun sözün kısası, ne Turgenyef'in kendi görüşüne ne de popüler Rus düşüncesine göre Nihilizm terörizm demektir. Rusya'da Nihilizm, tabiri caizse, evrensel ateizmin toplumsal ve politik dengidir.	Kuram - Tabii ki önermelerimizi belirginleştirmek ve geçmişteki hatalardan ders çıkarmak önemlidir- fakat her bir işçi kendi özgürlüğü adına kavga etmek üzere nitelik sahibi olmak için Hegel okumak zorundaysa, şu lanet olası devrimi iptal edin gitsin.
Metin 16⁶³⁴: Alexander Berkman, "On Government: A Note", <i>Mother Earth</i>, Cilt: 2, Sayı: 3, (Mayıs, 1907), s. 166.	Metin 17⁶³⁵: Rolling Thunder, "Glossary of Terms, Part the Fifth", Sayı: 5, (Bahar, 2008) s. 7.

Gerek Metin 16'da ve gerekse Metin 17'de seçilmiş bir kavramın açıklaması yer almaktadır. Bu metinlerde yer alan söylemleri analiz etmemizde iki amaç bulunmaktadır. Bunlardan birincisi analizlerin söylemindeki ciddiyeti göstermek ve ikincisi ise 21. yüzyıl dergilerinde kuramsal çalışmalara karşı olan bakışı vurgulamaktır.

⁶³⁴ It was Turguéneff who originated the term Nihilist ('Fathers and Sons') prior to the introduction of terroristic tactics in Russia.

The term was intended to characterize the 'sons,' the new ones, the Russian moderns, who had emancipated themselves from the ideas and ideals of their 'fathers', and who, consequently, denied all existing institutions and beliefs. To them, nihil est - at least Turguéneff thought so; therefore he labelled them Nihilists. The Nihilists themselves subsequently accepted the name originally used in derision. In fine, neither so far as Turguéneff himself was concerned, nor in the popular Russian mind, did Nihilism ever stand for terrorism. In Russia, Nihilism was the social and political equivalent of universal atheism, so to speak.

⁶³⁵ Theory- Sure, it is important to refine our hypotheses and learn from past mistakes- but if every worker has to read Hegel to be qualified to fight for her own liberation, call off the fucking revolution.

Metin 16 bizlere Nihilist kavramını açıklamaktadır. Yazar kimilerine göre negatif anlamlara sahip olan ve terörizm ile özdeşleştirilen bu kavramın ilk olarak nerede kullanıldığını açıklamaktadır. Metin 16'nın belirttiğine göre Nihilizm terimi, Rusya'da terörist taktiklerin başlamasından önce, ilk olarak Turgenyef'in Babalar ve Oğullar romanında kullanılmıştır. Metin yazarına göre, bu kelime ile birlikte Turgenyef kendilerini babalarının fikirlerinden ve ideallerinden bağımsız kılarak var olan bütün kurumları ve inançları inkâr eden oğulları karakterize etmiştir. Daha sonradan Nihilistlerin kendisi de aslında Turgenyef tarafından da alaycı bir anlamda kullanılan terimi kabul etmişlerdir (accepted the name originally used in derision). Bu açıdan bakıldığında ne Turgenyef'in kendisi ve ne de popüler Rus zihniyeti Nihilizm'i terörizm kelimesini simgelemek için kullanmıştır. Yazar'a göre Nihilizm Rusya'da evrensel ateizmin politik ve sosyal eşdeğeridir. (social and political equivalent of universal atheism). Bu açıklamalarla birlikte Metin 16 yazarı Nihilizm terimini ilk olarak nerede ve hangi amaçla kullanıldığını belirterek etimolojik olarak açıklamaktadır. Bu açıklamadan sonra Nihilizm'in terörist eylemlerle hiçbir ilgisinin bulunmadığını vurgulamaktadır. Yazar Nihilizm terimini açıklarken gerek romana dair ve gerekse terimin kökenine dair, bu dönemin anarşist dergilerinde sıkça rastladığımız gibi ciddi ve bilimsel bir söylem benimsemektedir. Söylemdeki söz konusu ciddiyet terimlerin kökenbilime başvurularak açıklanmasıyla ortaya çıkar.

Metin 17 ise Rolling Thunder'da "Terimler Sözlüğü" bölümü içinde "Kuram" (Theory) kelimesinin açıklaması yer almaktadır. Metne göre önermelerimizi belirginleştirip geçmişteki hatalardan ders çıkarmak tabii ki önemlidir. Ancak bu aşamadan sonra metin yazarı tam aksi yönde görüş bildirmektedir. Yazar eğer her işçi kendi özgürlüğüne yönelik savaşmak üzere yetkinleşmek için Hegel'i okumak zorundaysa "lanet olası devrimi iptal edin gitsin" demektedir (call off the fucking revolution). Böylelikle devrimin yapılması için kuramsal tartışmaların gereksiz olduğu vurgulanmaktadır. Kurama yönelik bu bakış açısı yansıtılırken yine vulgar bir kelime kullanılıp günlük konuşmanın söz kalıpları söylem içine eklenmiştir. Günlük konuşma dilinin Rolling Thunder söylemi içinde kendine yer bulmasının söylemdeki ciddiyeti ortadan kaldırdığı daha önce belirtilmiştir. Rolling Thunder'da benimsenen günlük konuşma söylemi bu kez "kuram" kelimesinin olumsuzlanmasında kullanılmıştır.

21. yüzyıl anarşist dergilerinde yazarların özel yaşantılarını okuyuculara açmasının dili vülgarize ettiğine yukarıda değinilmiştir. Metin 17 ile birlikte vülgar kelime kullanımına ayrıca günlük yaşantıyı dışarıda bırakan metinlerde de rastlandığını görmekteyiz. Vülgar kelimelere dair yapmış olduğumuz saptamaları somutlaştırmak için Tablo 3’de bu kelimelerin her iki döneme ait dergilerde kaç defa geçtiğini göstermekteyiz.

Tablo 3:

Vülgarize Kelimelerin Kullanım Sıklığı

	1-Fuck	2-Shit	3-Ass	4-Vagina	5-Bastard
Rolling Thunder	167	52	15	3	9
Blast	-	-	7	-	1
Mother Earth	-	-	-	-	-

Tablo 3’nin bizlere gösterdiği gibi Rolling Thunder dergilerinde vülgarize kelime kullanımını Blast ve Mother Earth ile karşılaştırıldığında fazlasıyla öndedir. İncelediğimiz yirmi dokuz Blast dergisinde yer almakta olan vülgar kelimeler 14 Mart 1917 tarihli Blast’ın Robert Minor’a ait yazısında ve 4 Mart 1916 tarihli Fredericke Madsen’in şiirinde geçen 3 numaralı kelime ile 22 Ocak 1916 tarihli dergide çıkmış olan 5 numaralı kelimedir. İncelenen sekiz Mother Earth dergisinde hiçbir vülgar kelime yer almamaktadır.

5.5.3.2 Konuların Çeşitliliğindeki Farklılık

Bir önceki bölüm ile birlikte erken 20. yüzyıl dergilerinde baskın olan söylemin kuramsal söylem olduğunu, 21. yüzyılda ise bu söylemin yerini günlük söyleme bıraktığını görmüş bulunmaktayız. Bu saptamamızın doğal sonucu Blast ve Mother Earth dergilerinin ciddi söylemleri benimsemiş olmasıdır. Rolling Thunder söz

konusu olduğunda benimsenen bireysel söylem yazarın özel hayatını bizlere açmış, günlük konuşma dilinin en vulgar ifadeleri metinlerde kendilerine yer bulmuştur.

Bu bölümde ise dergilerde yer alan yazıların çeşitliliği ile ilgili farklılıkları belirtmek istemekteyiz. İncelememiz sonucunda vardığımız yargı şöyledir: Erken 20. yüzyıl anarşist dergilerinde konu çeşitliliği çok kısıtlıyken 21. yüzyıl dergilerinde çeşitlilik çok fazladır. Bize göre bu durum her iki dönem arasında erkin farklı yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile Blast ve Mother Earth dergilerine göre erk tek bir noktadan doğmaktadır. Bu dergilerde devletin ve kapitalist sistemin ortadan kaldırılmasıyla bütün sorunların çözüleceği öngörüsü söz konusudur. “Düşmanın” böyle tanımlanmasıyla birlikte anarşistlerin mücadeleleri de tek bir noktaya yönelmiştir. Tek bir hedefe odaklanmış anarşist hareket, dergi yazılarının pek çoğunu da bu hedefe saldırmak için kullanmıştır. Böylece Blast ve Mother Earth dergilerinin konu çeşitliliği azalmış ancak benimsenen analiz derinliğine yönelik tutumla beraber derinlik bu dar alanda artmıştır. Dünyaca ünlü edebiyatçıların yazılarına bu dergilerde sıkça yer verilmiştir. Post-yapısalcı düşüncenin getirdiği yeni yorumla birlikte erk toplumun çok çeşitli alanlarındaki etkileşimden doğar ve bu alanların etrafında şekillenir. Erkin oluşumunda geçerli olan bu çok yönlülük erkin oluşumuna yönelik girişilen mücadelenin de çok yönlü olmasıyla sonuçlanmaktadır. Geline bu durumu “düşmanı doğuran kaynakların çok yönlü algılanması/tarif edilmesi, bu kaynaklara yönelik mücadelenin de çok yönlü olmasını gerektirmektedir” şeklinde formüle edebiliriz. Mücadelenin post-yapısalcılıkla çok yönlü boyut kazanması ise anarşist dergilerde konu çeşitliliğini arttırmıştır.

Rolling Thunder’da işlenen konular şöyle sıralanabilir: eşcinsel hakları, aile içi şiddet, punklar, bilgisayar korsanlığı, grafitiler, hayvan hakları, hastaneler, hapishaneler, eğitim sistemi, çevresel sorunlar, yemek tarifleri, Kolombiyalı ve Yunanistanlı öğrencilerin üniversite eylemleri, Guantanamo’daki hediyeelik eşya dükkânında satılan mallar, New York’ta gerçekleştirilen bisikletli eylemler, İsveç’te kurulan anarşist yerleşke, Danimarka’nın Kopenhag ile Ungdomshuset, İspanya’nın Barselona ve Amerika’nın Modesto kentlerindeki anarşist eylemler, karikatürler, geçmiş dönemlerde yaşamış olan anarşistlerin biyografileri, İngiltere’de 1990’da yaşanan

yüksek vergilere karşı yapılan gösteriler, mülteciler, kadın erkek ilişkileri, terörist eylemler, medya eleştirisi, müzik parçaları.

Mother Earth'te işlenen konular: Rus Devrimi, Anti-Militarizm, Sendikacılık, hapse atılan feministler, Darwin tartışmaları, İspanyadaki din karşıtı eylemler, işçi sınıfı, anarşist sempozyum ve konferanslar hakkında bilgiler, tiyatro ve edebiyat eleştirileri, evlilik.

Blast'ta yer alan konular: Rus Devrimi, Anti-Militarizm, feminizm (sadece Margaret H. Sanger ve Emma Goldman'ın doğum kontrolü hakkında bilgi vermesi sonucu hapse atılmaları bağlamında), hapse atılan anarşistler (Ed Nolan, Rena Money, Tom Money, Warren Billings, Israel Weinberg, Magon Kardeşler, David Kaplan, Mathew Schimit bağlamında), işçi sınıfı, Meksika Savaşı, İrlanda.

Bunların yanında Mother Earth ve Blast dergilerinde edebi ve felsefi yazılara ağırlık verilmiştir. Yazılarına yer verilen dünyaca ünlü düşünürler ve yazarlar şöyle sıralanabilir: Nietzsche, George Bernard Shaw, Tolstoy, Guy de Maupassant, Maksim Gorki, Herbert Spencer. Ayrıca Blast ve Mother Earth dergilerinde şiirler daha önemli bir yer tutar. Yirmi dokuz sayı çıkmış olan Blast'ta on dört adet şiir yayınlanmıştır. İncelediğimiz sekiz Mother Earth dergisinde tespit ettiğimiz şiir sayısı on üçtür. Rolling Thunder'da yayınlanmış şiir sayısı ise beştir.

5.6 Kavramların Karşılaştırmalı Söylem Analizi

Bir önceki bölümde Blast ve Mother Earth dergileri ile Rolling Thunder dergisinin söylemleri genel olarak değerlendirilip söylemler arasındaki farklılıklar saptanmıştır. Metin analizinin ikinci bölümünde ise her iki dönemde yer alan ortak kavramlar üzerinden karşılaştırmalı bir söylem analizine gidilecektir. Bu bağlamda incelenecek kavramlardan ilki “Şiddet”tir.

5.6.1 Şiddet Kavramının Karşılaştırmalı Söylem Analizi

Çalışmamızın Proudhon ile ilgili kısmında da belirttiğimiz gibi anarşistler 1871 Paris Komünü'ne kadar toplumsal değişime yönelik kansız ve şiddetten uzak yöntemlerin denenmesini öngörmüşlerdir. Ancak Komün'ün başarısız olmasıyla

umutsuzluğa kapılan anarşistler son çare olarak şiddete başvurmuşlardır. Umutsuzluğun doğurduğu bu şiddet eğilimi anarşistler için telafi edilmesi çok zor olan bir imaj sorunu yaratmıştır. Çeşitli dönemlerde anarşistlerin giriştikleri şiddet dozu çok yüksek eylemler yüzünden anarşizm şiddetle eşdeğer algılanmaya başlamıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise bu durum anarşistlerin çözmesi gereken bir sorun olarak belirmiştir. Kendileriyle ilgili imaj probleminin farkında olan 21. yüzyıl anarşistleri bu sorunu çözmek için eylemlerinin içeriklerinde farklılaşmaya gitmişlerdir. Bir önceki dönemden farklı olarak anarşistler şiddet yoluyla değil de karnavalları andıran gösterişli eylemler düzenleyerek insanların dikkatini çekmeye çalışmaktadırlar. Bununla birlikte günümüz anarşist eylemlerinde şiddet hiç yoktur demek hatalı olacaktır. Ancak 20. yüzyılın başlarındakilerden farklı olarak günümüzde anarşist eylemler insan hayatına kastetmekten tamamen uzak durmaya çalışmaktadırlar. Uygulanan şiddet sembolik değeri olan nesnelere yöneltilirken, Rolling Thunder dergisinde artık bu durum da eleştirilmeye başlamıştır.

Şiddet kavramını merkeze aldığımızda incelediğimiz erken 20. yüzyıl anarşist dergileri ile Rolling Thunder'ın söylemlerine dair vardığımız tespit şöyledir: Blast ve Mother Earth dergilerinin söyleminde şiddet düzeyi çok daha fazladır. Düşüncelerin ifade edilişinde saldırgan kelimelerin kullanımının fazla olmasına ek olarak okuyuculara hedef gösterilen kişilere karşı doğrudan silahlı eylem yapma çağrısı vardır. 21. yüzyıl dergileri söylemlerinde okuyuculara yapılan çağrılarda şiddetin dozu düşmüştür.

Bu tespitlerimizi ilgili metinler üzerinde söylem analizi yoluyla görünür kılmaya çalışacağız. Bu bağlamda ilkin Blast'ın kendisini nasıl tanımladığını inceleyebiliriz.

Blast nazik ve saygıdeğer bir dergi değildir. Nezaket ve saygıdeğerlik (...) aynen moda gibi, yaşa, ülkeye ve iklime göre çoğunlukla uyaksız ve sebepsiz değişir.

Eğer siz de eski dönemlerin piyanonun bacaklarını kalın kumaşlarla örten ve gece başlığı ile yatağa giden kız gibi bir hanım evladiysanız, bu dergiyi hemen şimdi elinizden bırakın. Hakikat büsbütün çıplak olduğu için bu dergi sizi kesinlikle şok edecektir.

Metin 18⁶³⁶: Blaster, “Aspirations of The Blast”, **Blast**, Cilt: 1 Sayı: 2, (22.01.1916), s. 2.

Blast’ın editörü Aleksander Berkman, Emma Goldman’la beraber 20. yüzyıl Amerikan anarşizminin en tanınmış isimlerindendir. Henry Clay Frick’e yönelik suikast girişimi Berkman’ın hayatında çok önemli bir dönüm noktasıdır. Berkman 22 Temmuz 1892 yılında Frick’in ofisine gizlediği silahla girmiş, üç kez ateş ederek onu ağır yaralamış ve bu eyleminin sonucunda yirmi iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. On dört yıl hapis yattıktan sonra 18 Mayıs 1906’da serbest bırakılan Berkman anarşist eylemlerine kaldığı yerden devam etmiştir. Berkman’ın hayatına dair bu ayrıntıyı vermemizdeki amaç incelediğimiz Blast dergisinin editörünce şiddetin kullanımının meşru görüldüğünün vurgulanmak istenmesidir. Berkman’ın bu eylemi dönemin anarşistleri tarafından da eleştirilmiştir. Dolayısıyla bu tutumun dönemin anarşistlerince benimsenen ortak bir eğilim olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Ancak söylem analizi gerçekleştirdiğimiz dergi Blast olduğu için şiddet kullanıma yönelik bu bakış açısı derginin söylemini şekillendiren unsurlardan biri olarak görülmektedir.

Yukarıda değindiğimiz ayrıntı bizlere derginin sosyal değişim konularında nasıl bir söyleme sahip olduğuna dair yüzeysel de olsa bilgi vermektedir. Bu yüzeyselliği Blast’ın söylemini inceleyerek aşmaya çalışalım:

Metin 18 Blast’ın henüz ikinci sayısında çıkmış olan bir yazıdan alınmıştır. Yazının bütününe bakıldığında derginin ilk sayılardan itibaren kendi kimliğini yaratma çabasında olduğunu görmekteyiz. Dergi isminin önerdiği gibi (Blast infilak etmek, havaya uçurmak, patlatmak gibi anlamlara gelmektedir) oluşturulmaya çalışılan kimlik

⁶³⁶ *The Blast is not a decent, respectable paper. Decency and Respectability (...) change, like the fashions, with age, country and climate, mostly without rhyme or reason.*

If you are a sissified mollicoddle of the good old kind that would put draping around piano leg and go to bed in a night cap, drop this paper right now. It will surely shock you: for the truth is stark naked.

saldırgan bir yapıya sahiptir. Metin bu saldırganlığı vurgulamak için kendisinin nazik ve saygıdeğer bir dergi olmadığını belirtmektedir. Nezaket ve saygıdeğerlik metin yazarına göre aynen moda gibi yaşla, ülkeyle ve iklimle birlikte çoğu zaman uyaksız ve sebepsiz değişmektedir. Nazikliğe ve saygıdeğerliğe yönelik bu olumsuz tavır belirtildikten sonra yazar okuyuculara seslenir. Böylelikle bizler derginin kendisine nasıl bir kitleyi hedeflemekte olduğunu anlamış oluruz. Metne göre bizler eğer piyanoların bacaklarına kalın perde yerleştiren ve gece şapkasıyla yatağa giden eski türden kız gibi yetiştirilmiş bir hanım evladıysak bu dergiyi hemen elimizden bırakmalıyız. Hanım evlatlarını yalın gerçek şok edecektir. “Piyanoların ayaklarına kalın perde yerleştirmek” deyimini İngilizce’de eski dönemlerin katı ahlâkını alaycı bir şekilde belirtmek için kullanılmaktadır. Bu ahlâka göre bizlere kadınların bacaklarını çağrıştırdığı için piyanonun bacakları örtülmektedir.

Metin 18’in söyleminden derginin oluşturmaya çalıştığı kimliğin çok erkeksi (eril) olduğu açıkça göze çarpar. Metne göre nezaket ve saygıdeğerlik hanım evlatlarının sahip olduğu niteliklerdendir. Gerçeğin yalınlığı ve sertliği (stark) bu nezaketle inceliğin kaldıramayacağı kadar keskindir. Gerçekliğin sertliği için şu yorumu yapmak mümkündür: Sert gerçeklik kendisiyle başa çıkabilmek için aynı oranda sertliğe (erillığe) ihtiyaç duymaktadır. 1916’ların Amerika Birleşik Devletleri’nde radikal hareketlerin çok yoğun yaşandığı bir dönemdir. Fabrika işçilerinin çalışma şartlarının ağırlığı, işçiler için günlük yaşamın zorluğu hayatın gerçekliğini sert (haşın/stark) kılan etmenlerdendir. Böylelikle metin derginin söylemindeki erilliğin temelini yaşamın sertliğine bağlamaktadır. Sert yaşamın barındırdığı büyük sorunlar eril çözüm yöntemlerini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla metnin bakış açısına göre acımasızca kurulmuş bir düzenin varlığı, anarşistlerce başvuru şiddete zemin kazandırmaktadır. Daha açık bir ifade ile: Yaşanılan hayatın acımasızlığı uygulanan şiddeti meşru kılar.

Metin 18’de başvuru şiddetin gerekçesi olarak sosyal gerçekliğin acımasızlığına ilişkin yorum yapabilirsek de, metin yine de bu konuda açık bir ifadeye yer vermemektedir. Ancak aynı dergideki diğer yazılara bakıldığında zaman, yukarıda metnin bakış açısına yönelik yapmış olduğumuz tespitin (yaşanılan hayatın acımasızlığı uygulanan şiddeti meşru kılar) bu yazılar için de doğru olduğunu görürüz. Aşağıdaki

metinlerde söz konusu yazılara yakından bakarak Metin 18’de yer alan “hanım evlatlarını şoke eden yalın gerçeklik” ile nelerin belirtilmek istendiğini ve bunlar karşısında nelerin yapılmasının öngörüldüğünü tespite çalışalım.

İşte medenileşmiş ülkelerin toplumsal yaşamı böyledir. Sefalet ve rezaletin, ekonomik sömürünün, yönetsel baskının, yasal zorbalığın ve hukuki cinayetin yaşamı. Hilekârlık, adaletsizlik ve tiranlık örgütlenmiş toplumun anlamdaş sözcükleridir. Onu olduğu gibi korumalı mıyız? Bu toplum gerekli ve arzu edilir midir?

Metin 19⁶³⁷: Alexander Berkman, “Violence and Anarchism”, **Blast**, Cilt: 1 Sayı: 17, (15.08.1916), s. 4.

Metin 19 ile birlikte Blast için sosyal gerçeğin acımasızlığına dair daha ayrıntılı bilgiler edinmekteyiz. Metne göre uygar ülkelerin sosyal yaşamı sefillik, rezalet, ekonomik sömürü (economic exploitation), yönetim baskısı (governmental suppression), yasal zorbalık ve hukuksal cinayet demektir. Bundan dolayı hilekârlık, adaletsizlik ve tiranlık örgütlü toplumun eşanlamlı kelimeleridir. Metin örgütlü toplumları bu şekilde açıkladıktan sonra okuyuculara “bu toplumu olduğu gibi korumalı mıyız? Bu toplum gerekli ve arzu edilir midir?” sorularını sorarak biter. Bu sorular örneklerine daha önce de rastladığımız gibi cevap olmaktan çok anlamı güçlendirmek için sorulan sorulardır. Bu sorularla birlikte hiçbir anarşistin nitelikleri önceki cümlelerde verilmiş olan örgütlü toplumu olduğu gibi kabul etmeyeceği düşüncesi derinleştirilmek istenmiştir.

Böylelikle her iki metinde yazılanlar doğrultusunda Blast dergisinin söylemine ilişkin şu sonuca ulaşılabilir: Eğer anarşist söylem, toplumları oluşturan, köleliği, mutsuzluğu, sömürüyü... vs. yaratan kurumların ve değerlerin karşısında ise bu kurumların doğurduğu sosyal yaşamın acımasızlığı dirençli, saldırgan, kararlı olmayı ve gerektiğinde aldığımız kararları uygulamak için şiddete başvurmaktan kaçınmamayı gerektirir; çünkü yaşanan hayatın acımasızlığı uygulanan şiddeti meşru kılar. O halde yukarıda yer ayırdığımız metinlerle birlikte bir diğer çıkarımda daha bulunmak mümkündür: Blast sorunların çözümü için kısasa kısas bir çözüm önermektedir. Eğer karşı taraf kendi egemenliğini kaybetmemek için şiddete başvuruyorsa bu egemenliği kırmak için bizler de aynı şiddete başvurmalıyız.

⁶³⁷ *Such is the social life of “civilized” countries. A life of misery and degradation, of economic exploitation, governmental suppression, legal brutality and judicial murder. Sham, injustice and tyranny are the synonyms of organized society. Shall we preserve it as it is? Is it necessary and desirable?*

Söz konusu olan bu tavır İsa'nın sözünün tersten okunmasını içerir: “Yanağına vuranın yanağına vur”. Blast'taki bu metinlerin söylemine göre sosyal yaşantımızın acımasızlığını doğuran etmenler ile onların kurallarına göre mücadele etmeliyiz. Aşağıdaki metinde yapmış olduğumuz bu tespiti doğrulayan bir bölüm yer almaktadır.

Meksika halkı özgürlüğün toplumsal merdivenin üst basamaklarında bulunanlardan hiçbir zaman devralınamayacağını uzun ve acımasız tecrübelerle öğreniyorlar. Şimdiden hükümetin zayıf olanı, güçlünün tiranlığına ve açgözlülüğüne karşı korumak için kurulmadığını öğrendiler bile. Aynı zamanda barışçıl araçlarla proletaryanın kurtuluşunun hiçbir zaman başarılamayacağını da öğrendiler. Vahşi baskı ve sınıf sömürsünün uzun yüzyılları boyunca, Otoritenin, Sermayenin ve Kilisenin mecbur bıraktığı menkul kölelikten kendilerini kurtarmak için işçilere açık olan tek yolun yukarıdakilerin şiddetinin aşağıdakilerin şiddeti ile karşılanması ve egemen sınıfın silahlarına kölelerin silahlarıyla karşılık verilmesi gerektiği yönündeki faydalı dersi öğrendiler.

Metin 20⁶³⁸: Enrique Flores Magon, “Carranza’s Doom”, **Blast**, Cilt: 1 Sayı: 22, (01.12.1916), s. 6.

Metin 20'nin alıntılандığı yazı Meksika'da zamanın rejimine direnen halkın mücadelesini anlatmaktadır. Dönemin rejimine karşı girişilen direnişten bahseden tam metnin ilk paragrafları daha sonra yukarıda alıntıladığımız paragrafa yer vermektedir. Metin 20'ye göre Meksika halkı uzun ve amansız tecrübelerle özgürlüğün toplumsal merdivenin üst basamaklarında yer alanlarca hiçbir zaman verilmediğini öğrenmektedirler. Böylelikle halk hükümetin zayıf olanı açgözlülük ve güçlünün tiranlığına karşı korumak için kurulmadığını öğrenmiştir. Halkın edindiği tecrübelerle birlikte öğrendiği bir diğer şey ise işçi sınıfının barışçıl yollarla kendi kurtuluşunu hiç bir zaman gerçekleştiremeyeceğidir. Gaddar baskının ve sınıf sömürsünün uzun yüzyılları boyunca bu insanlar otoritenin, sermayenin ve kilisenin işçileri bağımlı kıldığı kölelikten kendilerini kurtarmanın tek yolunun yukarıdakilerin uyguladığı şiddetin

⁶³⁸ *Mexican people are learning through long and cruel experience that freedom is never handed down from those on the higher steps of the social ladder. They have already learned that government is not instituted to protect the weak against the rapacity and tyranny of the strong. They have learned, too, that through peaceful means the emancipation of the proletariat shall never be accomplished. Through long centuries of brutal oppression and rank exploitation, they have learned the valuable lesson that the only way open to the workers to free themselves from chattel slavery to which Authority, Capital and Church have subjected them, is to meet the violence of those above with the violence of those below, and that the guns of master class must be answered by the guns of the slaves.*

aşağıdakilerin şiddetiyle karşılanması ve egemen sınıfın silahlarına kölelerin silahlarıyla cevap verilme zorunluluğunu öğrenmişlerdir.

Bu noktada Metin 20'yi barındırdığı anlamlara göre bazı parçalara ayırarak incelemek istiyoruz. Metin 20 geçmiş dönemlerde halkın gördüğü baskının barışçıl bir tavırla yok edilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Yazar bizlere egemen sınıfın sahip olduğu kazanımları kaybetmemek için her türlü baskıya başvururken işçilerin barış yanlısı çözümlerin peşinden gitmesinin hatalı olduğunu söylemektedir. Bize göre metin iki anahtar noktayı barındırmakta ve yazar zemine yerleştirdiği bu iki nokta üzerinde metnini inşa etmektedir. Bu noktalar: a) Geçmişte Meksika halkının yaptığı hatalardan çıkardıkları dersler b) Bu hataların bizleri nasıl davranmak zorunda bıraktığıdır. Paragraf büyük oranda Meksika halkının yaptığı hatalar sonucunda edindiği derslerin ne olduğunu özetlemektedir. Metin yazarına göre halkın tecrübelerinden çıkardığı dersler özgürlüğün hiçbir zaman üsttekiler tarafından verilmek istenmemesi, yönetimin güçsüzü korumak için kurulmaması, barışçıl yöntemlerle kurtuluşun gerçekleştirilememesi ve kölelikten kurtulmak için şiddetin şiddetle, silahın silahla karşılık bulmasıdır. Meksika halkının çıkardığı bu dersleri tersinden okuyacak olursak halkın geçmişte sosyal merdivenin üst basamaklarında yer alanların özgürlüğü vereceğini, hükümetin kendilerini açgözlülük ve güçlünün tiranlığına karşı koruyacağını, barışçıl yöntemlerle işçi sınıfının kurtuluşunun sağlanacağını, üstekilerin uyguladığı şiddete alttakilerin uygulaması gereken şiddetten ve egemenlerin silahlarına kölelerin silahlarıyla karşılık vermekten başka yöntemlerin bulunduğunu düşündüklerini anlayabiliriz. Böylelikle yazara göre 1) egemenler özgürlük vermeyecektir 2) yönetimler zayıfı korumayacaktır 3) barışçıl yöntemler işe yaramamaktadır 4) şiddete şiddetle karşılık vermek gerekmektedir. Böylelikle bir, iki ve üçüncü maddeler sebebi, dördüncü madde ise ilk üç maddenin zorunlu sonucunu oluşturur: Egemenlerin özgürlükleri devretmediği, yönetenlerin zayıfı korumadığı ve barışçıl yöntemlerin işe yaramadığı bir düzende maruz kaldığımız şiddete karşı şiddetle karşılık vermeliyiz. Yazara göre bugüne kadar Meksika halkının iyi niyetli çabaları (egemenlere, yönetimlere ve barışçıl yöntemlerin işe yarayacağına yönelik umutlu çaba) sonuçsuz kalmıştır. Bize göre yukarıdaki metin şöyle okunabilir: Bize vuranlara diğer yanağımızı çevirmek istenilen sonuçları doğurmadığı için, son çare olarak kısasa kısas

uygulanmalıdır (yanağına vurana sen de vur). Bu bakış açısına göre şiddet iyi niyetle her türlü çabayı harcayan halkın oynayacağı son kozdur. Yazara göre halkın uzun süre boyunca maruz kaldığı şiddet, uygulanması gereken şiddeti meşrulaştırmakta ve kısasa kısas yöntemlerin uygulamaya geçilmesini zorunlu kılmaktadır. Metin 20'ye göre kurtuluş başka türlü gelmeyecektir.

O halde Proudhon ile ilgili kısımda vurgulanan Gambone'nin şiddete başvurmanın umutsuzluktan doğduğu ve iyi niyetli çabaların arzu edilen sonuçları doğurmamasından dolayı belli bir dönemden sonra şiddetin kaçınılmaz yöntem olarak görüldüğü görüşü yukarda seçmiş olduğumuz metinlerdeki söylem tarafından da doğrulanmaktadır. Dönemin anarşistlerinin üzerlerindeki baskının her geçen gün arttığı bir zaman diliminde şiddet dozu yüksek, kısasa kısas tedbirlerin alınmasının önemini belirten yazıları, gerekli görüldüğü hallerde şiddete başvurmaktan çekinilmemesini okuyuculara söylemektedir. Böyle bir telkinle ileride incelenecek Rolling Thunder dergilerindeki metinlerde kesinlikle karşılaşılmamaktadır. Blast'ın kimi yazılarında hedef gösterilen bireylere doğrudan saldırılması gerektiğini belirten paragraflar yer almaktadır. Blast'ın metinlerinde yer alan kişilere yönelik doğrudan saldırı telkinleri derginin söyleminde yer alan şiddetin dozunu arttırmaktadır. Bu anlamda Blast dergisinden iki metni daha inceleyecek ve ardından Mother Earth ile Rolling Thunder'daki ilgili metinler üzerinde duracağız.

Metin 21'in ait olduğu yazının ikinci bölümü Birinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan yönetiminin orduya asker almasını eleştirmektedir. Aşağıdaki kısım bu bölümün son paragrafidir:

Ne kadar çok ya da az olduğumuz önemli değil. Daima bir başlangıç olmalı ve her şeyi kendisiyle başlatmak gerçek devrimcinin bileceği iştir. Bana gelince, ben ne bayrağı ne de devleti tanırım. Sadece bir istilacı bilirim: özgürlüğümü elimden zorla alan ve irademin aleyhine beni bir şeyler yapmaya zorlayan yönetim. Fakat tek bir düşmanım vardır: emeğimin semeresini çalan efendiler. Şu veya diğer ülkelerde savunacak hiçbir şeyim yok. Savunacağım tek şey kendi çıkarlarımdır – dünya çapındaki baskı gören ülküdaşlarımla. Hiçbir ülkedeki idarecileri ve efendileri savunmayacağım. Nereden gelmiş olursa olsun proleter kardeşime zarar vermektense ilk gönüllü askere alma subaylarını vurmaya tercih ederim.

Metin 21⁶³⁹: Alexander Berkman, “Reflections”, **Blast**, Cilt: 1 Sayı: 6, (19.02.1916), s. 5.

Metin yazarın kendileri ile beraber olanların kaç kişi ya da ne kadar az olduğunun önemsiz olduğunu belirtmesiyle başlamaktadır. Yazar için her zaman bir başlangıç vardır ve gerçek bir devrimci her yerde başlangıcı kendisiyle yapar. Metin yazarı kendisinin herhangi bir bayrak ve ülkeyi tanımadığını belirtir. Bundan sonra yazar için tek bir istilacının (invader) var olduğu vurgulanır. Bu işgalci, yazarın özgürlüğünü çalan ve onu kendi iradesine karşı davranmaya zorlayan yönetimdir. Bunları belirttikten sonra metin yazarı, katlandığı zahmetlerin meyvesini çalan efendiyi tek düşmanı olarak gördüğünü belirtir. Yazar savunmasını yapacağı tek şeyin dünya genelinde baskı gören kendisi gibi olan insanların (oppressed fellow-men) çıkarları olduğunu belirtir. Bu sebeple de hiçbir ülkede yöneticileri ve efendileri korumayacaktır. Metin, yazarın savaşlarda efendilerin veya yöneticilerin çıkarları için nereden geldiği hiç önemli olmaksızın işçi kardeşini vuracağına, ilk gönüllü askere alma subayını vurmayı tercih ettiğinin belirtmesiyle sona erer.

Metin 21 içinde iki kısımdan bahsedilebilir: a) Mücadele edilenin kim olduğu b) gerekli görülen hallerde nelerin tercih edileceği. Bu anlamda yönetim = istilacı (invader) ve efendi = düşman (enemy) (a) unsuru içine girmektedir. Yazar kendi çıkarları ile yönetim ve efendilerin çıkarlarının uyuşmamasından dolayı kesinlikle onların çıkarları için bir başkasını vurmayacağını belirtir. Metnin bu aşamasına kadar olan kısım anarşist bir dergi için sıra dışı değildir. Ancak metnin son cümlesinde yer alan ve “...proleter kardeşime zarar vermektense ilk gönüllü askere alma subaylarını vurmayı tercih ederim” cümlesi kişilere yönelik doğrudan şiddet eğilimini göstermektedir. “Rather” kelimesi İngilizcede “–den ziyade” anlamına geldiği için cümleye tercih etme anlamı katmaktadır. Böylelikle “silahla ateş etme” fiili “rather” zarfı ile birlikte düşman ve istilacı olarak görülen kesim içinde yer alan askere alma

⁶³⁹ *It makes no difference how many or how few are with us. There must always be a beginning, and it is up to every true revolutionist, in everything, to make the beginning with himself. As for me, I recognize neither flag nor country. I know only one invader: the government which robs me of liberty and forces me to do things against my will. I have but one enemy: the master who steals the fruit of my toil. I have nothing to defend in this or any other country. I have only my own interests to defend –the interest of oppressed fellow-men throughout the world. I will not defend rulers or masters in any country. I will shoot the first recruiting officers rather than harm my brother proletarian, whenever he may come from.*

subaylarına yöneltilmektedir. Blast dergisindeki söylemin şiddet derecesi böylelikle gerektiğinde “silahlı saldırı” eylemlerinin tercih edileceğinin belirtilmesiyle artmaktadır.

Konumuz çerçevesinde Blast’tan alıntılanmak istediğimiz son yazı Metin 22’de yer almaktadır. Bu kez silahlı eylemin odak noktası askere alma subayı gibi göreceli olarak düşük rütbeli bir memur değil, yönetimin en üst kademesidir.

Federal Hükümet Chicago’da çıkan The Alarm’ı ve New York’taki Revolt’u baskı altına aldı. Bunun bir zorbalık olduğunu söylemeyeceğiz. Yönetim neden zorbalık yapmasın ki? Kişisel özgürlüğün istilasını, özgür konuşmayı ve özgür basını sindirme, toplum kurallarına uymayan ve itiraz edenlerin susturulması, isyankâr işçilerin vurulması –bunların hepsi yönetimin özüdür. Yakınmıyoruz. Wilson’un konumunu anlıyoruz. O kendi efendisinin komutlarını yapmalıdır. “Makul politika” budur. Fakat Beyaz Saray’daki bu fırılдаğı bunun güvenli olmayabileceği konusunda uyararak isteriz. Hoşnutsuzların sesinin bastırılması suikastla sonuçlanır.

Metin 22⁶⁴⁰: Blast, “Inviting Violence”, Cilt: 1 Sayı: 8, (03.04.1916), Sayfa: 4.

Metin 22’yi Metin 21 ile birlikte kullanmamızdaki amaç her iki metnin de kurgusal özelliklerinde benzerlikler görmemiz sebebiyledir. Metin 22’nin konusu kısaca özetlendikten sonra bir önceki metinle arasında kurulan kurgusal bağ değerlendirilecektir.

Dönemin diğer önemli anarşist dergilerinden olan Alarm ve Revolt’un Federal yönetim tarafından gördüğü baskıyı anlatmasıyla başlayan Metin 22 için bu durum (alaycı bir ifade kullanarak) zorbalık değildir. Metin içinde neden böyle söylendiğini sonraki cümlelerde anlamaktayız. Metne göre yönetimin özü kişisel özgürlüğün istilasını, konuşma ve basın özgürlüğünün sindirilmesi, toplum kurallarına uymayan ve itiraz edenlerin susturulması ve son olarak isyankâr işçilerin vurulmasıdır. Dolayısıyla metin yazarı, dergilere uygulanan bu baskıyı anlayışla karşıladıklarını belirten bir yaklaşıma sahiptir. Bununla birlikte yazar Wilson’ın tutumunu da anlamakta olduğu belirtir. Kendi efendisinin komutlarını yerine getiren Wilson için bu “makul bir

⁶⁴⁰ *The Federal government has suppressed The Alarm, of Chicago, and the Revolt, of New York. We are not going to say that it is an outrage. Why should the government not commit outrages? Invasion of personal liberty, suppression of free speech and free press, silencing non-conformists and protestants, shooting down rebellious workers –all this is of the very essence of government. We don’t complain. We understand Wilson’s position. He must do his master’s bidding. This is the “sane policy”. But we want to warn the weather cock in the white house that it may not prove safe. Suppression of voice of discontent leads to assassination.*

politikadır”. Bu kısımdan sonra metin yazarı alaycı tavrına tekrardan geri dönerek Beyaz Saray’daki bu fırlıdağı uyarmakta ve politikaların makul olmasının güvenli olmadığı belirtilmektedir. Metnin sonu ise açık bir tehdit içerir: “Hoşnutsuzların sesinin bastırılması suikastla sonuçlanır” (Suppression of voice of discontent leads to assassination).

Metin 22 ile Metin 21 arasında ortak bir bağ bulunduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu ortak bağ bize göre kurguda yer almaktadır. Her iki metin de öncelikle düşman olarak gördüğü kesimin niteliklerini sıralamaktadır. Metin 21’de yönetimin istilacı, efendi konumunda olanların ise hırsız ve düşman olarak görülmesi ilk kısmı oluşturmaktaydı. Aynı durum Metin 22 için de geçerlidir. Benzer nitelendirmeler (yönetimin özünün yazara göre ne olduğuna dair açıklamalar) yine son metnin başlangıç kısmını oluşturmaktadır ve içinde şiddeti barındıran kısımlar bu bölümlerden sonra gelmektedir (Metin 22’nin son cümlesi metnin şiddet içeren kısmını oluşturur). Her iki metnin de kurgusunun benzer şekilde yapılması, gerektiğinde başvurulması kaçınılmaz olarak görülen şiddeti meşru göstermek içindir. Yönetimlerin, sermaye sahiplerinin, askerlerin baskısına karşı ayaklanmış, basın özgürlüğü elinden alınmış, hakları çiğnenmiş kitlelerin, doğrudan şiddeti kullanarak kaybettiklerini yeniden ele geçirebileceği vurgusu, Metin 21 ve Metin 22’nin söylemlerindeki şiddetin düzeyini yükseltmektedir. Böylelikle gözdağı vermek ve başkaldırmak son iki metnimizin ortak söylem eğilimlerini oluşturmaktadır. Ancak Metin 22’yi bir önceki metinden ayıran bazı farklılıklar da vardır. Bu farklılıklardan ilki metnin yer yer alaycı bir ifade ile kaleme alınmış olmasıdır. İkinci, üçüncü ve dördüncü cümleler uygulanan baskının yönetimlerin doğası gereği ortaya çıktığını belirterek bu kurum alaycı bir söylemle değerlendirilmiştir. Aynı alaycı bakış Woodrow Wilson ile ilgili olan kısımlarda yeniden karşımıza çıkar. Amerika’nın 28. başkanı olan Wilson Mart 1913 – Mart 1921 tarihleri arasında görev yapmıştır. Metin 22, 1916 yılında yazıldığı için ilk dönem başkanlığının son yıllarında olan Wilson, Birinci Dünya Savaşı’na ve anarşistlere karşı takındığı tavırlardan dolayı Blast’ta sıkça eleştirilmektedir. Bu eleştiri kendisini bu kez Beyaz Saray fırlıdağı (weather cock in the white house) tanımlamasıyla göstermiştir. Ancak metin ağır yerginin ötesinde açık bir tehdidi de barındırmaktadır. Metin yazarınca Wilson’un uyguladığı makul politikalar (sane policy) suikastta yol açacaktır.

Böylelikle Metin 21'in isim vermeksizin yönelttiği bireye yönelik şiddet çağrısı (askere alma subayı) Metin 22 ile birlikte açıkça Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na yöneltmiştir.

Bu yoğunlukta bir şiddet çağrısı Rolling Thunder dergilerinin hiç birinde karşılaşılan bir durum değildir. Ancak Rolling Thunder'da var olan şiddet düzeyini incelemeden önce erken 20. yüzyıl dergilerinden bir diğeri olan Mother Earth'ün söylemine bakacağız.

İşçilerin aldığı gereksiz tavsiyelerin miktarı dikkat çekicidir. Ancak çok daha dikkat çekici olan ise hangi kaynaktan gelirse gelsin bu gereksiz tavsiyenin her zaman aynı notayı çalmasıdır: Sabırlı ve sessiz olun. Hatta bizim üvey kardeşlerimiz bile – Sosyalistler- belirgin bir sesle bu koroya katılmaktadırlar. Ne yazık ki ücretli köle de – ortada olan sonuçlarla- genellikle bu tavsiyeye uymaktadır. Sömürü daha yoğun gelişir, yoksulluk sıkça yükselir, erkekçe direnişin ruhu felç olur. Bir gün ağır işlerde çalışanlar bu kadar açık olan olguların farkına varabilir. O zaman korkunç ekonomik cehennemden kurtuluşun hırsızlığa ve gaspa kölece boyun eğişte değil, fakat eldeki her silahla yapılan örgütlü ve belirli direnişte yattığını kavrayacaklar.

Metin 23⁶⁴¹: Mother Earth, "Observation and Comments", Cilt: 5 Sayı: 6, (Ağustos, 1910), s. 181.

Uygulanan yanlış taktikler ve kölelikten kurtulmak için ne yapılması gerektiği konusu Metin 23'ün ana fikrini oluşturmaktadır. Metin yazarına göre işçilere verilen gereksiz tavsiyelerin çokluğu dikkat çekicidir. Fakat daha dikkat çekici olan ise bolca verilen tavsiyelerin, hangi kaynaktan gelirlerse gelsinler, aynı şeyleri söylemesi durumudur. Devamlı aynı telkinlerde bulunan tavsiyeler işçilere sabırlı olmalarını ve sessizliği korumalarını söylemektedirler. Yazara göre, kendisinin üvey kardeşlerimiz dediği sosyalistler bile belirgin bir sesle aynı koroya katılmaktadırlar. Yazar ücretli kölenin bu tavsiyeye ortada olan sonuçlara rağmen ne yazık ki uyduğunu söylemektedir. Yazara göre sömürü şiddetlendikçe fakirlik sürekli olarak yükselmekte ve böylelikle de erkekçe sürdürülen direniş ruhu felç olmaktadır. Bir gün ağır işlerde çalışanlar bu kadar açık olan olguları anlayacaklar ve korkunç ekonomik cehennemden kurtuluşun hırsızlık

⁶⁴¹ *It is remarkable what an amount of gratuitous advice labor receives. But still more remarkable is the fact that the generous advice, from whatever source, always sounds the same note: Be patient, keep quiet. Even our step-brothers, the Socialists, join the chorus, in no uncertain voice.*

Unfortunately, the wage slave generally follows this advice - with evident results. Exploitation grows more intense, poverty constantly increases, the spirit of manly resistance is paralyzed. Some day the toilers may awaken to this all-too-evident fact. They will then realize that salvation from the terrible economic hell lies not in servile submission to robbery and extortion, but in organized, determined resistance with every weapon at hand.

ve gaspa kölece boyun eğiŖte değil, eldeki her silahla gerekleŖtirilen örgütlü ve belirli direniŖte yattığını anlayacaklardır.

Metin 23’de ise yine karŖımıza Metin 21 ve Metin 22’nin kurgusal benzerliği çıkmaktadır. Alıntıladiğımız son metinde, kendisinden önceki iki metin gibi, Ŗiddet vurgusunun yapıldığı kısım yine en son cümlede yer almaktadır. En son kısma gelene kadar olan bölümlerde ise daha önceden uygulanan yöntemlerin ve barışçıl çözümlerin işe yaramaması uygulanması gereken Ŗiddetin gerekçesi olarak gösterilmektedir. Eril bakış açısı ve silahlara sarılma arasında kurulan bağlantı Metin 23’de egemen olan bir diğer söylemdir. Metnin ilk paragrafında yer alan ve yazarın “üvey kardeşlerimiz” olarak nitelendirdiği sosyalistlerin de katıldığı işe yaramaz tavsiyeler yazara göre “sabırlı olmak ve sessizliği sürdürmektir”. Ancak metin yazarı bir sonraki paragrafta bu tavsiyenin erkekçe yürütölen direniŖi felç ettiğini belirtmektedir. Böylelikle metin yazarının bakış açısına göre “sabırlı olmak ve sessizliği korumak” kadınlara ait bir davranış özelliği olarak görölmektedir çünkü bir davranışın erkekçe olmadığının düşünölmesi aynı davranışın kadınca görölmesinin doğal sonucudur. Bu durumda Metin 23’ün öz cümlesi Ŗöyledir: Sorunlarımız karŖısındaki kadınsı sabır ve sessizliğimizin doğurduğu başarısız sonuçlar, direniŖimizi erkeksi özüne döndürecek silahlar ile çözölür. Böylelikle Metin 23, başvurulması gerekli görölen Ŗiddeti direniŖin doğası olarak nitelendirilen erkeksilikle bağdaŖtırmaktadır. Metne göre zor sorunlar erkeksi çözümleri Ŗart koŖar. Silahlara sarılmayı içeren çözüm ise bu eril bakış açısının ürünüdür. Metnin bakış açısı doğrultusunda yaŖadığımız sorunların kadınsı boyun eğiŖle değil, erkeksi karŖı koyuŖla çözüme kavuŖacaęı görüŖü ise bizi daha önce vardığımız yargıya tekrardan götüür: yaŖanılan hayatın acımasızlığı uygulanan Ŗiddeti meŖru kılar.

Böylelikle en genel ifadesiyle “Blast ve Mother Earth dergilerinin söylemlerinde anarŖistlerce uygulanan Ŗiddetin haklılığı, kendilerine yaŖattırılan hayatın acımasızlığında görölmekteydi” yargına varmaktayız.

Rolling Thunder dergisine gelindiğinde ise Ŗiddetin dozunda açıkça bir yumuŖama olduğunu görmekteyiz. İncelenen hiçbir Rolling Thunder metni doğrudan bireylerin hayatını hedef alan çağrılarını barındırmamaktadır.

Blast ve Mother Earth dergilerinde anarşistlerin başvurdukları şiddeti, maruz kaldıkları şiddetle haklı gösterme çabası bulunmaktaydı. 21. yüzyıl anarşistlerinde ise polisin başvurduğu şiddeti haklı göstermemek için şiddetten uzak durma eğilimi söz konusudur. Metin 24'te bu olgu işlenecektir.

Kalabalığa vahşice saldırmadan önce medyada polislerin belayı çıkaranlar olarak gösterilmesi tabii ki her liberalin rüyasıdır. Bazı noktalarda organizasyon yöneticileri Pazartesi'nin eylemini iptal etmeye karar verdiler. Eğer bizler fiziksel çatışmaya hazırlıklı olarak ortaya çıksaydık ve pek çok soruna sebep olsaydık bir önceki polis taktiklerinin daha haklı görülecek olması bu iptalin muhtemel sebeplerinden biridir.

Metin 24⁶⁴²: Rolling Thunder, "A Summit Protest Without A Summit", Sayı: 3, (Yaz, 2006), s. 72.

Yukarıdaki metin 2001 yılında yapılması düşünülen Dünya Bankası'nın iptal edilen Barselona toplantısıyla ilgilidir. Yazı toplantıyı protesto etmek için Barselona'ya gelen bir anarşistin kişisel gözlemlerine dayanmaktadır. Metin 24'te ise gerçekleştirilmesi düşünülen anarşist eylemin iptal gerekçelerinden biri ele alınmaktadır. Metin alıntı yapılan kısımdan önce İspanyol polisinin çok fazla şiddete başvurduğunu söylemektedir. Bir önceki paragrafta yazar pek çok İspanyol polisinin, kasabalı insanlara benzeyen ve o güne kadar gördükleri arasında en akılsızları olduğunu belirtmektedir. Yazar yine aynı paragrafta pek çok polisin eylemciler arasına karışarak eylemcileri kışkırtmaya çalıştığını vurgulamaktadır. Daha sonra Metin 24'ün yer aldığı paragrafa geçilir. Metne göre medyada polisin kalabalığa yönelik şiddet dolu saldırısına geçmeden önce sorunu başlatanlar olarak yer alması her liberalin rüyasını oluşturmaktadır. Bu belirtildikten sonra anarşist eylemleri düzenleyen organizasyonun yöneticilerinin Pazartesi günü gerçekleştirilecek eylemi iptal ettikleri belirtilmektedir. Metnin bu kısmından sonrası çalışmamız açısından önemlidir çünkü yazar eylemin iptal edilme gerekçelerinden biri olarak anarşistlerin fiziksel çatışmaya karşı hazırlıklı olmaları ve sorunlara sebep olmalarının polisin uyguladığı taktikleri daha haklı gösterdiğini belirtmektedir. Yani anarşist eylemleri gerçekleştiren organizatörler polisin uyguladığı şiddeti haklılaştırmamak için fiziksel çatışmadan ve sorun çıkarmaktan uzak

⁶⁴² The police being exposed in the media as having started the trouble before attacking the crowd very violently is, of course, every liberal's dream. At some point on Sunday the leadership decided to cancel Monday's action. It is possible that one of the reasons for this was that if we turned up prepared for a physical confrontation and caused a lot of trouble the police tactics of the day before would seem more justified.

durulması gerektiğini savunmaktadır. Böylelikle metin içinde Blast ve Mother Earth dergilerinin tam aksi yönde bir tutum sergilenmektedir. Blast ve Mother Earth kendi uyguladıkları şiddeti karşı tarafın (polis, yönetim, politikacılar, sermaye sahipleri) uyguladığı şiddete dayanarak haklılaştırırken, Rolling Thunder'da karşı tarafın uyguladığı şiddeti haklı göstermemek için fiziksel çatışmadan uzak durulması söz konusudur. Ancak hemen belirtmek gerekir ki Metin 24'ün yer aldığı tam metin bunu sadece kimi organizatörlerin bir eğilimi olarak sunmakta ve onları aldıkları kararları eyleme katılan diğer insanlarla paylaşmadıkları için eleştirmektedir. Dolayısıyla kimi eylem düzenleyicilerin sahip oldukları bu eğilimin günümüz anarşistlerinin tümü için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Kaldı ki, anarşizm gibi fazlasıyla heterojen bir hareket için her zaman geçerli olan bir genelleme yapabilmek mümkün değildir. Burada yapılan tespitler incelediğimiz dergilerin söylemleri ile sınırlıdır. Bu sebepten dolayı Metin 24 ile ancak yeni anarşist hareketler içinde söz konusu olan bir eğilimi saptamış olmaktadır.

Bütün bunlara rağmen iki dönemin anarşist dergilerinin söylemleri arasında şiddet düzeyinde farklılığın çok net olduğu tespiti yapılabilir. Blast ve Mother Earth'ün söylemlerinde yer alan şiddetin haklılığının karşı tarafça uygulanan şiddete dayandırılması ve bunun eril bir bakış açısıyla yansıtılması Rolling Thunder için geçerli değildir. Rolling Thunder'daki yazılar içinde anarşist eylemlere katılan pek çok kişinin kişisel tecrübelerinde bir Vandalizm söz konusudur; ancak simgesel değere sahip olan nesnelere yöneltilmiş bu şiddet kesinlikle insan hayatını doğrudan hedef almamaktadır. Resmedilen pek çok eylemde göstericiler sokak lambalarını kırmakta, pahalı arabalara zarar vermekte, ünlü markaların dükkânları taşlanmaktadır. Nesnelere verilen bu zararlarla gerçekleştirilen anarşist eylemler Rolling Thunder yazarları tarafından farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bir tarafta bu tür eylemlerin kaçınılmaz olduğunu belirten grup yer alır. Bu anarşistlerden birisi akademisyen David Graeber'dir. Graeber'e göre militan bir anti-kapitalist hareket Amerika'da başlayacaksa, bu iş sistemin çürümüş olduğuna değil bu konuda bir şeyler yapabileceklerine ikna edilmesi gereken insanlarla başlayacaktır. Bu görüşlerini belirttikten sonra Graeber caddelerde silahlı çatışma olmaksızın gerçekleşecek bir anti-kapitalist devrim mümkün olsa bile, bunu aynı zamanda mülkiyet haklarına titizlikle özen göstererek yapmanın imkân sınırlarında

olmadığını belirtir⁶⁴³. Fakat Rolling Thunder'ın bir sonraki sayısında Graeber'in bu görüşünün kısmen eleştirildiği başka bir yazı yer almıştır. Söz konusu yazıya göre birkaç yıldan beri protestocular Dünya Bankası ve IMF'nin yöneticilerini hedef alan eylemler yapmışlardır. 2006 yılında Paul Wolfowitz Dünya Bankası'nın başkanıyken kız arkadaşının evinin önünde bir dizi gösteriler yapılmıştır ve en sonunda Wolfowitz'in kız arkadaşı evden taşınmak zorunda kalmış ve bu durumdan IMF hiç etkilememiştir. Yazara göre bu şekilde insanları taciz etmek herhangi bir çözüm sağlamamaktadır çünkü birkaç gösterici karşı geldi diye ne Wolfowitz ne de başkası işlerinden istifa etmeyeceklerdir⁶⁴⁴.

Bu tartışmalar ışığında bir değerlendirme yapacak olursak şunları söyleyebiliriz: Rolling Thunder'ın metinlerinde var olan şiddetin düzeyi bir önceki dönemin dergileriyle karşılaştırıldığında çok net bir şekilde azalmıştır. Rolling Thunder'da şiddet eğilimi cansız nesnelerle sınırlı kalmakta ancak bu bile kimi anarşistlerce şüpheyle karşılanmaktadır. Günümüzde anarşistlerce uygulanan eylemlerin şiddet düzeyi hâlâ devam etmekte olan bir tartışmanın konusudur.

Metin 22 ve Metin 23 incelenirken “düşman”ın uyguladığı baskının, anarşist yazarlarca uygulanması gerektiği düşünülen şiddeti haklı çıkardığını görmüştük. Bu durumda bir tarafın uyguladığı şiddetin karşı tarafta yansması da yine şiddet olmaktaydı. Benzer ilişkinin izini Rolling Thunder dergilerinde araştırmak bizleri farklı noktalara vardırılmaktadır. Metin 25'in yazarı orduya ait makineye sabotaj düzenlerken polisler tarafından yakalanmış bir anarşisttir. Metin çok bireysel bir üslupla yazıldığı için yazarın polislerle yaşadıkları çok uzun bir bölümü kapsamaktadır. Bu sebepten dolayı öncelikle işlediği suçtan sonra polis tarafından baskılara maruz kalan kişinin yaşadıklarını kısaca özetleyeceğiz. Bütün bunlardan sonra ise anarşistin gösterdiği tepkiyi değerlendireceğiz.

Olay, polisin sertlikleriyle ünlü olduğu New York'un Bronx bölgesinde geçmektedir. Yazar yakalandıktan hemen sonra olay yerinde polisler tarafından üstü soyulmuş ve soğukta bekletilmiştir. Bu durumu yazar “dişlerinin birbirine vurmasından

⁶⁴³ Graeber, s. 19.

⁶⁴⁴ Rolling Thunder, “Reflections On The SHAC Model”, s. 23.

dolayı hiçbir şey duyamıyordum” diyerek tasvir eder. Sonrasında polislerce tartaklanıp bir hücreye yerleştirilir. Uzun bir adli süreç ve psikolojik baskıdan sonra yazar altı ay hapis, dört ayı ev hapsi olmak üzere üç yıllık gözetim altında tutulma cezası almıştır. Bir yılı aşkın bir süre boyunca devam eden bu süreç sonunda yazar aşağıdaki metinle yazısını bitirmektedir:

Bu kadar kendine özgü bir baskıyla yüzleştğinde tek bir fikre saplanma eğilimine ve zulme karşı gerçekleştirilen dünya çapındaki direnişin daha büyük resminin görüntüsünü kaybetmeye doğru kaymak kolaydır. Bununla birlikte bu daha büyük resim olmaksızın seni öncelikli olarak hareket etmeye götürmüş olan umudunu ve inancını kaybetmen çok daha kolaydır. Parmaklıkların arkasında da olsan özgür de, kendini daha geniş bir hareketin bağlamına yerleştirmelisin. Bu ne olacağından tamamen habersiz olduğunda seni güçlü tutabilen tek yoldur. Sadece, devletin bakışına maruz kalmış diğerlerinin tam anlamıyla bunu gerçekleştirebilmesi için kendi yerel topluluklarının yardımına sahip olmasını umut etmekteyim.

Metin 25⁶⁴⁵: Rolling Thunder, “Hey you! Stop!”, Sayı: 3, (Yaz, 2006), s. 23.

Bu metne geçilmeden önce yazar bir önceki paragrafta kendisiyle ilgilenen anarşist grupların manevi destekleri olmasaydı ayakta kalmasının çok zor olacağını belirtir. Metin 25’te yazar uğradığı baskılar sonucunda herhangi bir şiddet eğilimi göstermemektedir. Yazara göre kendisinin tecrübe ettiği baskıyı yaşarken sabit bir fikre saplanmak ve zulme karşı dünya çapında sürdürülen direnişin büyük resmini gözden kaybetmek çok kolaydır. Dolayısıyla bu büyük resim olmaksızın kişiyi eyleme götüren umut ve inanç kaybolur. Parmaklıkların arkasında ya da özgür, ne durumda olursak olalım kendimizi daha geniş bir eylemin bağlamına yerleştirmeliyiz. Yazara göre bu bize ne olacağı konusunda en ufak bir fikrimizin olmadığı anlarda bizi güçlü tutacak tek şeydir. Yazar umut ettiği tek şeyin devlet baskısına uğramış diğerlerinin de yerel topluluklardan yardım görmeleri olduğunu söylemektedir.

Yazarın sıkıntılarla geçen uzun bir sürenin ardından vardığı nokta şiddet eğilimli olmaktan çok uzaktır. Metin 25’in genelinde sıkıntıların aşılması için

⁶⁴⁵ *It’s easy to slip into tunnel vision and lose sight of the bigger picture of worldwide resistance to oppression when you are facing such specific repression. Without that greater picture, though, it’s a lot easier to lose your hope and conviction that led you to commit the act in the first place. Whether you are behind bars or free, you have to place yourself in the context of a broader movement. That’s the only way that you can stay strong when you are completely unaware of what’s going to happen to you. I only hope that others who have been subjected to the repression of the state have the help of their local communities to do exactly that.*

dayanışmanın önemini vurgulayan bir hava egemendir. Baskının hissedildiği zamanlarda bireyin kendisini büyük bir direnişin parçası olarak görmesi, ayakta kalmasını sağlayan tek unsurdur. Böylelikle yazar bizlere çaresizlik içinde kalan baskı altındaki bireylerin yalnız olmadığını hissetmelerinin (birlik duygusu) kendilerine moral verecek tek şey olduğunu söylemektedir. Bu durumda maruz kalınan baskılar metin yazarına göre şiddeti değil dayanışma duygusunu doğurmaktadır. Böylelikle erken 20. yüzyıl anarşist metinlerinde görülen karşı tarafın uyguladığı şiddetin doğurduğu şiddet, incelediğimiz 21. yüzyıl anarşist metninde yerini dayanışma duygusuna bırakmaktadır. Çekilen sıkıntılar karşısında ayakta kalabilmenin tek yolu olarak görülen dayanışma eğilimi metindeki bireyi şiddete başvurmaksızın yürütülen bir mücadeleye götürmektedir. Bununla birlikte metin yazarının tutuklanma nedeni askeri bir aracı kundaklamasıdır. Belirtildiği gibi anarşistler sembolik öneme sahip olan nesneleri tahrip ederek mesaj vermeyi tercih etmektedirler. Ancak bununla birlikte insana zarar vermekten mümkün olduğunca kaçınmaktadırlar. Metin içinde birkaç yerde yazar kendisinin vejetaryen olduğunu belirtmektedir. Yazarın bu özelliğinin ısrarla vurgulanması ile canlılara zarar vermek istenmemesi arasında bir bağ kurulmaktadır. Dolayısıyla da yazar insan hayatını tehlikeye atacak herhangi bir eylemden kaçındığını dolaylı da olsa bildirmektedir.

Böylelikle Rolling Thunder metinlerinde polisin şiddetini haklılaştırmamak için şiddetten uzak durma ve buna ek olarak canlıları hedef almayan yumuşamış bir şiddet eğiliminin var olduğu yargısına varabiliriz. Anarşistlerin maruz kaldıkları şiddetin doğurduğu psikolojik zorluklar ise dayanışma duygusunun altının çizilmesiyle aşılmaya çalışılmaktadır. Zorluklar karşısında dayanışmanın, sıkıntı çekenlerin dertlerine ortak olmanın, onların sorunlarını anlamının önemini belirten bir diğer metin aşağıdaki alıntıda incelenecektir.

(a)göçmen tarla veya fabrika işçileri neredeyse oraya git (ipucu: onları görmemeye alışmış olsan da onlar her yerdeler) ve tütün ekerek, tavuk yolarak, sebze toplayarak bir mevsim geçir. Dil öğren. Meslektaşlarıyla arkadaşlık kur. Konuşarak harcadığın her dakikaya karşılık en azından on dakikanı dinleyerek geçir. Müttefik olmanın ne manaya geldiği konusunda iyice düşün. Kendini çok ciddiye alma, unutma ki her an ayrılabilceğini bilerek olayları daha değişik tecrübe etmekteisin. Her zaman bu imtiyazın yolunu kolaylaştırmasına ve sana verilen her türlü ödüle önem ver. Politik görüşünün tecrübelerini anlamlı kılmak için bir filtre olmasına izin verme. Çevrendeki insanlarla etkileşim halinde ol, siyasi görüşlerin hakkında bilgi ver. Evdeki arkadaşların ve ailenle öğrendiklerini paylaş. (b) şahit olduğun adaletsizliğe karşı öfkene bile. İşe yaramaz Birinci Dünya Suçluluğunu, farklı yaşamak için bir yemine döndür. İşçiler – başka seçeneği olmadığı için orda olanlar- geri kalanını yapacaktır. Dillerini konuşmayı öğrenmekle, onların müttefiklerini çağırma zamanı geldiğinde ne istediklerini anlayacağın için iyi bir şey yapmış olacaksın.

Metin 26⁶⁴⁶: Guero Flaco, “Report from Hothouse: The Tomato Pickers”, **Rolling Thunder**, Sayı: 3, (Yaz, 2006), s.32–33.

Metin 26’nın içinde olduğu ana metin Kuzey Amerika’da çok düşük ücretle çalıştırılan Meksikalı ve Karayip halklarından oluşan göçmen işçilerin çalışma koşullarının hakkındadır. Pek çok sıkıntılarla boğuşmakta olan bu fakir insanların hayatlarından bir kesit metin yazarın kaleminden aktarılmaktadır. “Eylem İçin Olası Bir Rota” (A Possible Course of Action) alt başlığında dört paragraf bulunmaktadır ve Metin 26 en son paragraftır. Alıntıladığımız paragrafa gelinceye kadar sırasıyla üç aşamadan geçilmektedir. Yazar ilk paragrafta işçilerin sıkıntılarının ne olduğunu tasvir etmektedir. Blast ve Mother Earth dergilerinde görmüş olduğumuz üzere, halkın yaşadığı sıkıntıların açıklanmasının hemen ardından çözüm için şiddet uygulamaya çağrı söz konusuydu. Ancak tam metinde farklı bir durumla karşılaşmaktayız çünkü sıkıntıların tasvirini içeren paragrafı, çözümü şiddette aramanın gereksizliğini açıklayan bir paragraf takip etmektedir. İlk paragrafta göre patronların sahip oldukları zenginliğin

⁶⁴⁶ (a)Go where migrant farm workers or factory workers are (hint: they’re everywhere, even if you’ve grown accustomed to not seeing them), and spend a season planting tobacco, plucking chickens, or harvesting field vegetables. Learn the language. Make friends with your coworkers. For every minute you spend talking, spend at least ten minutes listening. Think hard about what it means to be an ally. Don’t take yourself too seriously; remember that you experience things differently, knowing you can leave at any time. Take note of every time your privilege smoothes your way for you, of every gift you are given. Don’t let your politics be a filter for making sense of your experiences; let your interactions with the people around you inform your politics. Share what you learn with friends and family back home. (b)Sharpen your indignation at the injustices you witness, and twist your useless First World guilt into a vow to live differently. The workers—the ones who are there because they have no choice—will do the rest. You’d do well to learn to speak their language so that when the time comes for them to call on their allies, you’ll understand what they’re asking of you.

çok büyük bir kısmı işçilerin emeğinden sağlanırken işçiler ailelerinden ve kendi toplumlarından uzak, bitkinlik, depresyon, yalnızlık, yalıtılmışlık ve ayrımcılık içinde yaşamaktadırlar. Bu paragraf böylelikle çekilen sıkıntıların tasvirini içermektedir. İkinci paragrafta ise yazar “keşke birkaç doğrudan kuvvete başvurmaya sorunlar çözülsedydi” demektedir. Yazar işçilerin çalıştığı yerlerin zarar görmesi çok kolay alanlar olduğunu ancak sabotaj düzenlense bile verilen zararın ekonomik yapıyı değiştirmeyeceğini ve sorunları çözmeyeceğini belirtir. Bununla birlikte yazar için çözüm işçilerin durumlarındaki belirsizliği ortadan kaldırmakla sağlanabilir. Böylelikle ikinci paragraf yazarın sıkıntıların çözümüne dair şiddet dışı öneriler içerdiğini okuyucuya açıklamış olur. Üçüncü paragrafta ise yazar kısaca “işte önerilerim” diyerek Metin 26’nın bulunduğu paragrafa geçer. Böylelikle “Eylem İçin Olası Bir Rota” alt başlığında metnin kurgusal yapısı birinci olarak sıkıntıların tasviri, ikinci olarak çözümün şiddete başvurularak aranmaması gerektiği ve üçüncü olarak çözüm önerileri şeklinde gerçekleşir.

Metin 26 tavsiyeler kısmını barındırdığı için çoğunlukla emir kipiyle yazılmıştır. Yazara göre öncelikle yapılması gereken, göçmen tarla ve fabrika işçilerinin bulundukları yere gitmek ve onlarla birlikte bir dönem tütün ekmek, tavuk yolmak veya sebze toplamaktır. Yazar ayrıca iş arkadaşlarımızla arkadaşlıklar kurabilmek için dil öğrenmemizi tavsiye eder ve dördüncü cümleyi okuduğumuzda onun için önemli olanın konuşmak değil dinlemek olduğunu anlarız. Beşinci cümleyle birlikte ise “şiddet” başlığı altında incelediğimiz 21. yüzyıl metinlerinde görmeye alışkın olduğumuz birlik duygusunu yansıtan kısmı okumaktayız. Yazar beşinci cümlede “müttefik halinde olmanın ne demek olduğu üzerine iyice düşün” ifadesiyle bu duyguyu yansıtır. Sonrasında ise çevremizdeki insanlarla etkileşim halinde bulunmamızı ve onlara siyasi görüşlerimiz hakkında bilgi vermemizi önerir. Öğrendiklerimizi arkadaşlarımız ve ailemizle paylaşmalı, tanık olduğumuz adaletsizlik karşısında öfkemizi bilemeliyiz. Metnin son cümlesiyle birlikte ise onların dilini öğrenmenin önemi bir kez daha vurgulanmaktadır çünkü böylelikle onların kendi müttefiklerini çağırma vakti geldiği zaman ne dediklerini anlamış oluruz.

Metin 26 kendi içinde iki kısımdan oluşmaktadır: a) İşçilerle bir araya gelip onlar gibi yaşamak b) Tanık olduğumuz adaletsizlikler karşısında öfkemizi bilemek. Böyle bir sınıflandırma içinde ikinci kısmın (b), birinci kısmın (a) gerekçesi olduğunu görmekteyiz. Başka bir ifade ile yazar aslında adaletsizliklere tanık olup öfkemizi doğurmak için diğer işçilerle bir araya gelmemiz gerektiğini söylemektedir. Ancak bu durum metin içinde hiçbir şekilde şiddeti doğuran bir öfkeyi işaret etmemektedir. Bize göre yazarın öfkemizi bilemek istemesi ile okuyucunun vicdanına seslenmek arasında bir bağ bulunmaktadır. Metin 26 yazarının öfkemizi bilemek istemesinin asıl gayesi insanların acılarının paylaşıldıkça azalacağına dair olan öngörüyü dile getirmektir. Böylelikle vardığımız yargı şudur: İncelenen 21. yüzyıl anarşist metinlerinde maruz kalınan baskının ve uygulanan şiddetin çözümü, bireye yönelik şiddete başvurmakta değil merhamet sahibi olmaktadır. Şiddet dolu eylemlerin çözümsüzlüğü doğurması edinilen tecrübelerle görülmüştür ve acıları yaşayan insanlara yardımcı olabilmek onların acılarını paylaşmaktan geçmektedir. Bu duygudaşlık durumu, merhamet sahibi bireyi sıkıntı çeken kişilere karşı duyarlı yapacaktır.

5.6.2 Din Kavramının Karşılaştırmalı Söylem Analizi

Anarşizm toplumsal hiyerarşiyi doğuran her türlü kuruma ve otoriteye karşı gelen felsefenin adıdır. Avrupa Aydınlanma'sı ile birlikte baş gösteren dini kurumların eleştirisi, anarşizmin ortaya çıkışıyla daha da keskinleşmiştir. Bu keskinlik ilk dönem anarşistleri içinde Bakunin'in söylemleriyle belirginleşir. Kendisini tanrının düşmanı ilan eden Bakunin, devlet ve sermaye sahipleri ile eşdeğer gördüğü kilise kurumuna karşı kesin ve sert bir tavır alır. Bu radikal karşı duruş anarşist felsefenin geneli için geçerlidir.

Bu durumda incelenen dergilerin söylemindeki din kurumlarına karşı alınan cephe olağandır. Dergi yazarlarına göre kilisenin en önem verdiği unsur toplumsal düzenin bozulmaması adına insanların kendisine bağlı olmasıdır. Bu durumda kilisenin doğurduğu hiyerarşi ancak kilisenin kutsallığını inkâr eden insanlarca kırılacaktır. Anarşist felsefe göz önüne alındığında bu durumda bizleri şaşırtan herhangi bir durum söz konusu değildir. Ancak yaptığımız metinsel incelemeler bizleri ilginç noktalara taşımaktadır.

Din kavramına ilişkin genel görüşümüz şöyledir: Bir toplumda var olan bir din ya başka bir din tarafından ya da bir felsefe tarafından yerinden edilir. Geçerli olan dinin yaşamı, felsefi bir hareketle son bulsa bile zamanla söz konusu felsefi hareket dinleş(tiril)meye başlar. Toplumlarda dinler değişir ama din olgusu değişmez. Blast ve Mother Earth dergileri göz önüne alındığında -özellikle Blast'ta- kilise kurumunun eleştirisinin anarşist harekete dinsel bir misyon edindirme çabasıyla beraber olduğunu görmekteyiz. Bu durumda söylem analizini iki basamakta gerçekleştireceğiz. Öncelikle Blast ve Mother Earth dergilerinde yer alan dinsel kurumların eleştirisini içeren metinlere yer vereceğiz. İkinci basamakta ise ilk dönem anarşist yazarlarının, Blast dergisinde çok daha yoğun olmak üzere, üyesi oldukları hareketi dinleştirme, ona dinsel bir içerik kazandırma eğilimlerini açıklamaya çalışacağız.

Eski zamanlarda kilise demir bir sopa ile dünyayı yönetmekteydi. İnsanlık en ufak bir ilerleme gerçekleştirmeden önce, bu güç engellenmeliydi. Kilise ve hiyerarşisi şimdi kendini savunma alanına sürüklenmektedir. Onun özellikle işçi sınıfına ait kısmındaki kamuoyunu biçimlendirme ve şekillendirme gücü zayıftır. Akli başında hiçbir insan bugün gerçekten kiliseden korkmaz.

Metin 27⁶⁴⁷: Caroline Nelson, "The Power of The Press", **Blast**, Cilt: 1, Sayı: 4, (05.02.1916), s. 4.

Metin 27 kilise kurumunun tipik bir anarşist eleştirisini dile getirmektedir. Metne göre eski zamanlarda kilise dünyayı demir bir sopayla yönetmekteydi. Metin kilisenin, insanların en ufak bir gelişim gerçekleştirmesinden önce, engellenmesi gerektiğini düşündüğünü belirtir. Metin kilise ve onun hiyerarşisinin günümüzde ise savunma alanına çekildiğini belirtmektedir. Metin kilisenin kamuoyunu şekillendirme gücünün zayıflamış olduğunu savunur. Metin 27 "Akli başında hiçbir insan bugün gerçekten kiliseden korkmaz" cümlesiyle bitmektedir.

Metin 27 ile birlikte anarşist felsefenin kilise ile ilgili görüşlerini okumaktayız. Metnin ilk üç cümlesi kilise kurumunun kurduğu baskıyı, toplumların gelişmesine karşı olan tutumunu ve hiyerarşisini belirtmektedir. Üçüncü cümleden sonra ise bu kurumun gücünün azaldığı ve artık insanlar tarafından da destek

⁶⁴⁷ *In ancient times the Church ruled the world with an iron rod. Before mankind could make the slightest progress, that power had to be curbed. The Church and its hierarchy are now driven into the field of defense. Its power to form and shape the opinion of the public, particularly of that portion which belongs to the working class, is weak. No intelligent men really fear the Church today.*

görmediklerini okumaktayız. Böylelikle baskısını ve kurduğu hiyerarşiyi sürdürmek için insanların gelişimini engellemeye çalışan kilisenin güçsüzleştiği görüşünü metin içinde görmekteyiz. Bu durumda Metin 27 ile birlikte vurgulamak istediğimiz nokta kilisenin gücünün zayıflamasının toplumsal gelişime bağlanmış olmasıdır. Böylelikle zeki (intelligent) insanlar kiliseden artık korkmamaktadırlar. Böylelikle Metin 27 içinde insan aklının gelişimi ile kilisenin gücünün zayıflaması arasında bir bağ kurularak Aydınlanma Hareketinin klasik bir yorumu yapılmış olmaktadır. Rasyonel akla dayanan insanlar kilisenin gücünden korkmamaktadır. Kurduğu hiyerarşik yapıyı irrasyonele dayandıran kilisenin gücünü rasyonalite kırmaktadır. İnsan aklının gücü kiliseyi zayıflatmaktadır.

Aydınlanma Hareketi'nin izlerini Mother Earth dergisinin metinlerinde de görmek mümkündür. Ancak Metin 27 ile benzer sonuçlara ulaştığımız için Mother Earth'ün metinleri üzerinde inceleme yapmaktansa sadece ilgili yerlere değinmek istemekteyiz. Aydınlanma Hareketi'nin izlerine rastladığımız en açık metin Eylül 1907 tarihli Mother Earth dergisinde yayınlanmış olan Kropotkin'e ait yazıdır⁶⁴⁸. Bu yazısında Kropotkin şöyle demektedir: “Doğanın, organik yaşamın ve insan gelişiminin kitabı, yaratıcı fikrine, mistik ‘yaşam gücüne’, ölümsüz ruha, Hegel’in üçlemesine” başvurmaksızın okunabilir. Bunları belirttikten sonra Kropotkin yaşamımıza dair hâlâ pek çok şeyin bilinmediğini ve öğrendiğimiz her yeni şeyle birlikte eski bilgilerimizin değiştiğini söylemektedir. Dolayısıyla çevremizdeki olayların açıklamasının mistik güçler ile değil bilimin aracılığı ile yapılacağı belirtilmektedir. Mayıs 1910 tarihli bir başka Mother Earth'te ise Volterine De Cleyre imzalı “Baskın Fikir” (Dominant Idea) adlı yazı benzer bir tutum sergileyerek Avrupa için din kurumlarıyla özdeşleşmiş ortaçağı eleştirmektedir⁶⁴⁹. Bu yazısında Cleyre tanrı büyüdükçe insanın küçüldüğünü savunur. Cleyre bir İngiliz kasabasında gördüğü büyük bir kilisenin, çevresindeki evleri küçücük gösterdiğini söyler ve bunu insanın küçültülmesi olarak yorumlar. Bu gözlemler okuyucuya aktarıldıktan sonra Cleyre modern insanın ortaçağın fikirlerini lanetlediğini belirtir ve yazısına şöyle devam eder: “kaleler, katedraller inşa etmiş bu insanlar kitaplar yazmamış ve çok yükseklerde uçuşma girişimleri yüzünden kanatları

⁶⁴⁸ Peter Kropotkin, “Modern Science and Anarchism”, **Mother Earth**, Cilt. 1, Sayı. 7, Eylül 1907, s. 7-20.

⁶⁴⁹ Voltairine De Cleyre, “Dominant Idea”, **Mother Earth**, Cilt. 5, Sayı. 3, Mayıs, 1910, s. 86.

kırılmış olsa da kutsal işlerin adamlarıydılar”. Ancak Cleyre için hayalet görünümündeki fikirler yok olurken, rüyadan uyanmış insan (aydınlanmış insan) ortaçağ ruhunun hastalıklı ve yarı şekilsiz olduğunu görür. Böylelikle yazar çevremizdeki olayların açıklanmasının soyut kavramlara dayanarak değil akla dayanarak yapılacağını belirtir. Konumuz çerçevesinde vermek istediğimiz bir başka örnek Mart 1911 tarihli Mother Earth’tendir. “Gözlem ve Yorumlar” (Observation and Comments) başlığı altında okuyucularla paylaşılan kısa yorumlardan birinde rahiplere duyulan güvensizlik şöyle dile getirilmektedir: “New York’un gözde rahibi olan Rockefeller Kilisesinden Dr. Aked, kendi cemaatini, daha kârlı bir pozisyonun teklif edildiği Pasifik kıyısına gitmekle tehdit etmektedir. Evet, rahiplere havarilerden yalnızca cüzdan ve ihanet miras kalmıştır”⁶⁵⁰. Böylelikle söz konusu olan yazıda Mother Earth yazarı rahiplere ve kilise kurumuna olan güvensizliğini rahip Aked’in aracılığıyla sunmuştur. Ayrıca Bu yazıda geçen cemaat kelimesi orijinal metinde “flock” olarak yer almaktadır. “Flock” kelimesi İngilizcede aynı zamanda koyun sürüsü anlamına gelmektedir. Böylelikle metin yazarı kilisenin cemaati ile koyun sürüsü kavramları arasında bir benzerlik kurarak kiliseye giden insanları düşünmeyen sürülere benzetmektedir. Böylelikle metnin içinde düşünmenin bizi bu sürü olma halinden kurtaracağına yönelik bir gönderme yer almaktadır.

Böylelikle anarşizm, Aydınlanma Hareketi’nin geniş şemsiyesi altında yer alan bir felsefe olarak kendisiyle tutarlı bir tavır sergileyip kilisenin gücünün zayıflamasının akla dayanmakta olduğu görüşünü yineler. Ancak bize göre bu durum bir din eleştirisi olsa bile din olgusunun eleştirisi değildir. Kilise Blast’taki metinlerde eleştirilse de anarşist felsefenin - dindesine benzer şekilde- kitlelere özgürlük vaat eden bir misyona sahip olduğu görüşü pek çok yerde tekrarlanmaktadır. Metin 28 ile birlikte bu *misyon*a biraz daha yakından bakacağız.

“Mission” kelimesi “önemli iş”, “askeri operasyon”, “uzaya gerçekleştirilen uçuş”, “önemli hedef” gibi değişik anlamlara gelmektedir. Ancak bu kelimenin bir anlamı da “dinsel iş” demektir. Metin 28’in söylemine bakışımızı ilgili kelimenin en son anlamına odaklanarak gerçekleştireceğiz.

⁶⁵⁰ Mother Earth, “Observation and Comments”, Cilt. 6, Sayı. 1, Mart 1911, s. 5.

Modern işçi bireysel kapitalistin kölesi olmayı bıraktı; bugün kapitalist sınıf onun efendisidir. Ekonomik alanda ara sıra kazanılan zaferler mükemmel olsa da, o hala ücretli bir köle olarak kalmaya devam etmektedir. Bu sebeple işçi sendikaları için sadece kapitalist ökçenin baskısını azaltmaya çabalamak yeterli değildir; ilerici işçi örgütlerinin bir tane değerli hedefi olabilir –ücret köleliğinden eksiksiz bir kurtuluş aracılığıyla tam bir ekonomik itibar kazanmak.

İşçi sendikalarının asıl misyonu budur. Onlar potansiyel toplumsal devrimin tohumunu taşımaktadır; evet, dahası –onlar gelmekte olan özgür toplumda üretim ve dağıtım sistemini şekillendirecek faktörlerdir.

Metin 28⁶⁵¹: Blast, “The First Of May And The General Strike”, Cilt: 1, Sayı: 12, (01.05. 1916), s. 2.

Metne göre modern işçiler bireysel kapitalistin kölesi olmayı bırakmışlardır; ancak kapitalist sınıf bugün onların efendisidir. Ekonomik alanda ara sıra kazanılan zaferler harika olsa bile işçiler hala ücretli köle olmaya devam etmektedirler. Bundan dolayı işçi sendikaları için sadece kapitalist ökçenin baskısını azaltmaya çabalamak yeterli değildir. Ancak ilerici işçi örgütlerinin bir tane değerli hedefi vardır: ücret köleliğinden eksiksiz bir kurtuluş aracılığıyla tam bir ekonomik itibar kazanmak. Metnin ikinci paragrafında ise söz konusu olan bu kurtuluşun işçi sendikalarının asıl misyonu olduğu belirtilmektedir. Yazara göre bu sendikalar potansiyel toplumsal devrimin tohumunu taşımaktadırlar, hatta onlar gelmekte olan özgür toplumdaki üretim ve dağıtım sistemini biçimlendirecek faktörlerdir.

Metin 28’e göre ilk paragrafın sonunda yer alan “ekonomik itibarın ücretli kölelikten tam bir kurtuluşla sağlanacağı” yönündeki görüşün işçi sendikalarının asıl misyonu olduğu savunulmuştur. Belirtildiği gibi “misyon” (mission) kelimesi İngilizcede farklı anlamlara gelse de “dinsel iş/görev” anlamını da içermektedir. Kölelikten kurtuluşun sağlayacağı ekonomik itibar bu anlamda söz konusu olan görevi oluşturmaktadır. Bununla birlikte “kurtuluş” (emancipation) kelimesi de hem Hristiyanlar hem de Yahudiler için bir başka dinsel çağrışıma sahiptir. İngiltere ve İrlanda’da 18. yüzyılın sonlarında yaşanan Roman Katoliklerinin üzerindeki

⁶⁵¹ *The modern worker has ceased to be the slave of the individual capitalist; today the capitalist class is his master. However great his occasional victories on the economic field, he still remains a wage slave. It is, therefore, not sufficient for Labor unions to strive to merely lessen the pressure of the capitalistic heel; progressive workingmen’s organizations can have but one worthy object –to achieve their full economic stature by complete emancipation from wage slavery.*

That is the true mission of Labor unions. They bear the germ of a potential social revolution; aye, more –they are the factors that will fashion the system of production and distribution in the coming free society.

sınırlamaların kaldırma sürecine Katolik Kurtuluşu (Catholic Emancipation) denilmektedir. Yahudi Kurtuluşu (Jewish Emancipation) ise yine 18. yüzyılın sonlarından başlamak üzere Avrupa'daki Yahudi toplumunu çoğunlukla siyasal alanda özgürleştirme sürecine verilen addır ve bu hareket Aydınlanma Hareketi ile aynı döneme denk gelmektedir. Bu hareketle birlikte Yahudi'lere uygulanan ayrımcılığın kaldırılması amaçlanmıştır. Bu durumda “kurtuluş” (emancipation) kelimesinin dinsel çağrışımları “misyon” (mission) kelimesinin dinsel anlamıyla desteklenmektedir. Böylelikle Metin 28 ortak kavramları farklı anlamlar için kullanmaktadır. Dinsel kurtuluşun yerini ekonomik kurtuluş almıştır ve bu kurtuluş misyonunu yerine getirmesi gerekenler de işçi sendikaları olmuştur. Eğer Aydınlanma Hareketi dinsel değerlerin hayatımıza şekil vermesinden aklın değerlerinin şekil vermesine geçiş ise, bu durumda sorunların tanımı da dinsel alandan dünyevi alana kaydırılmıştır. Böylelikle kimi kavramlar (konumuz itibariyle “kurtuluş” ve “misyon”) aynı kalsa bile içerdiği anlamlar dinsellikten dünyeviliğe dönüşmüştür. Benzer dönüşümü gözlemlediğimiz bir diğer kelime ise “sacrifice” tır (kurban etmek, feda etmek, fedakârlık yapmak). Metin 29 ile bu kelime incelenecektir.

Ricardo ve Enrique'yi tanıyorum ve onlara yoldaşlarım ve arkadaşlarım demekten gurur duyuyorum. Onlar Rusya'nın ve Meksika'nın dışında nadiren yetişmiş tipteki adamlardır: Sosyal konumunu, rahatını ve kişisel güvenliğini insanların davası için feda etmiş adamlar. Zamanlarını, yeteneklerini ve varlıklarını devrimi ilerletmeye adanmışlar için en korkunç fakirlikte yaşayacak kadar büyük adamlar. Günümüz Amerika'sı toplumsal bilincin bu kadar üstün modellerini çıkaramamıştır. Hatta bu adamların değerini bilmeyi bile öğrenememiştir. Yanlış anlaşılma, eziyet ve hapis onların kaderidir.

Metin 29⁶⁵²: Blast, “Wilson the Lackey Of Carranza”, Cilt:1, Sayı: 7, (26.02.1916), s. 6.

Metin 29 Meksikalı anarşistler Ricardo ve Enrique Flores Magon kardeşlerle ilgilidir. Metnin söylemine baktığımızda en önemli kelimenin “feda etmek” olduğunu görmekteyiz. Bu ikilinin anarşist faaliyetler yüzünden hapis cezası alması Blast dergisinde sıkça değinilen konulardandır. Metin yazarı söz konusu anarşistleri

⁶⁵² I know Ricardo and Enrique, and I am proud to call them my comrades and friends. They are men of that rare type seldom produced outside of Russia and Mexico: men who have sacrificed social position, comfort and personal safety for the cause of people. Men big enough to live direct poverty in order to devote their time, ability and means to further revolution and liberty. Present-day America has failed to evolve such superior types of social consciousness. Indeed, it has not even learned to appreciate them. Their fate is misunderstanding, persecution and prison.

yakından tanıdığını belirtmektedir. Yazar bu iki kişiyi ender rastlanan kişilerden biri olarak tanımlamıştır ve bunun sebebi de yazara göre her iki kardeşin insanların davası için sosyal pozisyonlarını, rahatlarını ve kişisel güvenliklerini feda etmeleridir. Yazara göre bu iki insan kendi zamanlarını, yeteneklerini, varlıklarını devrime ve özgürlüğe adanmak uğruna korkunç bir sefalet içinde yaşayacak kadar büyük kişilerdir. Ancak günümüzde bu iki insan takdir edilmemektedir. Yazara göre onların kaderi yanlış anlaşılma, işkence ve hapistir.

Bize göre Hristiyanlıktaki İsa'nın sunumu ile Metin 29'daki Magon kardeşlerin sunumu arasında bir paralellik bulunmaktadır. Bu saptamamızı netleştirmek için Hristiyanlıktaki İsa anlayışına değinmek gerekmektedir. Hristiyanlığa göre son derece günahkâr olan insanların gerçek bir kurtuluşa erebilmesi ve temizlenebilmesi için hakiki bir fedakârlık gerekmektedir. Fakat bütün insanlar günahkâr oldukları için hiç kimse gerçek bir fedakârlıkta bulunamamaktadır. Öte yandan tanrının oğlu İsa insan bedeninde günahsız yaşamaktadır ve eksiksiz fedakârlığı yapabilecek tek kişidir. Bu sebepten dolayı İsa bizlerin günahlarına kefareti olsun diye kendi hayatını feda etmiştir ve böylelikle insanlar günahlarından arınmışlardır. Hristiyanlığın bu görüşüne göre İsa çarmıha gerilmeden önce yanlış anlaşılmış, işkence görmüş ve hapse atılmıştır. İsa'ya benzer bir şekilde Magon kardeşler de insanlığın kurtuluşu adına benzer süreçlerden geçen kişiler olarak betimlenmektedir. Bize göre Metin 29'da yer alan adanmışlık (devote) ve fedakârlık vurgusu ile Magon kardeşlere Mesihvari bir görünüm kazandırılmak istenmektedir. Böylelikle anarşist hareket içinde yer alan ve insanların kurtuluşu için fedakârlık yapmaktan kaçınmayan herkesin aynı Mesihvari sunuma sahip olması amaçlanmaktadır.

Böylelikle bu türden bir farklı okumaya göre şu saptamada bulunabiliriz: Metin 28 ve Metin 29'da kullanılan “kurtuluş”, “misyon”, “feda etmek” ve “adamak” sözcükleri etrafında oluşturulan imge ile anarşistlere Mesihvari bir görünüm kazandırılmak istenmiştir. Bize göre yazarlar bu tutumlarıyla vaat edilen mutluluğun dinde değil (Aydınlanma Hareketi'nin de etkisiyle) anarşist felsefede olduğunu göstermek istemişlerdir. Ancak bunu yaparken de dinsel metinlerde yer alan jargonu kendileri için kullanmışlardır. Dolayısıyla –hiçbir şekilde bunu amaçlamamış olsalar da-

kendi siyasi görüşlerine dinsel bir sunum kazandırmışlardır. Yukarıdaki saptamalara ek olarak şunu belirtebiliriz: Blast dergisinde kullanılan dinsel söylem yalnızca anarşistlere değil anarşizmin kendisine de kazandırılmak istenmiştir. Metin 30 ile birlikte bu yargı açıklanacaktır.

Hristiyanlar bana karmaşık bir teolojik tercihler anlayışı sunmuştur. Bana cennette cehennemini yükselten tanrı ve cehennemde cenneti diriltten şeytan hissini verdiler. (...) İsa herkesi affetti. Hırsızları, fahişeleri, plütokratları, yalancıları, ikiyüzlüleri ve rahipleri affetti. Niye, hatta erdem sahiplerini affetti. Soyluları bile affetti. Ancak Peder kimseyi affetmemektedir. Eğer İsa yaşasaydı ve bir İngiliz olsaydı Almanları affedeceğinden hiç şüphem yok. Ve eğer yaşasaydı ve bir Alman olsaydı İngilizleri affedeceğinden hiç şüphem yok. Belki de İsa yaşıyor ve İngiltere’de. Ve belki O hayatta ve Almanya’da. Aç gözlerini. Ara O’nu. Fakat O’nu saraylarda arama. Hapishanelerde ara. Aç gözlerini. Ara O’nu. Ancak O’nu sözde vatanseverlerin arasında arama. O’nu sözüm ona vatan hainlerinin arasında ara.

Metin 30⁶⁵³: Horace Traubel, “‘Our Business Is to Keep on Killing Germans’... Father Vaughn”, **Blast**, Cilt:1, Sayı: 11, (15.04.1916), s. 7.

Metin 30’un ait olduğu esas metnin genelinde “işimiz Almanları öldürmeye devam etmektir” diyen peder Vaughn eleştirilmektedir. Alıntıladığımız kısım içinde ise metin yazarı Hristiyanların kendisine cennette cehennemini yükselten tanrı ve cehennemde cenneti yükselten şeytan izlenimi verdiğini belirtir. Metne göre İsa hırsızlar, fahişeler, plütokratlar, yalancılar, ikiyüzlüler, rahipler, hatta erdem sahipleri ve soylular da dâhil herkesi affetmiştir. Yazar ancak peder Vaughn’ın hiç kimseyi affetmediğini belirtir. Yazara göre İsa yaşasaydı ve bir İngiliz olsaydı Almanları affederdi ve eğer Alman olsaydı İngilizleri affederdi. Bunları belirttikten sonra yazar İsa’nın belki de yaşamakta ve İngiltere’de ya da Almanya’da olduğunu belirtir. Ancak onu bulmak için saraylara değil hapishanelere bakmamız gerekmektedir ve ayrıca onu sözde vatansever arasında değil sözde hain denilenlerin arasında aramamız gerektiğini belirtir.

⁶⁵³ *Christians give me a mixed conception of their theological preferences. They give me the impression of a god who raises hell in heaven and of a devil who raises heaven in hell (...) Jesus forgave everybody. He forgave thieves, whores, plutocrats, liars, hypocrites and priests. Why, Jesus even forgave the virtuous. He even forgave the noble. But the Father forgives nobody. If Jesus was alive and was an Englishman I have no doubt he would forgive the Germans. And if He was alive and was a German I have no doubt He would forgive the English. Maybe Jesus is alive and is in England. And maybe He’s alive and is in Germany. Open your eyes. Look for Him. But don’t look for Him in the palaces. Look for Him in the jails. Open your eyes. Look for Him. But don’t look for Him among the so-called patriots. Look for Him among so-called traitors.*

Metin 30'a göre rahiplerin yaptıkları ve söyledikleri o kadar Hıristiyanlık öğretisinin dışındadır ki, onların söylediklerine bakarak tanrının cennette cehennemi, şeytanın da cehennemde cenneti yarattığını zannedebiliriz. Bilindiği gibi şeytan tanrının otoritesine karşı gelmiştir ve insanları da isyan etmeye, aynı otoritenin karşısında bulunmaya çağırmaktadır. Her türlü otoritenin karşısında bulunan anarşist yazarlar ise şeytansı isyanı kimi zaman kendi söylemlerinde kullanmışlardır. Şeytanın tanrıya isyanı ile anarşistlerin sivil itaatsizliği arasında kurulan bu metaforik bağlantı, tanrıya isyan eden şeytana karşılık dünyevi otoritelere isyan anarşistler şeklinde kurulmaya çalışılmıştır. Metin 30'un dört, beş ve altıncı cümlelerinde İsa'nın herkesi affettiği belirtilirken soyluların, plütokratların ve rahiplerin isimleri hırsızlarla, fahişelerle, yalancılarla ve ikiyüzlülerle birlikte anılmaktadır. Böylelikle yazar her iki gruptaki insanı da eşdeğer gördüğünü bizlere söylemek istemektedir. Dolayısıyla metin ahlâki yozlaşmanın ve siyasi otoritenin karşısında durduğunu belirterek anarşist söylemle uyum içinde olduğunu göstermektedir. Ancak konumuz açısından Metin 30'u bizler için önemli yapan nokta İsa'yı saraylarda ve vatanseverlerin arasında değil, hapishanelerde ve hainlerin arasında aramızın tavsiye edilmesidir. O dönemlerde otoritenin baskısını ağır bir şekilde hisseden ve hain diye tanımlanan anarşistler için hapishaneler sıkça uğranılan yerlerdendir. İsa'nın ise hapishaneler ve hainlerin arasında aranması şöyle yorumlanabilir: Metin 30 ile birlikte yazar özgürlüğü getirecek, her türlü ahlâki ve siyasi yozlaşmadan insanları arındıracak kurtuluşun anarşizmde olduğunu savunur. Metin 28 ve Metin 29 ile birlikte anarşist bireylere kazandırılmak istenen Meshivari nitelikler Metin 30 ile birlikte anarşizme de aktarılmaktadır. Anarşizm hakkında kullanılan bu benzetme Blast'ta okuduğumuz pek çok metinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1 Kasım 1916 tarihli Blast'ta çıkan bir yazıda anarşistlerin aleyhine bir dava yürüten bölge başsavcısı Fickert ile ilgili yayınlanan bir yazıda şöyle denilmektedir:

“Bütün ülkelerin en iyi beyinlerinin ve kalplerinin her zaman sosyal değişimle suçlandığını bilmiyor musunuz Bay Fickert? Ve bütün dönemlerin “bölge başsavcılarının” nesillerin en iyilerini her zaman ezdiğini, sakatladığını ve öldürdüğünü? Gaddar ortaçağ İspanyası'ndaki Torquemada'yı bilmiyor musun? (...) Fakat duyduğumuz bir şeyi saptamak adına, İsa'nın da o günlerin mahkemesindeki bir

“bölge başsavcısı” tarafından katledildiğini ve yasal olarak infaz edildiğini de mi bilmiyorsunuz?⁶⁵⁴

Başsavcı Fickert’in yürüttüğü dava anarşist Tom Mooney aleyhine açılmıştır. Mooney’in özgürlük taraftarı olması ve bunun karşılığında mahkemece yargılanması, İsa’nın dönemin mahkemelerinde yargılanmasıyla eşdeğer görülmektedir (Mooney olayı dönemin Amerika’sının en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. 1918 yılında ömür boyu hapis cezasına çarptırılan Mooney yirmi yıl sonra tahliye edilmiş ancak hapiste geçen yıllar boyunca bozulan sağlığından dolayı dört yıl sonra ölmüştür).

Bir diğer örneğe Magon kardeşler ve feminist Sanger ile ilgili başka bir yazıda rastlamaktayız. Margaret Sanger’in uğradığı haksızlık belirtildikten sonra yazı şu paragrafla bitmektedir:

“Aynı eylemi şu anda Los Angeles hapisanesinde olan Enrico ve Ricardo Flores Magon davası için de son derece güçlü bir şekilde teşvik etmekteyiz. Bu şimdi ihtiyacımız olan eylemdir. Yargılama için beklemeyi düşünmeyin. Yargılama demek mahkûmiyet demektir: Başkentin mahkemelerinde modern isyancılara gösterilen adalet Pilate’nin mahkemesindeki Nasıralı’ya gösterilen fazlası değildir”⁶⁵⁵.

Bu örneğimizde son cümlede yine isyancılar (anarşistler) ve İsa arasında kurulan bağı görmekteyiz. Pilate, İsa’nın yargılayan mahkemenin hâkimidir (Pontius Pilate) ve İsa İngilizcede Jesus of Nazareth (Nasıralı İsa) olarak da anılmaktadır. Bu sebepten dolayı son cümlede yer alan “Pilate’nin mahkemesindeki Nasıralı” net bir şekilde İsa’yı işaret etmektedir. Böylelikle yine anarşistler ile İsa birbirine benzetilmiştir. Konumuzla ilgili vermek istediğimiz son örnek ise 15 Mart 1917 tarihli Blast dergisindendir. Bu derginin kapağında ayağına pranga vurulmuş mahkûm kıyafeti içinde İsa figürü yer almaktadır. Böylelikle anarşistler-hapishane-İsa kavramlarının hepsi tek bir resimde toplanmıştır. Aynı tarihli dergide yayınlanmış olan bir yazıda şöyle denmektedir:

“Onlar yeni bir mesajı, insanların özgürlüğünü ve işçilerin itibarını yaydılar. Hatta onlar Mesih’inki gibi yeni bir müjdeyi vazettiler. Aynen Mesih gibi çarmıha

⁶⁵⁴ R. M, “The Everlasting District Attorney”, **Blast**, Cilt: 1, Sayı: 21, (01.11.1916), s. 4.

⁶⁵⁵ Blast, “Resistance Tempers Tyranny”, Cilt: 1, Sayı: 8, (04.03.1916), s. 4.

gerildiler. Yönetici sınıfın gözünde hiçbir günah ve hiçbir suç insanların kardeşliğini ve işçilerin dayanışmasını vazetmekten daha büyük ve affedilmez değildir”⁶⁵⁶.

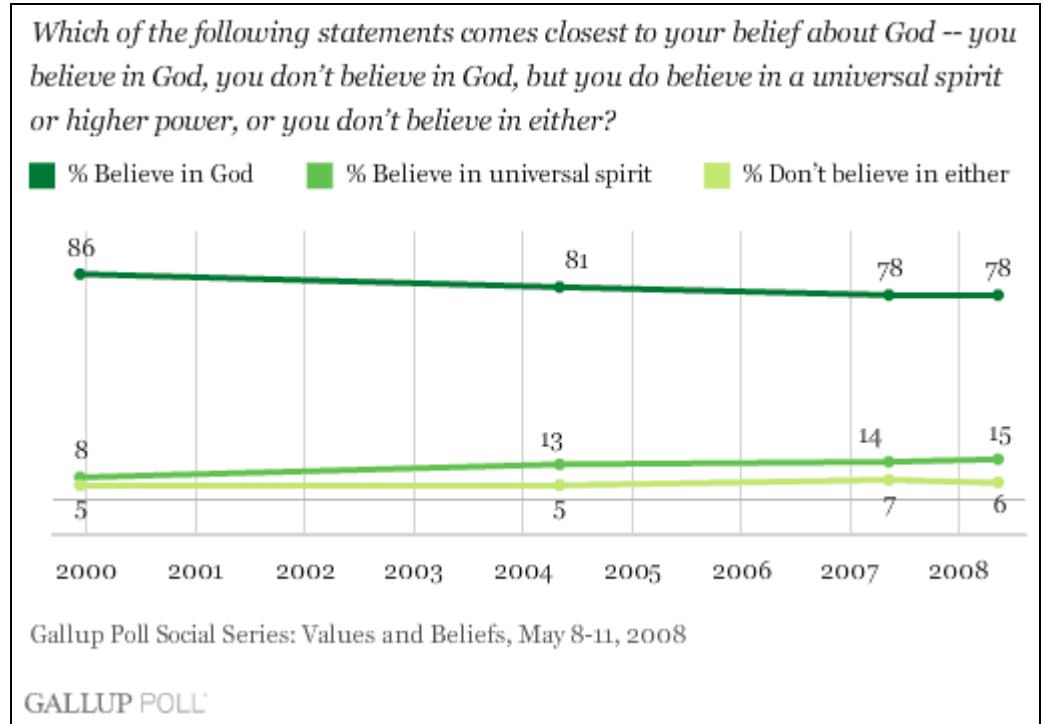
Böylelikle Blast ve Mother Earth dergilerinin söylemlerini din konusu çerçevesinde incelemiş bulunmaktayız. Rolling Thunder’a baktığımız zaman ise din kavramının artık söylemlerde bir önceki dergilerde olduğu kadar sık yer almadığını görmekteyiz. Ancak yine de dolaylı da olsa bu konuyla ilgili yazılmış bazı metinlere rastlamak mümkündür. Rolling Thunder’da yer alan metinleri incelemeden önce Amerikan toplumunda dine bakışın günümüzde nasıl olduğuna değinmek gerekmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde halkın dine bakışı bölgeler arasında farklılık göstermektedir. Gallup araştırma şirketinin gerçekleştirdiği ankete göre ülkenin doğusunda tanrıya inandığını söyleyenlerin sayısı %80’lere varırken bu oran Batı Amerika’da %59’lara kadar düşmektedir. Tanrıya inanan insanların yüzdeliğinin en yüksek orana ulaştığı yer ise ülkenin güneyidir (%86). Ayrıca gençler arasında tanrı inancı yaşlılarla karşılaştırıldığında daha azdır. Amerikan toplumunda 2008 yılında tanrıya inandığını belirten gençlerin oranı %75’tir. Altmış beş yaş üstündeki Amerikalılarda ise bu oran %88’lere çıkmaktadır⁶⁵⁷.

Bununla birlikte Amerikan toplumunda tanrıya inanan insanların sayısında bir düşüş gözlemlenmektedir. 2000 yılında kendisini “tanrı inancı olan” birisi olarak tanımlayan insanların sayısı %86 iken bu oran 2008 yılının Mayıs ayına gelindiğinde %78’e düşmüştür. Grafik 1’de’te bu düşüşü gösteren grafik yer almaktadır.

⁶⁵⁶ Alexander Berkman, “The Lynching”, **Blast**, Cilt: 2, Sayı: 3, (15.03.1917), s. 3.

⁶⁵⁷ Frank Newport, “Belief in God Far Lower in Western U.S”, [<http://www.gallup.com/poll/109108/Belief-God-Far-Lower-Western-US.aspx>], (20.11.2008).

Grafik 1. 2000–2008 Tarihleri Arasında Amerikan Toplumu’nda Değerler ve İnançlar

Kaynak: Gallup Poll, “Belief in God Far Lower in Western U.S”, 28.11.2008
<http://www.gallup.com/poll/109108/Belief-God-Far-Lower-Western-US.aspx> ,
(01.03.2009).

Grafik 1’e göre araştırmaya katılan insanlara “Aşağıdakilerden hangisi tanrı hakkındaki inancınıza en yakın olanı ifade etmektedir: tanrıya inanmaktasınız, tanrıya inanmamaktasınız ama evrensel bir ruha veya daha yüksek bir güce inanmaktasınız, ya da her ikisine de inanmamaktasınız?” sorusu sorulmuştur. Aradan geçen sekiz yıl boyunca ilk seçeneği işaretleyenlerin sayısında düşüş yaşanırken ikinci ve üçüncü seçenekleri işaretleyenlerde az da olsa bir yükseliş görülmektedir⁶⁵⁸

Benzer sonuçlara Amerikan Dinsel Kimlik Anketindeki (American Religious Identity Survey) verilerde de rastlanmaktadır⁶⁵⁹. New York’taki City Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen ankette 1990 yılında Amerika’da herhangi bir

⁶⁵⁸ Frank Newport, “Belief in God Far Lower in Western U.S”, [<http://www.gallup.com/poll/109108/Belief-God-Far-Lower-Western-US.aspx>], 20.07.2008.

⁶⁵⁹ Barry A. Kosmin, Egon Mayer ve Ariela Keysar, “American Religious Identification Survey”, 19.12.2001, City University of New York, The Graduate Center, http://www.gc.cuny.edu/faculty/research_briefs/aris.pdf , (09.02.2009), s. 13.

dini kimliğe sahip olmadığını belirten insan sayısı 14,3 milyon iken (%8) bu oran 2001 yılına gelindiğinde 29,4 milyon kişiye (%14) ulaşmıştır. Ülke’de on bir yıllık süre içinde Hristiyanların oranı %86,2’den %76,5 gerilemiş, diğer dine mensup insanların sayısı da %3,3’ten %3,7’ye çıkmıştır.

Amerika Birleşik devletlerinde kendisini herhangi bir dini inanca bağlı hissetmeyen insanların sayısında yükseliş olsa da bu oran diğer Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında hala düşük görülmektedir. Örneğin İsveç’te 2005 yılında kendisini ateist ve agnostik olarak tanımlayan insanların sayısı %85’e kadar çıkmıştır. Sanayileşmiş diğer Batı ülkelerinde de kademeli bir artış gözlemlenmektedir⁶⁶⁰.

Böylelikle Blast ve Mother Earth dergilerinin yayınlandığı 20. yüzyılın ilk yıllarından Rolling Thunder’ın yayınlandığı günümüze kadar geçen yüzyıllık sürede dinin Batı toplumlarındaki algılanışı değişmiştir diyebiliriz. Günümüzde genel olarak Batı kültürü ve özel olarak da Amerikan kültürü dine geçmişe oranla daha az yer vermektedir. Bu değişim Rolling Thunder’da dine ilişkin yazıların azlığının sebebi olarak görülebilir. Metin 31’de Rolling Thunder’dan din bahsine ilişkin bir yazı yer almaktadır.

Soyutlamalar- Başkaları üzerinde arzu ettikleri iktidarı doğrudan sağlayamayanlar, o kadar sınırsız ki ancak kontrol edilebilir parçalara bölündüğünde anlaşılabilen Tanrı, Gelecek, Tarih ve Doğa gibi kavramlara sürüklenirler –örneğin bu terimler bir temsilci tarafından belli bir şekilde tasarlandığında. Pek çoğu bu meselelere karşı endişeli olduğundan, bu temsilciler genellikle çok yüksek taleplerde bulunurlar ve kendi tasarılarına neyi ekleyeceklerinin seçim süreci aracılığıyla diğerleri üzerinde büyük nüfuz sahibi olabilirler: “Tanrı eserine bekçi olsun diye İnsanı yarattı,” “kadınlar doğuştan sezgiseldir,” “medeniyet tarihi sınıf çatışmasının tarihidir”. Bu yüzden Tanrı nedeniyle rahiplerimiz, Tarih nedeniyle tarihçilerimiz, Doğa nedeniyle bilginlerimiz, Devrim nedeniyle kuramcılarımız vardır –her insan son derece belirsiz bu konulara dair eşit derecede geçerli sonuçlara varmak üzere kendi deneyimlerinde yeteri kadar hammaddeye sahip olsa bile.

Metin 31⁶⁶¹: Rolling Thunder, “Glossary of Terms: Abstractions”, Sayı: 2, (Kış, 2006), s. 6.

⁶⁶⁰ Adherents.com, “Atheism and Agnostic”, 23.04.2007, http://www.adherents.com/Na/Na_46.html

⁶⁶¹ *Abstractions — Those who cannot directly seize the power over others they desire are drawn to concepts such as God, the Future, History, and Nature that are so infinite that they can only be conceived of when they are cut down to*

Metin 31 “Terimler Sözlüğü” bölümündeki “soyutlamalar” kelimesini açıklamaktadır. Metne göre soyutlamalar başkaları üzerinde arzu ettiği iktidarı doğrudan ele geçiremeyenlerin tanrı, gelecek, tarih, doğa gibi sonsuz anlamlar içeren ve kontrol edilebilir parçalara bölünmedikçe algılanamayan kavramlar aracılığıyla emellerini gerçekleştirmek için yapılmaktadır. Metin yazarı okuyucuya, yapılan soyutlamalardan sonra bir takım temsil hakkı edinen insanların –temsilcilerin- genellemeler yaptığını söylemektedir. Tanrının insanı kendi eserlerine bekçi olsun diye yarattığı, kadınların doğası itibariyle sezgisel olduğu veya medeniyet tarihinin sınıfsal çatışmanın tarihi olduğu gibi yargılar hep aynı tür genellemelerin ve soyutlamaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Böylece her insan bu kadar belirsiz konularda diğerleriyle eşit derecede geçerli yargılara varacak deneyime sahip olsa bile tanrı söz konusu olduğunda rahipler, tarih söz konusu olduğunda tarihçiler, doğa söz konusu olduğunda bilim adamları ve devrim söz konusu olduğunda ise teorisyenler ortaya çıkmıştır.

Metin 31 net bir şekilde soyutlama yapmak ile otorite edinmek arasında bir bağlantı kurmaktadır. Soyutlama yapmaktan otorite sahibi olmaya giden süreçte soyutlama yapan kişinin temsiliyet hakkı edinmesi söz konusudur. Bu durumda süreç soyutlama-temsiliyet-otorite sıralamasıyla işlemektedir. Metin 31 din kavramına tam olarak yoğunlaşmadan, otoriteyi doğuran etkenlerin temsiliyet hakkı ile soyut kavramlara başvurma olduğunu söyleyerek anarşist duruşunu sergilemektedir. Böylece bu duruş içinde “medeniyetlerin tarihi sınıf çatışmasının tarihidir” diyerek soyutlama yapan Marks, insanı tanrının eserlerinin bekçisi yapan rahip ve kadınlar hakkında genellemelerde bulunan doğa bilimcisi hep aynı otorite peşinde koşan kişiler olarak görülmektedir; başka bir ifade ile hepsinin otoritesinin kaynağı “soyutlama yapma edimi” olmaktadır. Metin 31 din kavramı eleştirisini, özellikle Blast’ta sıklıkla başvurulan “dinsel jargonu kendi argümanlarını geliştirmek için kullanma” yöntemine başvurmaksızın otorite ve temsiliyet sorunu çerçevesinde tartışmaktadır.

a manageable size—for example, when they are framed in a certain way by a representative. As many are anxious about these matters, such representatives are generally in high demand, and can wield great influence over others through the selection process of what they include in their frame: “The Lord created Man to be the custodian of His creation,” “women are innately intuitive,” “the history of civilization is the history of the class struggle.” So it is that for God we have priests, for History historians, for Nature scientists, for Revolution theorists—though every human being possesses in his or her own experience alone enough raw material to come to draw equally valid conclusions regarding any of these infinitely vague subjects.

5.6.3 Özgürlük Mücadelesi ve Devrim Kavramlarının Karşılaştırmalı Söylem Analizi

Anarşist felsefenin temel meselesi özgürlük sorunu olsa da söylem analizi sonucunda değişik dönemlere ait olan Blast ve Mother Earth ile Rolling Thunder dergilerinde özgürlüğe giden yolların farklı olduğunu görmekteyiz. Blast ve Mother Earth özgürlük sorununu sınıf çatışması bağlamında ele almakta ve düşman yok edildikten sonra sorunun çözüleceğini varsaymaktadır. Bu türden bir bakış açısı ise mücadele yöntemi olarak tek, büyük ve ölümcül bir darbenin vurulması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Sorunların sınıf çatışması bağlamında ele alınması ve çözüm için büyük bir darbenin gerekli görülmesi Blast ve Mother Earth dergilerinin söylemini “Biz” vurgusu etrafında şekillendirerek şiddet ögesinin yoğunlaşmasını sağlar (her iki konu da önceki bölümlerde açıklanmıştır). Rolling Thunder’da ise alternatif yaşam ve toplumsal dönüşüme dayalı bir mücadele modeli söz konusudur. Rolling Thunder’ın metinlerinde söz konusu olan tutum hiyerarşik bir ilişkiye girmeden, yatay bir düzlemde ağlar kurarak mücadelenin yürütülmesi gerektiği yönündedir. Böylelikle Rolling Thunder’da yer alan metinlerin söyleminde alternatifi çok daha fazla olan, renkli mücadele yöntemlerine rastlanmaktadır. Metin 32’de Blast’ta yayınlanmış bir yazı yer almaktadır.

Sendika üyelerini askere kaydetmelerini kınadılar. Hatta Doğudaki ve Orta Batıdaki bazı işçi örgütleri daha da ileri gittiler. Bir *İşçi hazırlığı* planı düşünmekteler: işçileri gerçek ve tek düşmanlarına, işçilerin kanları ve ilikleri ile beslenen kapitalist vampirlere karşı hazırlamayı; İşçileri işverenlerin sürekli büyüyen açgözlülük ve oburluklarına karşı savunmaya hazırlamayı; İşçileri tamamen ücretli köleliğin bağlarından kurtarmaya hazırlamayı.

Metin 32⁶⁶²: Blast, “Labor Preparedness”, Sayı: 1, Cilt: 9, (15.03.1916), s. 3.

Hükümetin Birinci Dünya Savaşı sırasında yapmakta olduğu askeri hazırlığı eleştiren Metin 32’nin yer aldığı tam metin, savaş karşıtı tutumunu sergilerken savaş

⁶⁶² They have condemned the attempt to enlist union men in militia. Some labor organizations in the East and in the Middle West have even gone further. They are considering a plan of Labor preparedness: to prepare the workers against their real and only enemy: capitalist vampire that lives on their blood and marrow; to prepare to defend Labor against the constantly growing rapacity and greed of employer; to prepare to free Labor entirely from the bond of wage slavery.

hazırlıklarının üç nedenle yapıldığını belirterek söze başlamaktadır. Tam metne göre savaş hazırlığı ya bir ülkenin savunulması adına ya başka bir ülkeye saldırmak için ya da her ikisini gerçekleştirmek için yapılmaktadır. Yazar için Amerikan işçilerinin çıkarı başka ülkelere saldırmakta değildir. Ayrıca ülkenin doğal kaynakları, idaresi... vs işçilere ait olmadığı için onların savunacak bir ülkeleri de yoktur. Bu sebeplerden dolayı yazar savaş için yapılmakta olan hazırlığı gereksiz bularak eleştirmektedir. Bu noktalar belirtildikten sonra yazar, ülkedeki işçiler uzun yıllar boyunca kendilerini sömüren efendilerine karşı her şeyi bir kenara bırakıp da onların çıkarları için savaşmaz demektedir. Sonrasında Metin 32'deki kısımlar yer almaktadır.

Metin 32'ye göre ülkenin bazı işçi sendikaları sendikalara üye olan insanların askere kaydedilmesini kınamaktadırlar ve hatta doğudaki ve orta batıdaki bazı işçi örgütleri daha da ileri giderek hükümetin askeri hazırlıklarına karşılık kendi işçi hazırlıklarını yapmaktadırlar. Yazar yapılmakta olan işçi hazırlığının amaçlarından birinin işçileri gerçek ve tek düşmanlarına karşı hazırlamak olduğunu söylemektedir. Söz konusu olan gerçek ve tek düşman ise onların kanlarını ve iliklerini emen kapitalist vampirlerdir. İşçi hazırlığının diğer amaçları ise işverenlerin sürekli büyüyen açgözlülüklerine karşı koymak ve işçileri ücret köleliğinin bağlarından tamamen kurtarmaktır.

Metin 32 ile birlikte işçilerin kimlere hangi sebepler için hazırlık yapmaları gerektiğinin söylendiğini görmekteyiz. Metinde geçen “hazırlık” (preparedness) kelimesi savaşa hazırlık durumunu nitelemektedir. Böylelikle “hazırlık” kelimesi ile savaş arasında bir bağ kurulmaktadır. Metin 32'nin savunduğu temel görüş yönetimin kendi çıkarları için yapmayı uygun gördüğü savaş hazırlığına karşılık, işçilerin kendi hazırlıklarını yapması gerektiğidir. Bunların yanında işçiler tarafından yapılacak bir savaşın hedefinde yer alan noktalar da metin içinde sırasıyla kapitalistler, işverenler ve ücretli kölelik olarak sıralanmaktadır. Bunların yanında Metin 32'yi bizim için önemli kılan bir diğer nokta metnin kapitalistleri nitelerken kullandığı kelimelerdir. Metne göre kapitalistler işçilerin gerçek ve tek (real and only) düşmanıdır. Dolayısıyla eğer kapitalistler tek ve gerçek düşman ise işverenler ile ücretli kölelik kapitalist sistem içinde yer almaktadırlar. Asıl düşman kapitalizm olarak görüldüğü için işçilerin savaş

hazırlığının hedefinde sadece bu nokta bulunmaktadır. Dolayısıyla metnin kapitalistleri tek hedef olarak göstermesi ve onlara yönelik savaş hazırlığının yapılmasının savunulması, hedefin tek bir hamlede yapılmasının öngörüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda Metin 32’den çıkan sonuç –ve Blast’taki yazıların hemen hepsinde egemen olan özellik- özgürlük mücadelesinin büyük, tek hamlede yapılan bir devrimle gerçekleşeceği yönündedir.

Bu görüş Blast’ın pek çok yazısında yer almaktadır. Arzulanan hedeflere ulaşmada gerekli olan potansiyele bakılmaksızın düşman bütün ekonomik sistem olarak belirlenmektedir. Blast’ın savunduğu görüşlere göre “bir hedef ve bir düşman” vardır. 15 Temmuz 1916 tarihindeki yazısında Aleksander Berkman şöyle demiştir:

“Fakat Emeğin örgütlenmiş güçleri istihdam sınıfı için değişmez ve her zaman yükselen bir tehdittir. Tabî ki, sendikalar arasında çok fazla bölünme ve iç çekişme vardır; ve patronlar endüstriyi, zanaatkârı, mezhep ve ulusları birbirine düşürmek için olası en iyi fırsatları kullanacaktır. Fakat her şeye rağmen yine de, işçilerin büyük çoğunluğu örgütlenmiştir. Onlar gitgide TEK hedef ve TEK düşman ortak ilkesi üzerinde yer almakta olan, işçileri muazzam bir ulusal ve uluslararası birimlerde kaynaştırmayı vaat eden dayanışmayı öğreniyorlar”⁶⁶³.

Berkman’ın tek hedef ve tek düşmanı ortak ilke olarak benimsemesi editörü olduğu derginin söylemini belirleyen bir etken olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Berkman ve Goldman’ın komünist anarşist çizgide yer alışları ve çatışmayı daima sınıflar arası düzeyde değerlendirmeleri de erken 20. yüzyılda yer alan her iki derginin söylemini şekillendiren önemli bir diğer unsurdur. Anarşizmi önüne komünist sıfatı getirerek yorumlamak ister istemez sınıfların çatışması tezini söyleme katmış ve bu çatışma fikri ise beraberinde daha sert çözüm yolları getirmiştir. Metin 33’te bu durumla bağlantılı başka bir yazı yer almaktadır.

⁶⁶³ Alexander Berkman, “Come, Workers, Let Us Take Counsel Together”, **Blast**, Cilt: 1, Sayı: 16, (15.07.1916), s. 2.

Kulüp odasının penceresinde “GRUPPO ANARCHICO – VOLONTA.” yazmakta olan bir levha var. Büyük, temiz, kırmızı yazılmış –ve hiçbir harfi eksik değil. Satır aralarında parlak güneşin üzerlerine doğduğu dağ zirvelerinin bir taslak çalışması yapılmış. İçerdeki duvarlar, Montjuich’in resimleri, Haymarket’in beş kurbanının bir fotoğrafı, Giordano Bruno’nun ve Francisco Ferrer’in resimleri, devrimci birkaç poster, ve “Özgürlüğü mü arzuluyorsun? Aptallar! Güçlenin ve özgürlük kendiliğinden gelecektir” gibi son derece ilham verici afişlerle dokunaklı bir şekilde konuşur.

Metin 33⁶⁶⁴: Reb Raney, “A Group That Does Things”, **Blast**, Sayı: 1, Cilt: 10, (01.04.1916), s. 7.

Yazar tam metinde San Francisco’da faaliyetlerini sürdüren bir İtalyan anarşist grubu anlatmaktadır. Metin 33’de yer alan kısım yazının ikinci paragrafıdır. Tam metnin ilk paragrafında yazar söz konusu İtalyan grubun çoğunlukla erkeklerden oluştuğunu belirtmekte, grubun adresini vermekte ve düzenlenen faaliyetler hakkında okuyucuyu kısaca bilgilendirmektedir. İlk paragrafın önemli cümlelerinden biri yazarın söz konusu İtalyan grubun konuşmaktansa iş ürettiklerini ve bunun pek çok sosyalistik sohbetten çok daha anlamı olduğunu belirtmektedir. Böylelikle yazar bizlere eylem halinde olmaya daha önem verdiğini söyler. Bunlar ifade edildikten sonra Metin 33 ile yazı devam eder. Metin 33 okuyucuya İtalyan grubun merkezini betimlemektedir. Bizim için bu satırlarda önemli olan kısım merkezde bulunan bir pankartın üzerinde yazılanlar ve bu yazının metin yazarı tarafından nasıl sunulduğudur. Ancak bu kısma gelmeden önce metinde yazılanlara kısaca değineceğiz. Metin 33 grubun bürosunun penceresinde yazılanları açıklayarak başlamaktadır. Pencerede büyük, temiz, kırmızı harflerle ve hiçbir harfi atlanmadan “GRUPPO ANARCHICO – VOLONTA” yazmaktadır. Bu bölümleri yazar edebî bir dille anlatmayı tercih etmiştir. Yazar penceredeki yazıda dağ zirvelerinin üzerlerine doğmakta olan güneşin ışıklarıyla alev alev yandığı çizimlerin yer aldığını söylemektedir. İçerdeki duvarlar, yazarın ifadeleri ile, Montjuich’in (Barselona’da bir tepe), Haymarket’te ölmüş beş kişinin, İtalyan filozof Bruno ve İspanyol anarşist eğitmen Ferrer’in resimleriyle, birkaç devrimci poster

⁶⁶⁴ *On the window of the club room is a sign which reads: “GRUPPO ANARCHICO – VOLONTA.” It is big, clear, done in red –and not a letter is missing. Worked in between the lines is a sketch of mountain peaks, with the flaming sun rising above them. Inside, the walls speak eloquently, with their picture of Montjuich, a print of the five Haymarket victims, pictures of Giordano Bruno and Francisco Ferrer, a number of revolutionary posters, and such inspiring placards as “You aspire liberty? Fools! Have the strength and liberty will come by itself.”*

ve “Özgürlüğü mü arzuluyorsun? Aptallar! Güçlenin ve özgürlük kendiliğinden gelecektir” yazan son derece ilham verici afişlerle güzelce konuşmaktadır.

Belirttiğimiz gibi Metin 33’de bizim için önemli olan nokta San Francisco’daki İtalyan anarşist grubun afişinde yazılanlar ve bunun yazar tarafından nasıl sunulduğudur. Öncelikle yazar benimsediği edebî dille anarşist grubun pozitif bir sunumunu yapmaktadır. Metin 33 boyunca yazarın sahip olduğu yazım tarzı anarşist grubun olumlu bir betimlemesidir. Bu durumda yazarın fikirleri ile grubun fikirlerinin örtüştüğünü rahatlıkla anlamaktayız. Bu olumlu betimlemenin hemen ardından afişte yazan cümlelere yer verilmektedir. Afişte yazılanların sahip olduğu sert havayı ve güç toplamaya yönelik telkinlerini (Aptallar ! Güçlenin / Fools! Have the strength) metin yazarı ilham verici olarak nitelemektedir. Böylelikle özgürlüğün güç toplamaktan geçtiği ve böyle yapılırsa zaten özgürlüğün kendinden geleceği görüşü yazar tarafından da onaylanmaktadır. Özgürlüğün, güç elde edimi ile gerçekleşeceğine olan inanç beraberinde dayanışmaya olan gerekliliği ve büyük kitlesel bir hareket anlayışını da barındırmaktadır. Özgürlüğün kazanılış yöntemi böylelikle yazar tarafından da güce, dayanışmaya, yapılacak büyük bir devrime... vb değerlere dayandırılmaktadır. Blast’ta okuduğumuz hemen her metnin temel yaklaşımı bu yöndedir. Bu bakış açısı çerçevesinde özgürlük, kendi çıkarları çerçevesinde değişimi istemeyen sınıfın değişime zorlanması, buna mecbur edilmesi ve gerektiğinde zora da başvurarak her türlü mücadelenin gösterilmesi yoluyla gelmektedir. Özgürlük verilen değil alınandır.

Bu bakış açısı bizleri özgürlüğün gerçekleşmesi için her türlü risklerin alınması, gözü kara olunması gibi değerlere ulaştırır. Özgürlük, Blast’ın söyleminde, onu talep edenlerin hep birlikte aynı hedefe koşmasını, idealist olunmasını, ihtirasla bu uğurda mücadele edilmesini gerektirir:

“Enrique Flores Magon önceki gece San Francisco’da yazarlar ve sosyal görevlilerden oluşan küçük bir grupla buluşup konuştu. Onlara kendi basit ve nazik üslubuyla Meksika’nın durumu hakkındaki gerçekleri söyledi. Onlara dokunaklı bir şekilde kısmen ulaşılmış Meksika Anarşist Komünistlerinin gelecek planlarını betimledi. Etkileyici sessizlik bir Wilson taraftarının inleyişiyle bölündü – “Güzel bir rüya- fakat çok mantıksız”. Ve bir editörün iç çekişiyle: “İnsanlık için bir umut yok”. Fakat Magon kardeşler gibi –hayatlarını kendi idealleri için riske atan- adamlarımız olduğu sürece insanlık için bir umut vardır. İdealler insanlığın gelişiminde etkili bir faktördür. Özgürlük aşkı, bağımsızlık ve mutluluk tutkusu doğuştan gelen eğilimlerdir. Bu

eğilimleri etkin hale getirmek “mantıksız” değildir. Erkekler ve kadınlar ekmeklerini kazanmak için yaptıkları kavgadan çok daha fazlasını tutku ve coşkuyla idealleri için yaparlar. Kavga etmeye ve ölmeye, daha da önemlisi yaşamaya değecek yeni idealleri insanlığa aşlamak bize, akıllı isyancılara bağlıdır: Nefrete karşı Kardeşlik, katliama karşılık Dayanışma, kölelikte sefaletle karşılık özgürlükte mutluluk”⁶⁶⁵.

Yukarıdaki alıntıyla birlikte metnin yazarına göre gelecek hakkında umutlu olmamız için nelerin gerekli olduğunu görmekteyiz: İdeallerimiz için kendi hayatımızı riske atmak, özgürlük aşkı, bağımsızlık tutkusuna sahip olmak, ideallerimizi gerçekleştirmek için tutkuyla kavga etmek ve bunlar için ölmek. Bu alıntıya yer vermemizdeki amaç metinde geçen ve bizleri özgürlüğe çıkaracak bütün değerlerin aynı zamanda Blast dergisinin özgürlük konusunda genel söylemini oluşturmasıdır. Dolayısıyla “gerekirse her türlü bedeli ödeyerek özgürlük mücadelesini sürdürmek Blast’ın söylemindeki egemen unsurdur” yargısına varmaktayız.

Mother Earth’e baktığımızda ise Mayıs 1910 tarihli dergide 1 Mayıs’a ilişkin bir yazıda genel grev açıklanırken grevin, işçilere kazandırdıklarıyla büyük ilham verici bir güç olduğu belirtilmiştir. Daha sonrasında ise yazı şu şekilde devam eder:

“İşçilerin dayanışmasını ve doğrudan, bilinçli olarak sömürenlere karşı gelmeyi ifade eden bir fikir olan 1 Mayıs yavaşça ve emin adımlarla yayılmaktadır (...) 1 Mayıs bir semboldür, baharın filizlenişi, işçilerin uyanışıdır. 1 Mayıs’ın işaret ettiği emeğin kurtuluşu, işçiler kendi güçlerinin ve haklarının farkına varmaya devam ettikçe gelecektir. Kurtuluş onun hedefidir. Doğrudan Eylem onun yöntemidir. 1 Mayıs’ın gerçek anlamı budur”⁶⁶⁶.

Böylelikle Mother Earth’te de kurtuluşa çıkış yolu olarak, gücün (strength) farkına varılması ve dayanışmanın önemini anlamış bir işçi sınıfının devrimi gerçekleştirmesiyle mümkün görülmektedir. Böylelikle Blast’takine benzer bir şekilde işçilerin gerçekleştirdiği büyük, kitlesel, güçlü bir devrim anlayışı Mother Earth’te de savunulmaktadır. Rusya’daki devrim hareketleri ile ilgili yazılmış Mart 1906 tarihli bir başka yazıda ise şöyle denmektedir:

“Rusya’daki fırtına pek çoklarını sıcak yataklarından korkuyla fırlattı. Bu polis tarafından denetlenen dünyamızda gerçek bir devrimdir. Devrim olasılığına karşı birden fazla ses yükseldi ve devrimin olacağını tahmin etme cüretini gösterenler akıl hastanesine layık görüldü. Fakat Rusya’nın işçileri, köylüleri ve öğrencileri, bu

⁶⁶⁵ Blast, “The Potency of Ideals”, Cilt: 1, Sayı: 22, (01.12.1916), s. 5.

⁶⁶⁶ H. Kelly, “First of May”, **Mother Earth**, Cilt: 5, Sayı: 3, (Mayıs 1910), s. 78.

bilgelerin hesaplarında bir aksaklığın olduğunu ispatladılar. Devrim bütün ülkeyi sildi süpürdü ve otorite sahibi olanların fikrini sormadı bile⁶⁶⁷.

Böylelikle Blast ve Mother Earth dergilerinin söylemlerinde özgürlüğe gidişin hangi yöntemlerle gerçekleşeceğini incelemiş olmaktadır. Rolling Thunder'ın söylemine baktığımızda ise aradan geçen yüz yıllık sürede özgürlük mücadelesi ve devrim anlayışlarının değiştiğini görmekteyiz.

(...) öğrencilerin büyük çoğunluğu anarşist metotları ve örgütlenme yollarını kullanır. Örneğin, bu grevde, pek çok insan kararları yatay bir düzlemde alarak ve eylemin taban örgütlenmesi aracılığı ile tabandan oluşmasını teşvik ederek şebekeler içinde –ağlar– örgütlenmiştir. Bu mücadele söz konusu grevde merkezi bir sorundu: Pek çok insan diğerlerinin konuların genel kurulda dile getirilmeden önce alt birimlerde tartışılması gerektiğini anlamasını istemektedir (...) Pek çok kişi devrimci mücadelenin çeşitliliğe, bireysel yaratıcılığa ve özgürlüğe saygı duyması gerektiğine inanmaktadır ve bu sebeplerden dolayı çok daha yatay örgütlenme biçimlerini desteklemektedir.

Metin 34⁶⁶⁸: Rolling Thunder, “Students Are Preoccupied, and the Campus Is Too”, Sayı:6, (Sonbahar, 2008), s. 64.

Metin 34, Kolombiya'nın Bogota kentinde bulunan Ulusal Üniversite'deki öğrenci gösterilerine katılmış bir anarşistle yapılan görüşmeden alınmıştır. Görüşmeyi gerçekleştiren kişinin sorusu şöyledir: “Öğrenci eylemlerine katılanlardan kaç tanesi kendini anarşist olarak nitelemektedir? Kaç tanesi komünist grubun parçasıdır? Özellikle anarşist örgütlenme ile Kolombiya'nın solu arasındaki ilişki nedir? Öğrenci örgütlenmesinde karar alma ve öncelikler üzerine anlaşmazlıklar var mıdır?” Metne göre komünistler de dâhil olmak üzere çok sayıda öğrenci anarşist yöntemler ve örgütlenme yollarını kullanmaktadır. Ulusal Üniversite'de gerçekleştirilen grevde pek çok insan yatay bir düzlemde (horizontally) kararlara vararak ve taban örgütlenmesi aracılığıyla (via grass-roots organizing) eylemi teşvik ederek şebekeler (networks), ağlar (webs) içinde örgütlenmektedirler. Görüşmeye katılan öğrenci bu çabanın

⁶⁶⁷ Mother Earth, “Observation and Comments”, Cilt: 1, Sayı: 1, (Mart, 1906), s. 7

⁶⁶⁸ (...) a wide range of students use anarchist methods and ways of organizing. For example, in this strike, many people organized themselves in networks –“webs”– reaching decisions horizontally and encouraging action from the base via grass-roots organizing. That struggle was a central issue in this strike: a lot of people wanted to make others understand that it was necessary to discuss things in the faculties before addressing them in the general assembly. (...) Many believe that revolutionary struggle must respect diversity, individual creativity, and freedom, and for these reasons they support more horizontal forms of organization.

grevdeki merkezi sorun olduğunu söylemektedir. Metne göre pek çok insan, diğerlerinin konuların genel kurulda tartışılmadan önce alt birimlerde tartışılmasının gerekliliğini anlamasını istemektedir. Metin son olarak pek çok kişinin (komünist olsun olmasın eyleme katılanların pek çoğunun) devrimci mücadelenin çeşitliliğe (diversity), bireysel yaratıcılığa (individual creativity), özgürlüğe saygı duymak zorunda olduğuna inandığını ve bu sebepten dolayı çok daha yatay şekillerde düzenlenmiş örgütlenmeleri desteklediğini belirterek bitmektedir.

Metin 34'te betimlenen eylem görüşü Blast ve Mother Earth'tekinden örgütlenme yönünden farklılıklar içermektedir. Blast ve Mother Earth'te tek bir hedefe yönelmiş, blok halinde hareket eden, gözü kara ve bedel ödemeye hazır olarak betimlenen devrimciler söz konusudur. Rolling Thunder'a gelindiğinde kararların yatay düzlemde ve hiyerarşiye yer vermeden alındığı, ağlara, insan çeşitliliği ve yaratıcılığına dayalı örgütlenmelerden bahsedilmektedir. Blast'tın ve Mother Earth'tün yöntemlere bakış açısı mücadeleyi daha tek düze, renksiz, herkesin aynı üniformayı giydiği ve hep birlikte aynı hareketleri yaptığı bir şekilde yansıtmaktadır. Ancak Rolling Thunder'ın söyleminde yer alan farklılıklara yönelik vurgu ve yatay düzlemde şekillenmiş anlayışı düzenlenen eylemlerin çok daha renkli, farklılıklarla dolu olmasını sağlamaktadır. Günümüz anarşistlerinin başvurdukları farklı yöntemlerin aynı zamanda polisleri şaşırtma ve zor durumda bırakma gibi bir amacı da olmaktadır. Böylelikle çok daha ilgi çekici eylemler yapılmakta ve insanlar daha etkin bir şekilde sorunları düşünmeye teşvik edilmektedir. Dolayısıyla her iki dönemin metinleri incelendikten sonra şu yargıya varılabilir: Söylemlerini incelediğimiz dergilerden erken 20. yüzyıl dönemine ait olanlar özgürlük mücadelesini tek düze, herkesin homojen olarak algılandığı bir yapıda yansıtmaktadır. 21. yüzyıl metinlerinde ise vurgu çoğulculuğa, özgünlüğe, bireysel yaratıcılığa ve hiyerarşi karşıtı bir örgütlenme anlayışına yapılmaktadır. 21. yüzyıl metinlerinde kendisini anarşist olarak tanımlayan insanların güçleri tek bir hedefe yöneltilmiş bir şekilde algılanmamaktadır. Bizlere yansıtılan anarşist eylemler toplumsal alandaki pek çok farklı erk noktalarına odaklanarak mücadeleyi bütün sosyal alanda görmektedirler. Bu farklı bakış ise eylemleri canlandırmakta, yüzyıl öncekilerden çok daha renkli kılmaktadır. Bunlara ek olarak bir önceki dönemin çatık

kaşlı, öfkeli anarşist imajı yerine renkli, farklı bir dünyanın var olduğunu ve yaşadıkları bu farklı dünyada mutlu olduklarını göstermeye çalışan anarşistler sahneye çıkmaktadır.

Rolling Thunder dergisinde New Yorklu anarşistlerin yaptıkları eylemler anlatılırken söz konusu çeşitliliği ve karnaval havasını görebilmek mümkündür. “New York’u Geri İstemek!” (Reclaim New York!) adlı yazıda özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra artan güvenlik önlemlerinden dolayı yaşadıkları kenti tam olarak kullanamayan, aşırı güvenlik önlemleri yüzünden sokaklarda rahatça gezinemeyen anarşistlerin düzenledikleri eylemler anlatılmaktadır. Bu eylemlerde anarşistler Seattle’da olduğu gibi farklı taktiklere yönelmişler ancak çevredeki eşyalara zarar verme gibi yöntemleri benimsememişlerdir. Daha sonra düzenlenen etkinlikler yazar tarafında şöyle anlatılmaktadır: “... First Warm Night ve Chenguin etkinlikleri sadece eğlence amacı için yer talep etmek üzere düzenlenmişti ve polisler kaçınılmaz bir şekilde her şeyi yerle bir etmek için belirdiklerinde onlara karşı koyulmadı. Anarşistler, bu senaryodan ipuçları alarak, katılımcıların korsan kıyafeti giydikleri birkaç ‘korsan yürüyüşü’ düzenlediler ve hatta bir keresinde bisikletlerle desteklenmiş korsan gemisi yaptılar. Polisin dikkatini çekmemek için bu etkinliklerin radikal politikasının reklâmları yapılmamıştı.”⁶⁶⁹. Bu gösteriden birkaç ay sonra gerçekleştirilen bir başkasını ise yazar şu kelimelerde yansıtmaktadır:

“2003 yılında, devam eden savaştan sonra, yapılan kısıtlamalarla milyonlar sıcak bir Ağustos gecesinde sokaklara çıkana kadar sokaklar göreceli olarak sessiz kaldı. Hiçbir siyasi gündem olmamasına rağmen bu durum yaşamı, insanların birbirine yardım ettikleri ve beş ayrı noktada partilerin düzenlendiği kamusal bir alana çevirmişti. Etkinlikler bu noktada yavaşça azalmaya başlamasına rağmen, kentin aşağı doğu yakası radikaller, anarşistler ve Tompkins Square Park’a giden herkes için hâlâ büyük bir toplanma noktasıydı. Manzara yakılan şenlik ateşi ve bölgenin manavlarının çalışmayan buzdolaplarından kurtarılmış bedava vejetaryen dondurmalarla festival alanı gibiydi”⁶⁷⁰.

Daha sonraki etkinliklerde New Yorklu anarşistler Times Square’de merkezi olmayan bir dizi başka etkinlikler daha düzenlemişlerdir. Bu etkinliklerde ise aralarında eşcinsellerin de bulunduğu gruplar yürüyüşler yapmışlar ve dev yeşil bir ejderha kuklasını yakmışlardır. Time’s Up! adlı eylemci bir diğer grup ise toplam beş bin kişinin katıldığı bir bisikletli eylem düzenlemiştir. Bu eylemin yapılış tarzı adeta Blast

⁶⁶⁹ Jane Mumford ve Lewis Jacobs, “Reclaim New York!”, **Rolling Thunder**. Sayı: 6, (Sonbahar 2008), s. 74

⁶⁷⁰ Mumford ve Jacobs, s. 75.

ve Mother Earth dergilerinde resmedilen eylemler arasında farkı vurgulamaktadır. Beş bin kişiden oluşan bu kalabalık bisiklet grubu bir bütün halinde eylemlerini yapmaktansa ufak parçacıklar halinde yapmayı tercih etmişlerdir. Böylelikle hem kendi anarşist örgütlenme anlayışıyla uyum içinde olan bir eylem düzenlemişler hem de kentteki yaşamı aksatmadan seslerini duyurabilmişlerdir. Bütün bu eylemlere ek olarak eşcinseller de eylemler düzenlemiştir. FIERCE ve The Radical Homosexual Agenda adlı eşcinsel örgütler sokaklarda daha rahat dolaşabilmek adına eylemlere katılmışlardır. Rolling Thunder’da eylem mekânları sadece sokaklar değildir. Belirtildiği gibi 21. yüzyıl anarşistleri toplumun her noktasını eylem alanı olarak düşündükleri için insanların ortak buluşma noktaları da eylem yapılabilecek alanlardan görülmüştür.

5.6.4 Feminizm Kavramının Karşılaştırmalı Söylem Analizi

Feminizm kavramının dergilerde yer alan söylemlerine baktığımız zaman Blast ve Mother Earth döneminde yapılan tartışmaların kadınların en temel haklarına kavuşması ilişkin olduğu görülmektedir. Bir diğer ifade ile günümüz değer yargılarıyla düşünüldüğünde, 20. yüzyılın ilk dönemlerine ait incelediğimiz anarşist metinlerde kadın haklarına ilişkin yapılan tartışmaların fazlasıyla başlangıç seviyesinde olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin Blast’ta feminizm kavramı çerçevesinde en çok yer alan konu Emma Goldman ve Margaret Sanger’in doğum kontrol hapı ile ilgili bilgi dağıtmasından dolayı yargılanması hakkındadır. Bununla birlikte Blast’taki metinlerden yalnızca ikisi doğrudan kadınların sorunlarını ele almaktadır. Geri kalan metinler ise Goldman ve Sanger’e açılan davaların haksızlığına ilişkindir. Bu durumda Blast kadınların sorunlarının tartışıldığı bir dergi olmaktansa daha çok kadın haklarını savunanların uğradığı haksızlığı eleştiren bir dergi gibi gözükmemektedir. Yine de doğum kontrol hapı hakkında bilgi verenlerin hapis cezası aldığı 1916’ların Amerika Birleşik Devletleri düşünüldüğünde bu durum tabii ki son derece radikaldir. Mother Earth’e gelince editörünün Emma Goldman gibi dönemin en tanınmış feministlerinden biri olmasından dolayı bu dergide kadın hakları daha sık tartışılmıştır. Her iki dergi birlikte düşünüldüğünde kadın hakları sorununun sınıf çatışması bağlamında ve başlangıç seviyesinde ele alındığı görülmektedir. Metin 35’teki yazıda bir feministin kendisini nasıl tanımladığı görülmektedir.

Bir kadın olan ben öncelikle insanım. Şimdi biliyorum ki bundan böyle bir bilinmeyen değilim. Kendi türümün bütün üyeleriyle ortak olan belirli özelliklere sahip kadın ve erkek türünden biriyim. Bir vücudum var; yemeğe, barınmaya ve giysiye ihtiyacım var. Hareket gücüne sahibim. Bilinç ve bilinçaltı zihinsel eylem gücüne sahibim. Beş duyum var. Aynı zamanda görebilir, dokunabilir, duyabilir, tadabilir ve koklayabilirim. Bir kadın olarak ben bunları kendi başıma yapabilirim. Aynı zamanda bütün diğerlerinden bağımsız olan fakat türüme bir ortak çıkarlar topluluğu tarafından birleşmiş olan bir bireyim.

Metin 35⁶⁷¹: Nellie T. Craig, “The Woman Rebel”, **Blast**, Cilt: 1, Sayı: 5 , (12.02. 1916), s. 3.

Yazar Metin 35’te öncelikle bir kadın ve insan olduğunu belirtmektedir. Kendisinin artık bir sır olmadığını söyler; kadın ve erkek diğer bütün insanlar gibi belirli karakteristiklere sahiptir. Bir vücudu vardır, yiyeceğe, barınmaya ve giyeceğe ihtiyaç duyar. Hareket etme gücü vardır. Bilinç ve bilinçaltı zihinsel eylem gücü vardır. Beş duyuya sahiptir. Görebilir, dokunabilir, duyabilir, tadabilir ve koklayabilir. Bütün bunları bir kadın olarak yapabilir. Bunların yanında diğer insanlardan ayrılan bir bireydir, ama aynı zamanda ortak çıkarlar topluluğuyla (community of common interests) kendi türüne bağlıdır.

Bir feministin manifestosu gibi gözükmekte olan Metin 35’in yazarı böylelikle kendisinin bir kadın olarak aynen diğer insanlar gibi olduğunu belirtmektedir. Metin 35, tam yazının ilk iki paragrafını oluşturmaktadır. Bu paragraf açıkça görüldüğü gibi fiziksel niteliklere ilişkindir. Yazar kendisinin diğer insanlarda olduğu gibi bir bedene sahip olduğu, yemek yediği, beş duyusu olduğu.. vs gibi ortak fiziksel özellikleri sıralayarak kadın olmakla insan olmanın eş değer olduğunu belirtmektedir. Metin 35’e dâhil edilmeyen tam yazının devamında ise bu fiziksel niteliklerden farklı olarak yazarın kendi hayatında kendi karar alma hakkının bulunduğunu söylediğini görmekteyiz. Tam yazının son paragrafında “ben hayatın yorumlayıcısıyım. Başkalarının değil, fakat kendi ihtiyaçlarım adına” denmektedir. Böylelikle yazar sahip olduğu fiziksel özelliklerin diğer bütün insanlarla aynı olduğundan yola çıkarak ve

⁶⁷¹ *I, a woman, am first a human being.*

I know now that I am no longer a mystery. I am one of a species, possessing certain characteristics in common with all members of my species, male and female. I possess a body; I require food, shelter and raiment. I possess the power of locomotion. I possess the power of conscious and sub-conscious mental action. I possess of myself five senses. I can see, feel, hear, taste and smell. I, a woman, can do these things of myself. I am also an individual detached from all others, but united to my kind by a community of common interests.

kendisiyle ilgili en doğru kararların ancak kendisi tarafından verilebileceğini belirterek özgür irade fikrine varmaktadır. Bu feminist metinde özgür irade fikrine vurgu yapılmasıyla birlikte metin yazarının toplumda kadın olmaya ilişkin biçilen rolü kabul etmediğini görmekteyiz. Metne göre bütün insanlar gibi tabî ki kadınlar da kendi yaşamlarına kendileri yön vermelidirler. Böylelikle annelik görevini yerine getirme ya da reddetme hakkı yine kadının elinde olmaktadır. Doğum kontrolüne ilişkin yapılacak bir tartışmanın günümüz Batı toplumu düşünüldüğünde çok geride kaldığı savunulabilir. Ancak Metin 35'in yazıldığı 1916 yılının en tartışmalı konularından birisi Margeret Sanger ve Emma Goldman'ın doğum kontrolü hakkında bilgi vermelerinden dolayı yargıç karşısına çıkmasıdır. Söz konusu davanın açılış sebebinden de anlaşılacağı üzere bu dönemin Amerika Birleşik Devletleri kadın konusunda son derece tutucu bir tavır sergilemektedir. Günümüzde ise Batı dünyasında bu tartışmaların o günkü kadar hararetli yapılmaması en azından kadın hakları konusunda kısıtlı da olsa bir ilerleme olarak yorumlanabilir.

Kadın hakları konusunun özgür iradeye vurgu yapılarak ele alınmasına ek olarak Blast ve Mother Earth dergilerinin bu meseleyi hep sınıfsal çatışma bağlamında ele aldığı görülmektedir. Kadınların sahip olması gereken hakların elde edilmesi her iki dergide de sınıfsal çatışma zemininde değerlendirilmektedir. Metin 35'te herkes gibi bir insan olduğunu söyleyen yazarın, kendi hayatının kontrolünü eline almak istediğini görmüş olmaktadır. Bir sonraki metinde ise kadınlara kurtuluşu neyin getireceğine yer verilmektedir.

Kurtuluş daha parlak ve temiz bir geleceğe doğru yapılan yorulmak bilmez bir yürüyüşte yatmaktadır. Engellenmemiş bir şekilde eski geleneklerin ve alışkanlıkların dışına çıkmaya muhtacız. Fakat kadın kurtuluşu hareketi şimdiye kadar bu yönde ilk adımı atmıştır. Umut edilir ki başka bir adımı daha atmak için gücünü toparlayacaktır. Oy kullanma hakkı, eşit vatandaşlık haklarının hepsi çok iyi taleplerdir fakat gerçek kurtuluş ne seçim bürolarında ne de mahkemelerde başlar. Kadının ruhunda başlar. Tarih bize her ezilmiş sınıfın gerçek özgürlüğünü efendilerinden kendi çabalarıyla aldıklarını söylemektedir. Özgürlüğün, onu kazanmak için gereken güç oranında olacağının anlaşılması kadınların alması gereken derstir.

Metin 36⁶⁷²: Emma Goldman, “Tragedy of Women’s Emancipation”, **Mother Earth**, Cilt: 1, Sayı: 1, (Mart, 1906), s. 17.

Metin 36’ya göre kurtuluş daha parlak ve temiz bir geleceğe doğru yapılan yorulmak bilmez yürüyüşte yatmaktadır. Yazara göre feministler eski geleneklerin ve alışkanlıkların dışında engelsiz büyümeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bununla birlikte metin yazarı, kadın kurtuluşu hareketinin ilk adımını bu yönde attığını belirtmektedir. Aynı hareketin bir diğer adımı da atması için gücünü toparlaması yazar tarafından umut edilmektedir. Yazar oy hakkının tanınmasının ve eşit vatandaşlığın çok güzel talepler olduğunu belirttikten sonra, buna karşın gerçek kurtuluşun seçim bürolarında ya da mahkemelerde olmadığını söylemektedir. Gerçek kurtuluş metin yazarı için kadının ruhunda başlamaktadır. Metnin bu kısmından sonra ise kadının özgürleşme sorununun sınıf çatışması bağlamında ele alınmaya başlandığını görmekteyiz. Yazar tarihin bizlere her ezilen sınıfın efendilerinden gerçek özgürlüğünü kendi çabalarıyla aldığını söylediğini belirtir. Yazar için kadınların alması gereken ders kadınların özgürlüklerinin varacağı noktanın, bu özgürlüğü elde etmek için kendilerinde bulunan gücün oranında olduğunun anlaşılmasıdır.

Metin 36’ın söyleminde bir dinamizm söz konusudur ve metin tamamen kadınların adına yazılmıştır. Başka bir ifade ile yazar “Biz” derken kadınları kastetmektedir. Metne dinamizm kazandıran kelimeler, metinde geçmekte olan “dinamik yürüyüş”, “hareket”, “birinci adım”, “kuvvet toplamak” ve “güç” kelimeleridir. Bu kelimeler ister fiil ister isim halinde olsun daima kadınların etkinlik alanında bulunan bir durumu nitelemektedir. Dolayısıyla metin boyunca kadınlara yüklenmekte olan bir dinamizm vardır. Bunlara ek olarak Metin 35’te yer alan “kadınların kendi hayatlarını kontrol etmeleri” yönündeki görüş Metin 36’nın dinamizm vurgusuyla birleştirildiğinde kadınların kurtuluşu için gerekli çabanın kadınların kendisi tarafından gösterilmesi gerektiği yorumunu doğurmaktadır. Bu görüş Metin 36’nın yedinci cümlesinde açıkça belirtildiği gibi aynı zamanda Metin 35’in de görüşleriyle

⁶⁷² *Salvation lies in an energetic march onward towards a brighter and clearer future. We are in need of unhampered growth out of old traditions and habits. The movement for woman's emancipation has so far made but the first step in that direction. It is to be hoped that it will gather strength to make another. The right to vote, equal civil rights, are all very good demands, but true emancipation begins neither at the polls nor in courts. It begins in woman's soul. History tells us that every oppressed class gained its true liberation from its masters through its, own efforts. It is necessary that woman learn that lesson, that she realize that her freedom will reach as far as her power to achieve her freedom reaches.*

uyum içindedir. Bu durumda kadın hakları sorununu devamlı olarak sınıf çatışması kapsamında ele alan Mother Earth ve Blast dergileri ayrıca kadınların özgürlüğünün yine kadınların kendi ellerinde olduğunu bizlere söylemektedirler. Böylelikle kadın hakları mücadelesinde kadınların etkin rol oynaması öngörülmektedir.

Rolling Thunder’a baktığımızda ise kadın hakları konusunun önceki iki dergide olduğu kadar sık dile getirilmediğini görmekteyiz. Ancak bu konuda dikkat edilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır: Blast’ta kadın haklarının savunusu daha sık yer almakta gibi görülmekteyse de bu durum kadınların sorunları fazla tartışılmadan Goldman ve Sanger’in uğradığı haksızlıklar bağlamında ele alınmıştır. Hapis cezası alan feminist anarşistlere destek olmak ile kadınların sorunlarını tartışmak farklı şeyler olduğu için Blast’ta yer alan kadın haklarına yönelik yazıların sayısı daha fazla olsa da tartışma geniş kapsamlı olmamıştır. Rolling Thunder’a gelindiğinde ise yazıların sayısı daha azdır ancak bu yazılar göreceli olarak çok daha uzundur. Tartışılan konuların başında kadına uygulanan şiddet ve cinsiyet ayrımı gelmektedir. Ayrıca eski anarşist feminist bir dergi olan ve Sanger’in editörlüğünü yaptığı *Woman’s Rebel*’i konu alan bir yazı da Rolling Thunder kapsamında yer almıştır. Bu durumda Blast’ın konuyu, Mother Earth ile birlikte, sınıfsal çatışma bağlamında ele almasına karşılık kadın sorunlarına gerçek manada eğilmeksizin çok boyutlu değerlendirmedeğini görmekteyiz. Buna ek olarak Rolling Thunder’da yayınlanan bir yazıda Goldman ve Sanger’in doğum kontrolü ile ilgili yaptıkları çalışmalardan bahsedilmiştir. Bu yazıda şöyle denmektedir: “Ancak bu hareketlerin önemi azdır. Bu hareketler sadece tacizin etkisini sınırlamak ve işkencenin şiddetini azaltmak için düzenlenmiştir”⁶⁷³. Bu metin yazarının Goldman ve Sanger’in çabalarını yetersiz görmesine karşın, belirtildiği gibi, bu durum bile o zamanın Amerika Birleşik Devletleri için yeteri kadar radikaldir. Günümüze gelindiğinde ise kadın hakları konusunun daha özgürce tartışıldığı görülmüştür. Bunlara ek olarak Rolling Thunder’da yayınlanan yazılar meseleyi sadece kadınlar bağlamında da ele almamış, her iki cinsiyetin de karşılıklı olarak birbirlerine baskı yapabildiğini

⁶⁷³ Rolling Thunder, “Languages of Legitimacy: the Legal System, Anarchists, and Violence Against Women”, Sayı: 3 (Yaz, 2006), s. 49.

vurgulamıştır. Buna rağmen tartışmalar çoğunlukla kadınların sorunları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Aşağıdaki metinde Rolling Thunder’da yer alan bir kısım yer almaktadır.

Cinsiyet ayrımı, yaşadığım toplumun ve ülkenin nüfusunun aşağı yukarı yarısında görülen travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin büyük bir kısmından sorumludur. Savaş gazileri savaşın dehşetinden çıkıp eve dönerler ve her gün arabalarını bomba var mı diye kontrol ederler; omuzlarına hafifçe dokunan bir kişinin bile hakkından gelirler. Travma sonrası stres bozukluğuna sahip olmak insanın kendisini sürekli olarak avlanmış gibi, yem gibi hissetmesidir. Birleşmiş Devletler’de derinden hissedilen bu korkunun belirtilerini iki insan grubu sergiler: savaş gazileri ve kadınlar. Cinsiyet ayrımı savaştır.

Metin 37⁶⁷⁴: Rolling Thunder, “I was a Gender Dropout”, Sayı: 2, (Kış, 2006), s. 24.

Yukarıda yer alan yazı kendisini küçük yaşlardan itibaren erkek gibi hisseden bir kadına aittir. Tam metin içinde yazar, nasıl davranması gerektiğine cinsiyetine bakarak başkaları tarafından karar verildiğini söyleyerek bu duruma karşı çıkmaktadır. Yazar hayatına kendisi yön vererek her türlü sınırlandırmanın karşısında yer aldığını söyler ve bu görüş doğrultusunda da yaşamaktadır. Böylelikle Metin 35 ve Metin 36’da geçen “her kadın, hayatı hakkındaki kararları kendisi almalı” önermesi, Metin 37’de “hayatım hakkında kararları ben alıyorum” seviyesine ilerlemiştir. Bu durum ise aradan geçen yüzyıllık sürede bazı konuların tavsiye edilmeyip uygulandığını göstermektedir. Başka bir ifade ile bir asır önceki tavsiyeler, yapılan mücadeleler ile uygulamaya geçirilebilmiştir. Ancak bu saptama ile Rolling Thunder’ın kadınlara ilişkin bütün sorunların ortadan kalktığını savunduğu iddia edilemez. Eğer böyle olsaydı kadın ve cinsiyet sorunları dile getirilmezdi. Ancak belirtmeye çalıştığımız nokta aradan geçen yüzyıl ile birlikte kadın hareketinin, arzu edilen seviyede olmasa da, Batı dünyasında bir takım başarılar elde ettiğidir. Bu başarı ise söylemi şekillendiren bir etken olmaktadır.

⁶⁷⁴ *The gender divide is responsible in great part for the symptoms of post-traumatic stress disorder that approximately half of the population in my community and my country exhibits. Veterans return home from the horrors of war and check their cars for bombs every day; they tackle anyone who so much as taps their shoulder. To have post-traumatic stress disorder is to feel constantly hunted, to feel like prey. Two groups of people in the U.S exhibit symptoms of this most deeply felt fear: war veterans and women. The apartheid of sex is combat.*

Metin 37’de geçen kısımda yazar cinsiyet ayrımının (the gender divide) yaşadığı toplumun ve ülkenin yarısında görülen travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinden (symptoms of post-traumatic stress disorder) sorumlu olduğunu söylemektedir. Yapılan bu benzetme ile yazar savaş gazileri ile cinsiyet ayrımına maruz kalan insanların çektiği sıkıntıların eşdeğer olduğunu okuyucuya söylemiş olur. Yazar savaş gazilerinin savaşın dehşetinden çıkarak eve geldiklerini ve her gün arabalarında bomba olup olmadığını kontrol ettiklerini belirtir. Savaşın yol açtığı stresten dolayı artık bu insanlar kendi omuzlarına yavaşça dokunanlarla bile kavga eder hale gelmektedir. Yazara göre travma sonrası stres bozukluğuna sahip olmak, bir insanın kendisini sürekli avlanmış veya yem gibi hissetmesi demektir. Bu belirtileri Amerika’da iki grup insan sergilemektedir: Savaş gazileri ve kadınlar. Yazar bu görüşlerini dile getirdikten sonra cinsiyet ayrımının bir savaş olduğunu söyler.

Metin 35 ve Metin 36’da kadınların hakları sorununun sınıfsal çatışma bağlamında ele alındığını görmüştük. Dolayısıyla kadınların sorunları teorik bir çerçeveye oturtulmaktaydı. Asıl sorumluluk kadınlara verilerek çözüm bu çatışmada aranmaktaydı. Metin 37’de ise bu kuramsal tutumdan uzaklaşmakta ve cinsiyet ayrımının doğurduğu yıkıcı sonuçlara değinilmektedir. Böylelikle kadın sorunları daha net bir şekilde tartışılmaktadır. Kadınların sorunlarının *sadece* kuramsal boyutta ele alınması bize göre meselenin net bir şekilde değerlendirilmesini engellemektedir. Kuramsal tartışmaların doğurduğu soyutlamalar ve kimi zaman polemikler Blast ve Mother Earth dergisinde yer alan yazılarda sıkça gördüğümüz bir sorunu oluşturmaktadır. Metin 37’de de görüldüğü gibi Rolling Thunder’da kadınların uğradıkları şiddet veya kadınların toplumda eşit muamele görmemesi gibi konular çok daha doğrudan tartışılmaktadır. Cinsiyet ayrımının doğurduğu etkiler, savaşın yol açtığı yıkıma benzetilerek sorunun ciddiyeti gösterilmeye çalışılmıştır. Bunlara ek olarak metnin bir eşcinsel tarafından yazılmış olması yazıya daha farklı bir boyut kazandırmaktadır. Mother Earth ve Blast dergilerinde eşcinsellerin haklarına ilişkin hiçbir yazıya rastlanmazken, Rolling Thunder’da meseleler eşcinsel kadınların sorunları noktasında tartışılabilir olmuştur. Bize göre bu durum yapılan tartışmaların kapsamında bir ilerlemenin olması olarak yorumlanmaktadır.

Metin 37 üç ana önermeden oluşmaktadır: a) Cinsiyet ayrımı, travma sonrası stres düzensizliğine sebep olur b) Travma sonrası stres düzensizliği insanın kendisini yem gibi hissetmesidir c) Amerika Birleşik Devletleri’nde kendini en çok yem gibi hisseden kesim savaş gazileri ve kadınlardır. Bir insanın kendisini yem gibi hissetmesi, tehlikelere açık olmasını gösterirken aynı zamanda edilginliği ve güçsüzlüğü de belirtir. Böylelikle metne göre cinsiyet ayrımının doğurduğu stres düzensizliği kadınları edilginliğe sürüklemektedir. Savaşta kendisini tehlikelere açık hisseden bir insan kadar edilgin duruma düşürülen günümüz toplumlarındaki kadın için cinsiyet ayrımı savaş kadar yıkıcı olmaktadır. Metin 37 içinde yer alan kadın edilginliğinin yıkıcı sonuçları ile Metin 35 ve Metin 36’da vurgulanan kadın hakları mücadelesinde kadınlara yüklenen etken rol birbiriyle uyum içinde gözükmektedir. Ancak Metin 37 kadın hakları mücadelesinde etken olmanın önemini sınıfsal çatışma bağlamında ele almadan, etkin olmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

6. SONUÇ

Anarşizmin inişli çıkışlı bir tarihi vardır. 19. yüzyılın karmaşık siyasi ortamında şekillenmeye başlayan ve Sovyetler Birliği boyunca bir durgunluk yaşayan anarşizm, 1990'lı yıllardan itibaren beliren konjonktürde yeniden bir canlanma dönemine girmiştir. Ortaya çıkan yeni anarşizmin yaklaşık bir yüzyıl sonra aldığı eğilimleri ortaya koymak bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Bu amacımızı gerçekleştirmek için kültürdeki değişikliklerin metinlerin söylemlerini de değiştirdiğini savunan ve bu yüzden de metinlerin söylem incelenmesinin kültürel değişikliklerin anlaşılmasında önemli bir yeri olduğunu belirten Eleştirel Söylem Analizi'ni kullandık. Her iki dönemden seçilmiş dergiler üzerinden anarşist metinlerin incelenmesi ile farklılıkları göstermeye çalıştık.

Aleksander Berkman ve Emma Goldman ikilisi anarşizmin kuruluş dönemlerinde adı geçen düşünürlerden en çok Kropotkin'in görüşlerine yakın durmaktadır. Ancak bununla birlikte her ne kadar Berkman-Goldman ikilisi kendini Komünist Anarşist olarak tanımlasa da devrime bakışlarında Kropotkin'den ayrılmaktadırlar. Herkesten yetenekleri doğrultusunda alınması ve herkese ihtiyaçları nispetinde verilmesi ilkesine göre şekillenen Komünist Anarşizm'de otoriteden arındırılmış komünlerde hiyerarşinin bulunmadığı insan ilişkileri öngörülmüştür. Buna ek olarak Kropotkin kanlı bir devrim anlayışına ise mesafeli bakmaktadır. Bu durumda Berkman-Goldman ikilisinin editörlüğünde çıkan Blast ve Mother Earth dergilerinin genel eğiliminin Komünist Anarşist çizgide olduğu söylenebilse de her iki derginin Kropotkin'in görüşlerinden bazı noktalarda ayrıldıkları görülmektedir. Bu farklılık Blast ve Mother Earth dergilerinin metinlerindeki söylemde de kendini belli etmektedir. Rolling Thunder'a baktığımızda ise tek bir anarşist teorisyen referans alınmamaktadır. Rolling Thunder'ın metinlerinde anarşizmin ana ilkelerinden olan hiyerarşi ve otorite karşıtlığı, eşit insan ilişkileri gibi temel noktalardan ayrılmaksızın ve tek bir teorisyene bağlı kalınmaksızın beliren çok yönlü, renkli bir anarşizm söz konusudur. Anarşist sezgiler yazının temelinde yer almaktadır, yazılar anarşizmin temel ilkeleri etrafında

şekillenmektedir ancak hiçbir yazar görüşlerini tek bir teorisyene indirgeyerek açıklamamaktadır. Bu durum ise otorite karşıtı bir felsefeyle uyumlu bir tavrıdır.

İncelememizi yaparken analizi iki kısımda ele aldık. Öncelikle her iki döneme ait söylemleri genel olarak değerlendirdik. Bu değerlendirme ile birlikte incelediğimiz Blast ve Mother Earth dergilerinin söylemindeki genel eğilimin hep “Biz” kavramı etrafında şekillendiğini tespit ettik. Blast ve Mother Earth Amerika Birleşik Devletleri’nde radikal hareketin en etkin olduğu dönemlerde çıkan komünist anarşist dergilerdendir. Her ne kadar anarşizm hiçbir zaman kitlesel bir hareket olamasa da bu dergilerin söyleminde genel olarak kitlelere hitap eden bir söylemin benimsendiğini göstermeye çalıştık. 21. yüzyıla ait Rolling Thunder dergisinde ise söylem çok daha bireysel özellikler sergilemektedir. Yazarların çoğu kendi hayat tecrübelerinden yola çıkarak fikirlerini açıklamaktadır. Bu sebepten dolayı Rolling Thunder’da “Ben” kelimesinin, Blast ve Mother Earth’deki metinlerle karşılaştırıldığında çok daha fazla geçtiğini görmekteyiz. Söylemin genel yapısındaki bu farklılığı çalışmamız içinde “Biz-Ben Karşıtlığı” başlığı altında inceledik. Bu başlık altında yaptığımız açıklamalarda aradan geçen süre içinde anarşist metinlerde bireyselliğin derinleştiğini gösterdik.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde çıkan Blast ve Mother Earth dergilerine ilişkin bir diğer tespit ise bu dergilerde geçerli olan aciliyet durumudur. Sadece bu iki dergiyi düşünerek ifade edecek olursak “toplumsal değişikliğin bir an önce, tek bir darbe ile *şimdi* yapılması gerektiği” görüşü söyleme egemendir diyebiliriz. Her iki dergi için yapılması gereken şey fiziksel güçlerin bir araya getirilmesi ve devrimin gerçekleştirilmesidir. Anarşistler tek bir yumruk olmuş veya beton bir blok gibi betimlenmektedirler. Blast ve Mother Earth dergilerini okuyan okuyucu devrimin çok yakında olduğu fikrine kapılmaktadır. Bu durum dergilerin çıktığı dönemin siyasal ortamı ile ilgili de görülebilir. Her iki dergi de Bolşevik İhtilali öncesinde çıkmıştır. Rusya coğrafyasında yaşananlar pek çok radikali olduğu gibi anarşistleri de heyecanlandırmıştır. Kısa bir süreyle de olsa anarşistler arasında yaşanan bu heyecan dalgasının söylemi etkileyen bir unsur olduğunu düşünmekteyiz. Goldman-Berkman ikilisi de Rusya’daki devrimi coşku ile karşılayanlardandır. Her ne kadar kısa bir süre sonra Sovyet Rejimi’nin (de) kendilerine rahat vermeyeceğini anlasalar da devrim

öncesi yaşanan heyecanın izlerini Blast ve Mother Earth dergilerinde çıkan yazıların metinlerinde görebilmekteyiz. Devrimin “bir an önce, şimdi, vakit kaybetmeksizin” yapılması vurgusu etrafında şekillenen ilk dönem metinleri, aciliyet kavramının söyleme egemen olmasını doğurmuştur. Rolling Thunder’da izlenen yol farklı gözükmemektedir. Rolling Thunder metinlerinde “tek bir yumruk veya beton” imgesinin terk edildiğini görmekteyiz. Erk kavramına bakışın değişmesinin doğurduğu bir tavır farklılaşması ile artık “toplumun her alanında kazanılan ufak zaferlerin kümülatif toplamı” söz konusudur. Büyük kitlesel hareketlerin yaratacağı ölümcül darbe görüşü yerini makul hedeflere bırakmıştır. Bu yüzden devrimin acilen yapılması mümkün gözükmemektedir. Devrim, hedef-potansiyel dengesi içinde yavaşça gerçekleşecektir. Ancak bu durum bir umutsuzluğun sonucu olmaktansa bir yüzyıl sonra geliştirilen yeni taktiğin sonucudur. “Taktik” kelimesi Todd May’in post-yapısalcılık ile anarşizmi birleştirme çabasının altında yatan anahtar sözcüktür. Böylelikle fikir dünyasında yaşanan değişikliklerin izlerini günümüz anarşist metinlerinde görebilmekteyiz. Bütün bu saptamalar “Aciliyet/Kademeli Dönüşüm Karşıtlığı” başlığı altında incelenmiştir.

Günümüz anarşist metinlerinin bireysel bir söyleme sahip olması metinlerin ele alınışını kuramsal boyuttan uzaklaştırmaktadır. Blast ve Mother Earth’te ise konuların daha ciddi ve bilimsel bir söyleme dayanarak yazıldığı görülmektedir. Blast ve Mother Earth dergilerinde okuduğumuz metinler günümüz Rolling Thunder metinleriyle karşılaştırıldığında anlaşılması daha zordur ve bilimsel söyleme aşına olmayı zorunlu kılmaktadır. Blast ve Mother Earth’ün metin yazarları okuyucuların yapılan tartışmaları bildiğini varsayarak yazılarını kaleme almışlardır. Rolling Thunder’ın yazarları ise çoğunlukla kişisel tarihlerine dayanarak yorumda bulunduklarından dolayı söylem daha kolay anlaşılır olmaktadır. Bu ayrımın önemli bir sonucu olarak ciddiyet ve derinlik farklılığı ortaya çıkmaktadır. Bu farklılık içinde Blast ve Mother Earth’ün metinlerindeki söylem daha ciddi ve derinken Rolling Thunder’da yer alan metinlerin söylemi kaynağını günlük hayattan alan ve ciddiyetten uzak bir yapıda olmaktadır. Bunun sonucunda ise Rolling Thunder metinlerinde günlük söylemde sıklıkla rastlanan vulgar ifadelerin yer aldığını görmekteyiz. Sunulan rakamlar bu farklılığı net bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna karşılık Rolling Thunder’ın konuları çok daha geniş bir yelpazede ele aldığını görmekteyiz. Blast ve Mother Earth’teki metinler neredeyse

bütün yazılarını devrim, haksızlığa uğrayan anarşistler ve kısmen de kadın hakları konularına yoğunlaştırırken; Rolling Thunder eşcinseller, hayvan hakları, duvar yazıları, bilgisayar korsanları, büyük şehirlerde yapılan karnaval benzeri gösteriler, öğrenci eylemleri gibi çok daha farklı ve çeşitli olanlara odaklanmıştır.

İncelememizin ikinci bölümünde ise her iki dergide yer alan “şiddet”, “din”, “özgürlük mücadelesi ve devrim” ve “feminizm” ortak kavramları arasında karşılaştırmalı bir söylem analizi gerçekleştirdik.

Her iki dönemin dergileri “şiddet” konusunda farklı söylemlere sahiptirler. Blast ve Mother Earth dergilerinin yazarları çok daha sert bir söylem benimsemektedirler. Bu dergiler kapsamında yazarlar uygulamayı düşündükleri şiddetin kaynağını kendilerine uygulanan şiddete, haksızlığa ve baskıya dayandırmaktadırlar. Bir tarafın uyguladığı şiddet diğer tarafın uygulamayı düşündüğü şiddeti meşrulaştırmaktadır. Anarşizmin uzun bir süre yanlış anlaşılmasına sebep olan bu bakış açısı kendisini dergi editörlerinin yaşamında da göstermektedir. Goldman’ın teşviki ile Frick’e suikast düzenleyen Berkman’ın bu tavrı, metinlerin söyleminde egemen olan şiddet vurgusunun günlük yaşamdaki yansıması olmuştur. Ancak bu tavır, anarşizmin geçmişten günümüze olan seyri içinde en çok anarşizmin kendisine zarar vermiştir. Anarşizm kelimesinin şiddetle beraber anılması günümüz anarşistlerinin çözmek zorunda olduğu en büyük “imaj sorunudur”. Rolling Thunder’ın metinlerine bakıldığında günümüz anarşistlerinin söz konusu sorunun farkında olduğu görülmektedir. Rolling Thunder’ın metinlerinde baskıya maruz kalmış anarşistler şiddete değil duygusal dayanışmaya sığınmaktadır; sorunlar bu duygusal dayanışma içinde çözülmeye çalışılmaktadır. İncelenen Rolling Thunder metinlerinde baskı şiddeti değil anarşistler arasında “destek olmayı, birbirine arka çıkmayı” doğurmuştur.

Dinsel otoriteye karşı çıkış bütün otoriteleri reddetmenin doğal sonucudur. Aydınlanma Dönemi’nin bir çocuğu olan anarşizm, dinsel otoritenin sorgulandığı bir dönemde yelpazenin ağızını daha da genişletmiş ve Otorite’nin sorgulamasına girişmiştir. Blast ve Mother Earth’ün söylemlerinde ise benzer eğilimlerin var olduğunu görmek şaşırtıcı değildir. Ancak şaşırtıcı olan taraf dine cephe almış bir harekette din olgusunun yerini korumasıdır. Başka bir ifade ile Blast ve Mother Earth dergilerin metinlerinde din

kurumu eleştirilse de dinsel söyleme ait jargonun anarşizme ve anarşistlere atfedildiği görülmektedir. Böylelikle ölümden sonra kurtuluşu vadeden bir dinsel söylemin yerini bu dünyadaki kurtuluşu vadeden dünyevi bir söylem almıştır. Bunlardan ikincisi birincisinin söylemini kısmen ödünç alarak insanları kendi tarafına çekmek istemektedir. Bu durum anarşizmin temel görüşleriyle bir çelişki oluşturmaktadır. Rolling Thunder’a baktığımızda ise dine yönelik eleştirilerin bir önceki dergilerde olduğu kadar fazla olmadığını ancak bununla birlikte dini alana ait söylemin de benimsenmediğini görmekteyiz. Bu durum kısmen Batı dünyasındaki dine bakış açısının aradan geçen süre içinde değişmesiyle ilişkili görülebilir.

Özgürlük mücadelesi ve devrim kavramlarının analizinde “Biz-Ben Karşıtlığı” alt başlığındaki tespitlere paralel sonuçlar elde ettik. Blast ve Mother Earth ile Rolling Thunder’ın söylemlerinde insanları kurtuluşa götürecek yollarda farklılıklar söz konusudur. Blast ve Mother Earth dergileri özgürlük mücadelesini sınıf çatışması bağlamında ele almaktadır. Mücadele yapısının bu şekilde tanımlanması, sorunların büyük bir darbenin indirilmesi yoluyla çözülmesi görüşüyle sonuçlanmaktadır. Böylelikle “Biz” vurgusu etrafında şekillenen söylemin şiddet ögesi artmaktadır. Rolling Thunder’da ise alternatif yaşama ve yavaşça sağlanacak toplumsal dönüşüme ağırlık veren bir mücadele anlayışı geliştirilmektedir. Söz konusu mücadele yatay düzlemde, ağlar şeklinde örgütlenerek yürütülmek istenmektedir. Alternatif yaşama Blast ve Mother Earth’ten daha fazla vurgu yapan Rolling Thunder metinleri mücadele yöntemlerini geliştirmek ve renklendirmek istemektedir.

Son olarak feminizm konusuna baktığımızda Blast ve Mother Earth dergilerinin kadınların hakları konusunu kendi dönemleri için radikal bir biçimde ele aldıklarını görmekteyiz. Bu dergilerdeki kadın haklarına ilişkin yapılan tartışmalar günümüz yargılarıyla düşünüldüğünde Batı toplumu için fazlasıyla başlangıç seviyesinde bulunabilir. Blast’da kadın haklarına ilişkin en sık tekrarlanan konu Emma Goldman’ın ve Margaret Sanger’in doğum kontrolüne ilişkin bilgileri dağıtmalarından dolayı yargılanmalarına ilişkindir. Genel olarak bakıldığında Blast kadınların sorunlarının tartışıldığı bir dergi olmaksızın kadın haklarını savunanların uğradığı baskıları eleştiren bir dergi izlenimini vermektedir. Mother Earth’te ise Emma

Goldman'ın dönemin en önemli feministlerinden olmasının sebebiyle kadınların sorunlarının daha sık dile getirildiği görülmektedir. Rolling Thunder'da kadın hakları konusunun daha özgürce tartışıldığını görmekteyiz. Rolling Thunder'da çıkan yazılar bu meseleyi sadece kadınlara dayanarak ele almamış her iki cinsiyetin de birbirine baskı yapabildiğini vurgulamıştır. İlk dönem dergileriyle karşılaştırıldığında Rolling Thunder'ın kadın hakları konusunu ele alışında tartışmanın boyutunun değiştiği söyleyebilir. Blast ve Mother Earth'den Rolling Thunder'a kadar geçen süre içinde kadınların haklar konusunda elde ettiği bir takım kazanımların metinlerin söyleminde ve içeriklerinde bir takım değişikliklere sebep olduğu görülmüştür.

Son olarak çalışmamızın eksik olarak görülebilecek yönlerine değinmek istemekteyiz. Anarşizm zamanla pek çok kola ayrılmış, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermiştir. Artık anarşizm denildiğinde akla gelen ilk soru “Hangi anarşizm?” sorusudur. İspanyol anarşizmi, İtalyan anarşizmi, Kuzey ya da Latin Amerika anarşizmi birbirlerinden farklılıklar gösterir. Bunlara ek olarak anarşizm; bireyci anarşizm, liberal anarşizm, eko-anarşizm, anarko-feminizm, komünist anarşizm gibi sürekli başka hareketlere eklenilerek anılır olmuştur. Bu sebepten ötürü bütün bir anarşizmi kapsayacak, geçmişten günümüze anarşist felsefeyi ve hareketi kuşatacak bir çalışma yapmak araştırmacının sınırlarının ötesinde bir çabayı gerektirebilir. Dolayısıyla anarşizm üzerine yapılan çalışmalar belli bir dönem, ülke, kişi ya da ekol üzerine yapılırsa daha dar bir alanda derinlemesine inceleme şansı doğabilir. Araştırmacı çalışmasını “Anarşist Felsefe” gibi çok geniş kapsamlı bir zemine yerleştirmektense sadece Proudhon'un çalışmalarına, ya da 19. yüzyıl Paris'indeki anarşistlere yoğunlaşabilir. Böylelikle zaman, yer ve kişiler açısından daha kuşatıcı bir çalışma yapılabilir. Aynı durum anarşist dergiler üzerine yapılacak diğer çalışmalar için de geçerlidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Arvon, Henri. **Anarşizm**. 1. Basım. Ahmet Kotil (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Avrich, Paul. **Anarchist Voice: an Oral History of Anarchism in American**. 1. Basım. New Jersey: Princeton University Pres. 1995.

Bakunin, Mihail A. **Devlet ve Anarşi**. 1. Basım. Murat Uyurlak (çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları, 2006.

Bakunin, Mihail A. **God and State**. 1. Basım. New York: Dover Publication, 1970.

Baldwin, Roger N. (Ed.). **Anarchism: A Collection of Revolutionary Writings**. New York: Dover Yayınevi, 2002.

Barthes, Roland. **Mythologies**. Annette Lavers (çev.). 1. Basım. Londra: Paladin Books, 1972.

Barthes, Roland. **The Rustle of Language**. Richard Howard (çev.). Oxford: Basil Blackwell, 1986.

Barthes: From Sign to Text”, Christopher Tilley (Ed.). **Reading Material Culture** içinde. Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990, ss. 163-206.

Beyer, Wolfram. “Marks ve Bakunin Aynı Cephede Mi?”, Hans-Jürgen Degen (Ed.). **Anarşizmin Bugünü** içinde. Neşe Ozan, (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, ss. 11-28.

Bookchin, Murray. **Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Çıkışı ve Çözülüşü**. 1. Basım. Alev Türker (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1994.

Bookchin, Murray. **Ekolojik Bir Topluma Doğru**. 1. Basım. Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.

Bookchin, Murray. **Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü**. 1. Basım. Burak Özyalçın (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Bookchin, Murray. **Toplumu Yeniden Kurmak**. 1. Basım. Kaya Şahin (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 1999.

Chomsky, Noam. **Pirates&Emperors: International Terrorism in the Real World**. Montréal: Black Rose Boks. 1991.

Davidov, Yuri. **Özgürlük ve Yabancılaşma**. 2. Basım. Sargut Şölçün (çev.). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1997.

Degen, Hans-Jürgen (Ed.). **Anarşizmin Bugünü**. Neşe Ozan (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Fairclough, Norman. **Media Discourse**. 1. Basım. Londra: Edward Arnold Press, 1995.

Geras, Norman. **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, 1. Basım, İsmet Akça ve M. Görkem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002.

Goaman, Karen. “Endless Deferal...simulation, surveillance, social postmodernism, postsocialism...”. **Anarhist Studies**. 1999, Cilt. 7, Sayı. 1, ss. 69–74, aktaran: Morland, David. “Anti-capitalism and Poststructuralist Anarchism”, Jonathan Perkins ve James Bowen (Ed.). **Changing Anarchism: Anarchist Theory and Practice in a Global Age** içinde. Manchester: Manchester University Pres, 2004, s. 28.

Green, Thomas F. *Voices. The Educational Formation of Conscience*. Notre Dame: Otfried Höffe. 1999. aktaran: Kaufmann, Matthias. **Aydınlanmış Anarşi: Siyaset Felsefesine Giriş**. 1. Basım. Yakup Coşar (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003. s. 15.

Havel, Hippolyte. “Emma Goldman”, **Anarchism and Other Eassays** içinde yer alan biyografik bölüm, Yazar: Emma Goldman, New York: Dover Publicaitons, 1969.

Hobbes, Thomas. **Leviathan**. 6. Basım. Semih Lim (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Hobsbawm, Eric J. **Revolutionaries**. New York: Pantheon Books, 1973.

Holloway, John. **İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek**. Pelin Sıral (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Hume, David. **A Treatise of Human Nature**. 1. Basım. Londra: Penguin Yayınevi, 1985.

Huxley. “The Struggle for Existence in Human Society”, *Nineteenth Century*. Şubat 1888. 165, aktaran: Peter A. Kropotkin. **Mutual Aid: A Factor of Evolution**. 1. Basım. New York: Dover Yayınları, 2006.

Kamenka, Eugene. **The Ethical Foundations of Marxism**. Londra, 1972, s. 146. Aktaran: Geras, Norman. **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, 1. Basım, İsmet Akça ve M. Görkem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002. s. 51.

Kaufmann, Matthias. **Aydınlanmış Anarşi: Siyaset Felsefesine Giriş**. 1. Basım. Yakup Coşar (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

Kessler. “Memoirs (Trudy) of St. Petersburg Society of Naturalists”. 1880, cilt 11. aktaran: Peter A. Kropotkin. **Mutual Aid: A Factor of Evolution**. 1. Basım. New York: Dover Yayınları, 2006.

Kropotkin, Peter A. **Anarşizm: Felsefesi-Ülküsü**. N. Sel (çev.). İstanbul: Habora Kitapevi, 1967.

Kropotkin, Peter A. “Anarchist Commünism and Its Principles”, Roger N. Baldwin (Ed.). **Anarchism: A Collection of Revolutionary Writings** içinde. New York: Dover Yayınevi, 2002, ss. 46–78.

Kropotkin, Peter A. **Mutual Aid: A Factor of Evolution**. 1. Basım. New York: Dover Yayınları, 2006.

Johnson, Barbara. “The Critical Difference: Barthes/Balzac”, Barbara Johnson (Ed.), *The Critical Difference: Essays in Contemporary Rhetoric of Reading*, içinde (3-13), Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980, s. 7, Aktaran: Olsen, Bjornar. “Roland Barthes: From Sign to Text”, Christopher Tilley (Ed.). **Reading Material Culture** içinde. Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990, ss. 163-206.

Locke, John. **Hükümet Üzerine İkinci İnceleme**. 1. Basım. Ankara: Babil Yayınları, 2004.

Marshall, Peter. **Anarşizmin Tarihi: İmkansız İstemek**. 1. Basım. Yavuz Alogan (çev.). Ankara: İmge Yayınevi, 2003.

Martin, James J. “Editor’s Introduction”, Martin J. James (Ed). **The Ego And His Own** içinde. New York: Dover Yayıncılık, 2005, ss. vii-xvi.

Marks, Karl. **1844 Elyazmaları**. 3. Basım. Murat Belge (çev). İstanbul: Birikim Yayınları, 2007.

May, Todd. **Postyapısalcı Anarşizmin Siyaset Fesefesi**. 1. Basım. Rahmi G. Ögdül (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

Morland, David. “Anti-capitalism and Poststructuralist Anarchism”, Jonathan Perkins ve James Bowen (Ed.). **Changing Anarchism: Anarchist Theory and Practice in a Global Age** içinde. Manchester: Manchester University Pres, 2004, ss. 23-38.

Moore, John. “Anarchism and Poststructuralism”. **Anarchist Studies**. 1997, Cilt. 5 Sayı. 2, ss. 157–161, aktaran: Morland, David. “Anti-capitalism and Poststructuralist Anarchism”, Jonathan Perkins ve James Bowen (Ed.). **Changing Anarchism: Anarchist Theory and Practice in a Global Age** içinde. Manchester: Manchester University Pres, 2004, s. 28.

Olsen, Bjornar. “Roland Barthes: From Sign to Text”, Christopher Tilley (Ed.). **Reading Material Culture** içinde. Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990, ss. 163-206.

Proudhon, Pierre-Joseph. **What is Property?**. 1. Basım. New York: Cosimo Classics, 2007.

Proudhon, Joseph-Pierre. **The Philosophy of Misery**. 1. Basım. New York: Cosimo Classics, 2007.

Rousseau, Jean Jacques. **İlimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk**. Sabahattin Eyüboğlu (çev.). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989.

Rousseau, Jean Jacques. **Emile: Bir Çocuk Büyüyor**. 6. Basım. İstanbul: Selis Kitapları, 2007.

Rousseau, Jean Jacques. **Toplum Sözleşmesi**. Ali Timuçin (çev.). İstanbul: Bulut Yayınları, 2007.

Rüdiger, Helmut. “Bir Belge: Proudhon, Sendikalizm ve Anarşizm Üzerine”, Hans-Jürgen Degen (Ed.). **Anarşizmin Bugünü** içinde, Neşe Ozan (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, ss. 177–197.

Silier, Yıldız. **Özgürlük Yanılsaması: Rousseau ve Marx**. 1. Basım. İstanbul: Yordam Kitapevi, 2007.

Suchting, Wal. “Marx’s Theses on Feuerbach: Notes Towards a Commentary”. 1979, s. 19, içinde John Mepham, ve David Hillel Ruben (der.), **Issues in Marxist Philosophy**, Cilt: 2, Brighton, Aktaran: Geras, Norman. **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, 1. Basım, İsmet Akça ve M. Gökem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002. s. 52.

Sumner, Colin. **Reading Ideologies**, Londra, 1979, s. 48. Aktaran: Geras, Norman. **Marx ve İnsan Doğası: Bir Efsanenin Reddi**, 1. Basım, İsmet Akça ve M. Gökem Doğan (çev.), İstanbul: Birikim Yayınları, 2002. s. 52.

Stirner, Max. **The Ego And His Own**. 1. Basım. Steven T. Byington (çev.). New York: Dover Yayıncılık, 2005.

Thomas, Paul. **Marx Ve Anarşistler**. 1. Basım. Devrim Evcı (çev.). Ankara: Ütopya Yayınları, 2000.

Tilley, Christopher (Ed.). **Reading Material Culture**. Oxford: Basil Blackwell Yayınları, 1990.

Walter, Nicholas. **About Anarchism**. 2. Basım. Londra: Freedom Yayınları, 2002.

Williams, James. **Understanding PostStructuralism**. 1. Basım. Chesham: Acumen Publishing Limited, 2005.

Wolff, Jonathan. **An Introduction To Political Philosophy**. 1. Basım. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınevi, 1996.

Woodcock, George. **Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi**. 4. Baskı. Alev Türker (çev.). İstanbul: Kaos Yayınları, 2001.

Sürekli Yayınlar

Ashcraft, Richard. “John Locke Belimed: The Case For Political Philosophy”. **Political Studies**. Cilt. 20, Sayı. 2, 1969, ss. 190–194.

Berkman, Alexander. “The Lynching”. **Blast**. Cilt. 2, Sayı. 3, 15.03.1917, ss. 3.

Berkman, Alexander. “Come, Workers, Let Us Take Counsel Together”. **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 16, 15.07.1916, ss. 2.

Biehl, Janet. “Bookchin Breaks with Anarchism”, [Electronic version], *Communalism: International Journal for a Rational Society*. 2007, Sayı. 12, (15.04.2008).

Blast. “The Potency of Ideals”. Cilt. 1, Sayı. 22, 01.12.1916, ss. 5.

Blast. “Resistance Tempers Tyranny”. Cilt. 1, Sayı. 8, 04.03.1916, ss. 4.

Brown, Donald E. “Human Nature and History”, *History and Theory*. 1999, Cilt. 38, Sayı. 4. Jstor veri tabanı (27.12.2008).

Cladis, Mark S. "What Can We Hope For? Rousseau And Durkheim On Human Nature". **Jornal of the History of the Behavioral Sciences**. Cilt. 32, Sayı. 4, Ekim 1996, ss. 456-472.

Cleyre, Voltairine De. "Dominant Idea". **Mother Earth**. Cilt. 5, Sayı. 3, Mayıs, 1910, ss. 81-87.

Dyzenhause, David. "Hobbes and Legitimacy of Law", *Law and Philosophy*. 2001, Sayı. 20. Kluwer veri tabanı (11.06.2008).

Durst, David C. "The Limits of Toleration in John Lock's Liberal Thought", *Res Publica*. 2001, Cilt. 7. Kluwer Academic Publishers veri tabanı (21.05.2008).

Fitzpatrick, Maria. "Proudhon and the French Labor Movement: The Problem of Proudhon's Prominence", *European History Quaterly*. 1985, Cilt. 15, Sage Publication veri tabanı (13.11.2007).

General Marcos, 1996'da gerçekleştirilen Birinci Uluslararası Encuento'nun kapanış konuşması, aktaran: Graeber, David. "The New Anarchism". **New Left Review**. Sayı. 13, Ocak-Şubat 2002, ss. 61-73.

Goldberg, Harold J. "Marginalia: Goldman and Berkman View the Bolshevik Regime". **Slovanic and East European Review**. Cilt. 53, Sayı. 131, Nisan 1975, ss. 272-276.

Goldman, Emma. "On the Trail". **Mother Earth**. Cilt. 6, Sayı. 1, Mart, 1911, ss. 17-23.

Graeber, David. "The New Anarchism". **New Left Review**. Sayı. 13, Ocak-Şubat 2002, ss. 61-73.

Gross, Richard. "Speculation and History: Political Economy From Hobbes to Hegel", *Philosophy Social Criticism*. 1976, Cilt. 4, Sayı. 25. Sage Publications veri tabanı (17.11.2007).

Hancey, James O. "John Locke and the Law of Nature", *Political Theory*. 1976, Cilt. 4, Sayı. 4. Sage Publications veri tabanı (30.11.2008).

Hoffman, John. "Blind Alley: Defining Feminism". **Politics**. Cilt. 21, Sayı. 3, 2001, ss. 193-199.

Isenberg, Nancy. "Personal is Political: Gender, Feminism, and the Politics of Discourse Theory", *American Quaterly*, 1992, Cilt. 44, Sayı. 3. Jstor veri tabanı (01.10.2008).

Kant, Emmanuel. **The Metaphisics of Morals**. Gregor, M. (çev.). Cambiridge: Cambiridge Üniversitesi Yayınları, 1991, Aktaran: White, Richard. "Rousseau and Education of Compassion". **Journal, Philosophy of Education**. Cilt. 42, Sayı. 1, 2008, ss. 35-48.

Kaplan, Temma E. "Spanish Anarchism and Women's Liberation", *Journal of Contemporary History*. 1971, Cilt. 6, Sayı. 101. Sagepub veri tabanı (13.11.2007).

Kelly, Allian. "'A Glowing Footprint': Herzen, Proudhon, and the Role of the Intellectual Revolutionary". **Modern Intellectual History**. Cilt. 2, Sayı. 2, 2005, ss. 179-204.

Kelly, H. "First of May". **Mother Earth**. Cilt. 5, Sayı. 3, Mayıs 1910, ss. 73-79.

Kern, Robert W. "Anarchist Principles and Spanish Reality: Emma Goldman as a Participant in the Civil War 1936-39", *Journal of Contemporary History*. 1976, Cilt. 11. SagePub veri tabanı (13.11.2007).

Kropotkin, Peter. "Modern Science and Anarchism" **Mother Earth**. Cilt. 1, Sayı. 7, Eylül 1907, ss. 7-20.

Marsh, Margaret. "The Anarchist-Feminist Response to the 'Woman Question' in Late Nineteenth Century America", *American Quaterly*. 1978, Cilt. 30, Sayı. 4. Jstor veri tabanı (22.09.2008).

McShea, Robert J. "Human Nature Theory And Political Philosophy", *American Journal Of Political Science*. 1978, Cilt. 22, Sayı. 3. Jstor veri tabanı (27.12.2008).

Minor, Robert. "'Thou Shalt Kill' Says Cunha", **Blast**. Cilt: 2, Sayı: 1, 15.01.1917, s. 2.

Mother Earth. "Observation and Comments". Cilt. 1, Sayı. 1, Mart 1906, ss. 5-9.

Mother Earth. "Observation and Comments". Cilt. 6, Sayı. 1, Mart 1911, ss. 4-9.

Mumford, Jane ve Lewis Jacobs. "Reclaim New York!", **Rolling Thunder**, Sayı: 6, Sonbahar 2008, ss. 69-81.

Neuhouser, Frederick. "Freedom, Dependence, and the General Will", *The Philosophical Review*. 1993, Cilt. 102, Sayı. 3. Jstor veri tabanı (27.12.2008).

Phelan, Shane. "Foucault and Feminism", *American Journal of Political Science*. 1990, Cilt. 34, Sayı. 2, Jstor veri tabanı (14.11.2008).

R. M. "The Everlasting District Attorney". **Blast**, Cilt. 1, Sayı. 21, 01.11.1916, ss. 4.

Rolling Thunder. "Languages of Legitimacy: The Legal System, Anarchists, and Volience Against Women". Sayı: 3 (Yaz, 2006), ss. 48-53.

Rolling Thunder. "Hallmarks Of the SHAC Model". Sayı: 6 (Sonbahar, 2008), ss. 19.

Watkins, John, "Thomas Hobbes (1588-1679)", Maurice Cranston Maurice (Ed.), *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, Çev.: Nejat Muallimoğlu, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1993.,s.54 Aktaran: Durmuş Hocaoglu, "Leviathan: Sözleşmeli Canavar", *Muhalif*, Cilt. 1., Sayı. 32., s.11.

White, Damian F. "Hierarchy, Domination, Nature: Considering Bookchin's Critical Social Theory", *Organisation Environment*. 2003, Cilt. 16, Sayı. 34, Sagepub veri tabanı (15.11.2007).

White, Richard. "Rousseau and Education of Compassion". **Journal, Philosophy of Education**. Cilt. 42, Sayı. 1, 2008, ss. 35-48.

Sözlük

Paradigma Felsefe Sözlüğü. "Anarşizm", İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2005.

Bildiriler

Noland, Aron. "Pierre-Joseph Proudhon: Socialist As Social Scientist", **59th Annual Meeting Of American Sociological Association**. Montreal: American Sociological Association. 2.10.1964, ss. 313-328.

İnternet Kaynakları

Gallup Poll. "Belief in God Far Lower in Western U.S". 28.07.2008. <http://www.gallup.com/poll/109108/Belief-God-Far-Lower-Western-US.aspx> , (01.03.2009).

Gambone, Larry. "Pierre-Joseph Proudhon And Anarchism: Proudhon's Libertarian Thought And the Anarchist Movement", *Libertarian Hertage*. 2004, Sayı: 24, ss. 1-7. <http://www.libertarian.co.uk/lapubs/libhe/libhe024.htm> (30.04.2009).

Godwin, William. An Enquiry Concerning Political Justice And Its Influence On General Virtue And Hapiness. 1793 Cilt: 1, http://oll.libertyfund.org/EBooks/Godwin_0164.01.pdf , (15.04.2008).

Kosmin, Barry A., Mayer, Egon ve Keysar, Ariela. "American Religious Idendification Survey". 19.12.2001. City University of New York, The Graduate Center. http://www.gc.cuny.edu/faculty/research_briefs/aris.pdf (09.02.2009).

McElroy, Wendy. "How the History and Theory of Individualist Feminism Differs: Especialy Equality, Justice and Class". http://www.wendymcelroy.com/e107_plugins/content/content.php?content.116 (14.11.2008).

McElroy, Wendy. "Why and How Did Foucault Influence Feminism?". http://www.wendymcelroy.com/e107_plugins/content/content.php?content.73 (14.11.2008).

Newport, Frank. “Belif in God Far Lower in Western U.S”.
[<http://www.gallup.com/poll/109108/Belief-God-Far-Lower-Western-US.aspx>],
(20.11.2008).

War Simulator Unveiled. 24.01.2002.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/1780286.stm, (03.04.2009).

Ansiklopedi

“Tavsiye”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**. Cilt. 22, İstanbul: Milliyet Gazetecilik, 1986.

Yayınlanmamış Tezler

Gordon, Gareth. “Anarchist Authorities: Rebel Signifiers and the Struggle for Control of the Anarchist Texts”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Siyaset Bilimi Bölümü, Cardiff University, 2006.

Analizde İncelenen Metinler

Baginski, Max. “Without Government”. **Mother Earth**. Cilt. 1, Sayı. 1, Mart, 1906, s. 20–27.

Baginski, Max. “Aims and Tactics of The Trade-Union Movement”. **Mother Earth**. Cilt. 1, Sayı. 4, Haziran 1906, ss. 44–50.

Berkman, Alexander. “On Government: A Note”. **Mother Earth**. Cilt. 2, Sayı. 3, Mayıs 1907, s. 165–167.

Berkman, Alexander. “Reflections”. **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 6, 19.02.1916, ss. 4–5.

Berkman, Alexander. “Violence and Anarchism ”. **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 17, 15.08.1916, ss. 4.

Blast. “Why the Blast”. Cilt. 1, Sayı. 1, 15.01.1916, s: 2.

Blast. "Wilson the Lackey Of Carranza". Cilt.1, Sayı. 7, 26.02.1916, ss. 6.

Blast. "Inviting Violence". Cilt. 1, Sayı. 8, 03.04.1916, ss. 4.

Blast. "Labor Preparedness". Cilt. 1, Sayı. 9, 15.03.1916, ss. 2–3.

Blast. "The First Of May And The General Strike". Cilt. 1, Sayı. 12, 01.05. 1916, ss. 2–3.

Blast. "To The Youth of America". Cilt. 2, Sayı. 5, 01.06.1917, s. 2.

Blaster. "Aspirations of The Blast ". **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 2, 22.01.1916, ss. 2.

Blaster. "A Word To You". **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 5, 12.02.1916, ss. 4.

Craig, Nellie T. "The Woman Rebel". **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 5 , 12.02. 1916, ss. 3.

Flaco, Guero. "Report from Hothouse: The Tomato Pickers". **Rolling Thunder**. Sayı. 3, Yaz 2006, ss. 29–33.

Goldman, Emma. "Tragedy of Women's Emancipation". **Mother Earth**. Cilt. 1. Sayı. 1, Mart 1906, ss. 9–18.

Graeber, David. "The Shock Victory ". **Rolling Thunder**. Cilt. 5, Bahar, 2008, ss. 13–20.

J. W. W., "The Creed of the Cave Man ". **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 16, 15.07.1916, ss. 4.

Magon, Enrique Flores. "Carranza's Doom ". **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 22, 01.12.1916, ss. 6.

Mother Earth, "The First of May and the General Strike". Cilt. 2, Sayı. 3, Mayıs, 1907, ss. 124–128.

Mother Earth. "Observation and Comments". Cilt. 5 Sayı. 6, Ağustos 1910, ss. 177–184.

Nelson, Caroline. "The Power of The Press". **Blast**. Cilt. 1, Sayı. 4, 05.02.1916, ss. 4.

Owen, Wm. C. "Marx vs. Nietzsche". **Mother Earth**. Cilt. 5, Sayı. 6, Ağustos, 1910, ss. 185–191.

Raney, Reb. "A Group That Does Things". **Blast**. Sayı. 1, Cilt. 10, 01.04.1916, ss. 7–8.

Rolling Thunder, "We Are All Survivors, We Are All Perpetrators". Sayı. 1, Yaz, 2005, s. 37–40.

Rolling Thunder. "Glossary of Terms: Abstractions". Sayı. 2, Kış 2006, ss. 4–7.

Rolling Thunder. "I was a Gender Dropout". Sayı. 2, Kış 2006, ss. 24–26.

Rolling Thunder. "Hey you! Stop!". Sayı. 3, Yaz 2006, ss. 19–23.

Rolling Thunder. "The Emigrés Strike Back". Sayı. 3, Yaz 2006, ss. 9–12.

Rolling Thunder. "A Summit Protest Without A Summit". Sayı. 3, Yaz 2006, ss. 71–73.

Rolling Thunder. "Word of the Issue: We". Sayı. 5, Bahar 2008, ss. 8.

Rolling Thunder. "How I Became An Anarchist". Sayı. 5, Bahar 2008, ss. 9–10.

Rolling Thunder. "Glossary of Terms, Part the Fifth". Sayı. 5, Bahar 2008, ss. 5–7.

Rolling Thunder. "Reflections On The SHAC Model". Sayı. 6, Sonbahar 2008, s. 20–23.

Rolling Thunder. "Students Are Preoccupied, and the Campus Is Too". Sayı. 6, Sonbahar 2008, ss. 57–64.

Traubel, Horace. "'Our Business Is to Keep on Killing Germans'... Father Vaughn". **Blast**. Cilt.1, Sayı. 11, 15.04.1916, ss. 7.

Wood, Charles E. S. "What Is The Matter With Labor". **Blast**. Cilt. 1 Sayı. 2, 22.01.1916, ss. 19-20.